



# ఉ పో ధ్వా త ము:

“విద్యానేవ విజానాతి విద్యజ్ఞన పరిశ్రమం

నహి.....విజానాతి.....”

చాతకమహాశయులారా?

భారతదేశ మంతటిలోను తెనుగుదేశము ఆధ్యాత్మికప్రభా  
భాగ్యమున నిశోధకముగ తులతూగు చున్నదని పలువురు చరిత్రకా  
రులు వ్రాసియున్నారు. దానికిఁ బ్రధానకారణ మాదినుండియు నాం  
ధ్రదేశము నైతిక ప్రజ్ఞయందు విఖ్యాతిని గడించుటయే రాజకీయవా  
తావరణమొకప్రక్క వివిధరీతుల ప్రణాళికాభేదములతో నాట్యమా  
డుచున్నను భక్తి పారతంత్ర్యము నాంధ్రులు మరవలేదు. ఆధ్యాత్మిక  
ప్రభానిలయంబులగు ననేకోద్గ్రంథములు మాతృభాషయందు జనించి  
పలువురు పండిత ప్రకాండుల మూలమున నాంధ్రమున వెలువడి  
యాంధ్రుల తఱింపఁజేసినవి. అట్టివానిలో నీభర్తృహరిసుభాషితము  
సాహసము వహించుననుట సాహసము కానేరదు. మరియు సుభాషితముగ  
సాంప్రదాయములనే గాక వివిధ శృంగారరీతుల సుప్రసిద్ధముల నైతిక  
వైరాగ్యపుటాలవాలముగఁ జేసి యాగ్రహించు. నందు బొందుపరచి  
హరియొక్క ప్రజ్ఞాపాండిత్యవిశేషమును సద్గతును రచించినభర్తృ  
ర్హులు. ఈతని మాతృభాషామును నుగ్గడింప సామాన్యులన  
న కనువదించిన లక్ష్యమును చిహ్నముగా మాతృకకు విలువ దగ్గకుండ నాంధ్రము  
దానికి తాత్పర్యమును ప్రకాశింపఁదలంపై ప్రజ్ఞాబాహుళ్య మునంతము. ఇట్టి  
వచ్చునను దిక్పాతమును వ్రాయబూనుట నావంటివానికి సాహసమున  
కలదు. కాని గ్రంథపఠనోత్సుకత యందలి వాత్సల్యమే దీనికి  
వాతువు.

ఇట్లు,

వ్యాఖ్యాత.

# విషయ సూచిక

నీతి శతకము.

మంగళాచరణము

1 మూర్ఖచరణతి

2 విద్యత్పరణతి

3 మానశార్థపరణతి

4 అర్థపరణతి

5 దుర్జనచరణతి

6 సుజనచరణతి

7 చంద్రానాగపరణతి

8 సైగ్యపరణతి

9 ద్రవపరణతి

10 కర్మపరణతి

శృంగార శతకము.

1 శ్రీకృష్ణ శంస

2 సంభోగపరణము

3 సత్త్వవియనియాపణము

4 కామినీగర్వణము

5 సుగుణింకడర్శిరక్తపరణతి

6 ముక్తపరణతి

వైరాగ్య శతకము.

1 కృష్ణదాపణము

2 విషయచరిత్యాగవిడింబన

3 యాజ్ఞాదైన్యదాపణము

4 భోగాస్తైర్యవర్జనము

5 కాలమహిమానువర్ణనము

6 దుతిన్యచతిసంవాదనవర్ణనము

7 మనస్సంబోధననియమనము

8 నిత్యానిత్యవస్తువిచారము

9 శివార్చనము

10 అపహతచర్య.

పుష్పగిరి తిమ్మకవి నీతిశతకములొని పద్యములు.

౨

# భర్తృహరి సుభాషితము.

పద్యతాత్పర్యసహిత శతకత్రయము.

— అవతారిక —

మహాత్ముండును అఖిలార్థవేదియునగు భర్తృహరియను యోగి పుంగవుఁడు లోకవ్యవహారంబుల నెఱింగి పరమదయాభుండై లోకాను 'కృపాచ్ఛతో నీతి శృంగార వైరాగ్య రూపంబుల వర్ణించు సుభాషితి త్రిశతి యచునొక ప్రబంధముచు రచింపబూచి యది నిర్విఘ్నముగ గొనసాగుటకు తొల్త మంగళాచరణము చేయుచున్నాడు.

— మంగళా చరణము —

శ్లో. దిక్కాలాద్యన వచ్చిన్నా సంత చిన్మాత్రముార్తయే  
స్వానుభూత్యేకమానాయ సమశ్శాంతాయ తేజసే.

క. అచ్చము దిక్కాలాద్యన

వచ్చిన్నానంతచిద్ధుఁ ♦ వఘనంబు నీజ

స్వచ్ఛానుభూతి మానము

సచ్ఛాంతము తేజమే న ♦ జనముఁ దలతున్.



## భర్తృహరి సుబామితము.

తా. శాలమొ దిశలు మొదలగువాని కపరిచితంబును స్వానుభవముపలననే తెలిసికొనడగనదై కాంతస్వరూపంబగు పరంజ్యోతి రూపంబునకేను నమస్కారము జేయుచున్నాను.

అవతారిక. గ్రంథకర్త తాను రచింపబోవు శతకత్రయంబందు మొదట నీతిశతకము జెప్పుచున్నాడు. అందున తొలుత మూర్ఖపద్ధతిని గైకొని వర్ణించు చున్నాడు.

---

# నీ త్రి శ త క ము.

## మూ ర్థ ప ధ త్రి

శ్లో. బోద్ధాలో మత్సరగ్రస్తాః ప్రభవ స్మయ దూషితాః॥  
అబోధోప హతాశ్చాన్యే జీర్ణమంగే సుభాషితం.

తే. గీ. బోద్ధలగువారు మత్సర ♦ పూర్ణమతులు  
ప్రబలగర్వవిదూషితుల్ ♦ ప్రభువులెత్తు  
నితరమచుజు అబోధోప ♦ హతులు గాన  
భావమున జీర్ణ మయ్యె సు ♦ భాషితంబు.

2

తా. విద్వాంసులు నే చెప్పమాట మంచి దని యెఱింగియు అనియచే కాని  
నంగీకరింపరు. ఇక ప్రభువులన్ననో గిర్వాంధులై నా మాట వినరు ఇక నితర జను  
లకు నే చెప్పనది వినతగిన యర్హత లేదు. కావున సుభాషితము (మంచిమాట) భావ  
మండే అణగి యున్నది. ఐనను ఎటులనో చెప్పెదను.

శ్లో. అజ్ఞ స్సుఖ మారాధ్య స్సుఖతర మారాధ్యతే విశేషజ్ఞః  
జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధం బ్రహ్మోపి నరం న రంజయతి.

3

క. తెలియని మనుజుని

దెలుపందగు సుఖతరముగఁ ♦ దెలుపగ వచ్చుం

దెలిసినవానిం దెలిసియు

దెలియని నరు డెల్పు బ్రహ్మ ♦ దేవునివశమే.

3

తా. ఏమియు జ్ఞానములేని వాని కేవిషయమైన సుఖముగాఁ దెలియజేయ  
వచ్చును. జ్ఞానము కలవానికి సుఖతరముగా తెలియ జేయవచ్చును కాని కొంత  
తెలిసియుఁ గొంత తెలియకయు మెలగువాని కేవిషయమైన బ్రహ్మగూడ బోధింపఁ  
జాలడు. ఇతరు లసలే తెలుపలేరు.

శ్లో. ప్రసవ్యా మః ముద్ధరే స్మకరవక్త్రదంష్ట్రాస్తరాత్  
సముద్ర మపి సంతరే త్ప్రచలదూర్మిమాలాకులం  
భుజంగ మపి కోపితం శిరసి పుష్పవ ధారయేత్  
న తు ప్రతినివిష్ట మూర్ఖజనచిత్త మారాధయేత్.

4

చ. మకరముఖాంతరస్థ మగు ♦ మానికముం బెకలింపవచ్చు బా  
యక చలదూర్మికానికర ♦ మైనమహోదధి దాటవచ్చు మ  
స్తకమునఁ బూవుదండవలె ♦ సర్పమునైన భరింపవచ్చు మ  
చ్చిక ఘటియింప మూర్ఖజన ♦ చిత్తముఁ దెల్ప నసాధ్య మేరికిన్. 4

తా. ఒకానొకప్పుడు శింశుమూరము మొసలి నోటియందుండు మాణిక్యమును  
సులభముగాఁ దీయవచ్చును. సదా తపంగములతో గూడిన మహానదుయునైనను  
దాటవచ్చును. మనకొట్టుకొన్న స్వమును ఎట్లొ మంత్రజామ్యపాయముల చేత నైనఁ  
బుట్టదాహముగా తలయందు ధరింపవచ్చును. ఐనను మూర్ఖుని మనసు గంజింపఁ  
జేయుట సాధ్యము గాదు. అదెన్నఁక కష్టము గాదు.

శ్లో. లభేత సికతాను తైల మపి యత్నతః వీడయన్  
పిబేచ్ఛ మృగశృంగికాను సలిలం పిపాసార్జితః  
కదాచి దపి పర్యటన్ శశవిమాణ మాసాదయేత్  
న తుప్రతినివిష్ట మూర్ఖజనచిత్త మారాధయేత్

తే. గీ. తివిరి యినుమునఁ దైలంబుఁ దీయవచ్చు  
దవిలి మృగశృంగికో నీరు ♦ ద్రావవచ్చు  
దిరిగి కుండేటి కొమ్ము ♦ సా ధింప వచ్చు  
జేరి మూర్ఖుల మనసు రం ♦ జింప రాదు.

5

తా. ఏకధముగా నైనను యినుకలో నున్న తీయవచ్చును. ఎట్లయినను ఎండ  
మావులలో పడుగెత్తి నీరు ద్రావవచ్చును. తేజాలని కుండేటి గొమ్ము నెట్లయినను  
బ్రయత్నించి తేవచ్చును. కాని మూర్ఖుని జేరదీసి వానిని సంతోష పెట్టుట సాధ్యము  
గాని పని.

శ్లో. వ్యాళం బాలమృణాళతంతుభి రసా రోద్ధుం సముజ్జృంభతే  
భేత్తుం వజ్రమణిం శిరీషకుసుమప్రాప్తేన సన్నహ్యతి  
మాధుర్యం మధుబిన్దునా రచయితుం తూరాబ్బుధే రీహతే  
మూర్ఖా యః ప్రతినేతు మిచ్ఛతి బలాత్సూక్తై స్సుధాస్యందిభిః.

మ. కరిరాజన్ బిసంతంతుసంతతులచే ♦ గట్లన్ విజృంభించు వా  
దురువజ్రంబు శిరీరపుష్పములచే ♦ నూహించు భేదపర దీ  
పరచింపన్ లవణాబికిన్ మధుకణ ♦ ప్రాప్తిం బ్రసరించు ని  
ధరణిన్ మూర్ఖుల దెల్పు నెవ్వడు సుధా ♦ ధారానుకారోత్పలన్. 6

తా. తామర తూండ్లమందలి చారములతో మదపుటేనుగునీ గట్టజూమి  
వాడును, మిక్కిలి కఠినమైనదగు రత్నమును దిరిసెన ప్రవృత్తో రోయఁ జూచు  
వాడును, ఒకస్వల్పమైన నీటిపట్టుగాక భూమికి మాడురెట్లు పెద్దదిగు మహాసము  
ద్రమునందు మధుకణ మొకటి జాగవడచి తీచిచేయదలచువాడును, ఎంత యవివేకు  
లో అట్లే అమృతము లాలుకు మాటలచే మూర్ఖుని కంటి పక్షియ దలచుచాడు నంత  
కంటె మిక్కిలి యవివేకి.

శ్లో. స్వాయత్త మేకాంత హితం విధాతా  
వినిర్మితం ఛాదన మజ్జతాయాః  
విశేషత స్సర్వవిదాం సమాజే  
విభూషణం వశాన మపండితానామ్.

7

తే. గీ. స్వవశము హితము మూఢతా ♦ చ్ఛాదనంబు  
గాఁగ నీగతి నిర్మించె ♦ గమల భవుఁడు  
సర్వ విదులగు సుజనుల ♦ సభలలోన  
వశానమె విభూషణము మూఢ ♦ మానవులకు.

7

తా. మూర్ఖుల తమ మూఢత్వమును మూసిపెట్టుకొనుటకై బ్రహ్మ వారికి  
మానము సృజించినాడు. మానమే నారికి పండిత నుల నడుమ నొకయలంకారము  
వలె నున్నది. కాన వారు మాటలాడకుండుటయే శేషము.

శ్లో. యదా కించిజ్జోహం గజఇవ మదాంధస్య మభవం  
తదాసర్వజ్ఞోస్మీ త్యభవ దవలిప్తం మమ మనః  
యదాకించి త్కించి ద్భృథజన సకాశా దవగతం  
తదా మూఢో స్మీతి జ్వరఇవ మదో మే వ్యపగతః. 8

గ. తెలివి యొకింత లేనియెడఁ ♦ దృఢుడనై కరిభంగి సర్వముం  
దెలిసితి నంచు గర్విత ము ♦ తిన్ విహరించితిఁ దొల్లి యిప్పు డు  
జ్వల మృతులై న పండితుల ♦ సన్నిధి నించుక బోధ శాలినై  
తెలియని వాడనై మెలగి ♦ తిం గతమయ్యె నితాంత గర్వమున్. 8

నా. శేఖ స్వల్పజ్ఞానము గలవాడనై మదించిన యేనుగవలె కన్ను మిన్ను  
గానక స్వముఁ దఱిసికొంటి నని గర్వించితిని. ఇప్పుడు పండిత లోకమువలన శాస్త్ర  
ముల బోధించు నాచారము కొంచెము కొంచెముగాఁ దెలిసికొనినవాడనై యిదివఱ  
కుండు గర్వము విడచి తెలియనివాడనై మెలగితినిగదా యని తెలిసికొంటిని.

శ్లో. క్రిమిగులచితం లాలాన్లం విగంధిజగుప్సితం  
నిరుపమరసస్త్ర్యా శ్లాదన్ ఖరాస్థి నిరామిషం  
సురిపతి మసి శ్వ పార్శ్వస్థం విలోక్య న శబ్దజే  
నహిగణయతి ఊదోజస్త్రుః పరిగ్రహఫల్గుతాం.

చ. క్రిమిసముదాయసంకులము ♦ గేవలనింద్యము పూతిగంధహే  
యముచు నిరామిషంబును ఖ ♦ రాంగభవంబగు నెమ్ముగకుక్కదా  
నమలుచుఁ జెంతనున్న సుర ♦ నాధుని గన్గొని సిగ్గుఁజెంద ద  
ల్పమనిజస్వభావము ద ♦ లంపదు నీచపుఁ బ్రాణి యెయ్యెడన్.

తా. ౧. కుక్కకు నొకయెముక నొకకను. అది గాడిద యెముక. దానియందు  
మాంస మేమియులేదు. పైగా పుచ్చిపోయి దుర్వాసన కలిగి యున్నది. అటువంటి  
యెముకను కుక్క శ్రేమితోఁ దినుచున్నది. ఆసమయమున దేవేంద్రుడు దగ్గరనున్నను  
లజ్జించునని కాదు. అనగా నీచజాతువు తా నొకవస్తువు స్వీకరించుటనే జూచును  
గాని యది యెంత అసహ్యకరమైనను దానిని బాటింపదు

అవతారిక. అజ్ఞానమువలన గలుగు చెడుగులనుఁ దెల్పుచు  
జ్ఞానమే యావశ్యకమైనదని తెలుపుచున్నాడు.

శ్లో. శిర శ్శార్వం స్వర్గా త్పశుపతి శిరస్తః క్షీతిధరం  
మహీధా) దుత్తుంగా దవని మవనే శ్చాపిజడధిం  
అథో గంగాసేయం పద ముపగతా స్తాకమధవా  
వివేక భ్రష్టానాం భవతి వినిపాత శ్శతముఖం. 10

శా. ఆకాశంబుననుండి శంభుని శిరం ♦ బుందుండి శీతాద్రి) ను  
శ్లోకం బైన హిమాద్రి)నుండి భువి భూ ♦ లోకంబు నందుండి య  
స్తాకాంభోధిఁ బయోధినుండి సవనాం ♦ ధోలోకముం జేరె గం  
గా కూలంకష పెక్కుభంగులు వివేక ♦ భ్రష్టసంపాతముల్. 10

తా. త్రిలోకంబులందును భ్రాతృవహించిన గంగానది మొదట స్వర్గముం బుండి  
మహేశ్వరుని మస్తకమునందును, అక్కడనుండి హిమాలయపర్వతముమీదను, హిమ  
వత్పర్వతమునుండి భూమియందును, వానినుండి సముద్రమునందును, సముద్రమునుండి  
పాతాళలోకమునకును, వరుసగా పడుచు వచ్చెను. ఈవిధముగ స్థానమునుండి జాతిన  
వారి కనేకవిధముల క్రిందుగాబోవుట కిలుగుచున్నదో అట్లే మూర్ఖుల పాట్లనేకవిధ  
ములుగా నుండును.

శ్లో. శక్యో వారయితం జలేన హుతభుక్చూర్వేణ సూర్యాతపో  
నాగేంద్రో నిశితాంకుశేవ సమదో దండేన గౌ ర్గర్గభః  
వ్యాధి ఛేషజసంగ్రహైశ్చ వివిధైర్మరైః ప్రియోగై ర్విషం  
సర్వస్యాపథ మస్తి శాస్త్రవిహితం మూర్ఖస్య నాస్త్వాపథమ్. 11

చ. జలముల నగ్నిచిత్రమునఁ ♦ జండమయూఖుని దండతాడనం  
బుల వృషగార్ధభంబులను ♦ బొల్బుగు మత్తకరీంద్రమున్ సృణి  
జెలఁగెడలి రోగహాపథము ♦ చే విషముదగు మంత్రయుక్తి ని  
మ్ములఁ దగఁజక్కజేయనగు ♦ మూర్ఖునిమూర్ఖత మాన్వనచ్చునే. 11

తా. నీటిచేత నిప్పును, గొడుగువలన నెండను, కొట్టుటచే వృషభ గార్దభములను, శూలముచే మరించిన యేనుఁగును, జౌషధమువలన రోగమును, మంత్రముచే విషము నివారింపవచ్చును. కాని మూర్ఖుని మూర్ఖతను మాన్పదగిన యౌషధము గాని మంత్రములు గాని లేవని చెప్పవచ్చును.

## 2. విద్యత్పద్ధతి.

అవతారిక. మూర్ఖపద్ధతికి వ్యతిరేకమయివ విద్యత్పద్ధతి విశేషకరించుచున్నాడు.

శ్లో. శాస్త్రోపస్మృత శబ్ద సుందరగిర శ్శిష్య ప్రదే యాగమా  
విఖ్యాతాః కవయో వసంతి విషయే యస్య ప్రభోక్తిర్ధనాః  
తజ్జాడ్యం వసుధాధిపస్య సుధియ స్త్వర్ధం వినాపీశ్వరా  
కుతస్యస్యః కుపరీక్షైకైర్నమణయోమైర్ఘతః పాతితాః. 12

చ. సకలకలావిభాషితులు శబ్దవిదుల్ నయతత్త్వ బోధకుల్  
ప్రకట కవీంద్రు లేనృపతి ♦ పజ్జను నిర్ఘనతై చరితు రా  
వికృతపు జాడ్యమా దొరది ♦ విత్తములేకయవారు పూజ్యులం  
ధకజన దూషితంబులు ఘనంబులుగావె యమూల్యరత్నముల్ 12

తా. సమస్తశాస్త్రముల నభ్యసించి నీతి వేదాంత శాస్త్రముల నుపదేశించు సమర్థులై ఏరాజుదగ్గర నైన యుండగా వారు దిరిగిరినచో నాలోప మాపగ్రహులడే గాని వారిది కాదు. జాత్యంధులు రత్నములఁ జూచి తిరస్కరించిన మాత్రమున వాని విలువ తగ్గునా ?

శ్లో. హర్తు ర్వాతి సగోచరం కిమపిశం పుష్టాతి యత్సర్వదా  
వ్యర్థిభ్యః ప్రతిపాద్యమాన మనిశం ప్రాప్నోతి వృద్ధిం పరామ్  
కల్పాస్తేష్యపి న ప్రయాతి నిధనం విద్యాఖ్య మనర్థనం  
యేషాం తాస్మితి మాన ముజ్జత నృపాః కస్తై సుహస్సర్ధతే. 13

ఉ. హర్తకుఁ గాదు గోచర మ ♦ హర్షిశమున్ సుఖపుష్పినేయు స  
 తీర్తి ఘటించు విద్యయను ♦ దివ్యధనం బఖిలార్థ కోటికిం  
 బూర్తి గ నిచ్చినం బెరుగుఁ ♦ బోదు యుగాంతపువేళనైన భూ  
 భర్తలు తద్దనాధికుల ♦ పట్టిన గర్వము మాను టొప్పగున్. 18

తా. ధనమును తస్కరులు తస్కరించెదరు గాని విద్యా ధన మట్లు తస్కరిం  
 చుటకు శక్యము గానిది. విద్య దినారాత్రయిలందు సుఖ మిచ్చును. నిష్కలంకమగు  
 కీర్తిఁ దెచ్చును. ధన మెవరికైన నిచ్చిన తమిగును గాని విద్యా ధన మెందఁ కిచ్చి  
 నను దరుగుండదు. పౌరయకాలమందైనను విద్యకు నశింపులేదు. కనుక విద్యాధికుల  
 వద్ద ధనపరులగు గాజులు గర్వము దక్కియుండుట మంచిని.

శ్లో. అధిగతపరమార్థాన్ పండితాన్ మానవంశా  
 స్త్రణమివ లఘులక్ష్మీర్నైవ తాన్ సందరాధి  
 అభినవమదరేఖాశ్యామగండ్వలాలానాం  
 న భవతి చింతంతు ర్వారణం వారణానామ్.

తే. గీ. ప్రభులు పండితు లగువారి వలన గర్వ  
 కలన మానుఁడు వారు మీ ♦ కలిమి తృణము  
 లీలఁ బోలింప లేమి మృ ♦ ణాళ గుణము  
 భూరి మదవారణములకు ♦ వారణంబె. 14

తా. మదగజమును గాలి కెగిరిపోవు తామరతూండ్ల దారములచే బంధింప  
 లేనట్లు రాజుల ధనము పండితులను స్వాధీన పరచుకొలేనగు. పండితులు రాజులను  
 తృణముట్లు చూచినను పండితుల పట్ల రాజులొకము గర్వము లేకుండవలయును.

శ్లో. అమౌఘజినీవనవిహారవిలాసమేవ  
 హంసస్య హన్తు నితరాం కపితో విధాతా  
 సత్వస్య దుగ్ధజలభేదవిధౌ ప్రసిద్ధాం  
 నై దగ్ధ్యకీర్తి మపహర్తు మసౌ సమర్థః.



చ. వనజభవుండు కోపమున ♦ వాహనమైన మరాళ భర్తకున్  
 వనజవనీ విహార కల ♦ సంబుఁ దొలంగఁగ జేయుఁ గాని గుం  
 భనమున దుగ్ధజీవనవి ♦ భాగవిధాన నిరూఢనై పుణీ  
 జనిత మహా యశోవిభవ ♦ సారము హంసకు మాన్వఁ జాలునే.

తా. విధాత దానెక్కు హంసను కోపంబుచే తామరవనమునందు విహరించు  
 వేడుక మాన్వగలడు. గాని నీటిని పాలను విడదీయుటవలన బుట్టిన దానికీర్తి బోగొట్ట  
 జాలదు. అటులనే పండితులపై రాజులకుఁ గోపమువచ్చిన తమదేశమందుండి లేవ  
 గొట్టగలరుగాని సర్వకాస్త్ర పరీశీలనా చాతుర్యముఁ జెఱుపజాలరు.

శ్లో. కేయూరాణి న భూషయన్తి పురుషం హారా న చందోజ్జ్వలా  
 న స్నానం న విలేపనం న కుసుమం నాలంకృతా మూర్ధజాః  
 వాణ్యేకా సమలంకరోతి పురుషం యా సంస్కృతా ధార్యతే  
 క్షీయన్తే ఖిలభూషణాని సతతం వాగ్భూషణం భూషణమ్. 16

ఉ. భూషలుగావు మర్త్యులకు ♦ భూరి మయాంగద తారహరముల్  
 భూషిత కేశ పాశమృదు ♦ పుష్పసుగంధ జలాభిషేకముల్  
 భూషలు గావు పూరుషుని భూషితుఁ జేయుఁ బవిత్రవాణి వా  
 గ్భూషణమే సుభూషణము ♦ భూషణముల్ నశించునన్నియున్.

తా. పురుషులకు గోష్ఠువగు బంగారపునగలు అందము కలుగజేయవు. వివిధ  
 పుష్పములచే నలంకరించుట చేతను, గంధము, పన్నీరు మొదలగు సువాసనద్రవ్యముల  
 మై పూతలును అందము కలిగింపనేరవు. పురుషుని కందమైనది వాగ్భాటియే. అదియే  
 అందమయినది నశింపనిది. మిగిలినవన్నియు నశించునని భావము.

శ్లో. విద్యానామ నరస్య రూప మధికం ప్రచ్ఛన్నగుప్తం ధనం  
 విద్యా భోగకరీ యశ స్సుఖకరీ విద్యా గురూణాం గురుః  
 విద్యా బంధుజనో విదేశగమనే విద్యాపరా దేవతా  
 విద్యా రాజసు పూజ్యతే నహి ధనం విద్యావిహీనః పశుః. 17

ఉ. విద్య నిగూఢగుప్త మగు ♦ విత్తము సూపము పూరుషాళిక్  
విద్య యశస్సు భోగకరి ♦ విద్య గురుండు విదేశ బంధుడు  
విద్య విశిష్టదై వతము ♦ విద్యకు సాటిభరణు లే దిలన్  
విద్య నృపాల పూజితము ♦ విద్య నెలుంగినివాడు మర్త్యుడే. 17

తా. మనుజులకు విద్యయే దామొనిన గనము. విద్యయే రూపమును, కీర్తిని. దెచ్చును. సుఖించు కేయధని విద్యయే. విద్య గురువునంటా. దేశాంతరియుల కేగిన విద్యయే బంధువు. విద్యా గనమునకుఁ దగినధనమొకటయిన లేదు. శత్రువు సహోదా మున్నట్లే. పండితులగు రాజులు విద్యను పూజింతురు. భూపాలి వ్య నెలుంగిని వాడు ద్విపాదపశువని చెప్పుదురు.

శ్లో. త్వాన్తిశ్చే త్కవచేన కిం కి మరిభిః క్రోధోచ్చే ద్దేహీనాం  
జ్ఞాతిశ్చే దనలేన కిం యదిసుహృద్ద్యవ్యాపధః కిం ఫలం  
కింసర్వై ర్యదిదుర్జనః కిముధనై ర్విద్యానవద్యాయది  
వీడాచేత్కిము భూషణైస్సుకవితా యద్యన్తి రాజ్యేనకిం. 18

చ. త్తమ గవచంబు గోధ మది ♦ శత్రుశ్రు త్తి హతాశనుండు మి  
త్రము దగుమందు దుర్జనులు ♦ దారుణ పన్నగముల్ సువిద్య వి  
త్తము ముచితలజ్జ భూషణము ♦ దాత్తకవిత్యము రాజ్య మీక్షమా  
ప్రముఖపదార్థముల్ గలుగు ♦ పట్టక దత్తివచాదు లేటికిన్. 18

తా. త్తమ గలిగియున్నచో బాధలు దప్పించుకొనుటకు వేలుగా కష్టమక్కఱ లేదు. క్రోధమును మించిన శత్రువులేదు సమస్తము నిర్మూలించుటకు దాగూదియున్న చాలును. వేలుగా నగ్నిహోతు డక్కఱలేదు. స్నేహితుని మించిన బౌద్ధము లేదు. ప్రాణములు దీయుటకు దుర్జనులున్నచో సర్వము లక్కగలేదు. విద్యయే సము. తగినంత లజ్జ కలిగియుండుటయే అలంకారము. లోపలు వశముఁ జేసికొనుటకు మంచి పాండిత్యముగాని కవిత్యముగాని యుండినఁ జాలును. రాజ్య మక్కరలేదు.

శ్లో. దాక్షిణ్యం స్వజనే దయా పరిజనే శాశ్వం సదా దుర్జనే  
ప్రీతి స్సాధుజనే నయో నృపజనే విద్యజనే చార్జవమ్

శౌర్యం శత్రుజనే క్షమా గురుజనే కాంతాజనే ధృష్టతా  
యేచైవం పురుషాః కలాసు కుశలా స్తే ష్టేవలోకస్థితిః. 19

చ. వరకృప భృత్యులందు నిజ ♦ వర్గమునం దనుకూలవృత్తిగా  
పురుషులయందు శౌర్యమును ♦ బుద్ధులయం దనురక్తి దాల్చి స  
ద్గురువులయందు శౌరవము ♦ కోవిదులందు నయంబు రాజులం  
దరి జనులందు శౌర్యము మృ ♦ గాక్షులయందుఁ బ్రగల్భభావ మీ  
వరుసఁ గళాప్రవీణులగు ♦ వారలయందు వసించు లోకముల్. 19

తా. దయ నేవకలందును, బంధువులయం దిష్టతయును, దుర్జనులందు కాత్రిన్యము, మంచివారలయందు అనురాగము, ఓర్మి కేంద్రులయందును, శౌరవము గురువులయందును, పరీక్షువులయందు నీతిసర్వయు, శత్రువులయందు శౌర్యము, అంగనలందు గాంధీర్యము గలిగి యీవిధముగా నడచుకొను వారలయందు లోక మనుకూలముగా నుండును.

శ్లో. జాడ్యం ధియో హరతి సింహతి వాచి సత్యం  
మానోన్నతిం దిశతి పాప మచాకరోతి  
చేతః ప్రసాదయతి నిత్య తనోతి కీర్తిం  
సత్సంగతిః కథయ కిం న కరోతి పుంసామ్. 20

తే. గీ సత్యసూక్తి ఘటించు ధీ ♦ జడిమ మాన్పు  
శౌరవ మొనంగు జనులకుఁ ♦ గలుప మడఁచుఁ  
గీర్తి బ్రకటించుఁ జిత్తి ♦ విస్ఫూర్తి జేయు  
సాధుసంగంబు సకలార్థ ♦ సాధనంబు. 20

తా. సజ్జనుల స్నేహము సకలార్థ సాధనము. ఎట్లన సత్యసంభాషణ కలిగించుచున్నది. బుద్ధిహంద్యముఁ బారదోల్చుచున్నది. శౌరవము దెచ్చుచున్నది. చెడుబుద్ధుల నడంచుచున్నది. యశస్సంప్రదించు దిశాంతముల వరకుఁ జూచుచున్నది. మనస్సును రంభించుచున్నది. సాధుసంగము మనుష్యులకు జేయని మేలొక్కటియుగూడ లేదు.

శ్లో. జయంతితే సుకృతినో రససిద్ధాః కవీశ్వరాః

నాస్తి తేహం యశః కాయే జరామరణజం భయమ్.

క. సుకృతాత్ములు రససిద్ధులు

సుకవీందుర్లు విజయ నిధులు ♦ సుమ్ము తదీయా

ధిక కీర్తి శరీరంబులు

పృథుల జరామరణ జన్మ ♦ భయ రహితముల్.

• 21

తా. కవీసత్తములు గద్యాత్ములు రసపూర్తియు నిధులు. అందుచే నుత్తమ జయస్వభావులు కనుక దమ కీర్తిదేములగు వాపు పుట్టుకల గమములేక యుందురు.

### 3. మానశౌర్య పద్ధతి.

శ్లో. త్సుతామోపి జరాకృశోపి శిథిలప్రాదోపి కష్టాం దశా

మాపన్నోపి విపన్నదీధితిరపి ప్రాణేషు నశ్యత్స్వపి

మత్తేభృద్ర విభిన్నకుంభ పిశితగ్రాసైక బద్ధస్పృహః

కిం జీర్ణం తృణ మత్తి మానమహతామక్రగేసరః కేసరీ.

22

ఉ. గ్రాసములేక సుక్కిన జ ♦ రాకృశమైన విశీర్ణమైన సా

యాసము నైన నప్తరుచి ♦ యైనను పాణిభయా ర్థమైన సం

త్రాస మదేభకుంభ పిశి ♦ తగ్రహాలనశీలసాగ్రహ

క్రగేసరభాసమాన మగు ♦ కేసరీ జీర్ణ తృణంబు మేయునే.

22

తా. కేసరీ యాకలిచే నెంతమాడినను ముసలితనముచే నెంతచిక్కినను అపయవ పటుత్వము దప్పినను ఆయాస స్థితియందున్నను, కాంతి దప్పినను స్పృహయు పోవు నంతటి విచారమైనను భయముచే మెలగు మత్తేభ కుంభస్థలమునే దినునుగాని గడ్డిని మాత్రము దినుట కిచ్చగించునా? ఇచ్చగించదు. ఇట్లే మానముగలవా డెన్నటికిని చెడ్డ పనులను జేయబూనడు.

శ్లో. స్వల్పస్నాయువసావనేకమలినం నిర్మాంస మప్యస్థి గోః

శ్వ లభ్యా పరితోష మేతి నచ త త్తస్యక్షుధా శాంతయే

సింహా జంబుక మంక మాగతమపి త్యక్త్వా నిహంతిద్విపం

సర్వః కృచ్ఛగతోపి వాంఛతి జన స్సత్త్వాను రూపంఫలమ్. 23

ఉ. స్నాయువసావనేకమలి ♦ న మృగునెమ్ము గ్రహించి జాగిలం

బాయతమోద మందు జనఁ ♦ దాఁకలి దానికీ జెంతనున్న గో

మాయువు దానిఁ జూచి పరి ♦ మార్పక సింగము దంతిఁగూల్చు నే

చాయల నెల్లవారు నిజ ♦ సత్త్వ సమానఫలాద్ధులే గదా! 23

తా. అసహ్యకరమగు కంపుకలిగిన యొకసన్నని పశువు యెముక మాంసమే  
లేనిది కుక్కకు దొంగినచో నదిసంతోషించును. కాని దానియాకలి దీరదు. సింహము  
దగ్గర నక్కయున్నను జంతుజాలమంతయు తమశక్తికి లభించిన ఫలమునే కోరును.

శ్లో. లాంగూలచాలన మధ శ్చరణావఘాతం

భూమా నిపత్య వదనోదరదర్శనంచ

శ్వా పిండదస్య కురుతే గజపుంగవస్సు

ధీరం విలోకయతి చాటుశ్చైశ్చ భుంక్తే. 24

ఉ. వాలము దిగిప్పు నేలఁబడివక్త్రముఁ గుఱ్ఱీయుఁ జూపుఁ గ్రిందటం

గాలిడు ద్రిప్తుఁ బిండమని ♦ కట్టెమటన్ శునకంబు భద్రశుం

డాలము శాలితండులగు ♦ డంబులు చాటువచశ్శతంబుచే

నోలి భుజించు ధైర్యగుణయుక్తిగఁ జూచు మహాన్నతస్థితిన్. 24

తా. శునకము ఆకలిగానున్నప్పుడు తనకు బిండము వేయువానిదగ్గరకుఁ జేరి  
నోటిని పొట్టునుజూపును. క్రిందపడి దొర్లును. నేలను ద్రిప్తును. అది నీచజంతువగుట  
చే యట్లు వేయుచున్నది. గాని మదపుటేనుఁగు మంచుపాటలతో మావట్టిడు తనకు  
బెల్లము, బియ్యము బెట్టుచుండఁ దినుచు ధైర్యముగా నుండును.

శ్లో. పరివ రిని సంసారే మృతః కోవా న జాయతే

స జాతో యేన జాతేన యాతి వంశ స్సమున్నతిమ్. 25

తే. గీ. పాణిలోకంబు సంసార ♦ పతిత మగుట  
 వసుధపైగిట్టి పుట్టని ♦ వాడు గలడె  
 వానిజన్మంబునఫల మె ♦ వాని వలన  
 వంశ మధికోన్నతి వహించి ♦ వన్నె కెక్కు.

25

తా. ప్రాకిణితానుజేసికొనిన పుణ్యపాపములననుసరించి చావు పుట్టుకలుకలుగును. తిరిగితిరిగి సంసారచక్రమందుఁ దగుల్కొని పుట్టని వాడెవ్వడుగలడు? పుట్టినవాడు ఊరక పుట్టినంతమాత్రమునఁ బ్రయోజనములేదు ఎవడు పుట్టి తన వంశమునకు నన్నె దెచ్చునో యాతని పుట్టుకయే పుట్టుక. లేనియెడల యాతని పుట్టుక వ్యర్థము.

శ్లో. కుసు స్తబకస్యేవ ద్వయీవృత్తి ర్మనస్వినః  
 మూర్ధ్ని వా సర్వలోకస్య శీర్షతే వసవస వా.

26

తే. గీ. కుసుమగుచ్ఛంబునకుఁ బోలె ♦ బొసగు శౌర్య  
 మానవంతున కిది రెండు ♦ మహితగుడులు  
 సకలజనమన్తకప్ర ♦ దేశముల నైన  
 వనమునందైన శీర్ష భా ♦ వంబు గనుట.

26

తా. ఏమనుష్యునకు మానశౌర్యములు గలవో వాడు పుష్పమునకున్న రెండు మార్గములు గలవాడగుచున్నాడు. పుష్పము మనుజుల తలయందుండి కాలక్రమమున జీర్ణించును. లేక వనమునందే జీర్ణించును. అట్లే మనుజుడుగూడ సకలజనులచేతను శిర సావహించబడి కాలక్రమమున జీర్ణించును, లేదా వనమునందే జీర్ణించుచున్నాడు.

శ్లో. సంత్యక్యేపి బృహస్పతిప్రభృతయ స్సంభావితాః పంచహ  
 స్తాస్త్యత్యేష విశేషవిక్రమదునీ రాహు ర్నవైరాయతే  
 ద్వావేవ గృహతే దివాకరనిశాప్రాణేశ్వరా భాస్వరా  
 భ్రాతః పర్వణి పశ్య దానవపతి శ్శీర్షావశేషాకృతిః.

27

మ. గురుముఖ్యుల్ గల కేపురార్పురుశుభాం ♦ గుల్భేచరుల్ వారిణో  
 వరవిక్రాంతివిహారి రాహు వెపుడున్ ♦ నైరంబునేయందు భా

స్వరులకా భాస్కరయామినీచరులనే ♦ బాధించుచున్నాడు ద  
త్పరతన్ మస్తకశేషమూర్తియగు నా ♦ దైత్యుండుగర్వంబునన్. 27

తా. మంగళస్వరూపులును, తేజోవంతులు అగు బృహస్పతి మొదలగువార  
లైదాదుగురుండగా రాహువు పరాక్రమనర్తకులగు వారలతో వైరమానక తేజో  
వంతులగు శశి దివాకరులతోనే బగ పూని పగ్గవనములందు వారిని గబళించుచున్నాడు.

శ్లో. వహతి భువనశ్రేణిం శేషః పణాఫలకస్థితాం  
కమఠ పతినా మధ్యే సృష్టం సదా సచ భార్యతే  
తమపి కురుతే క్రోడాధీనం పయోధి రనాదరా  
దహహ మహతాం నిస్సీమాస శ్చిరిత్రవిభూతయః. 28

మ. భువనశ్రేణి వహించు శేషుడు పణా ♦ భోగంబుపై సంతతం  
బవలీలన్ భరియించుఁ బృష్ఠమున గూ ♦ రాగ్రాధీశ్వరుం డాతనిన్  
ధవళక్రోడ వళాత్ము జేయు నతనికా ♦ వారాశి యశ్రాంతిచే  
నవ్రరా! ధీరచరిత్రసంపద లనం ♦ ఖ్యాత ప్రభావోన్నతుల్. 28

తా. పదునాల్గు లోకములు నొకదానిపైనొకటి దొంతిగాయుండ వానిని  
ఆదిశేషుడు తనపడగలచే మోయుచున్నాడు. పృథ్వీకాలమందు బాతాళమంటిన  
యాకూర్మమును ఆదివరాహము ధరించుచున్నది. కాన మానశౌర్యవంతుల ప్రభావము  
లాశ్చర్యకరములుగదా.

శ్లో. వరం ప్రాణోచ్ఛేద సమదమఘవన్ముక్తకులిశ  
ప్రహారైరుద్గచ్ఛద్భహులదహనోద్ధార గురుభిః  
తుషారాద్రదే సూసనో రహహ పితరి క్లేశవివశే  
న చాసౌ సంపాతః పయసి పయసాం పత్యు రుచితః. 29

చ. సమధికభీషణ జ్వలన ♦ జాలవినిర్గమదుస్సహంబుచే  
సమదసురేంద్రముక్తకులి ♦ శక్షితిచే నుచితంబు ప్రాణఘా  
తము హిమవత్కుమారుసకుఁ ♦ దండ్రీ నిశాతశతారపాతభే  
దమున మునుంగు చున్నతఱి ♦ దా జలరాశి దొలంగ న్నర్హమే. 29

(4)

ని తి శ త క ము.

తా. దేవేంద్రుడు తనవజ్రాయుధముచే హిమవంతుని గొట్టుచుండ హిమవంతుని కుమారుడగు మైనాకుడు సముద్రములో దాగుట పొడి గాదు. ఇందుకు గర్వించి వజ్రాయుధముచే నగ్నికణములు కేసునట్లు కడుచున్నచుగా వేయ వేగులులచే జచ్చుట చాలమంచిది. అంతయే కాని తండ్రి బాధపడుచుండగా తానుదాగుట దగదు.

శ్లో. య దచేతనోపి ప్తాడైః స్పృష్టః ప్రజ్వలతి సవితూరినకాస్తః  
త త్తేజస్తే పురుషః వరకృతనికృతిం కథంసహతే. 30

తే. గీ. అర్కకాంత మచేతనం ♦ బయ్య నవితృ  
పాదములు సోకినంతనే ♦ ప్రజ్వరిల్లు  
గాననభిమానవంతుఁ డెం ♦ దయిన శత్రు  
కృతతిరస్కార మెల్లు న ♦ హింపనేర్చు? 30

తా. సూర్యుని కిరణములు సోకినంతనే సూర్యకాంతమునీ మండుచున్నది. అది ఆచేతనము. అచేతనపుపస్తుపులే మండుచుండ శత్రువుల యనాచరము మాన శార్య సంపన్నుడైన పురుషు డెల్లు సహించగలడు.

శ్లో. సింహ శృశుంసి నిపతతి మదమలిసకపోలభిత్తిషు గజేషు  
ప్రకృతి రియం స త్త్వవతాం స ఖిలు వయ స్తేజసాం హేతుః. 31

క. విదళింప నులుకుసింగపుఁ  
గదమయు మదమలినగండ ♦ కుంజరములపై  
నిది బలశాలికి నైజము  
గద తేజోనిధికి వయసు ♦ కారణ మగునే? 31

తా. కేసరీకిశోరము ముంచి న యేనుగునుజూచి దానిమీద కెగిరిపడుటకై ప్రయత్నించును. బలవంతుల కదిలక్షణము (స్వభావము) తేజోవంతులపును, బలవంతులకును వయస్సుతోఁ బనిలేదు.

## 4. అ ర్థ ప థ తి.

శ్లో. జాతి ర్యాతు రసాతలం గుణగణ స్త్రతాప్యహో గచ్ఛతాత్  
శీలు శైలతటా త్వతత్వభిజన స్సాదహ్యతాం వహ్నినా



## భర్తృహరిసుభాషితము.

శౌర్యే వైరిణి వజ్రమాశు నిత త్వరోస్తు సః కేవలం  
యే నైకేన వినా గుణా స్తృణలవప్రాయా స్సమస్తాశ్చమే. 32

ఉ. జాతి దొలంగుఁగాత గుణ ధర్మ క్తి రసాతలసేమకుం జనుం  
గాత కులంబు బూది యగుఁ ధర్మ గాత నగంబుననుండి శీలముం  
బాతముఁ జెందుఁ గాత బహు ధర్మ గుల విత్తమెమాకు మేలు వి  
భ్యాత గుణంబులెల్లఁ దృణ కల్పము లొక్కధనంబు లేవడిన్. 32

తా. కులము చెడిపోయినను, గుణసామర్థ్యంబు లడుగంటినను వంశము బూది  
యైనను స్వభావము పర్వతాగ్రముననుండి పడి యథోగతి పాలైనను మాకు ధనమే  
పరిధానము. పరిశిద్ధికెక్కిన పూర్వోక్తగుణములు విడుచుటేల యనగా ధనములేక  
పోవుటచే యవియన్నియు నిష్ప్రయోజనములు.

శ్లో. యస్యాస్తి విత్తం సనరః కులీనః సపండిత స్స శ్రుతవాన్ గుణః  
సపవ వక్తా సచ దర్శనీయః సర్వేగుణాః కాంచన మాశ్రయన్తి. 33

క. ఏనరునకు విత్తముగల

దానరుఁడు కులీనుఁ డధికుఁ ధర్మ డతంజే

ధీనిధి ధన్యుడు నేర్పరి

నానాగుణగణము కాంచ ధర్మ సముప నిలుచున్. 33

తా. పరిపంచమున డబ్బెవ్వనికి గలవో వాఁడు విద్య, మంచినడవడి, బుద్ధి,  
పుణ్యాత్ముడు సామర్థ్యములు కలవాడగుచున్నాడు. సకల గుణములును బంగారమును  
బట్టియే యుండును.

శ్లో. దౌర్మంత్యాష్టపతి ర్విసశ్యతి యతి స్సంగాత్సుతో లాలనా  
ద్విప్రోనధ్యయనా త్కులం కుతనయా చ్చీలం ఖలోపాసనాత్  
ప్రీత్యా దనవేక్షణా దపి కృషిః స్నేహః ప్రవాసాశ్రయా  
న్మైత్రి చాప్రణయాత్సమృద్ధి రసయాత్ర్యాగాత్రప్రమాదాద్ధనమ్. 34

మ. యతి సంగంబున బాంబుఁడా దరముచే ధర్మ భర్త దుర్మంత్రిచే  
శ్రుతిహానిన్ ద్విజుఁడన్వయంబు ఖలుచే గ్రూరాప్తిచే శీల ము

ద్ధతిచే మిత్రత చూపులేమి గృషి మ ♦ ద్యపాప్తిచే సిగ్గు దు  
ర్యతిచే సంపదలున్ నశించు జెడున ♦ ర్థంబుల్ ప్రమాదంబునన్.

తా. యోగ సంగమమువలన పుత్రుని లాలనము చేయుట చేతను, రాజు దుర్మం  
తుల మాటవిసుట చేతను బాంహృణుండు వేదశాస్త్రాధ్యయనము లేకపోవుటచేతను  
దుష్టుతుని వలన కులము దుర్జనులన్నహముచే శీలము, గల్లుదాగిగుటవలన లజ్జయు  
అనురాగములేమి మైత్రియు, పరామర్శలేమి పాలము, నీతిలేమివలన సంపదయుఅపా  
తగదానముచే కార్యములు నశించి పోవును.

శ్లో. దానంభోగో నాశ స్తిస్రోగతయో భవన్తి విత్తస్య  
యోన దదాతి న భుక్తే తస్య తృతీయాగతి ర్భవతి. 35

క. దానము భోగము నాశము  
పూనికతో మూడు గతులు ♦ భువి ధనమునకున్  
దానము భోగము నెఱుగని  
దీనుని ధనమునకు గతి దృ ♦ తీయమే పొనఁగున్. 35

తా. దానము, భోగము, నాశము యనిమూడు మార్గములుగా ధనము భూమి  
యందు ఖర్చుగును. ఒకరికియక దా ననుధరింపక యుండు ధనమునకు మూడవరహస్యగు  
నాశనమే ప్రాప్తించును.

శ్లో. మణి శ్యాణోల్లిఘ సమరవిజయీ హేతిదళిణో  
మదక్షిణో నాగ శృరది సరి దాశ్యానపులినా  
కలాశేష శ్చంద్ర సురతమృదితా బాలవనితా  
తనిమ్నా శోభనేగళి తవిభవా శ్చార్ధిషు నరాః. 36

ఉ. శాణవిఘ్నప్రత్నమును ♦ శస్త్రహతుం డగుశూరుడున్ మద  
క్షీణగజంబు సైకతవి ♦ శిష్టశరన్నదియున్ నవక్షపా  
పాగ్రాణవిభుండు చండసుర ♦ తాలసబాలికయున్ ధన్యైకవి  
శ్రాణసశూరులుం గడు గృ ♦ శత్రుమునం బ్రభంగం తురిద్ధరన్. 36

తా. రత్నమును సానమిద యరుగదీయుట చేతను, శూరుడు శస్త్రములచే దెబ్బబుదినుట వలనను, మదజలము స్రవించుటచే యేనుగయు శరత్కాండంబు కొంచమెండి యినుకతిన్నెలుగల నదియు ఒకేశశగల చండుగినును, ముగ్ధబాలిక గాఢరతి వలనను, దృశ్యము యాచకులకిచ్చి దరిమిగిడైన యాతడును, ఎంత కృశించినను ఆదా తృప్త్యమే వారికి శోభ కలిగించును.

శ్లో. పరిక్షీణః కశ్చిత్ స్పృహయతి యవానాం పృస్థతయే  
న పశ్చాత్సంపూర్ణః కలయతి ధరిత్రీంత్రణసమామ్  
అతశ్చానేకాంతా గురులఘుతయాగ్నేషు ధనినా  
మవస్థా వస్తూని పృథయతిచ సంకోచయతి చ.

ఉ. చేరి యొకండు నెవ్వెబడు ♦ చిక్కును జేరెడు శాలిభావ్యమే  
కోరు నతండు పిమ్మట న ♦ కుంతధనోన్నతుడై వసుంధరం  
బూరికి సాటిగా దలంచు ♦ భూరి ధనాధ్యుల చొప్పనేకమై  
గౌరవమున్ లఘుత్వమును ♦ గైకొను వస్తువులుదు నెల్లడన్. 37

తా. ఒకడు దాదృశ్యముచే బాధపడు మన్నుచుండు పుడిపెడుయవల నే కోరుచున్నాడు. కాని యేకారణము వలన నైన వానికేభాగ్యమబ్బినచో భూమిని గడ్డిపోచవలె దృఢీకరించును. ఏమనుజులైనను ధనమధిక మగుటలను వారల క్రిమి మనేక రీతులనూరి ఒకేవస్తువందు యెక్కువ తక్కువ భేదము నూచించెదరు.

శ్లో. రాజన్ ధుధుక్షసి యది క్షీతిధేను మేనాం  
తే నాద్య వత్స మవ లోక మముం పుషాణాం  
తస్మింశ్చ సమ్య గనిశం పరిపుష్యమాణే  
నానాఫలం ఫలతి కల్పలతేవ భూమిః. 38

తే. గీ. ధరణి ధేనువుల బిడుకంగ ♦ దలచి తేని  
జనుల బోషింపు మధిప వ ♦ తనముల మాడ్కి  
జనులు పోషింపఁబడుచుండ ♦ జగతి కల్ప  
అత తెఱంగున సకలఫ ♦ లంబు లొసంగు. 38

తా. భూమియందు భేదమును విడువదలచినచో జనుల నందఱను విడదలచోరె  
గాపాడును. అప్పుడుగా భేదముచినచో భూమి కల్పకృత్తుమనరె కోరిన వాని  
నన్నిటిని యిచ్చును.

శ్లో. సత్యాన్యతాచ సదుపా విప్రీయభాషిణీచ  
హింసాద్రియాభు రసి చాప్యరా వదాన్యా  
సీత్యవ్యయా ప్రచురనిత్యకనాగమాన  
వారాంగనేన నృపనీయ రనేకసూపా.

39

తే. గీ. సత్య మన్యతంబు పరుణో సరసభాష  
ప్రాణి హింసయు దయయు లో భంబు నీగి  
కనకసంగ్రహవ్యయములు గలుగు వార  
రమణి నై వసి బహురీతే రాజనీగి.

తా. నెలయాభివృద్ధి రాజనీయ నియు పలుకుటకన్యకును, అబద్ధముగాడు పో  
కప్పుడును, ముఖ్యకారణం జంతువులనును, వేరొకరిని కినికొకరు కలిగి నుండుటయు,  
ధనలోభము, దాప్య టాకారము, నాపము నేయు పొకప్పుడును, ప్రతికోణు ధన  
వ్యయము గలిగియుండుటయు, ప్రతికోణు ధనసంగ్రహము కలిగియుండుటయు నానా  
విధములుగా నుండును.

శ్లో. ఆజ్ఞా క్షిప్తిః పాలసం బౌద్ధహృణానాం  
దానం భోగో మిత్రసంరక్షణంచ  
యేషా మేతే షడ్గుణా స ప్రవృత్తాః  
కోర్థ స్తేషాం పార్థివోపాశ్రయేణ.

తే. గీ. ఆజ్ఞయును గీర్తియును భూసు ♦ రావసంబు  
దానమును భోగమిత్రసం ♦ త్రాణనములు  
షడ్గుణంబులు గలుగ వే ♦ జనులయందు  
వారి గొల్చిన ఫల మేమి ♦ వసుమతీశ.

తా. ఏరాజునందు శాసనము, దిశాంతములవరకు వ్యాపించిన కీర్తియు, బ్రాహ్మణ రక్షణ, పాతాళపాత్రాగ్ర నెఱిగి దానముచేయుట, లోభిత్వములేక సమస్త భోగములందుట, శరణాగత రక్షణ అను నాటుగుణంబులుండవో యారాజును నేవీం మట నిష్ప్రయోజనము.

శ్లో. యద్భాత్యా నిజఫాలపట్టలిఖితం స్తోకం మహద్వా ధనం  
తత్ప్రాప్తోతి మరున్ధలేపి నితరాం మేరౌచ నాతోధికమ్  
తద్ధీరో భవ విత్తవత్సు కృపణాం వృత్తిం వృధా మాకృధాః  
కూపే పశ్య పయోనిధా వపి ఘటో గృహ్లాతి తుల్యం జలమ్. 41

చ. వనజభవుడు నెన్నెసట ♦ వ్రాసినసొమ్ము ఘనంబొ కొంచమో  
విను మరుభూమికేగిన ల ♦ భించును మేరువుఁ జేరఁ బోయినన్  
ధనమధికంబు రాదు కడు ♦ దైన్యముమాను ధనాధ్యులందు న  
వ్వననిధి నూత దుల్యము గ ♦ వారి గ్రహించుటఘంబుచూడుమా.

తా. ఏమనుజునకైనను బ్రహ్మదేవుఁడు నొసటయం దెంతధనము కలుగునటు వ్రాసినాడో యాధనము ఈషణాశ్రమైనను తక్కువగాక స్మశానభూమి యందైనను లభించును. బంగారము నిండిన మేరుపర్వతము జేరినను యంతకంటె నెక్కువ లభింపదు. కావున ధనవంతులయొద్ద దీనముగా యుండుట చేత నిందగలుగునేగాని ధనమెక్కువ రాదు. బావియందు కుండ ఎంతనీరు గ్రహించునో సముద్రము నందంతే గ్రహించును. గాని బావికంటె సముద్రము పెద్దదయినను ఎక్కువనీరు గ్రహించుదుగాదా?

## 5. దుర్జన పదతి

శ్లో. అకరుణత్వ మకారణవిగ్రహః  
పరధనే పరయోషితి చ స్పృహ  
సుజనబంధు జనే వ్యసహిష్ణుతా  
ప్రకృతిసిద్ధ మిదంహి దురాతనమ్.

తే. గీ. కారణము లేనికలహంబు ♦ గరుణ లేమి

పరవధూపరధనవాంఛ ♦ బంధుసాధు

జనములం దనహిష్ణుత్వ ♦ మనఁగ జగతిఁ

బ్రకృతి సిద్ధంబు లివి దుష్ట ♦ నికరముసకు.

42

తా. దుర్జనుల నాదరింప గూడ డెందుచేత ననగా వారికి ఏమి యుండదు. కారణము లేకుండగనే పోట్లాడుదురు. పరస్మీలను సదా కోరుచుందురు. పరధనా పహరణమునకై పయిత్నింతురు. సుజనులయందు బంధువులయందు ఓర్పి కలిగి యుండదు.

శ్లో. దుర్జనః పరిహర్తవ్యో విద్యయాలంకృతోపినన్

మణినా భూషిత స్సర్వః కి మసౌ న భయంకరః.

43

తే. గీ. విద్యచే భూషితుండయి ♦ వెలయుచున్నఁ

దొడరి వర్జింప నగుఁ జామి ♦ దుర్జనుడు

చారుమాణిక్యభూషిత ♦ శస్త్రమస్త

కం బయినపన్నగము భయం ♦ కరము గాదె.

49

తా. పాము పడగయందు రత్నమున్నను యాజంతువు కూరమైన దగుటచే పరిత్యజించుచున్నాము. అట్లే దుర్జనుడు చదువుకున్నవాడయినను వాని దుష్టత్వమును బట్టి త్యజింపవలయును.

శ్లో. జాడ్యం హ్రీమతి గణ్యతే వ్రతశుచౌ దంభశ్శుచౌ కై తవం

శూరే నిర్భూతా మునే ర్విమతితా దైన్యం ప్రియాలాపి

తేజస్వి న్యవలిప్తతా ముఖరతా వక్తవ్యశక్తిస్థిరే

తత్కొ నామగుణో భవేత్స గుణినాం యోదుర్జన్యై ర్నాంకితః.

44

శా. హ్రీరమ్యంజడుఁగాఁగ సువ్రతుని మా ♦ యింగా శుచి దంభిగా

శూరున్ నిర్దయుఁగా మునిన్ విమతిగా ♦ శ్రోత్రప్రియాలాపు ని

స్సారుంగా బలవంతు గర్వితునిగా ♦ సద్వక్త వాచాలుఁగాఁ

గూరుం డెన్ని సుధీగుణంబు దురితా ♦ రూఢంబు జేయుంగదా.

44

తా. దుర్జనులు లజ్జగలవానిని వివేకము లేనివానిగను, ప్రతానామృని డాంబికుని గాను, సహజ నిర్మలుడగువానిని కపటిగాను శౌర్యవంతుల నిర్దాక్షిణ్యవంతునిగాను, మానిని తెలివిలేనివానిగాను, అమృతము లాలుకునట్లు మాట్లాడువానిని రసహీనుని గాను, తేజముగలవానిని గర్విగాను, పండితుని వాచాలునిగాను దలంచెదరు.

శ్లో. లోభశ్చేదగుణేన కిం పిశునతా య ద్వస్తి కిం పాతకైః  
సత్యం చేత్తపసాచ కిం శుచి మనో య ద్వస్తి తీర్థేన కిం  
సౌజన్యం యది కిం బలేన మహిమా య ద్వస్తి కిం మండనైః  
సద్విద్యా యది కిం ధనై రపయశో య ద్వస్తి కిం మృత్యునా. 45

చ. వగ గొనులోభముం బిశున ♦ భావము సత్యము చిత్త శుద్ధియుం  
దగుసుజనత్వమున్ సుమహి ♦ తత్త్వము విద్యయు లోకనిందయుం  
దగిలిన దుర్గుణంబు దురి ♦ తంబుఁ దపంబును దీర్ఘనేప భృ  
త్యగణము సొమ్ములుం ధన ♦ చయంబును జావును వేటయున్నదే. 45

తా. దుర్గుణములలో లోభమే మిగుల నిందార్హమయినది. పాతకములలో మొదటిపాతకము కొండెములు చెప్పుటయే దానివలన సరకకూపమున బడవలసినదప్పును. నియమములలో సత్యనియమమును మించినదిలేదు. నిగ్రులమైన మనస్సుగలిగి యుండుటయు మోక్షదాయకమైన పుణ్యతీర్థము. మంచితనముకన్న నేనకాసమాహునును గౌరవముకన్న యలంకారమును, సువిద్యకంటె మించినధనమును ప్రపంచమునందు లేవు.

శ్లో. శశీ దివసధూసరో గళితయావనా కామినీ  
సరో విగతవారిజం ముఖ మనక్షరం స్వాకృతేః  
ప్రభు ర్ధనపరాయణ స్సతతదుర్గతి స్సజ్జనో  
నృపాంగణగతః ఖలోమనసి సప్త శల్యానిమే. 46

చ. దినమలినాంగుఁ డైనహిమ ♦ దీప్తియుఁ బ్రాయము దప్పునాతియున్  
వనరుహశూన్యహాకొలను ♦ వర్ణితరూపురిక్షరాస్యమున్  
ధనపరుఁడైరాజు సత ♦ తంబును లేమిని గుందుసాధువున్  
జనపతిచెంత దుర్జనుఁడు ♦ శల్యము లే డివి నామనంబునన్ 46

తా సగలు జేబమునోయిన చంద్రమును యోగముగడచిన నశ్చయు తా ము పువ్వులు లేని తటాకము అంకికాడము చదువులేక పోవుటయ మిగుల దీన్యా శగల ప్రభువు సదా దారిద్ర్యముకలిగిన సజ్జనుడును, రాజాద్వైగుర్మార్గమును యా యెడునునామ శిష్యములవలె గొనును.

శ్లో. స కశ్చిచ్ఛుణ్డకోపానా మాత్మీయోనామభూభుజామ్

హోతారమపి జుహోవీనం స్మృత్తో దహతి పావకః.

క. మనుజులలో నెవ్వఁడు దగఁ

దసవాఁ డనువాఁడు దుష్టు ♦ ధరణీశునకుం

దసకయి వేలిమి వేల్చెడు

జనుని తినువుఁ గొల్పు వాయు ♦ సఖుఁ డదయుండె. 47

తా తనకొఱకేమిఁ జేయుమిన్నను నిధుడియున్న వానిశిష్యమునుగూడ గా ల్పునట్టి నిష్ఠవంటివాడగు రాజున కెంతయిష్టముగా మెలిగినను రాజానుగ్రహంబు కానేరదు. కావున వారిని యాశ్రియించ గూడదు.

శ్లో. మానా న్మాకః ప్రవచనపటు ర్వాచకో జల్పకో వా

ధృష్టః పార్శ్వే భవతి చ వసన్ దూరతోఽప్యప్రగల్భః

తౌత్యా భీరుర్యది న సహతే ప్రియతో నాభిజాతః

సేవాధర్మః పరమగహనో యోగినా మ శ్యగమ్యః. 48

ఉ. మానముచేత మూగయు స ♦ మంచితవక్త ప్రలాపి చెంగటం

బూని వసింప దిట్ట దమ ♦ ముందట దవ్వగ నుండె నేని శా

లీనుఁడు చాల్మీ భీరుఁ డవ ♦ లిప్తుఁడు చాలిమి లేనిబంటు భూ

జానులసేవ దుష్కర మ ♦ సాధ్యము యోగులకై న నిధరన్. 48

తా. ప్రభువులు మితిగా మాట్లాడినవానిని మూగవానిగను, యుక్తియుక్తము గా మాట్లాడిన ప్రేరికగాను, ఎల్లప్పుడు దగ్గరగాయున్న దిట్టతనము గలవాఁడనియు, దూరముగా నున్నచో శక్తిలేని వాఁడనియు, ఓర్పు కలిగియున్నచో ఓరికియనియు ధైర్యవంతుడయిన శాంతియు లేనివాఁడనియుఁ జెప్పుదురు. కావున రాజులను గొల్పు ట మనులకైనను కష్టతమమయినది.



శ్లో. ఉద్భాసితాఖలఖలస్య విశృంఖలస్య  
 ప్రోద్గఢాథవిస్మృతనిజాధుకర్మవృత్తేః  
 దైవా దవాప్త విభవస్య గుణద్విపోస్య  
 సీచస్య గోచరగతై స్సుఖమాస్యతేకైః.

49

చ. ఖలు లగువారలం దురధి ♦ కారసమర్థులచేసి తా నిర  
 ర్గళగతియై నికృష్టనిజ ♦ కర్మము విస్మృతిపా లొనర్చి ని  
 శ్చలగుణవై రి యై విధివ ♦ శంబున సంపద గాంచి తుగ్ధుచున్  
 మెలగు సృపాలుదేశమున ♦ మేలులభించునె యెట్టివారికిన్.

49

తా. మజనుల నిష్టపడక మజనుల కధికారముగిచ్చి గొప్పకు దెచ్చినట్టి వాడును  
 తన యిష్టానుసారము సంచరించువాడును సిగ్గులేనివాడయి పూర్వము జేసిన సీచపుట  
 నులను మఱచి దుర్బద్ధిష్టపశమున కిలిగిన యైశ్వర్యముచే మదించి సుగుణంబుల నొల్లక  
 యుండువాడును నీమిడునైన క్రిస్తుల యెక్కపాలనమంను నివసించు వాడెవ్వడును  
 సుఖించనేరడు.

శ్లో. ఆరంభ గుర్వీ క్షయినీ క్రిమేణ  
 లఘ్వే పురావృద్ధి ముపైతి పశ్యాత్  
 దినశ్చ పూర్వార్థ పరార్థ భిన్నా  
 ఛాయేవ మైత్రీ ఖలసజ్జనానామ్.

50

తే. గీ. మొదలఁ జూచిన గడుగొప్ప ♦ పిదపఁ గుఱుచ  
 యాదిఁ గొంచము తర్వాత ♦ నధిక మగుచుఁ  
 దనరు దినపూర్వపరభాగ ♦ జనితమయిన  
 చాయపోలిక గుజనన ♦ నసులమెత్తి.

50

తా. మజనుల స్నేహము ఉండుకాలమునందలి నీడవలె మొదట పెద్దదిగా  
 నుండి క్రిమముగా తగ్గిపోవును మజనుల స్నేహము నిట్లుభూభ్రాస్తృపు నీడవలె  
 చిన్నదిగాయుండి క్రిమ క్రిమముగా మెచ్చును. ఈ రెంటిలో నేటి క్రియమో విచా  
 రించి గై కొనవలయును.

శ్లో. మృగమీనసజ్జనానాం తృణజలసంతోషవిహితవృత్తీనాం  
లుబ్ధకధీవరపిశునా నిష్కారణ మేవ వై రిణో జగతి. 51

తే. గీ. కనవుచే నీటిచే మోద ♦ కలనచేత  
బ్రతుకు మృగ మీన సజ్జన ♦ ప్రకరమానకు  
శబరకై వర్తనూచక ♦ జనులు జగతిఁ  
గారణము లేనివగవారు ♦ గారె తలఁప. 51

తా. నీటిచే జేపలును, గడ్డిచే జంతువులును, సంతోషముచే సజ్జనులును బ్రతుకుచుండగాఁ జేపలు జాలరివాండుగ్రు మృగములును కిరాతకులును సజ్జనులను కొండెగాండును బాధ పెట్టుచున్నారు. వై పన్నియు కాగలుచునేని కలహములే కదా!

## 6 సు జ న ప ద్ధ తి.

శ్లో. వాంఛా సజ్జనసంగతౌ పరగుణే ప్రీతి గ్గురౌ నమృతా  
విద్యాయాం వ్యసనం స్వయోషితిరతి గ్లోకాపవాదా ద్భయం  
భక్తి శూలీని శక్తి రాత్మదమనే సంసర్గముక్తిః ఫలై  
రేతే యేషు వసంతి నిర్మలగుణా స్తేభ్యోనమః కుర్మహే. 52

మ. నుకృతిశ్చేష్టలగోష్ఠియుం బరగుణ ♦ స్తోమంబునం బ్రీతి చే  
శికసంసేవయు విద్యయందు రుచి స్వ ♦ స్త్రీ కేళి లోకాపవా  
దకథాభీతియు విష్ణుభక్తి దమనో ♦ ద్యచ్ఛక్తియున్ సాధుదూ  
షక సాంగత్యవిముక్తియుం గలమనీ ♦ పాపంతులం గొల్పెదన్. 52

తా. సుజన సహవాస మందాసక్తియు, పరుల మంచిగుణములకు సంతోషించుట, సువిద్యల యందాసక్తియుండుట, స్వస్త్రీ కేళి నే కోరుట, లోకాపవాద భీతియు, దైవ భక్తియుండుట యునుగుఱుంబు లెవ్వరికి గలవో వారు పంపినార్హులుగాన పంపనము జేయుచున్నారు.

శ్లో. విషది ధైర్య మథాభ్యుదయేక్షమా  
సదసి వాక్పటుతా యుధి విక్రమః  
యశసి చాభిరతి ర్వ్యసనం శృతౌ  
ప్రకృతిసిద్ధమిదం హి మహాత్మనామ్.

52

ఉ. ఆపదలిందు ధైర్యగుణ ధ మచితసంపదలందు దాల్మియున్  
భూపసభాంతరాళమునఁ ధ బుష్కలవాక్చతురత్వ మాజి బా  
హాపటుశక్తియున్ యశము ధ నందనురక్తియు విద్యయందు వాం  
ఛాపరివృద్ధియున్ బ్రకృతి ధ జన్యగుణంబులు సజ్జనాభికిన్.

53

తా. మనోధైర్యము ఆపదలందును గలిగియుండుట సంపదకాలమును ఓర్పు  
కలిగియుండుట వ్యోత్సాహమును వాక్చతురత్వ మగవడునట్లుమాట్లాడుట గణమునందు  
భుజశక్తి గలిగియుండుట, కీర్తిజన్మకొనుట యందాసక్తియు, విద్యయందు మిగుల  
వాపక్తి యనెడి యీగుణములు మహాత్ములకు స్వభావసిద్ధములై యుండును.

శ్లో. కరే శ్లాఘ్య స్త్యాగ శ్శిరసి గురుపాదప్రణయితా  
ముఖే సత్యావాణీ విజయి భుజయోర్వీర్య మతులం  
హృది స్వచ్ఛా వృత్తి శ్రుత మధిగతం చశ్రవణయో  
ర్వినా ప్రైశ్వరేవేణ ప్రకృతి మహతాం మండనమిదం.

54

చ. కరమున నిత్యదానము ము ధ ఖంబున సూన్యతవాణి యశాదలం  
గురుచరణాభివాదన మ ధ కుంతిత వీర్యము దోర్మగంబునన్  
వరహృదయంబునన్ విశేద ధ వర్తన మంచితవిద్య పీనులన్  
నురుచిరభూషణంబు లివి ధ సూరులకున్ సిరిలేనియప్పుడున్.

54

తా. చేతులతో సదా దానముచేయుట, సదా సత్యమునే మాట్లాడుట, గురు  
పాదారవిందములను శిరస్సున దాల్చుట, భుజయోగమునకు జయము నిచ్చుబలమును,  
నిర్మలమగు మనస్సును, చెవులకు శాస్త్రశ్రవణమును నివి సత్పురుషులకు నైశ్వర్యములు  
లేకపోయినను గొప్పయలంకారములు.

శ్లో. ప్రిణాఘాతాన్నివృత్తిః పరధనహరణే సంయమ సత్వవ్యాకృతం  
కాలే శక్త్యా ప్రదానంయువతిజనకధామూకభావః పరేషామ్  
తృష్ణా సోతో విభంగో గురుషు చ వినయస్సర్వభూతానుంపా  
సామాన్యం సర్వశాస్త్రీవ్యయపహతవిధి శ్రేయసా మేష పంథా. 55

ము. పరహింసాపరకీయవిత్తహరణా ♦ భావంబు సత్వవృత్తా  
దరముం దానపర్వత మయ్యవంతో ♦ దంతోక్త మూకత్వము  
బరతృష్ణార్ఘురభంజనంబు గురున ♦ మృత్వంబును బ్రాణభృ  
త్కరుణాశాస్త్రసమత్వసద్విధులు భ ♦ ద్రపాప్తికిన్మార్గముల్. 55

తా. ఇతరులను హింసించకుండుటయు, యితరులభావహర్తవ్యోన్ముక్తుడు గా  
కుండుటయు, సత్యమునం దాసక్తియు, శక్త్యానుసారముగా దానము చేయుటయు,  
పరాంగనలమటలు చెప్పుకొనకుండుటయు, గురుజనులందు వినయవర్తనమును జంతున  
సముదాయమందు దయయుననునివి మంచిమార్గములు.

శ్లో. సమృత్సుమహతాం చిత్తం భవే దత్యల్ప కోమలం  
ఆపత్సుచ మహాశైల శిలాసంఘాతకర్కశమ్. 56

తే. గీ. సంపదలుగల్గుతటి మహా ♦ జనులహృదయ  
మభినవోత్పలకోమలం ♦ బగుచు వెలయు  
నాపదల నొందునపుడు మ ♦ హామహీధ  
రాశ్మసంఘాతకర్కశం ♦ బై తనర్చు. 56

తా. మహానుభావులు సంపదగలిగియున్నప్పుడు గర్వముచేందక యప్పుడు  
వికసించినతామరపువ్వులవలె నుండురు. దారిద్ర్యముచే కృశించినను పెనుకొండయు  
కర్కగండశిలలవలె ధైర్యము చెడక యుండురు.

శ్లో. ప్రియా న్యాయ్యావృత్తి ర్మలిన మనుభంగే వ్యసుకరం  
త్వనన్తో నాభ్యర్థా సుహృదపినయాచ్యుః కృతధనః

విపద్యుచ్చైః రైర్యం సదమనువిధేయంచ మహతా

సతాం కేనోద్దిష్టం విషమ మసిధారావృత మిదమ్.

57

మ. అనమానప్రియనీతివర్తనము పాఠి ♦ ణాంతంబునందున్ మరీ  
మన ఘృగ్నిహ్య మదుష్టయాచన మనం ♦ పత్రార్థనాభావమున్  
వ్యసనావ్యాప్తిని ధైర్యముం బుధజనా ♦ త్యంతానుకూలత్వమీ  
యసిధారావృతచర్య యెవ్వఁడు మహా ♦ ర్యశ్రేణికిం చెల్వెనో. 57

తా. న్యాయమగు నడవడి నే యిష్టపడుట, పాఠిజాపామనందైనను దుష్కార్యములు చేయకుండుట, ఏవిషయమందునగాని నీచుల పార్థింపకుండుట, పాఠిజాప్తిహితుడైనను ధనహీనుడయ్యెనేని యాచింపకుండుట, ఆపత్కాలమందు ధైర్యమును గలిగియుండుట, పండితుల కిష్టమైన వ్యాపారంబు నే చేయుట, అనెడి యీదుస్సాధ్యమైన అసిధారావృతము నెవ్వరు మహాత్ములకు బోధించిరో తెలియదు.

శ్లో. ప్రదానం ప్రచ్ఛన్నం గృహ ముపగతేనంభ్రమవిధిః

ప్రియంకృత్వా మానం సదసి కథనం చాప్యవకృతేః

అనుత్సేకో లఘ్వాన్యం నిరభిభవసారాః పరకథాః

సతాం కేనోద్దిష్టం విషమ మసిధారావృత మిదమ్.

58

మ. పానగం దానము గుప్త మర్థిభవనం ♦ బుం జేరుచో సంభ్రమో  
ల్లనదుత్థానవిధానముం బ్రియవిధుల్ ♦ గావించి మానంబు రా  
జనభక్ మిత్రాకృతప్రకాశనము గు ♦ త్సానకర్మవై ముఖ్యమీ  
యసిధారావృతచర్య యెవ్వఁడు ♦ మహార్యశ్రేణికిం చెల్వెనో. 58

తా. చేసినదానము ఇతరులకు చెలియకుండుట, యింటికివచ్చిన యాచకు శాదరించుట, ఆతనికి గావలసినది యన్యల కెరుకవరచకుండుట, రాజవిద్వత్సభలందు తన స్నేహితుడు చేసినయుపకారము వెల్లడించుట, సంపదయున్నతటి గర్వము లేకుండుట, ఇతరుల విషయములు నిందారహితముగా మాట్లాడుట యనెడి యీ యసిధారావృతమెవ్వడు సుజనబృందమునకు నేర్పిరోకదా?

శ్లో. సతప్తా యది సంస్థితస్య పయసో నామాపి న శూచ్యతే  
ముక్తాకారయతా తదేవనలినీ పత్రస్థితం దృశ్యతే  
అంతస్సాగర శుక్తిమధ్య ఖితితం తస్మాక్తికం జాయతే  
ప్రాయేణాధమమధ్యమోత్తమజహ మేవంపిధావృత్తయః. 59

ఉ. నీరము తప్తలోహమున ♦ నిల్చి యనామకమై నశించునా  
నీరమే ముత్యముల్లు నళి ♦ నీదళసంస్థితమైతనర్చు నా  
నీరమే శుక్తిలోబడి మ ♦ ణిత్యము గాంచు సమంచిత ప్రభం  
జారుష వృత్తు లిట్లధము ♦ మధ్యమును త్తముఁగొల్చువారికిన్. 59

తా. కాలిన యినుముపై జలము బోసినచో పేరులేకుండ నశించును. అనీకే  
లామరాకుపై బడి తళతళ ముత్యమువలె ప్రకాశించును. అనీకే ముత్యపు చిప్పలో  
బడి రత్నరూపము నొందును అవిధముగానే లోకంబున, సర్వముని మధ్యముని ఉత్త  
ముని నేపింప వారి కధమమధ్యమోత్తమ గణంబులు పట్టుబడును

శ్లో. ప్రీణాతి యస్సుచరితైః పితరం సపుత్రో  
యద్భర్తు రేవ హిత మిచ్ఛతి తత్కళత్రమ్  
తస్మిత్త్ర మాపది సుఖేచ సమక్రియం య  
దేతత్త్రియం జగతి పుణ్యాకృతో లభంతే. 60

చ. జనకుని బూజలం గడు బ్ర ♦ సన్నని జేయునతండు పుత్రుండే  
వనిత మెలంగు భర్తృవశ ♦ వర్తినియై యది సత్కళత్రమే  
జనుండు విపత్తి సౌఖ్యసదృ ♦ శక్రియుండాలండు మిత్రు డీత్రయం  
బును జగతిన్ లభించు గడుఁ ♦ పుణ్యము జేసిన యట్టివారికిన్. 60

తా. భక్తిమీగ తండ్రిని బూజించి యాతని మెప్పుబడయునతండే నిజమయిన  
పుత్రుడు. భర్త. సుఖమునుగోరునదే మంచి భాగ్య. కష్టమందుగాని సుఖమందుగాని  
కలిమిచెలిమి గలిగియుండు వాడే నిజమైన స్నేహితుడు. అత్యధిక పుణ్యాత్ములకే  
గట్టి ముగ్గుర లభింతురు.

శ్లో. సమ్రత్వేనోన్నమంతః పరగుణాకథనైః స్వాస్థ్యణా న్భాషయన్త  
 స్వాస్థ్యాన్ సంపాదయంతో వితతపృథుతరారంభయత్నాః పరాధే  
 త్కాంతైశ్చవాత్సే పరూత్కాత్కరముఖరముఖాందుర్జనాన్తుఃఖయన్తః  
 సంతస్సాశ్చర్య చర్యా జగతి బహుమతాః కస్యనాభ్యర్చనీయాః.

చ. సతులగుచున్ మహాన్నతిఁద ♦ నర్చుచు నన్యగుణోక్తిచే గుణో  
 న్నతి బ్రకటించుచు బరజన ♦ ప్రియకార్యసమర్థతన్ నమం  
 చిత నిజకార్య సంగ్రహముఁ ♦ జేయుచు నిష్ఠుర వాదులన్ క్షమా  
 ధృతి నిరసించుచుం బరఁగు ♦ ధీరులు పుణ్యులు గారెయేరికిన్. 61

తా. వినుమువర్తనచే గొప్పదనమందుచు పరులమంచి గుణంబుల నుగ్గడించుచుదను  
 గుణంబుల బయలుకెట్టుకొనుచు నితరకార్యార్థమై దిరుగుచు దమకార్యము చక్కబెట్టు  
 కొనుచు తమ్ముకఠినముగా మాట్లాడువారిని తమయోరిమిచే దిరస్కరించెడి మహాత్ము  
 లకు నమస్కారము చేయుచున్నాను.

## 7 ప రో ప కార ప ద్ధ తి.

శ్లో. భవంతి సమ్రాస్తరవః ఫలోద్గమై  
 ర్నవాంబుభి ర్భూరివిలంబినోఘనాః  
 అనుద్ధతా సుత్పురుషా సమృద్ధిభిః  
 స్వభావ ఏవైష పరోపకారిణామ్.

తే. గీ తరువు లతిరసఫలభార ♦ గురుత గాంచు  
 నింగి వ్రేలుచు నమృత మొ ♦ సంగు మేఘుఁ  
 డుద్ధతులు గారు బుధులు సమృద్ధి చేత  
 జగతి నుపక ర్తలకు నిది ♦ సహజ గుణము.

62

తా. రసాల పనసాది వృక్షములు ఫలభారముచే పంగియున్నవి. నూత్ని జలభా  
 రముచే మేఘములు నింగియున్నవి. సుదనులు సర్వసంపదలతోఁ గూడినవారైనను గ

గృహం జెందక యాచింపకయే దానిధర్మములు జేయుదు. పరోపకారానకుల కది సహజగుణముకదా?

శ్లో. శ్రోత్రం శ్రుతేనై వ.నకుండలేన

దానేన పాణి ర్నతుకంకణేన

విభాతి కాయః కరుణాపరాణాం

పరోపకారేణ నచందనేన.

68

తే. గీ. అమరుఁ జెవి శాస్త్రమునఁ గుండి ♦ అమునఁ గాదు

వలయమున నొప్ప దీవిచే ♦ వెలయుఁ బాణి

యరుదయాధుల మేన ప ♦ రోపకార

కలన రాఁగించు గంధంబు ♦ వలన గాదు.

68

తా. పరోపకారశీలురకు శాస్త్రప్రపణమువలననే కర్ణముల కలంకారముగను గాని బంగారు కుండలముచేత గాదు సత్పాత్రిదానమే వారిచేతుల కలంకారముగాని కంకణము చేతగాదు. వారి శరీరమునకు పరోపకారమే యలంకారముగాని చందనాది మైపూతల చేతగాదు.

శ్లో. పద్మాకరం దినకరో వికచం కరోతి

చంద్రో వికాసయతి కైరవచక్రవాలమ్

నాభ్యశ్చో జలధరోపి జలం దదాతి

సంత స్వయం పరహితే విహితాభియోగాః.

64

తే. గీ. ద్యుమణి పద్మాకరము విక ♦ చముగఁ జేయుఁ

గుణుదహర్షంబుఁ గావించు ♦ నమృతసూతి

యర్చితుఁడు గాక జల మిచ్చు ♦ నంబుధరుఁడు

సజనులు దారె పరహితా ♦ చరణమతులు.

64

తా. తామరలచే సూర్యుఁడు యాచింపబడకయే వానిని వికసింపఁ జేయుచున్నాడు. కలువలచే యాచింపబడకయే చంద్రుఁడు వానిని వికసింపఁ జేయుచున్నాడు. జలమే మేఘుడు యాచింపబడకయే జలము గుఱియించుచున్నాడు. కావున

పద్మాకరం దినకరో వికచం కరోతి చంద్రో వికాసయతి కైరవచక్రవాలమ్ నాభ్యశ్చో జలధరోపి జలం దదాతి సంత స్వయం పరహితే విహితాభియోగాః.



శ్లో. ఏతే సత్పురుషాః పరార్థఘటకా సాన్విర్ధాన్ పరిత్యజ్యయే  
సామాన్యాస్తు పరార్థ ముద్యమభృతః సాన్విర్ధావిరోధేనయే  
జేమీ మానుషరాక్షసాః పరహితం సాన్విర్ధాయ నిఘ్నంతియే  
యేతు ఘ్నంతినిరర్థకం పరహితం తే నజానీమహే. 65

మ. తమకార్యముల బరిత్యజించియుం బరా ♦ ర్థప్రాపకుల్ సజ్జనుల్  
నమకార్యము ఘటించుచున్ బరిహితా ♦ ర్థవ్యాప్రతుల్ మధ్యముల్  
నమ్మి యస్యహితార్థ ఘాతుకజనుల్ ♦ దైత్యుల్ వృధాన్వార్థభం  
గిముగావిరిచెడు వారి లెవ్వరొ యెఱుం ♦ గౌ శక్యమేయేరికి. 65

తా. తమకార్యములను విడిచి పరుల పుష్కార మొనర్చునట్టివారు రుత్తములు. తమ  
కార్యముల జేసికొనుచు నితరుల పుష్కార మొనరించెడివారు మధ్యములు. తమకార్య  
ముకొఱవ నితరులకార్యముల దడగొట్టువారు మనుష్యులను రక్కసులుగాన నభి  
ములు. తమ కేవలగోరిగములేకగోరి యితరులకార్యముల జేరచువా రెట్టివాగో తెలిసి  
కొన శక్యము గాదు.

శ్లో. సాపా న్నివారయతే యోజయతే హితాయ  
గుహ్యం నిగూహతి గుణాన్ ప్రకటికరోతి  
అపద్గతం చ న జహాతి దదాతి కాలే  
సన్మిత్రైలక్షణ మిదం ప్రవదంతి సన్తః 66

తే. గీ. అఘమువలన మఱల్చుహి ♦ తార్థకలితుఁ  
జేయు గోప్యంబు దాఁచుఁ బో ♦ మించు గుణము  
నిడవనఁ దాపన్ను లేదెడి ♦ నేని నిచ్చు  
నిత్రుఁగి డలక్షణంబుల ♦ నెలఁగు చుండఁ. 66

తా. మజనుల పాపకృత్రియమునందే మఱల్చుట, మించికర్మములం జేయుచు  
మిక్కిలి రహస్యముల గుప్తముగానుంచుట, మగుణంబుల నభివృద్ధిఁ జేసికొనుచు సహ  
యాత్ముల ప్రహసనములకు నెఱుఁగకుండు గుణములు నిత్రుని లక్షణములనని. ఇట్టి

శ్లో. శ్రీశాస్త్రగ్రంథోగ్రకాయహి గుణాదత్తాః పుణాశేభాః.

శ్రీగోత్రాపమవేక్ష్యతేన పయసాస్వాత్మా కృశానాహుతః  
గన్తుం పావక మున్నన స్తదభవ ద్దృష్ట్యావేషు మిత్రాపదం  
యక్తం తేన జలేన శామ్యతి సతాం మైత్రీ పునస్త్యేదృశీ. 67

ఉ. శ్రీరము మున్ను నీటి కొనం ♦ గెన్ స్వగుణంబులు దన్నుగజేరుట  
శ్రీరముదప్తమాట గని ♦ చిచ్చుకోక నెతిచే జలంబు దు  
గ్ధావర సుహృద్విపత్తిగని ♦ వర్షిం గుని జనె మున్నమంజుల  
నీరముఁ గూడి శాంతమగు ♦ నిల్పుమహాత్ముల మున్నొంగు టిన్. 67

తా. పాలు తన్నుజేరిన నీటికి తెల్లదనము, పీయదనము మొదలగు తనగుణము లన్నియు నిచ్చి మైత్రిజేసుకొనును. పిదప నా పాలుగ్గుచే తపించుట జూచినహింస లేక యగ్నియందు తనశరీరము దగ్ధము జేసుకొనును. తనన్నేహితుడగు నీరున కిట్టి యాచద వచ్చినని దుఃఖించి పాలు నివృణ్ణో పడిపోవుటకు యత్నింపగా జలమునచ్చి కలియుటచే యూహిల్లును. కావున సత్పురుషుని స్నేహ మిట్లే యుండును.

శ్లో. ఇత స్వపితి కేశవః కుల మితస్తదీయద్విహ

మితశ్చ శరణార్థినాం శిఖరిణాం గణాః శేరశే

ఇతోపి బడబానలః సహ సమస్తసంపర్తకై

రహ్నో వితతమూర్జితం భరసహంచ సింహోర్వపుః. 68

చ. ఒకయెడఁ బవ్వలించు హరి ♦ యొక్కయెడఁ వసియుంచు రాక్షస  
ప్రకరము లొక్కచో నడఁగు ♦ బర్వతసంఘము లొక్కెడఁ బలా  
హకములతోడ నుండు బడ ♦ బాగ్నియు విస్తృతమూర్జితంబును  
బ్రకటభరక్షమం బగుచు ♦ భాసిలు నౌర సముద్రమెంతయున్. 68

తా. పదునాలుగు గజంబుల కుక్షియందుగల విష్ణువు సమద్రమునం దొకచోట బరుండును. మఱొకచోట బడబాగ్ని యుండును. వేటొకచోట సింహాదులకు భయ పడినరుగిడి వచ్చిన మైనాకాది మహావర్షతము బున్నవి. అటునకు అంతులేని సముద్రమెంతయుఁ బ్రకాశించుచున్నది.

శ్లో. జాతః కూర్మః ససేకః పృథుభవనభరా యార్పితం యేన పృష్ఠం  
 శ్లాఘ్యం జన్మ ధృవస్య భ్రమతి నియమితం యత్ర తేజస్విచక్రం  
 సంచాతవ్యర్థవత్తాః పరహితకరణే నోపరిష్టాన్నచాధో  
 బ్రహ్మాణ్ణోదుంబరాంత ర్మౌళకవ దపరే జంతవో జాతనప్తాః. 69

చ. వితతజగద్భరంబు దన ♦ వీపునఁ దాల్చినకూర్మనాధుడున్  
 సతతము చంద్రభాస్కరుల ♦ చక్రముఁ దిప్పుధృవుండు సజ్జనుల్  
 ప్రతిభ నజాండజంతుఫల ♦ రంధ్రవశేనృశకంబులట్లని  
 దితవిఫలార్థ సంగతి జ ♦ నించి నశించుఁ దదస్యజంతువుల్. 69

తా. అవతారములలో నాదికూర్మము పదునాల్గుభువనములను దనమూపున భరించుచున్నది. అవతారములలో నెల్లయదియే ధవ్యజీవి ధృవుండు జ్యోతిశ్శక్తియును దిప్పుచున్నాడు. కాన యాతఁడు ధవ్యుండు. వాండ్లరి మధ్యగా సమస్తపాపములు, పుట్టుచు, గిట్టుచున్నవి. ఈపాపముల గత మేడిపండులోని దోమల విధముగా నున్నది గదా?

శ్లో. తృప్తాంఘ్రింది భజ త్తమాం జహి మదం పాపే రతిం మా కృధాః  
 సత్యం బ్రూ హ్యనుయాహి సాధుపదనీం సేవస్య విద్వజ్జనమ్  
 మాన్యా న్మానయ విద్విషోప్యనునయ ప్రఖ్యాపయ ప్రశ్రయం  
 కీర్తిం పాలయ దుఃఖతే కురు దయా మేత త్సతాం చేప్యితం. 70

శా. ఆశాసంహరణంబు నోర్మియు మద ♦ త్యాగంబు దుర్దోషవాం  
 ఛాశూన్యత్వము సత్యమున్ బుధమతా ♦ చారంబు సత్సేవయున్  
 వై శద్యంబును శత్రులాలసము మా ♦ న్యప్రీతియుం బ్రశ్రయ  
 శ్రీశాలిత్వము దీనులందుఁ గృపయున్ ♦ శిష్టాలిక్స ధర్మముల్. 70

తా. సజ్జన వ్యాపారముతోవియ, అశత్రుండుట, ఓర్మి కలిగి యుండుట, విద్యవలనిమదము నడచుట, పాపపు బనులను జేయకుండుట, సత్యము దాసక్తి యుండుట, సన్మార్గ పరమము కలిగియుండుట, విద్విజ్ఞముం గొలుచుట, పూజ్యులను బూజించుట, పగవాఁడైనను లాలించుట, కిద్దరియడ గౌరవముగనుండుట, కీర్తి కల్పించుకొనుట, దుఃఖితులగు వయకలిగి యుండుట.

శ్లో. మనసి వచసి కాయే పుణ్యవీయూషపూర్ణా  
 స్త్రిభువనముపకారశ్రేణిభిః స్త్రీణామస్తః  
 పరగుణపరమాణాన్ పరవీర్యత్యనిత్యం  
 నిజహృది వికసంత స్సంతసంతః కియంతః.

71

చ. హృదయవచశ్శరీరముల ♦ నెంతయుఁ బుణ్యసుధాప్రపూర్ణులై  
 ముదముబహూపకారముల ♦ మూఁడుజగంబులకున్ ఘటించుచున్  
 వదలక సాధుసద్గుణల ♦ వంబులు గొండలు నేసి మెచ్చుచున్  
 మదిని వికాసయుక్తులగు ♦ మాన్యులు గొండలు వొట్టురిద్దరన్ . 71

తా. మనసా వాచ శరీరంబుల పుణ్యమునే అమృతముచే నింపబడినవారై ఆనందంబును, ఉపకారము, త్రిలోకంబుల నుల్లీలజేయవారును, ఇతరుల కొంచపుగుణములను గొప్పవిగాజేసి మనస్సునందు యానందించెడి మనములు కొందఱే కలరుగాని పెక్కుమందిరేరు.

## 8 ధైర్య పద్ధతి.

శ్లో. రత్నైర్మహాభే సుతుషు ర్న దేవా  
 న భేజరే భీమవిషేణ భీతిమ్  
 సుధాం వినా నప్రియ యుష్విరామం  
 న నిశ్చితార్థా ద్విరమంతి ధీరాః.

72

తే. గీ. తనిసిరే వేల్పులుడధిర ♦ త్నముల చేత  
 వెఱచిరే ఘోర కాళోల ♦ విషము చేత  
 విడిచిరే యత్న మమృతంబు ♦ వొడముదనుక  
 నిశ్చితార్థంబు వదలరు నిపుణమతులు

72

తా. రాక్షసులు, దేవతలు, అమృతాసక్తిచే పాలసముద్రమును తఱచిరి. అందు మొదట తత్నములు బట్టిరి. అతత్నములతో దేవరాక్షసులు సంతోషింపలేదు. కొంతకాలమునకు ముల్లోకంబుల దహించివైచు హోలావాలంబును మహావిషముఁ బుట్టినది.

దానికి వాగు భయపడలేదు. వాగు లోరిన యమృతము పుట్టవలెను నిలుకట్టను మానలేదు. అట్లే ధైర్యవంతులు ప్రాంఛించిన కార్యమగువరకు తమయభిప్రాయము వదిలరు.

శ్లో. ప్రిరభ్యతే న ఖలువిఘ్నభయేన నీచైః

ప్రిరభ్య విఘ్ననిహతా విరమంతి మధ్యాః

విష్ణై ర్ముహూర్ముహూ రపిప్రతిహస్యమానాః

ప్రిరభ్య ముత్తమగుణా న పరిత్యజంతి.

73

శా. ఆరంభింపరు నీచమానవులు • ఘ్నాయాన సంతోసులై

యారంభించి పరిత్యజింతురురువి • ఘ్నాయత్తుల మధ్యముల్

నీరుల్ విఘ్ననిహస్యమానులగుచున్ • ధృత్యున్నతోత్సాహులై

ప్రిరభ్యార్థము లుజ్జగింపరు సుమీ • ప్రజ్ఞానిధుల్ గావున్. 73

తా. విఘ్నముకలుగుననే భయముచే యధములు ఏపనిని యారంభింపరు. మధ్యము లేపనినైన మొదలుపెట్టి మధ్యయాటంకముగలిగేనేని మానివేయుదురు. ధైర్యమే మొదటిగుణముగాగల యత్తులు తాము ప్రిరంభించినపని వెఱవేరువలెను మాటిమాటికి విఘ్నములు గలిగినను విడువక జేయుదురు.

శ్లో. క్వచి త్ప్రదీప్తయ్యః క్వచి దపిచ పర్యంకశేయనః

క్వచి చ్ఛాకాహారః క్వచి దపిచ శాల్వోదనరుచిః

క్వచి త్కంధాధారీ క్వచి దపిచ దివ్యాంబరధరో

మనస్తే కార్యాగ్రీ న గణయతి దుఃఖం న చ సుఖం.

74

మ. ఒకచోనేలను బవ్వళించు నొకచో • నొప్పారు బూసెజ్జెప్పె

నొకచో శాకము లారంగించు నొకచో • సుత్కష్టశాల్వోదనం

బొకచో బాంతధరించు నొక్కొకతటిన్ • యోగ్యాంబర శ్రేణి లె

క్రగు రాసీయఁడు కార్యసాధకుఁడుదుఃఖంబున్ సుఖంబున్ మదిన్.

తా. కార్యసాధకుఁడు తన పని నెరవేలుటకు యెట్టికష్టములనైననుగాని లెక్క నేయఁడు కార్యసాధనమునకై యొకప్పుడు కటికసేపివాద గాని మృదువైన వరువు పరువబడిన పర్యంకమునందుగాని బరుండును. కందమూలములనుగాని లేక పంచ

భక్త్య పరమాన్నమునుగాని ఘోరించును. సహస్రాక్షులు గలిగిన చింకిబొంతనుగాని కాంచన పీతాంబరమునుగాని ధరించును.

శ్లో. నిందంతు నీతి నిపుణా యది వాస్తువంతు  
లక్ష్మీః సమావిశేతు గచ్ఛతునా యధేష్టమ్  
అద్యైవవా మరణమస్తు యుగాంత రేవా .  
న్యాయ్యాత్పథః ప్రవిచలంతి పదం స ధీరాః. 75

శా. నీతి ప్రాథ విహారులై న నిపుణుల్ ♦ నిందింపనీ మెచ్చనీ  
ఖ్యాతిం జెందిన సంపదల్ నిలువనీ ♦ గాఢంబుగా సాగినీ  
ఘాతం బప్పుడు పొందనీ నియతిమీ ♦ గానీ యుగాంతంబునన్  
నీతిశ్లాఘ్యపదంబు దప్పరుగదా ♦ నిత్యంబు ధీరోత్తముల్. 75

తా. బుద్ధిమంతులు పరులు తమ్యుభూషించినను, లేకమాంచినను, మరణమిప్పుడే కలిగినను, లేక యుగాంతంబున కలిగినను, నీతిపరులను మాత్రమును దివ్యకయందురు.

శ్లో. కాంతా కటాక్షవిగేఖా సఖినంతి యస్య  
చిత్తం ననిర్దహతి కోప కృశానుతాపః  
కర్షంతి భూరివిధయాశ్చ స లోభపాశై  
ర్లోకత్రయం జయతి కృత్స్న మిదం సధీరః. 76

ఉ. మానవతీకటాక్షశితి ♦ మార్గణముల్ విదలంపఁ జాల వె  
వ్యానిమనంబు కోపమయ ♦ వహ్ని దహింపదు లోభపాశసం  
తానము మాల్యచలదస ని ♦ తానములున్ నెతనేయనోహె  
స్వానివశంబునన్ మెలఁగు ♦ వాఁడుజయించుజగంబులన్నియున్.

తా. ఏమనుజుని మనస్సు లతాంగివాడితూపులు ఘోరింపలేవు, కోపాగ్ని కింధనముకాడో పేరాసలు లేక లోభమనెడి త్రాళ్లికు చిక్కక, భోగ భాగ్యంబులకుఁ గలుగఱ్ఱి ఒనిగాడో సమస్త లోకములను జయించును.

శ్లో. కదర్థితస్యాపి హి ధైర్యవృత్తే  
 ర్నశక్యతే ధైర్య గుణః ప్రమాదమ్  
 అథో ముఖస్యాపి కృతస్య వహ్నీ  
 ర్నాథ శ్శిఖాయాతి కదాచి దేవ.

77

తే. గీ. నియతిచేతఁ గదర్థితుం ♦ డియిన ధైర్య  
 పరుని ధైర్యగుణంబు మా ♦ న్పంగఁ దరమి  
 క్రిందునేయంగఁ బడినట్టి ♦ కృష్ణ పథుని  
 కీలయెందయిన మీఁచుగాఁ ♦ గెరలుఁ గాదె.

77

తా. మంచుచున్న యగ్నిని దలక్రిందుఁజేసినచో దానిజ్వాల క్రిందికిపోనట్లు  
 ధైర్యపంతు నెంతభంగపరచినను వాని ధైర్యముజెడదు.

శ్లో. వరం తుంగాచ్ఛృంగా ధ్గురుశ్శిఖరిణః కాప్తిపిషమే  
 పతిత్వాయం కాయః కఠినదృఢదంతే విదలితః  
 పరింస్యస్తో హస్తః ఫణిపతిముఖేత్స్యదశనే  
 వరంవహ్న్నాచాత స్తదపి న కృత శ్శీలవిలయః.

78

చ. ఉరుతర పర్వతాగ్రమున ♦ నుండి దృఢం బగు తాతిమీఁద స  
 త్వరముగఁ ద్రెల్లికాయము హ ♦ తంబుగఁ జేయుట మేలు గాలిమే  
 పరిదొరవాఁత గేలిదుట ♦ బాగుహుతాశన మధ్యపాతముగా  
 వరమగుఁజారుశీలగుణ ♦ వర్జన మర్హముగాదు చూడఁగన్.

78

తా. గొప్ప కొండచివరభాగమునుండి పెద్దరాతిపై నతితొందరగా దేహమును  
 నలుగగొట్టుకొని చచ్చుటమంచిది. లేక పరువైనకొరలుగలిగిన యాదిశేషుని ముఖ  
 మందు చేతులుంచుట గొంత మంచిది. అగ్ని జ్వాలలయందుబడి భస్మమగుట మేలుకాని  
 శుగుణముల విడుచుట మాత్రము మంచిదికాదు.

శ్లో. వహ్ని స్తస్య జలాయతే జలనిధిః కుల్యాయతే తత్త నా  
 న్నేరుః స్వప్రశోభాయతే య్యుగ్మత స్పృహ్యం శుభ్రగోమయతే





అశోధ స్తవనః ఉమా ప్రభవితుర్ధర్మస్య నిర్వాజితా  
సర్వేషా మపి సర్వకారణమిదం శీలం పరం భూషణం. 81

ఉ. జానుగ భూతికిం దొడవు • సజ్జనభావము శౌర్యలక్ష్మికిన్  
మానము నీతివిద్యకు శ • మంబు సుబుద్ధికి విత్తవృద్ధికిం  
దానము దాల్చి శక్తికిని • ధర్మ నిరూఢి కదంభవృత్తియుం  
బూనికతోడ సర్వగుణ • భూషణ మెన్నఁగ శీలమేసుమీ. 81

తా. సంపద కి లిగివతెలు మంచితనంబును, శౌర్యమునకు వాక్పతురతయు విద్యకుం దిగిన శేర్పిరితనంబును సుబుద్ధికి దిగిన విషయమును భాగ్యమునకుం దిగిన సత్సాత్ర వినియోగమును తపస్సుకు గోపము లేమియు సామర్థ్యమునకు సహనమును ధర్మమునకు కపటము లేకనావుటయును అలంకారమై యలంకారములకు సుస్వభావము పెద్ద యలంకారమై యుండును.

## 9 దైవ పద్ధతి.

శ్లో. నేతా యస్య బృహస్పతిః ప్రహరణం వజ్రం సురాః ప్రైనికాః  
స్వర్లో దుర్గ మనుగ్రీవాః ఖలుహరే వైరావణోవారణః  
ఇత్యాశ్చర్య బలాన్వితోపి బలభి ద్భగ్నః పరైః స్సంగరే  
తద్వ్యక్తం ననుదైవమేవ శరణం ధిక్ ధిక్ వృధా పౌరుషమ్. 82

చ. గురుండు గురుండు వాలు శత • కోటి సుపర్వులు వాహినీపతుల్  
సురభవనంబు గోట మధు • సూదనుడున్ సయిదోడు దంతి ది  
క్కిరివలిగాఁగ నొప్పు బల • ఘాతీయు దాయల కోడె నాణిలో  
శరణము దైవమే పురుష • కిక్కి నిరర్థక మెన్ని భంగులన్. 82

తా. సుతంబునకు సలహాలు నిచ్చువారడు బృహస్పతి. కొండలరక్కలను గొట్టినను మొక్కవోని పక్షియు ఆయుధము. దేవతలా ప్రైనికులు. స్వర్గమతని కోట. అగ్రలోకాధిపాదుండగు శ్రీమహాేశ్వరును అనుగ్రహప్రాప్తికై న నాడు విగాతక

ము హాసము గా గలవారు. ఎట్లనంటే బలసంపన్నులైనను విముఖులై గలవారు. కావున దైవమే పరిధానముగాని పౌరుషమేతయు వ్యర్థము.

శ్లో. భగ్నాయస్య కరండ పిండితనో ద్ధ్వానేంద్రియస్య త్సుధా  
కృత్వాఘ్న ర్ద్వివరం స్వయం సవతిగో నక్తి ముఖే భోగినః  
తృప్తస్త త్పిశితేన నత్వర మసౌ తేనైవ యాతః పథా .  
స్వసానిపత దై వమేవ హి పరం వృద్ధా శ్చయే కారణం. 83

ఉ. గాత్రి మూషకంబు వివ • రంజితమించి కండరి బద్ధము  
భీతిలి చిక్కి యానచెడి • పెద్దయు డస్సిన పామువారె సల  
పాతముఁ జెందె దానిఁ నిది • పాము దొలంగె బిలంబు తోవనే  
యేతటి హానివృద్ధులకు • నొక్కటి దై వమ కారణంబగున్. 83

తా. ఒకానొక రాత్రి యొకయొక తుదవృథకాగలేక యొకపెట్టెకు రంధ్ర మొనరించి లోనపర్యవేశించెను. అంతకుఁబూర్వ మొకపామాపెట్టెలో చిక్కి యాహారములేక చచ్చుటకు సిద్ధముగా యుండెను. ఎలుక రాగనే యాదులుకనుఁ దిని ఎలుక చేసిన రంధ్రముగుండా పోయిప్రామామ రక్షించుకొనెను. ఆహారము కొరకుపోయిన ఎలుక పోయి పోవుటయు పాపసిద్ధముగా యున్నపాము బ్రతుకుటయు నాడగా యేతరినైనను హానివృద్ధులకు దైవమే పరిధానమునట స్పష్టమేకదా.

శ్లో. యథాకన్దుక పాతేనో  
త్పతత్యార్యః పతన్నపి  
తథా త్వనార్యః పతతి  
మృత్పిండవతసం యథా. 84

క. కందుకమువోలె నుజనుఁడు  
గ్గిందంబడి మగుడమోదికి • న్నైగయుఁ జామీ  
మందుఁడు మృత్పిండమువలె  
గ్గిందంబడి యడఁగి యుండు • గృహతృప్తమునన్. 84

తా. క్రిందఁబో బంతి పైకిలేచినట్లు భక్తితోనిండిన మానవాదు క్రిందపడినను తిరిగి పైకివచ్చును. మట్టిపై పడి క్రిందఁ బడినచో తిరిగి లేవలేనట్లు సక్రియహితుడు క్రిందనుగా పడినచో దిరిగి లేవలేరడు.

శ్లో. ఖల్వాటో దివసేవ్యరస్య కిరన్త సంతాపితో మస్తకే  
వాంఛందేశ మనాతపం విధివశా త్రాలస్య మూలం గతః  
తత్రావ్యస్య మహాఫలేన పతతా భగ్నం సశబ్దం శిరః  
సాధోగచ్ఛతి యత్రావై వహతక సజ్జేవ యాంత్యాసనః. 85

మ. ధర ఖల్వాటుఁ బడినందు సూర్యకరసం • తప్తప్రభానాంగుడై  
త్వరతోడన్ బరువెత్తి చేరి నిలిచెన్ • దాళదుమ్రుచ్చాయఁద  
చ్చిరముం దత్ఫల పాతవేగమున వి • చెప్పన్ శబ్దయోగంబుగాఁ  
బారి దైవోపహతుండు వోవు కడకుం • జోవుం గదా యాపదల్.

తా. బట్టతలవాడొకడు నిశితస్యాక్రమంబులకుఁ దాళబాలక యొకతాలవృత్తి నీడను నిలుపబడెను. ఇంతలో నొకతాలఫలము నానితలపై బడితల బద్ధిదలయ్యెను. కావున దైవానుగ్రహము లేనప్పుడన్నియు కష్టములే ప్రాప్తించును.

శ్లో. గజ భుజంగ విహంగ మబంధనం

శశి దివాకరయో ర్గ్రహవీడనం

మతిమతాంచ విలోక్య దరిత్రతాం

విధి రహో బలవానితిమేమతీః.

86

తే. గీ. ఘణులు గజములుఁ బతులుఁ • బట్టు వడుట

రవి సుధాకరులకునైన • రాహు బాధ

బుద్ధిమంతుల లేమియుఁ • బాసగఁ జూచి

విధి బలాధ్యుఁ డటంచు భా • వింతుమదిని.

86

తా. పట్టుకొన శక్యముగాని ఏనుగులు, పక్షులు పట్టుబడుచున్నవి. తేజోవంతులు, మల్లోకములకుఁ దమకాంతితో నిండింపఁకయు సూర్య చంద్రులను రాహువు పట్టి పీడించుచున్నాడు. ఔరా! దైవమాయ యెట్టివోయెటుంగలేము గదా!

శ్లో. సృజతి జ్ఞాన నశేష గుణాకరం  
పురుష రత్న మలంకరణం ధివః  
తదసి తతః ణ భంగి కరోతి చే  
దహహ కష్ట ముపండితతా విధేః.

87

క. గుణమణిఖనియగు పూరుష  
మణిధరణికి రవణముగన ♦ మర్చిసనిధి గూ  
గుణవంశుని నెనఁచునెమిస  
గుణహీనునిగాగఁ నెన్న ♦ కొనరే ధాతన్.

87

తా. బ్రహ్మ సర్వగుణ సంపన్నుండును, ప్రపంచమున కలంకార భూతుండగు  
వానిని బుట్టించి త్వరగావానిని మృత్యుముఖమునఁ బడవైచినచో నాబ్రహ్మను తెలివి  
తక్కువవానిగా భావించురు ఎటులైనను దైవమే ప్రభావముగదా?

శ్లో. ఆయు మమృతనిధానం నాయకో ప్యోషధీనాం  
శతభిషగనుయాలిః శృంభుమూర్ధ్నోవతం సః  
విరహాయతి న చైవం రాజయత్నో శశాంకం  
హతవిధి పరిపాకః కేన వాలంఘ నీయః.

88

చ. శతభిషగాఘృడుకౌ సతత ♦ శంభు వతంసమునయ్య నోషధీ  
తతులకు నాధుడయ్యను సు ♦ ధారస శేవధియయ్యదారకా  
పతి దనరాజయత్న భవ ♦ బాధలఁ బాపగ నోపడక్కటా  
హతవిధికృత్య మెవ్వనికి ♦ నైన జగంబున దాఁట వచ్చునే. 88

తా. ఆమృతముండు తావున చంద్రుడుండును. సంచీవిని మొదలగు మూలికా  
సముదాయనకు ప్రభువు. ఈతనితోఁ గూడనొక వందమంది వైద్యులుండురు. వైగా  
లముకారకుండగు శంభుని శిరమండండువాడు ఆయినను తనకుగల శ్రయ బాధమాన్యు  
కొనఁ జాలడు. కావున పాపిష్టిదైవముయొక్క నియోగము దప్పింప నేర్పిశక్యము  
గాదు.

శ్లో. ప్రియసఖ పిదద్దండః హతప్రపాతసగంపరా  
పరిచయబలే చింతాచక్రే నిధాయ విధిః ఖలః  
మృద మివ బలా త్పిండీ కృత్య ప్రగల్భకులాలవ  
ద్రుమయతి మనో నో జానీమః కి మత్ర విధాన్యతి. 89

చ. కలితవిపత్తిదండపద • ఘట్టసనేయుచు మన్నుకై వడిక  
ఖలుఁడు విధాత పిండితము • గా నొసరించి నితాంతచింత యన్  
బలితవుసారైపై నిలిపి • పాయక పండము ద్రిప్పుచున్నవా  
డలమి కులులారీతిఁ దెలి • యంగలవారమె యేమినేయునో? 89

తా. మమతుడగు బ్రహ్మ వానిచిత్తమును కఙ్గించేతను, చింతయనెడి చక్రము  
నందు తిప్పికేయుచున్నాడు. ఏమి చేయుట కిట్లు తిప్పుచున్నాడో తెలియకున్నది.

శ్లో. విరమ విరమాయాసా దస్మా ద్దురధ్యవసాయతో  
విపది మహతాం ధైర్యధ్వంసం యదీక్షీతు మీహనే  
లయి జడ విధే కల్పాచాయే వ్యవేతనిజక్రమాః  
కులశిఖరిణః యుద్ధానై తే న వాజలరాశయః. 90

చ. దొసఁగులు వచ్చువేళ గుణ • ధుర్య లక్ష్మైర్యగుణంబు సర్వముం  
బన చెడునంచుఁ జూచెదవు • పాపపు డై వము యీ దురాగ్రహ  
వ్యసనము మానుమాను ప్రళ • యంబున వీతనిజక్రమంబు లై  
ససి సెడ వించుకంతయును • సాగరముల్ గులపర్వతంబులున్. 99

తా. దుష్టదైవమా! మహాత్ములకు కష్టములు కలిగించి వారిధైర్యము పోగొట్టఁ  
జూచెదవు కాని యీ గాంతమందు సత్తమల పర్వతములును, సత్తనముద్రములును, తమ  
మేరఁదిప్పినను మరల నవి దమ తమ మేరలయందే నెలకొనునుగదా!

శ్లో. దైవేన ప్రభుణా స్వయం జగతి య ద్యస్య ప్రమాణీకృతం  
తత్తే స్యాపనమే న్మనా గపి మహా న్నైవాశ్రయః కారణమ్

సర్వాశాపరిపూరకే జలధరే వర్షత్యపి పృథ్వీహం  
సూక్ష్మా ఏవ పతంతి చాతకముఖే ద్విత్రాః పయోనిందవః 91

గీ. ఎవ్వనికి నిజగంబున ♦ నెంతఫలము  
దై వకృతముగనునది మౌందు ♦ దప్పకతని  
గారణముగాదు పెనుబ్రావు ♦ ఘనునిజేరు  
చాతకము వారెబడునల్పు ♦ జలకణములు.

తా. లోకమునం దవ్వని కెంతిఫలము బ్రహ్మచే నిశ్చయింపబడినచో దానిని  
వా డవశ్యము బొందగలడు. కనుక గొప్పవారి నాశ్రియించిన పంతులకు యెక్కువ  
ధనము భొందలేదు. ఎట్లన మేమును జనులచే యాచింపబడకయే వలసినంత వర్షము  
గురియించుచున్నాడు. వర్షముకొరకై కను పెట్టుకొనియుండిన చాతకపక్షి నోటినుండు  
ఒకటిరెండు చుక్కలుకంటె నెక్కువ పడుట లేదు గదా!

## 10 క ర ప ద త్రి.

శ్లో. సమస్యామాదే వాన్మను హతవిధేస్తేపవశేగా  
విధిర్యంద్యస్సో విప్రీతినియతకర్తృకళదః  
ఫలంకర్మాయత్తం కేమరుగర్జితైః కించవిధినా  
సమస్త త్కర్మేభ్యో విధిపినయేభ్యః పృథవతి. 91

చ. శిధిలతలేనిభక్తనతి ♦ సేయుదు వేల్పుల కాసుపర్వలుగా  
విధివశవర్తులావిధియు ♦ విశ్రుతకర్మఫల ప్రదాతయ  
య్యధికఫలంబు కర్మవశ ♦ మట్లగుటంబనియేమి వారిచే  
విధికధికంబు గర్మమని ♦ వేమరుమొక్కిభజింతు గర్మమున్. 92

తా. సకల ఫలములనిచ్చు దేవతలకు సమస్కరించుడము. అదేవతలు గూడ  
బ్రహ్మకు వశులైనవారు కావున బ్రహ్మను పూజించుడము. బ్రహ్మగూడ కర్మకు  
బూర్వమే యేర్పడియుండు ఫలము నేయిచ్చును. కావున మీలలో బనియేమి! సకల  
ఫలములకు వానాగి నైన కర్మ కరేకసాము ననుస్థానియగు భగవాన్ జేయుము.

శ్లో. బ్రహ్మయేన కులాలవన్నియమితో బ్రహ్మాండ భాండోదరో  
విష్ణుర్యేన దశావతార గహనే క్షిప్తోమహా సంకటే  
రుద్రోయేన కపాలపాణి పుటకే భిక్షాటనం నేవతే  
సూర్యోభ్రామ్యతినిత్యమేవ గగనే తస్మై నమః కర్మణే. 93

చ. నలువ కులాలుభంగి నలి ♦ సప్తభవాండమునందు దేనిచే  
నిలిచె దశావతార వన ♦ నిష్ఠితక్షయ్యె మురారి దేనిచే  
బెలుచు గపాలహస్తండు ♦ భిక్షుక్షయ్యె బురారి దేనిచే  
నలరవి దేనిచే దిరుగు ♦ నాఘనకర్మము వంద్యమే కిదా. 93

తా. బ్రహ్మ దేనిచే సర్వప్రపంచములందు జేసినామలను కుమ్మరివాడు. కుండలను జేయులేటిగా సృజించుచున్నాడో, శ్రీసుహావిష్ణువు దేనిచే దశావతారముల నెత్తి పెనుకష్టములను గోనయ్యెనో దేనిచే శివుడు మనుజు పునుకను పాత్రగా జేసుకొని బిచ్చమెత్తుకొనుచుండెనో, సూర్యుడు దేనిచే యొకనియునుమైన నిలువక యాకాశమున దిరుగుచుండెనో, యట్టి సర్వనియును జిక్కిగల ఘనకర్మమునకు నమస్కారము చేయుచున్నాను.

శ్లో. యా నాథాంశ్చిఖలాన్ కరోతివిదుషో మూఢాన్ హితాన్ ద్వేషణః  
పృత్యక్షం కరుతే పరోక్షమమృతం హాలాహలం తత్ప్రణాత  
తామారాధయ సత్త్రియాం భగవతీం భోక్తుం ఫలం వాంఛితం  
హే సాధోవ్యసన్ రుణేషు విపులే ష్వస్థాంవృథా మాకృథాః. 94

మ. ఖలునిన్ సజ్జనుఁగారఁ మూఢజను సం ♦ భ్యావంతునిం గారఁ దా  
యల సన్నితులఁగా నగోచరముఁ బృత్యక్షంబుగాఁ బౌణహృ  
త్కలనంబైన మహావిషం బమృతముం ♦ గాఢేయు సత్కర్మము  
జ్వల నిష్ఠానిధివై భజింపుము వయ ♦ న్యా వాఙ్చితార్థాపికిన్. 94

తా. శేస్తకాదా! నిశ్చయక నొకకోరిక బడయదలంచితివేని సుజనులను కుజనులను గాను, మూఢులను విద్వాంసులను గాను శత్రువులను హితులను గాను, ఇంద్రియములకు దృఢమైనవానిని కన్నులకును దృఢమైనవానిని నొకరూపమున ముగ్ధులనుగాను చేయు

గలిగిన ఘనకర్మకు నమస్కారముఁ జేయుము. అట్లుగాక నిజస్థిమోగుణాగులను బట్టి తివేన పని క్షణముతో గూడిన ఫలమిచ్చును గాన వారికొకై వ్యర్థముగాఁ బాలు పడకుము.

శ్లో. శుభ్రం సదృ సమిభ్రమామయవతయః శ్వేతాతపతోజ్జ్వలా  
లక్ష్మీ రిత్యనుభూయతే చిర మనుస్యూతే శుభే కర్మణి  
విచ్చిన్నే నితరా మనంగ కలహ క్షీడాత్పుటంత్రుకం  
ముక్తాజాల మివ ప్రయాతి గుడితి భ్రశ్యతోదృశ్యతాం. 95

చ. లలిత నికేతనప్రియ వి \* లాసవతీ ధవళాత పత్రస  
ద్విలసిత వై భవగబనుభ \* వింపఁ బడున్ సుక్ష్మితాను వృంఁచేఁ  
జెలువగు పుణ్యకర్మము న \* శించిన నంగజ నంగరత్నపుట  
త్కలిత గుణోరుహాస్థితని \* కాయముల్లు దొలంగు సునిదల్.

తా. చెడికాడా! తో, బద్ధులయిన నీవని పుణ్యమువలన గూడినట్లు కలసి \* మెడతెగక యనువర్తిండుమిండగాఁ నుండిరి భవనంబులను, ముదిరారాహంబులను, చెంగుచెంగున బోవు యాడుపరిణామపటి నొయ్యారంగుఁ బోవు బుర్రాండులను, సమస్త దేశపరిపాలనంబును మొదలగునవి యనుభవించుబడును. అట్టి పుణ్యకర్మము తీరిపోయినవి నెంతవఱి యివివలనండిన భోగ భాగ్యంబులన్నియు మున్నెకేళియగు దారిము తెగి నలుగడల చెరిగిపోయి ముత్యములవలె నశించును.

శ్లో. గుణవ దగుణవ ద్వా కుర్వతా కార్యమా దౌ  
పరిణతి రవధాగ్యా యత్నతః పండితేన  
అతిరభస కృతానాం కర్మణా మావిపత్తే  
రభవతీ హృదయదాహే శిల్యశుల్క్య విపాకః. 96

తే. గీ. సగుణ నిర్గుణ కార్యముల్ \* సలుపు సుమతీ  
చేతఁ బరిణతిగడుఁ బ్రతీ \* క్షింపఁ దగును  
బరుష కర్మ విపాకంబు \* ఫలముదనుక  
హృదయము దహించుశిల్పంబు \* గీత నిగత.



తా. బుద్ధిమంతుఁడు తానాకకార్యముఁ జేయ పంకల్పించినతఱి యాకార్యమున కెట్టిఫలము కలుగునో యాలోచించవలయును. అట్లాలోచింపకుండ తొందరపడి చేసినచో ననిమరణకాలమువరకు శిల్పమువలె మనస్సు దహించునట్లుగాఁ పరిణమించును.

శ్లో. స్థూల్యాంస్తే దూర్యమయ్యాం పచతి తిలఖిలం చాధస్తేందనోన్మామైః  
సౌవర్ణ్యైర్దాగ్ధైర్విలిఖతి వసుధా మర్కటూలస్య హేతోః

చిత్త్వాకర్షూర్ఖండాన్ వృతిమిహకురుతేకోద్రవాణాంసమంతాత్  
ప్రాప్యేమాం కర్మభూమినభజతి మనుజో యస్తతోమందభాగ్యః.

మ. చెలువా రత్నఘటంబు సందతఁడు ను ♦ శ్రీఖండ ఖండంబులం  
దిలపిణ్యాకము వండె నారుగల క ♦ ధీన్ సప్తపర్ణావృతుల్  
నిలిపెన్ జిల్లేడు దూదికై వుడమి చు ♦ స్నెన్ బై డినాఁగేళ్ళు  
మ్ములఁ గర్మక్షేతిఁబట్టి యెవ్వఁడు దవం ♦ బుల్ సేయఁ డప్రాజ్ఞ  
తన్. 97

తా. కర్మ జేయుటకుఁ దగినభూమిని బ్రాపించియు ఎవడు కర్మ యాచరింప  
దో యాతడు, మట్టిపాత్రతో వండదగిన తెలగపిండిని రత్నములచే నిర్మింపబడిన  
పాత్రతో వండువానితోను, పనికిమాలిన జిల్లేడుప్రజేళ్ళకొరకు బంగారువాఁగేళ్ళతో  
భూమిని దున్నువానితోను మంచిగంధపుతరువులనరికి వానితో వాళ్ళకు చెలగుచేయు  
వానితోను పోల్చబడును.

శ్లో. నైవాకృతిః ఫలతీ నైవ కులం స శీలం  
విద్యాపి నైవ సచ యత్న కృతాపి నేవా  
భాగ్యాని పూర్వతపసా ఖిలు సంచితాని  
కాలేఫలంతి పురుషస్య యధైవవృత్తాః.

98

తే. గీ. రమ్యరూపంబు విద్యయు ♦ రాజసేవ  
గులము శీలంబుఁ బాలపు ♦ ఫల మొసంగఁ  
బూర్య పుర్యా సంచిత భాగ్య ♦ ములు ఫలించుఁ  
గాలమునఁ బసఁగాది వృ ♦ త్తముల కరణి.

99

గా పురుషునకు అంగముగాని, నిర్వృతగాని, గాఢము నేవిండుటవలనగాని, మంచి కులముచేతగాని, నుకలము వలనగాని, అంత్యపిత మందు పులమొసంగు నాలపు. పులి జన్మయునందు పిసినపుట్టమే కాలమున పనసాని పృథ్వుములనలెనే ఫలమొసంగును.

శ్లో. మజ్జత్వంభసి యాతు మేరు శిఖరం శత్రూక్ష జయూత్వాహనే  
వాణిజ్యం కృషినేవనాది సకల విద్యాః కలూః శిక్షతాం.  
అకాశం విపులం పృథూణు ఖగవశ్శుక్లాత్వాప్రయత్నపరం  
నాభావ్యం భవతీహ భాగ్య వశతో భావ్యస్య నాశః కుశః. 99

చ. సలిలముఁ జొచ్చినంగుక \* వైలముఁ జేరిన వైరివీరులు  
గెలిచినగాజనేవదిల \* కించినవేదము లభ్యసించినం  
గళలతెఱుం గెఱింగినఖ \* గర్వముఁ దాల్చిన గర్భవిఘ్నతా  
కలన నభావ్యమైన పని \* గాదు వినాశము లేదు భావికిన్. 99

తా. ఏమనుజుడైనను నీటియందు జొచ్చినను మేరుపర్వత మెక్కినను గణంబు న వైరివీరుల గెలిచినను, ప్రభునేవ జేసినను చతుర్వేదముల నామూల్యముగ దరి సికొనినను సమస్తకళల నెఱింగినను ప్రయత్నించి షక్షివల నాకాశమున నెగిరినను కర్మ వశంబగుటవలన భావ్యముకాని పనికాకుండగనే యుండును రాబోవున దయి వీరును.

శ్లో. వనే రణే శత్రు జలాగ్ని మధ్యే  
మహార్ణవే పరవ్రమస్తకేవా  
సుప్తం ప్రమప్తం విషమస్థితంవా  
రక్షంతి పుణ్యాని పురాకృతాని. 100

క. కాననమున రణమున సలి  
లాసల రిపు మధ్యమమున మ హాబ్ధి నగాగ్ర  
స్థానమున మత్తు నిద్రితుఁ  
బూనికతోఁ బూర్వ పుణ్య \* ములు రక్షించున్. 100

తా. ఎవడయినను తొలగివ్రేలబడిన నేమయిన బుద్ధిమాచరించినచో, యాతడు కీకారణములందు సంచరించినను, మహాసంగ్రామములో బోరుమండినను, అగ్నిజ్వాల మధ్యనుండినను, లోతైన నీటిప్రదేశముండునను, శత్రువులనడుచు చిక్కుబడినను, కొండశిఖరముండున్నను, నిదురించు నున్నను, వాని పూర్వపుణ్యములు వాని కేయల కారము గలుగకుండ గాపాడును.

జ్ఞో. 'గీమం వనం భవతి సత్య పురం పరీధానం

సర్వోజనః సుజనతా ముపయాతితస్య

కృత్వాచ భుక్తవతి సన్నిధి రత్న పూర్ణా

యాస్యాస్తి పూర్వ సుకృతం విపులం సరస్య.

101

శే. గీ. భువనమునఁ బూర్వ సంభృత • పుణ్యరావి

యగుచు నుదయంబు గాంచిన • సుగుణ నిధికి

వనము పురమగుఁ బరులాత్మ • జనములగుదు

రవిని నిధిరత్న పరిపూర్ణ • యయి ఘటించు.

101

తా. ఎవడు తురాకృత పుణ్యము గలిగినవాడో యాతనికి సింహ శార్దూలాది భీకర వన్యమృగములతో నూడిన యరణ్యమొక మహాసౌందర్యమగు కట్టణముగాను, శత్రువులందఱు మిత్రులుగాను నగుదురు. మణియు యాతని భూమి రత్నగర్భమై యుండును.

మ. యమునా నీల సరోజ సారభ రస • వ్యాసంగి భృంగీసులో

పము కంఠద్యుతి లిప్తశేష భుజగ • పాళింబ జాంబూనదా

ద్రి మహాకాఠ్మక రూఢగూఢ పదమా • రీప్సంప్రయక్త త్రివి

క్రమశాతాంబక పాతిశాంబర చర • కృవ్యాత్పురాట్పాలకా.

మాలిని. పృథమగణపరీతా • పావజీమూత వాతా

కమలభువనసూతా • గణ్యలీలాకిరాతా

శమితదినుజ నేతా చారువక్త్రాయ జాతా

సమరజయనమేతా • సామవేదాంతగీతా.

క. సుమనో నాయక సంభృత

సుమనోర్చిత పదబిసప్తి • సూనభవానీ

సుమనోహర సురస్థిత ర

సుమనోదామార్హ జాట • జూట్లోదేశా.

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర కరుణాకటాక్ష ఏక్షాపాత్ర యోగుగ

లక్ష్మణకవిరాజపాత్ర తిమ్మనార్యపుత్ర విద్యజ్ఞన

విధేయ లక్ష్మణకవి నామధేయ ప్రిణీతంబయిన

సుభాషిత రత్నావళి కావ్యంబునందు నీతి

శతకంబున మూర్ధాది దశప్రకరణం

బుఱు గల ప్రధమాశ్వాసము.

సుభాషిత త్రిశతయందు నీతిశకము సంపూర్ణము.

శ్రీ గ న్త.

# శృంగార శతకము.

శ్రీ గ న్త.

## 1 స్త్రీ ప్రశంస.

— అవతారిక —

యోగీశ్వరుడగు భర్తృహరి, నీతిమాని శృంగారమును సేవించ గూడదు. కావున శృంగారశతకమునకు ముందు నీతిశతకమును వర్ణించి యున్నాడు. వైరాగ్యమునకు విరుద్ధమైనదీయు శృంగారానంతముఁ బైరాగ్యము గలుగునుగాన యిప్పుడు శృంగారశతకము జెప్పచు శృంగారమున కధిదేవతయగు మన్మథునకు నమస్కారము చేయుటయను నమస్కార రూపమంగళముతోలుత నాచరించుచున్నాడు.

శ్లో. శంభు స్వయంభు హరయో హరిణేక్షణానాం  
యేనా క్రియంత సతతం గృహ కర్మదాసాః  
వాచామ గోచర చరిత్ర విచిత్రితాయ  
తస్మై నమో భగవతే కుసుమాయుధాయ.

1

ఉ. శంకర పద్మగర్భ ముర ధ శాసనులఁ భవనేశులన్ నిరా  
తంక ధృతిన్ మృగాక్షులకు ధ దాసులఁ జేసిన మేటికింగురం  
గాంక వసంత మితునినకు నంజలిఁ జేసెద వాగతీత ని  
శృంక చరిత్ర చిత్రునకు ధ మడ్డుణ హరికి శంబరారికి.

1

తా. సృష్టి స్థితిలయ కర్తలగు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను గూడ పనితాజనములకు పశులుగా జేసిన సందేహము లేనిదియు పరిపకర్మము గానిదియునగు గమనం

లున జిత్రింపబడినట్టియు పద్మబహుళియు శంఖరాసురునకు వైరియును, శృంగారిమున కధిదేవతయునగు యామన్మధరాజునకు పంచనవాచరించు చున్నాను.

శ్లో. స్మితేవ భావే నచ లజమాభియా

పరాఘ్నుర్ధరకటాక్ష నీక్ష్యః

వచోభి ద్విహ్య కలహేన లీలయా

సమస్త భావైః ఖలుబంధనం స్త్రీయాః.

2

చ. చెలువవుఁ దేల లేనగవు ♦ చేతను భావములైతి స్థితిచే

నలువగు లీలచేత నుగు ♦ ఇంబులచేఁ గడఁగఁటి చూపుచేఁ

గలహముచేత విందులగు ♦ కందువ మాటలచే ససూయచేఁ

బలుచన నెంత వారివల ♦ పింతులు కాంతులు పెక్కుభంగులన్. 2

తా. సాందర్యము లొనగ జరునవ్వుచేతను, నీచము పెంపొందించు యోగ్యము చేతను లజ్జచేతను సొంపగు విలాసము చేతను నైన ఈ పరిణామముల దెల్పు నేత్రాంతపు చూపులచేతను స్రవణ ప్రకరణచేతను మదిలించుచున్న ముద్దులు మాటగట్టు మాటలచేతను ఓర్వజేవ. వలనను, యిదియదియ నున్న సమస్త భావములచేతను యువతులు యువకులను పశిపట్టు కొందురు.

శ్లో. భూచాతుగ్యాత్కంచితాక్షాఃపటాక్షాః

స్నిగ్ధా వాచో లజ్జతాంతాశ్చ హానాః

లీలామందం ప్రియితం చ స్థితం చ

స్త్రీణా మేత ద్భావం చాయుగళచ.

3

శ్లో. గీ. భూలితాక్షేవ కంచిత ♦ స్ఫురణ దాల్చు

కలికి చూపులు నెయ్యింపు ♦ బలుకుఁ దీపు

స్థితిగవులు చెప్పుగు ♦ చిన్ననడులు

ఃమ్ములాయుగములుమాట్టి ♦ గుమ్మలవను.

4

తా. లతలనువోలు కనుబొమలు నీటుగాద్రప్పి యెవఁగా జూచు చూడ్కులాను, యిష్టములును చూచు పరిణామముల దెల్పుచున్న ముద్దులు మాటగట్టు మాటలచేతను యువతులు యువకులను పశిపట్టు కొందురు.

లును హంసవలె మందగమనములు వనితల కాయుధములును భూషణములుగాను గూడ వగును.

శ్లో. క్వచి త్సభూభంగైః క్వచిదపిచలజ్ఞాపరిగతైః  
 క్వచి ద్భీతిత్రస్తైః క్వచిదపిచ లీలా విలసితైః  
 కుమారీణా మేర్త్యదనసుభగై ర్భేత్ర వల్లితైః  
 స్ఫురన్నీలాబ్రానాం పృథరపరికర్ణా ఇవదిశః.

4

ఉ. భూలలికాపిభంగయత ♦ ముల్ సభయంబులు సత్రీపంబు లు  
 ద్వేల విలాసముల్ మదన ♦ దీపనముల్ రుచిరంబులైన కాం  
 తా లనమాననేత్రీ వలి ♦ తంబులచే దిశలెల్ల విస్ఫుర  
 న్నీల సరోజ పత్రీములు ♦ చిండెననం గనుపల్ల నెంతయున్.

4

తా. తీగలవలె చలించెడి కనుబొములుగలిగి నునుస్థిగురు గలిగి సింగమునుజూచి  
 బెదిరు యాదుహరిణమువలె శత్రు పాటును విలాసముతో గూడినట్టియు మన్మథోద్రేక  
 ముచే నించబడినదియు కాంతిగలదియు స్త్రీ సేత్రాంతములచే నావరింపబడినదియు,  
 వగుటవలన దిశ లన్నియు బొగుగా విడిచినట్లు నల్ల గలవలు చెదజల్ల బడినటుల  
 కానుపించెడివి.

శ్లో. వక్త్రం చంద్రవికాసి పంకజపరిహాసక్షమేలోచనే

వర్ణః స్వర్ణ మపాకరిష్ణ రలిసీ జిష్ణుః కచానాం చయః

వక్షోజా విభకుంభ విభ్రమహరా గుర్వీ నితంబస్థలీ

వాచాం హరిచ మూర్ధవం యువతిషా స్వాభావికం మండనం.

5

ఉ. తమ్ముల నేలుకన్నలు ను ♦ భానిధిఁ బోలుమొగంబు మత్తిభృం

గమ్ములగెల్పు కొప్ప కన ♦ కద్యుతి మీఱుమెఱుంగు కుంభి కుం

భమ్ముల నవ్వుగుబ్బచను ♦ బంతులు గొప్పసిఱుందు తేనియ

ల్చిమ్మోడు ముద్దుఁబల్కులును ♦ జేయనిఁగొమ్ములుసుంధరాంగికిన్.

5

తా. పూర్ణచంద్రుని ధిక్కరించు ముఖమును, తైలామరశకులను నిరసించు నేత్రములును, పదారుపన్నె బంగారపు చూములు వెక్కిరించు మేనికాంతియు, ఏనుగు పంభస్తలమువంటి గల్పితను గుబ్బలును, బరువునునవియు పెద్ద పెద్దవగు విలుములును, టేనెలలును ముగ్ధుమాటలును, గండును మృదుల రక్తి ల నిరసించు నెరికురులును అను నవియై స్త్రీలకు ధరింపని యాభరణములు.

శ్లో. స్మృతిం కించి న్ముగ్ధం సరశితరంగ దృష్ట్యనిభవః

పరిస్పందో వాచామభిసంవిలాసోక్తసరసః

గతానా మారంభః కిసలయితలలాపరికిరః

స్మృతంత్యా స్తార్ద్రాంకిమువ హిస రమ్యంమృగదృశః. 6

ఉ. ఇంచుక ముద్దు లేనగవు \* లింపగు నవ్యవిలాససూక్తి ల  
భ్యంచిత లోలదృష్టియు న \* వారుణ పల్లవమండలంబుని  
ర్మించు సలీల యానములు \* మేలుగ యూవనలక్ష్మితోడ న  
ర్మించు మృగాక్షీచందముల \* అప్రమదంబు మఱింప జాలవే. 6

తా. ముద్దుల మాటగట్టు చిలునవ్వులును, సుగంధకరములైన నూత్నితలతో, నొప్పువాక్యములును, చుట్టించడి చూపులును, క్రొత్తవియు, స్వేచ్ఛవియునగు చిగుస్సును విలాసముతో కూడిన నడకలును, నవయౌవనముతో కూడిన పరితల నేతి విధముల నానందాంబుధిలో నింపకుండుదురా?

శ్లో. దృష్టవ్యేషు కిముత్తమం మృగదృశః ప్రేమప్రసన్నం ముఖం  
ఘాతవ్యేషు కిం తదాస్య పవనశ్శాసనేషు కిం తద్వచః  
కిం స్వాద్యేషు తదోష్ఠ పల్లవరస స్స్పృశ్యేషు కిం తద్వపు  
ధ్యేషు కిం నవయౌవనే సహృదయై స్సరవత్ర తద్విభ్రమాః. 7

సీ. చుట్టించగల చగిన వ \* స్తుప్తులంచు ఘనముద్దు

తులలేక తగు వేలం \* దుల మొగులము

వలపు గైకొనఁదగు \* వానిలో నెయ్యది

మగువల పదనొండు \* మారు తంబు



వీనుల కింపై న ♦ వానియం దెయ్యది  
కోమలాంగుల ముద్దు ♦ గులుకు పలుకు  
తనువుసోకిన సుఖం ♦ బొనరించు నెయ్యది  
మెలతల సొబగై న ♦ మేను దీవ

తే. గీ. యతిఁ ధురమెద్ది కాంతాధ ♦ రామృతంబు  
సరసజనులకుఁ జింతింప ♦ జాలునెద్ది  
పువ్వుఁబోడుల వెలలేని ♦ జవ్వనంబు  
వెలయునెల్లడఁ బడఁతుల విభ్రమములు.

7

తా. రసికత్వ మెఱింగినవారు, ప్రేమలుట్టిపడ పూర్ణచంద్రునివంటి మొగము కల జవరాతికంటె బాడదగినదియు, సుందరాంగుల తెలిమిద్దు మొగంబుననుండి వీచు కమ్మతెమ్మెరలకంటె మార్కొన దగినదియు మధారసంబు లొల్కుజవరాతి ముద్దుఁ బల్కుకంటె వినదగినదియు, యాపనాంగియొక్క దొండవండువంటి యధరపానంబు కంటె గోరిదగినదియు, కోమలాంగుల నునుతీగలవంటి మేనుకంటె ప్పుకింపదగినది యు, పనితా అపయాపనముకంటెను దానికంటె యన్నియెడలను దానియొక్కారంపు గులుకులకంటెను మించిన వేవియును లేవని జెప్పదురు.

శ్లో. ఏతా శ్చలద్వలయసంహతి మేఖలోత్థ  
ఝంకారనూపుర వారహృత రాజహంస్యః  
కుర్వంతి కన్య న మనో వివశం తరుణ్యో  
విత్రస్త ముగ్ధహరిణీనదృశైః కటాక్షైః.

8

మ. కరచంచన్మధికంకణాకృణరణ ♦ త్కంచీగుణాన్వర్ణనూ  
పురనాదావృతరాజహంసరమణుల్ ♦ పూర్ణేందుబింబాననల్  
ధర నెవ్వనిమనంబు నేకొనరు ము ♦ గ్ధత్రస్త వల్లన్మృగీ  
తరళాలోకనతుల్యవిభ్రమద్వగం ♦ తస్తామపాదంబులన్.

8

తా. మణులు సాపింపబడిన కంకణములు చేలియందుండి కంఠమని మోగి  
చుండ, మొలనూలి బంగారపుచిరుగజ్జెలు ఝణం ఝణధ్వనులునేయు, అందియలు గల్లు

గల్లుమని మ్రోడు మరిపెంపునడకలతో పూర్ణచంద్రునివంటి ముఖంబుగల జవరాండ్రు.  
భయంబుచే బెదరిన యాడుహరిణఁపు చూపుటఁ జూచెడి నుండరాంగు రెట్టివారిసైన  
వశపరచుకొందురు.

శ్లో. కుంకుమపంకకళంకితదేహః

గౌరవయోధరకంపితహారా

నూపురహంసరణత్పదపద్మా

కం న వశీ కురుతే భువి రామా.

9

చ. గౌనబగుమేన సంకుమద + కుంకుమపంకమెనంగ సిద్ధైపుం  
జనుగవ రత్నహారములు + సారెపెనంగఁ బదాంబుజంబుల  
మొనసిన గిల్కుటందియల + మ్రోతచెలంగ ననంగ వైభవం  
బెనయఁ గగుల్కు కల్కి సాబ + గెవ్వరిఁ దావలపింప దిమ్మహిన్.

తా. కుంకుమ, పువగు, జవాది పరిమళద్రవ్యంబులతో మెయినిండ వట్టుకుగ  
నలందుకొని, చక్రంబులవలెనుండు గల్పిగుబ్బలపై ముత్యపుసరులల్లాడుచుండగా, కం  
దమ్ములబోలు పాదంబులందలి యందలు అంచుదలవలె నింపుగులుక, అందంబున  
కాటవట్టున రతిదేవిని తిరస్కరించు జవరాండ్రకు పశులుగాని వారెవ్వరు?

శ్లో. నూనం హితే కవివరా విపరీత వాచో

యే నిత్య మాహు రబలా ఇతి కామినీస్తాః

యాభి ర్విలోలతర తారకదృష్టిసాతైః

శక్రాదయోపి విజితా స్త్వబలాః కథంతాః.

10

చ. అతివలఁ జూచి వీ రబల + లంచు వచించుమహాకవీంద్రు లు  
ద్ధత విపరీతవాదు లిది + దబ్బరగాదు విలాసినీ నమం  
చితి తరళాక్షిసాతములచే + గెలువంబడి రింద్రముఖులున్  
ధృతి నటువంటి వారబల + లేగతిన్నెరి తలంచి చూడగన్.

10

తా. జవరాండ్రుఁజూచి కవీశ్వరులు అబల లందురు. వారిమాటలం దంతయు  
నబద్ధమే యున్నది. కానిచో బెదరిన చిత్తరి జింకవలె చంచల శత్రుములు గలిగి నల్ల

గుడ్డు నొయ్యారముగా దిగివ్వచు యోరచూపులచే ఇంద్రాది ప్రముఖులను దమ పశుముచేసికొనిన బ్రబలురాం ద్రబల లెట్లయిరి? కనుక కవులు వివరీత వాదులనియే జెప్పవలెను.

శ్లో. నూన మాజ్ఞాకర స్తస్యాః  
సుభువో మకరధ్వజః  
యత స్తన్నేత్రసంచార  
సూచితేషు పృవర్తతే.

11

క. నారీజనముల కాజ్ఞా  
కారియగుభటుండు మరుండు ♦ గాఁబోలుఁ జూచి  
వారి కటాక్షము సోకిన  
వారియెడన వాడిజూ పి ♦ వర్తించుఁ గదా.

11

తా. మన్మథుండు సుందరాంగుల చూపులు ప్రసరించినతోడనే తనప్రతాపముఁ జూపుచున్నాడు. కావున స్త్రీలకు మన్మథుండు కింకరుడనియే జెప్పవలయును.

శ్లో. కేశాస్సంయమిన శ్రుణ్వే రపిపరం పారంగణే లోచనే  
అంతర్వక్త్ర మపిస్వభావ శుచిభిః కీర్ణం ద్విజానాం గణైః  
ముక్తానాం సతతాధివాసరుచిరౌ వక్షోజ కుంభావిమా  
వితం తన్వి వపుః పృశాంతమపితే రాగం కర్యో త్యేవ సః. 12

ఉ. వావిరి కన్నుదోయి శృతి ♦ పారగ మెంతయు సంయముల్ కురుల్  
భావ శుచిద్విజ పృకర ♦ భాజన మెన్న ముఖాంతరంబు ము  
క్తావళి రవ్యముల్ కుచము ♦ లక్కట యిట్లు పృశాంతమయ్యురా  
జీవదళాక్షి మేను విర ♦ చించుచు నున్నది మాకురాగమున్. 12

తా. ఓలతాంగీ! మడుపబడిన నెఱికురులు శ్రుతిపారముఁ జెందిన నీసేత్రములు నీముఖములోపల సహజముగా శుచిగలపండ్లువరుసలు ముక్తాహారములచే నిండింపబడిన నీగడ్డిగుబ్బలపాలిండ్లు, గలిగి మనోహరంబయి మాకనురాగమును కలిగించుచున్నవి.

శ్లో. ముగ్ధే ధనుష్కతా కేయ  
మపూర్వా త్వయి దృశ్యతే  
యయా విద్యసి చేతాసి  
గుణై రేవ సాయకైః.

13

క. శరీరములచే భేదింపక  
నిరతముఁ జేసెదవు హృదయ నిర్భేదము భా  
సురగుణములచే నద్భుత  
కరచాప ప్రాధి నీకె కలదు లతాంగీ.

13

తా. తీగబోడి! శరములచే భేదింపక రూప యావనాది గుణములచేత నిత్య  
ము హృదయమును బాధించుచున్నావు. కనుక వింతఁబగు విలువిద్యాప్రవీణత నీయం  
దున్నది.

శ్లో. సతి ప్రదీపే సత్యగ్న  
సత్సు తారారవీందుషు  
పినా మే మృగశాబాహ్యౌ  
తమోభూత మిదంజగత్.

14

ఆ. వె. పెక్కు దివియలున్న ధక్కవచెలియున్న  
రిక్క రాయఁడున్న ధక్కలున్న  
జిన్నిలేడి చూడ్కిచేడి ధయ నెడఁబాయు  
నప్పు డంధకార ధమయ్యె జగము.

14

తా. మహాలేఖోపతుడగు సూర్యుడున్నను, చీకటుల నడచు నక్షత్రములు  
చంద్రికున్నను లేడిపిల్లలవంటి బెళుకుచూపులుఁ జూచెడి నావగలాడి లేనప్పుడు  
భృపంచమంతయు చీకటిగానే యున్నట్లుఁ దోచుచున్నది.

శ్లో. ఉద్వృత్తః స్తనభార ఏష తరళే నేత్రే చలే భ్రూలతే  
రాగాధిష్ఠిత మోష్ఠపల్లవ మిదంకుర్వంతు నామవ్యధామ్

సాభాగ్యాక్షరపంక్తికేవలిఖితాపుష్పాయుధేనస్వయం  
మధ్యస్థాపి కరోతి తాపమధికం రోమావలిః కేనసా. 15

చ. గరువపుఁ జన్నులుం బెళుకుఁ ♦ గన్నులు నిల్కడలేనిః కన్నొముల్  
మురియుచు నెట్టబాటు జిగి ♦ మోవియుఁ దాపముఁజేయఁగాదగున్  
స్మరలిఖితోరుభాగ్యలిపి ♦ జాలమనందగు మధ్యవర్తియై  
పరఁగిన రోమరాజియును ♦ బాయక తాపముఁ జేయనాయమే. 15

తా. పటునగు గబ్బిగుబ్బులును, ప్రకాశముగల నేత్రములును, సదావలించు  
కనుభూములును, ముటిపెయన నెట్టిబారి నయధగంబును తాపముచేయగా దగిన మన్మ  
ధునిచేత వ్రాసుబడిన భాగ్యరేఖయనదిగు మధ్యనున్న సూగారుకూడ తపింప జేయును  
గాదా!

శ్లో. ముఖేచ దంద్రకాంతేన  
మహానీలైః శిరోరుహైః  
కరాభ్యాం పద్మరాగాభ్యాం  
రేజే రత్నమయీవ సా. 16

తే. గీ. మిగుల శశికాంతమైన నె ♦ మొగ్గము చేత  
నెఱి మహానీల రుచులైన ♦ నెఱుల చేత  
జలజరాగములయినహా ♦ స్తములచేత  
రత్నమయ మనఁ గామినీ ♦ రత్న మమరె. 16

తా. ఆముద్దురాడి మొగము చందురినితో సమానమయినది. దాని కురులు నీల  
మును ధిక్కరించుచున్నవి. దానికరములు శుద్ధములవలె నెట్టివయినవి. కావున యాపె  
రత్నములచేఁ జేయబడిన కాంతారత్న మనబడుచున్నది.

శ్లో. గురుణా స్తనభారేణ  
ముఖ చంద్రేణ భాస్వతా  
శనై శ్చరాభ్యాం పాదాభ్యాం  
రేజే గృహ మయీవసా. 17

క. గురువగు కుచభారంబును

సరస కళాభాస్వ దాస్య + చంద్రుండు శస్తై

శ్చరము లగుచరణములుఁ గల

కరిగమన దనర్చెనొర + గృహరూప యనఁ.

17

తా. పరితల స్తనములు భారమగునవి. సూర్య చంద్రులఁ బోలు మొగంబుగల వారు. మంద గమనములుగల పాదములు. కాబట్టి యాసరితలు గ్రహములచే చేయబడి నటు లున్నారు.

శ్లో. తస్యాః స్తనౌ యదిఘనౌ జఘనంచ హరి

వక్త్రంచ చారుతవ చిత్తకిమాకులత్వమ్

పుణ్యం కురుష్వయది తేషు తవాస్తివాంఛా

పుణ్యై ర్విసా నహి భవంతి సమీహితార్థాః.

18

చ. నుదతి వయోధరంబు లతి + సుందరముల్ జఘనంబు రమ్యమా

వదనము హృద్యమంచుఁ జల + వక్త్రనమేటికి నీకుఁ జిత్తమా

కదలక వానిపైఁ దలఁపు + గల్గినఁ బున్నెము లాచరింపు మిం

పాదవ లభించునే సుకృత + యోగము లేక సమీహితార్థముల్. 18

తా. ఆలతాంగి జిగిబిగిగనున్న గబ్బిగుబ్బల పాల్గొండ్లం జూచియు, ముద్దులూలు కు దాని ముఖంబుఁజూచియు, ఓ మానసమా! నీపూరటజెందిన బనియేమి యున్నది. పుణ్యములు లేకపోయిన వాంఛితార్థములు కలుగవు గనక వానియందు నీకుభోగచ్ఛ యున్న పుణ్యము లాచరింపుము.

శ్లో. ఇమేతారుణ్యశ్రీ నవపరిమళాః ప్రాథమరత

ప్రతాప ప్రారంభా స్మరవిజయ దానప్రతిభవః

చిరం చేతశ్చోరా అభినవ వికారై క గురవో

విలాస వ్యాసారాః కిమపి విజయంలే మృగదృశామ్.

19

చ. కనఁదగు నిండుజవ్వనపుఁ + గల్మీకిఁ దావులు ప్రాథ సంగమం

బునకు సుపకృమకీయలు + పుష్ప ధనుర్జయ దానదక్షవా

జ్ఞానసింహ చిత్తహారులు వి ♦ కారనిదానములైన కామినీ  
జనుల విలాసకృత్యములు ♦ సంతత రమ్యతరంబు లెన్నెగన్. 19

తా. హరిణ సేత్రములపంటి సేత్రములుగల జనరాండ్రు కృంగారపు చేష్టలు,  
వారి యులజవ్యసంపు సాంపును, తొల్ల వెలువడుచునవియు, మన్మథునకు జయము  
నిచ్చు కార్యశీఘ్రముగలహుటలను, కందర్పుచీతి మరంబుల హరించునవియు నాశ్చర్య  
ములకు మొదటికారణములయిన స్త్రీ విలాసంబుల నాలోచింపగా మిగుల మనోరం  
జకములయినవి గదా!

శ్లో. ప్రణయమధురాః ప్రేమాద్ధారా రసశ్శయితాం గతాః  
ఫణితిమ్మధురా ముగ్ధస్యాయాః ప్రకాశిత సంమదాః  
ప్రకృతి సుభగా వినోభార్ద్రాః స్మగ్దోదయ దాయినో  
రహసి కిమపి స్వైరాలాపా హరంతి మృగీదృశాం. 20

చ. ప్రణయశ్రీ మధురంబులుజ్వల రస ♦ ప్రాచుర్యముల్ ప్రేమభూ  
షణముల్ దర్శిత హర్షముల్ రుచిరవిశ్వాసార్ద్రముల్ హృదయముల్  
ఫణితి సావ్యము లంగజ ప్రభవముల్ ♦ ప్రాణేశ్వరీ సర్మభా  
షణముల్ నామదిగొల్లలాడెడి రహా ♦ స్యక్రీడలం దెప్పుడు. 20

తా. ప్రణయమను సంపదచే తీయైనవియు, ప్రకాశవంతమగు రసంబుచే  
ప్రమరములైనవియు, అలంకారము అనురాగముగా గలవియు, చూచినతోడనే సం  
తోషించునవియు, నమ్మకంబుచే దశసినవియు, మన్మథోద్రేకముతో గూడిన ప్రియు  
రారి నగవుమాటలు నాహృదయంబును దాచదగిన వాక్యములచే హరింపబడినవి.

శ్లో. విశ్రమ్య విశ్రమ్య వనే ద్రుమాణాం  
ఛాయాసుతన్వీ విచచార కాచిత్  
స్తనోత్తరీయేణ కరోద్ధృతేన  
నివారయంతీ శశినో మయాఖాన్. 21

చ. విరహకృశాంగియైన ఘన ♦ వేణియొకర్తు వనంబులోపలం  
దరువుల నీడలందు నుచి ♦ తంబుగ మాటికి విశ్రమించి బం

ధురగతి సంచరించె జను ♦ దోయిని బయ్యెడకొంగుగేలదా  
వెరపుగఁ బూని యగ్గలపు ♦ వెన్నెలకాఁక దొలంగజేయుచున్. 21

తా. ఒకవనములో నొకానొక లతాంగి విగహతాపమున గృహించి వేడుకగా విహరింపవచ్చి యందుగాయు వండువెన్నెల వేడిమికాగలేక వైటచరంగునెత్తి యది తనకుసోకకుండ నడ్డముగా చెట్టుకొని వెన్నెలలులేని చెట్టునుడుగు నీడలం దప్పుడప్పుడు ఆలపుదీర్చుకొనుచు నందుఁ దిరుగుచుండెను.

శ్లో. ఆదర్శనే దర్శన మాత్రకామా  
దృష్ట్యా పరిష్కంఘ స్తుభైకలోలాః  
ఆలింగతాయాం పునరాయతాఽత్యౌ  
మాశాన్మహే విగ్రహయౌ రభేదమ్. 22

ఉ. బాలిక నన్నుఁ గన్గొనని ♦ పట్టునదర్శనమాత్ర మబ్బిసం  
జాలు నటంచుఁగోరె మఱి ♦ చక్కగఁ గన్నుల నన్నుజూచి ప్రో  
యాటు కపుంగిలింపవలె ♦ సంచుఁ దలంచెఁ దమింగపుంగిటన్  
మేలుగఁ జేర్చుకొన్న నిరు ♦ మేనులు నొక్కటినేయగోరితిన్. 23

తా. ఒకవగలాడి నన్ను చూడకుండ యున్నంతకాలము చూపు కలిగిన చాలు నని తలంచితిని. చైవయోగంబువలన యామెనుఁ జూచుట తటస్థించెనేని యొకసారి కాగలింపవలయునని దలంచితిని. అదృష్టవశమున నావగలాఁ బిగియార కవుంగలింప గలిగినప్పుడు చూయరువురి మేనులు యేకమై యుండవలయునని దలంచితిని. జవరాలి సౌఖ్యమునకు మితిలేనిది కావున యెంత యనుభవించినను దృష్టి గలుగదు.

శ్లో. మాలతీ శిరసి జృంభణోన్ముఖే  
చందనం వపుషి కుంకుమావిలమ్  
వక్షసి ప్రియతిమామనోహరా  
స్వర్గ ఏష పరిశిష్ట ఆగతః. 23

చ. తలపయి మాలతీ కునుగు ♦ దామము నెమ్మొయి గుంకుమంబుతో  
గలసినకమ్మతావి విరి ♦ గందపుఁ బూత వెడందతోమ్ము సం



దలికుల నీలకుంతల ము ♦ చాలస నీలసరోరుహాక్షీయుం

గలుగుట నింద్రభోగమన ♦ గాఁ దగదే మఱివేతె యున్నదే. 23

తా. శరన్నునందు పరిమళముల విరజిల్లు మాలతీకుసుమదామము ధరించి, మై విండ కుంకుమ, పుసుగు మొదలగు వానితో నలదుకొనియు, ముఖంబున కుమ్మెద రెక్కలను నిరశించు ముంగురులును, గట్టిగుబ్బల భారంబున మందత్వమును, నీలోత్పలమును మించు శీత్రములు గలిగిన పూవుబోణితోడి సౌఖ్యమువారకిన నింద్రభోగ మనియే తలంపవలయును.

శ్లో. ప్రాజ్ఞామేతిమనా గనాగతరసంజాతాభిలాషం తతః

నవ్రీడం తదనుశ్లధీ కృతతను ప్రత్యస్త ధైర్యంపునః

ప్రేమార్ద్రం స్పృహణీయ నిర్భరః క్రీడాప్రగల్భం తతో

నిశ్చంకాంగ వికర్షణాధిక సుఖం రమ్యం కులస్త్రీ రతమ్. 24

ఉ. ఆది మితాదరం తద ♦ సంతర మంచితరాగమంతల

జ్ఞోదయ రమ్యమంత శిధి ♦ లోద్యమ మంత నితాంత ధైర్యవి

చ్ఛేదము ప్రేమపూరము వి ♦ శేషవివిక్త విహారమంత నా

హృద కరాంగ సంగము కు ♦ లప్రేమదారత మల్పసౌఖ్యమే. 24

తా. తొల్ల మితాదరంబుగలిగి పిమ్మట గౌరవముతోగూడిన అనురాగమును మరియొక తుణుములో సిగ్గుచేగలుగు బుజ్జగింపుతనంబును, సంతలోనే భేదాభిప్రాయంబును మఱొకతుణుములో ధైర్యమును సంతలో రహస్యగతియు మఱికొంతకాలమునకు హృదయాహ్లాదకరంబగు శరీరసంయోగంబును గలిగించునట్టి కులకాంతపొందు స్వల్ప సౌఖ్యము గానేరదు.

శ్లో. ఉరసి నిపతితానాం నస్తద్ధమ్మిల్లకానాం

ముకుళితనయనానాం కించిదుస్మీలితానామ్

ఉవరి సురతభేద స్వీన్నగండస్థలానా

అధరమధు వధూనాం భాగ్యవంతః పిబంతి.

25

ఉ. అక్కనవారి కొప్పవిడి • యల్లనాడఁగఁ గన్నుదామరల్  
చక్కఁగ మోడ్చి చొక్కి పురు • పాయిత నంజనిత శ్రమంబు నం  
జెక్కులు ఘర్మబిందువులు • చిందఁగ విందొసరించు బోంట్ల మే  
ల్చొక్కపు మోవిలేన చవి • జాతురు భాగ్యము గల్గునేర్పరుల్.

తా. ఉరంబగు అొమ్మనవారి కొప్పవిడిపోయి యల్లనాడుచే తెలిపద్య  
ములబోలు శేత్రములు కొంతమాసి, యువసంభోగముపలన నలసికొలసి నున్ జెక్కులు  
చెమగ్న, హృదయానందంబు కలుగజేయు పూవుబోండ్ల యధరామ్మిత సారం కొక్క  
పుణ్యపంతులకే దొరకును.

శ్లో. ఆమీలిత నయనానాం

యః సురత రసోను సంపదంభాతి

మిధునై ర్మిథోవధారిత

మవిత ధమితమేవ కామనిర్వహణమ్.

26

తే. గీ. కన్ను లరమోడ్చి విహరించు • చున్నవారి  
సురత భోగంబు తెలివితో • బరఁగె నేని  
రమ్యమగు నిది కామ ని • ర్వహణమనుచు  
నాయికా నాయకులకు ని • ర్ణయముగాదె.

26

తా. శేత్రములు సగము మాత్రమే మూసికొని ఏయుపకీ యువకులు సురతంపు  
రసమును తెలివితో మానసంబు లందనుభవంతులతో ఆదియే కామపురుషార్థమయొక్క  
సిద్ధియని రతిరాజ్యమేలిన నాయికా నాయకులచే నిశ్చయింపబడినది.

శ్లో. ఇద మనుచిత మక్రమశ్చ పుంసాం

యదిహ జ్వరాస్వపి మాన్మథా వికారాః

యదపి చన కృతం నితంబినీనాం

స్తనవతనావధి జీవితం రతం వా.

27

చ. ఇది యుచితంబుగానివని • యిమ్మహిలో మగవారి కెంతయున్  
మదన సుఖాభిలాషములు • మానకయున్ని జరాభరంబునం

గొదమ మిటారి ముద్దు చను ♦ గుబ్బలు జాతిన వెన్న బోంట్లకుం  
మదన సుఖంబు జీవితము ♦ మాన్పడు తామర చూలి జాణయే. 27

తా. మగవారికి పృథ్వాప్యమువచ్చినను, స్త్రీలకు మద్దు చనుగుబ్బలు జాతిన  
తరువాతను సంభోగేచ్ఛ గలిగించు బ్రహ్మజాణమునిఁ జెప్పవీలులేదు.

శ్లో. రాజం స్తుష్టాంబురాశే ర్నహి జగతిగతః కశ్చిదేవావసానం  
కోవాగ్ధో ధైఃప్రభూతై స్స్వవపుషిగళితే యావనే సానురాగే  
గచ్ఛామస్సద్మయావ ద్వికసిత నయనేందీవ లోకినీనా  
మాక్రమ్యా క్రమ్యరూపం ఝడితిన జరయాలుప్యతే ప్రేయసీనాం.

శా. ఆశాసాగర పారమేరికిని శ ♦ క్యంబానే చేరంగ భో  
గాళాయక్తము జవ్వనంబు గళితం ♦ బై నగ ధనంబేల ధా  
శ్రీశా యింటికిఁబోదుమే ప్రియవధూ ♦ హృద్యోల్లసద్రూపరే  
ఖా శోభాశితయంబూ దుర్భరజరా ♦ క్రాంతంబు గాకుండఁగఁ. 28

తా. ఆశయను మహాసముద్రము దాటనేరికి శక్యముగాదు. కావున భోగాశా  
సహితంబగు రూప యావనములు జాతినవెనుక ధనముండిన మాత్రమేమి లాభము?  
కనుక రాజా! ప్రియకాంతల రూపరేఖా యావనాదుల పృథ్వాప్యముచే మాసిపోక  
మునుపే యింటికిఁబోయి మాజపరాండ్రితో సుఖము గా నుండుము.

శ్లో. రాగస్యాగారమేకం నరక శతమహాదుఃఖ సంప్రాప్తి హేతు  
రోహస్యో త్పత్తి బీజం జలధరపటలం జ్ఞానతారాధిపస్య  
కందర్ప సైన్యమిత్రం ప్రకటిత వివిధస్పష్టదోషప్రబంధం  
లోకేస్మి న్నహ్యనర్థ వ్రజకులభవనం యావనాదన్య దస్తి. 29

చ. రతిపతిచేతి వాలు ఘన ♦ రాగవిలాసము నీతివైరి దు  
ర్గతి శతదుఃఖ మోహజని ♦ కారణ ముజ్జ్వలబోధ తారకా  
పతి నిబిడాభ్రబృందము శు ♦ భప్రతిబంధము దోషసంఘసం  
గతమగు సేఁగి జవ్వనము ♦ కన్న జగఁబున వేతెయున్నదే. 29

తా. యావనము అనురాగము కలిగించును. నగక ధరంపరలు కలిగించి దుఃఖముల పాలనర్హులు. పరకాంతాపహరణమున కుష్కప్తనిజేయును. అజ్ఞానమును ప్రకాశింపజేసి మేఘములు చంద్రుని గవ్వవట్లు జ్ఞానమును మరుగు పరచును. మృతవికారమునకు లోబరచును. పృథక్పితముగా పలుపాపములఁ జేయించును. ఇటువంటి కష్టములు కలిగించునది యావనముకంటె మత్తయొక టీజగమందులేదు.

శ్లో. శృంగార ద్రుమనీరదే పృన్మమరకీడా రససోతసి  
ప్రదుగ్ము ప్రియబాంధవే చతురవాఙ్ముక్తా ఫలోదన్వతి  
తస్య నేత్ర చకోర పార్వణవిధౌ సాభాగ్య లక్ష్మీనిధౌ  
ధన్యః కోపిన విక్రియాం కలయతే ప్రాప్తేనతేయావనే. 30

ఉ. మారుని కూర్మిచుట్టము స • ముచిత కేళి రసహృదంబు శృంగార మహీజ నీరదము • కంజముభజన దృక్పకోరరాకార జనీశమండలము • కాంతవచోమణివార్ధి యావనంబారయఁ జెందుచో వికృతినందనివాడె కృతార్థుఁ డిమ్మహిన్. 30

తా. నీరునకు పానుచున్నది కేళి కేళి సము విచ్చువిడిగ బ్రవర్తింపఁ జేయునదియు కూర్మిచుట్టమువలె కండర్చునకుఁ నోడై యుద్రేకింప జేయునదియు, సాగరిము మత్తిమంబుల నీనునట్లు ముద్దులొచ్చు నెఱజూణంపు మాటలకు నీటు గలిగించునదియు, పూర్ణచంద్రుఁడు చకోర పక్షుల కుల్లాసము గలిగించునట్లు సుందరాంకుల కన్నుల గవల కుల్లాసము గలిగించెడిదియు, అశ్వశ్యమగు జక్కదనంపు సిరినిగిజకొన జేయునదియు, నైన యెలజవ్వనము పాడనూపగా ధన్యుఁడెవ్వఁ యొకఁడు విషయవాంఛ నొందయుండునుగాని, యంద రట్లుండరు.

శ్లో. సంసారేస్మి న్నసారే కున్మపతి భవనద్వార సేవాకళంక  
వ్యాసంగ వ్యస్తధైర్యం కథ మమల ధియో మానసం సంనిదమ్యః  
యద్యేతాః ప్రోద్యదించు ద్యుతిసిచయ భృతోనస్య రంభోజనేత్ర  
ప్రేంఖత్కాంచీ కలాపా స్తనభర వినమన్మధ్య భాజస్తరుణ్యః 31  
చ. జలజ విలోచనంబులును • సన్నపుఁ జందుర కావించీరలుం  
గులుకు మెఱుంగుఁ జన్నులును • గొంచెపుఁ గన్నులు రత్నకింకిణీ

కల రశనా గుణంబులును ♦ గల్గిన కాంతలు గల్గలేని గా  
సిలి మతిమంతులేటికి వ ♦ సింతురు రాజగృహంగణంబులన్. 31

తా. చెల్లనైన తామరశకులవంటి శేత్రములును, లేతచంద్రున కీడువచ్చు సన్న  
వగు బట్టలును, బలితంపు గుబ్బులును, వాలు కన్నులును, రతనములచే స్థాపించబడిన  
గంటబద్ధునితో కూడిన బంగారు మొలనూలును, కలిగినట్టిరమ్యరూపిణులగు జవరాక్షు  
లేనిచో భాగ్యవంతులును, బుద్ధివంతులును రాజగృహంబులందు మతిలేకయుండురు.

శ్లో. సిద్ధా ధ్యాసిత కందరే హరవృషస్కంధావరుగ్ద్యుమే  
గంగాధాత శిలాతలే హిమవత స్థానాస్థితే శ్రేయసి  
కః కుర్యేతశిరః ప్రణామ మలినిం మ్లానంమనస్వీ జనో  
యద్విప్రస్త కురంగశాబనయనా సమ్య స్మృరాశ్రుంయప్రిః. 32

తా. గంగాధాతశిలాతలంబు హరగో ♦ స్కంధప్రదేశాహతో  
త్తుంగక్షౌజము సిద్ధనేవిత గుహా ♦ స్తోమంబు శీతాచలో  
త్సంగంబుండంగ నెవ్వఁడోవు నృపహా ♦ దంబుల్ దలం చాల్చినా  
రంగీ శాబవిలోచనల్ మనసిజా ♦ శ్రుంబుల్ సతుల్ లేనిచో. 32

తా. గంగాజలంబులచే దడుపఁబడిన రాతిప్రదేశములును, శివుని వాహనంబగు  
వందీశ్వరునిచే బడగొట్టబడిన తరురాజంబులును సిద్ధనేవితంబగు కొండగుహలును కలి  
గిన హిమపర్వతముండగా నాడుహరిణచూపులవంటి జూపులుగలిగి మన్మథాశాశ్రుం  
బులవందగు నారీజనము లేకున్నచో రాజనేవ నెవడంగీకరించును?

శ్లో. సంసార తవపర్యంత  
పదవీ నదవీయసీ  
అంతరా దుస్త రాసమ్య  
ర్యది రే మది రేక్షణః.

33

తే. గీ. అమిత సంసారనీమ ప ♦ ర్యంతపదవి  
గతిదలంప దవీయసి ♦ గాదుసూచే

యర్థి నీలోనఁ గడవంగ ♦ నలవి గాని

ఖంజరీటాయతాక్షులు ♦ గలుగలేని.

33

తా. ఓసారములేని సంసారమా! నీపాత్రిమేరను జేరవలయునన్న నడుమనుండ రాంగులు దాటనీయుకుండ నున్నారు. వారు లేకపోయినచో నీసాధు యివ్వడున్నంత దవ్యుగా యుండక సమీపమందే యుండును.

### 3 వ క్షు ద్వ య ని రూ ప ణ ము.

శ్లో. దిశవనహరిణేభ్యోవంశకాండచ్చవీనాం

కబళముపలకోటిచ్చిన్నమూలంకుశానామ్

శకయువతీకపోలాపాండుతాంబూలవల్లీ

దళ మరుణసఖాగైః పాటితంవా వధూభ్యః.

34

చ. శిలమొస మూలముల్ చిదిమి ♦ చెన్నుగ వేణుశరీరకాంతిచే

లలితములై న దర్శకబ ♦ శంబులు లేళ్లకు నిమ్ముకానలోఁ

గలితశకాంగనావిపుల ♦ గండవిపాండురనాగవల్లీకా

దళముల గోళ్లఁ ద్రుంచి వనితాతతికై న నొసంగు మిమ్ములన్. 34

తా. ఓమనుజాదా! విరక్తికలవాడవైనచో, నడవికిఁబోయి బ్రదుకులేక పచ్చెడి జింకలకు, పెదురుడొంకల పగ్గలచే రమ్యంబులగు, గజికపోచలను, శిలాగ్రంబుల ఖేదించి మేతపెట్టుము. ఆసురక్తికలవాడవగుచో సంసారమందుండి ప్రియూరాలకు రమ్యంబులగు నాడుచిలుక చెక్కిల్లులవలె నించుకథవళమగు తమలపాకులను గోళ్ళతో దుగించి యిమ్ము.

శ్లో. అసారాస్సంత్యేతే విరతివిరసా వాధ విషయా

జగుప్స్యంతాం యద్వా నను సకలదోషాస్పద మితి

తథావ్యేత బృహమా నహి పరహితా త్పుణ్య మధికం

న చాస్మిన్ సంసారే కువలయ దృశోరమ్య మవరం.

35

చ. దురిత నిదానముల్ సకల ♦ దోషగృహంబులు సారహీనముల్

పరిణతి ఘోరముల్ విషయ ♦ పద్ధతు లెంతయు కుత్సితంబు లి

ధరను బరోపకార సుకృతంబును బోలపు పుణ్యముల్ మనో  
హర తరవస్తువుల్ కువలంబులు యాక్షుల కన్నను గల్గవెవ్వియున్. 35

తా. పాపకారణంబును సర్వదోషవాసంబును, కడపట ననర్థముగలిగించునవి  
యును మిగుల క్రూరంబులునగు విషయవాంఛలు కుత్సితంబులగుటచే నరుల కుపకార  
మునరించుటకుంటే పుణ్యకార్యంబులు శ్రీలకంటె రమ్యవస్తువులు జగాన గానము.

శ్లో. మాత్సర్య ముత్సార్య విచార్య కార్య  
మార్యా సమర్యాద మిదంవదంతు  
సేవ్యా నితంబాః కేము భూధరాణా  
ముతస్మరస్మేర విలాసి సీనామ్.

ఉ. ఆరయ మత్సరంబు విడంబు నాడి సమంచితకార్యనిశ్చయో  
దారవిచారులై నరసంబు తన్ వచియింతురుగాక సజ్జనుల్  
ధారుణి సేవ్యముల్ గిరిని తంబములో మరికాక మన్మథ  
స్మేరవిలాసిని జనవి శేష నితంబములో తలంపంగన్. 36

తా. సత్పురుషులు విచారణచేసి పక్షపాతంబును విడచి భూమిలో మంచిదిది  
యని నిర్ణయించుటకు ఋతప్రాంతములు మంచివందురా? లేక మన్మథప్రకాశితము  
లగు శ్రీల కట్టిపడేశములు మంచివందురా?

శ్లో. సంసారే స్వప్నసారే పరిణతితర లే ద్వే గతీపండితానాం  
తత్త్వజ్ఞానామృతౌఘస్థవలలితధియాం యాతుకాలః కథంచిత్  
నోచే స్మృద్ధాంగనానాం స్తనజఘనఘనా భోగసమ్భోగినీనాం  
స్థూలోపస్థనలీఘ స్థగితకరతలస్పర్శలీలోద్యమానామ్. 37

శా. సారం బెక్కడ లేక మిధ్యయగు సంసారంబునన్ మార్గముల్  
బాటంజూచిన రెండు పండితులకన్ బ్రహ్మనుసంధాన యో  
గారాధత్యము రూపవద్యుతివతి ర మృచ్ఛాల మీసధ్వజా  
గారవ్యస్తక రారవిందకృత యో గ్యస్పర్శలీలాస్తి యున్. 37

తా. నిస్సాగమైయుండు సంసారమునందు బుద్ధిమంతులకు నడచుకొను మార్గములు రెండేకలవు. మొదటిది తత్వజ్ఞానమనెడి యమృతము ననుభవించుచు సంసారము గడపుట. రెండవది, చక్రములబోలు చన్నులును బలితంపు కటిప్రదేశములకల జపరాండ్రతో విలాసముగా సంసార సుఖమునుభవించుట.

శ్లో. ఆవాసః క్రియతాం గాంగే

పాపహారిణి వారిణి

స్తనద్వయే తరుణ్యా వా

మనోహారిణి హారిణి.

38

తే. గీ. అఖిల పాతక భయహారి ♦ యైన గాంగ

వారి యందైన యువమనో ♦ హరియగుచు

హరి యగుకల్పికులుక్కుమి ♦ టారి చన్ను

దోయి యందైన వానంబు ♦ సేయవలయు.

38

తా. సమస్త పాపంబులబోగొట్టు గంగాజలంబులందు స్నానమొనరించి దాని తీరమున వసించి నిశ్చలుండై యుండుట స్వర్గాపవర్గములనందగును. లేక ముత్తీయంపు సరులుయిటునటు కొట్టుకొన జిగి గుబ్బలయందు రమించుచు నిహలోకసౌఖ్యములనైన నందదగును.

శ్లో. కి మిహ బహుభిరుక్తైర్ద్యుక్తిశూన్యైః ప్రలాపై

ర్ద్వయ మిహ పురుషాణాం సర్వదా సేవనీయం

అభినవ మదలీలాలాలసం సుందరీణాం

స్తనభర పరిఖన్నం యశావనం వా వనం వా.

39

చ. కనుగొన యుక్తియుక్తములు ♦ గానివి మాటలు వేయు నేటికిన్

గొనబుగ రెండుమానవుల ♦ కుక భజనార్హములైన వస్తువుల్

వినుత నవీన చారు మద ♦ విభ్రమ లాలస సుందరీజన

స్తన భర ఖన్నమైయమరు ♦ యశావనమున్ వనమున్ వసుంధరన్.



## భర్తృహరి ను భాషితము.

తా. సారములేని మాటలనేకము లాడుటవలన ప్రయోజనమేమి? మన్మథ వికారము సాంఘమీఱ, కిక్కిరిసియున్న స్తవద్యమునుచే సోలి క్రాలుచున్న నుండరాంగి యెలజవ్యవంబనుభవించి యిహసుఖంబేని, లేక పుణ్యమలాచరించి తపస్సుచేసి యాముష్మికసుఖంబేని పురుషుడు ననా యీరెంటిని బొందవలయునుకాని వేరెద్దియుం దగదు.

శ్లో. సత్యం జనా వచ్చి నపక్షపాతా  
ల్లోకేషు నప్తస్వపి తధ్యమేతత్  
నాన్యస్మిన్మోహాని నితంబినీభ్యా  
దుఃఖైక హేతు ర్నచ కశ్చిదన్యః.

40

తే. గీ. తధ్యమ వచింతుఁ బక్షపా • తమున గాదు  
నిఖిల జగములయందెది • నిక్కువంబు  
తొయ్యలులకన్న రమ్యవ • వస్తువులులేవు  
వారలే కష్టములకెల్లఁ గారణములు.

40

తా. నేను సత్యమునే శిష్టుమివ్వాను పక్షపాతము శిష్టును. పనితలకన్న రమ్యమగు వస్తువేదియలేదు. అఖిలజగంబులం దీమాట నిజము. పనితలే కష్టములకెల్ల గారకులు.

## 4 కామి నీ గర్హణము.

శ్లో. కాంతే త్యుత్పలలోచనేతి విపులశ్రోణీభరేత్యున్నమ  
త్వినోత్తంగవయోధరేతి సుముఖాంభోజేతి సుభ్రూరితి  
ద్విప్త్యో ముహ్యతి మోదతేభి రమతేప్రస్తాతివిద్యానపి  
ప్రత్యతా శుచిభస్త్రికాం స్త్రియమహోమోహస్యదుశ్చేష్టితం.  
మ. మలభూయిష్ఠ్యపుఁ దోలుబొమ్మయగుకొమ్మకూచివిద్యాంసుఁడుం  
బులిన శ్రోణి మనోహరస్తని నవాంభోజాన్య నీలోత్పలా

క్షీ లతాతన్వి యటంచు మత్తుడగుహృద్విందున్ రమించున్ బభీ  
బభియంచున్ వినులించు మోహవికృతుల్ భావింపగాఁ జిత్రముల్.

తా. సమస్తము నెఱింగిన విద్యాంనుడు మలమూత్రాదులతో నిండియుండిన  
వనితనుఁజూచి యామె పలుపిఱుఁగు లాఁడియనియు బలువగు గబ్బిగుబ్బలు గల  
దనియు, ముఖమప్పడు వికసించిన తామరపద్మమనియు లతంబోలిన దేహమనియు,  
కనుజామల మస్త్రధను బాణములే దీరిచిఁట్టులాన్నవనియు, నూహించి చిత్రక్షోభకలిగి  
స్ఫూర్తిదప్పి పడును. ఆడుచు పాడుచు మోహవికారుడై బాసుబాగాని కొనియాడును.  
జగంబున మోహవికారముల యొక్క సయ్యాటమేమని చెప్పగలము.

శ్లో. స్మృతా భవతి తాపాయ  
దృష్టా చోన్మాదకారిణీ  
స్మృష్టా భవతి మోహాయ  
సా నామ దయితా కథమ్.

42

క. తనుఁ దలఁచినఁ బరితాపము

గనుఁగొనఁ జిత్రభ్రమంబుఁ ♦ గడు వేడుక ము

టిని మోహంబు నొసంగెడు

వనిత తయిత యనుచుఁ బలుక ♦ వచ్చునె జగతిన్.

42

తా. తన్నుదలచినంతనే బాధయు, చూచినంతమాత్రమున మనోచలకృతమున  
ఆనందమున స్ఫులింపినంతమాత్రాన మోహంబు కలుగజేయు స్త్రీని ప్రియరాలని  
పిలువకూడదు.

శ్లో. తావదేవామృతమయీ  
యావ ల్లోచనగోచరా  
చక్షుష్పథా దతీతాతు  
విషాద ప్యతిరిచ్యతే.

43

తే. గీ. ఎంతలోనింతి కన్నుల ♦ యెదుట నిలుచు  
నంతలో నింపువాటించు ♦ నమృతమల్ల

కాక లోచనమార్గంబు ♦ గడచె నేని

గరళమునకన్నఁ బ్రాణసం ♦ కటము జేయు.

43

తా. జగంబున నారీరత్నముకంటె మించిన యమృతములేదు. అట్టి సుందరాంగి కంటికి మరుగయ్యెనా కాలకూటవిషమునకు మించి ప్రాణముల నలంచును.

శ్లో. నామృతం న విషం కించి

దేకాం ముక్త్యా నిలంబినీమ్

సై వామృతలతా యుక్తా

వియుక్తావిషవల్లరీ.

44

ఆ. వె. పడతి నొక్కదాని ♦ విడచి యించుక యమృ

తంబులేదు భువి వి ♦ పంబు లేదు

లమృత లతలతాంగి ♦ యనురాగవశి యైన

గాక మెలఁగె నేని ♦ గరళవల్లి.

44

తా. బలితంపు గర్భిగుబ్బలచే నలరారు యాపనాంగితో కూడి యుండునప్పు డమృతము గోల్పిల్లున్నది. అట్టిపూవుబోడి యెడబాసినచో విషమువలె ప్రాణముల నలంచుచున్నది. కావున నారీరత్నముకంటె యమృతముగాని కాకోలవిషముగాని మఱియొకటిలేదు.

శ్లో. ఆవర్త స్సంశయానా మవినయభవనం పట్టణంసాహనాం

దోషాణాంసన్నిధానం కపటశతమయంక్షేత్రమప్రత్యయానాం

స్వర్గద్వారస్య విఘ్నై సరకపురముఖం సర్వమాయాశరంఢం

స్త్రీ యంత్రం కేన సృష్టం విషమమృతమయం ప్రాణిలోకస్యపాశః

మ. సరకద్వారము సాహసాకరము పుణ్య ♦ స్వర్గవిఘ్నంబు దు

స్తరమాయాసెనపేటి దంభనిధిదో ♦ వస్తానమప్రత్యయో

త్కర సుక్షేత్రము కాలకూట మమృతాకారంబుస్త్రీయంత్రమున్

ధరనెవ్వాడు సృజించెఁ బూరుషగళోద్బంధక్రియాపాశమున్. 45

తా. పరిమితిలేని సందేహముల కలిగించి విషయములేనిదై మిక్కిలిసాహసము కలదియై, కపటముకలదియు, అవిశ్వాసము కలిగించునదియు, స్వర్గప్రాప్తి లేకుంటుండేయునదియు నరకమునకుమార్గము జూపునదియు సకలమాటల సేకరించి యుంచిన పెట్టివంటిదియుఁ జూపునకమృతమైయుండి హృదయంబున విషముకలదియు పురుషుల కెల్ల బంధనమైనదియునగు పనితా యంత్రము సేకుబ్బిగుడు నిర్మించెనో కదా?

శ్లో. నో సత్యేన మృగాంక వృషవదనీ భూతోనచేదీవర .

ద్వస్త్యం లోచనతాంగతం న కనక్తై రవ్యంగయప్టిఃకృతా  
కింత్యేవం కవిభీః ప్రతారితమనాస్తత్త్వం విజానన్మపి  
త్వకాసాస్థిమయం వపుర్మృగదృశాం మందోజనస్సేవతే.

46

చ. అలనెల కామినీవదన ♦ మై జనియింపఁగలేదు కల్పలూన్  
నెలఁతకుఁ గన్నులై యునికి ♦ నిక్కము గాను కడానిచే నొడల్  
వలనుగఁ జేయలేదు కవి ♦ వంచితమానసుడై వివేకియున్  
ముల మలినాంగనాతను స ♦ మాశ్రియుండై విహరించుమందతల్.

తా. పనితల మొగము చంఛుని బోలియుండలేదు. కన్నులు నల్లకలువలు కావు. శరీరము బంగారముతో చేనుబడియుండలేదు. అయినను కవులు స్త్రీలనట్లు వర్ణించగా మూఁడుదు విని స్త్రీ దేహము తోలు కండ నెముకలతో కూడినదని యుతీగియు దానినే సేవించుచున్నాడు.

శ్లో. లీలావతీనాం సహజావిలాసా

స్తవవమూఢస్య హృదిస్ఫురంతి  
రాగో నలిన్యా హి నిసర్గసిద్ధ  
స్తత్రీ భ్రమత్యేవ ముదాషడంఘ్రిః.

47

తే. గీ. లలితమైనట్టి లీల లీ ♦ లావతులకు  
సహజమది మూఁడునకు మది ♦ సందడించు  
బద్మినికి రాగగరిమ స్వా ♦ భావికంబు  
తేటి పనిలేక దానిలో ♦ దిరుగుచుండు.

47

తా. ఎర్రదనము తామరపద్మమునకు సహజమైనను తేనెటీగ తనకొరకే యని భ్రమించునట్లు, జవరాండ్రుకు నొయ్యారంపువగలు కూడఁబుట్టినవే యయినను మూఁడు దది యెరుగక వారలనుందరత్యమున కాళవశును.

శ్లో. యదేత త్స్పర్శేందుద్యుతిహర ముదారాకృతి పరం  
ముఖాబ్జం తన్వంగ్యాః కిల వసతి యత్యాధరమధు  
ఇదం త త్కింపాకదుర్మఫల మిదానీ మతిరసం  
వ్యతీతేస్మి న్కాలే విషమివ భవిష్యత్యనుఖదమ్. 48

శా. రాకాకైరవ మిత్రీకాంతిహరమై రమ్యాధరోష్ఠామృతా  
స్తోకంబై విలసిల్లుచున్న రమణీ ♦ శుంభన్మృఖాబ్జంబు కిం  
పాకత్మజఫలంబగున్ రుచిరమై ♦ ప్రిరంభకాలంబునం  
గాకోలంబు తెఱంగునన్ నరులకుం ♦ గప్టంబూనంగుందుదిన్. 48

తా. పున్నమచంద్రున కీడగుననియు, సౌందర్యవతియనియు, యధరమందు దేని గలదనియు చెప్పఁబడు నుందరాంగుల కెఱ్ఱము యావనకాలమం దమృతమువలెనుండి వార్ధక్యమువందు విషమువలె దుఃఖమైపోవును.

శ్లో. ఉన్మీల త్ప్రివళితరంగవలరూ ప్రోత్తుంగవీనస్తన  
ద్యంధ్వేన్ద్రోద్యత చక్రీవాకయుగళా వక్త్రాంబుజోద్భాసినీ  
కాంతాకార ధరా న దీయ మభితః కూర్రాశయానేవ్యతే  
సంసారార్ణవ మజ్జనం యదితదా దూరేణసంత్యజ్యతాం. 49

ఉ. చన్నులు చక్రీవాకములు ♦ చక్కని మోముఁ గరంబు లబ్జముల్  
గన్నులు మీలు నాభి సుడి ♦ గాఢనితంబము సై కతంబుగా  
వెన్నికఁ గన్న బోటియను ♦ నేటికి దప్పుల నున్నిచాల మే  
లెన్న భవాభి మజ్జనమ ♦ దేమియుఁ గోరని వారి కిమ్మహిణ. 49

తా. చక్రీవాకములతోలు చన్నులును, నుందరవదనమును, కరంబులును పద్మంబులును, మత్స్యంబులను కనులును, పలుపీఱుదులను యిసుకతిన్నెలును కలిగి నదితో

సమానంబగు శ్రీ యను నదిలోను, సంసారసాగరమును సముద్రములో మునుంగుట శిష్టములేకపోయిన దూరముగనుండుటయే మంచిది.

శ్లో. జల్పంతి సార్థమన్వేస

పశ్యంత్యన్యంసవిభ్రమాః

హృద్గతం చింతయంత్యన్యం

ప్రియః కోనామ యోషితామ్.

50

తే. గీ. ఒకనితోఁ గూడి భాషింతు ♦ రొక్క నరుని

జూతురు విలాససంపద ♦ సొంపు గులుకు

మఱియు నొక్కని దలఁతురు ♦ మనసు లోనఁ

గూర్చు ప్రియుఁడెవ్వడో ముద్దు ♦ గుమ్మలకును.

50

తా. ముద్దుగుమ్మలకు ప్రియుడెవడో తెలిసికొనలేము. ఏమన ఒకనితో ప్రియముగ మాట్లాడుదురు. వేరొకని నొయ్యారముగ జూతురు. మఱొకనిని మనసునందు దలతురు. ఇట్టి రీతులనుండువారికి ప్రియు డెవ్వడని చెప్పగలము?

శ్లో. అపసర సఖే దూరా దస్మా త్కటాక్షవిమానలా

త్రప్తకృతివిషమా ద్యోషితృర్వా ద్వీలాసఫణాభృతః

ఇతరఫణినా దప్తశ్శక్య శ్చికిత్సిత మౌషధై

శ్చతురవనితాభోగిగ్రస్తం త్యజంతిహిమంతిణః.

51

ఉ. చూపు విషంబు విభ్రమము ♦ సొంపు ఫణాఫలకంబు గావధూ

రూపము దాల్చుభోగినికి ♦ రూఢిగ దూరముగాఁ దొలంగుమీ

దావుగ సర్పదప్తునకుఁ ♦ దప్పువిషంబుమహాషధంబులం

బాపవధూభుజంగవిష ♦ భగ్నునిచెంతకుఁ బోరుమాంతికుల్.

51

తా. చూపులను విషంబును, శ్రీ గౌరవిభ్రమము నడగలుగాగను కాంతా కారంబును బొందినసర్పమునకు నిశ్చయముగా దవ్వుగలండ్లపయ్యను. సర్పదప్తునకు మంత్రోపధములచే బాధ నివారించనగును. కాంతాసర్ప విషంబుచే భగ్నుడైనవాని దగ్గరకు మాంతికులు దఱి జేరరు.

శ్లో విస్తారితం మకరకేతన ధీవరేణ

స్త్రీసంజ్ఞితం బడిశమత్రభవాంబురాశౌ

తేనా చిరాత్త దధరామిషలోలమర్త్య

మత్యాస్య నిష్కృష్య స పచ త్యనురాగవహ్నా.

52

ఉ. చేరి మనోజధీవరుని ♦ చేత భవాంబుధిలోన నంగనా

కారముఁ బూనియున్న పెను ♦ గాలము చిమ్మగనయ్యె దానిచే

భీరు జనాధరామిషముఁ ♦ బేర్చిభుజించు నరాండజంబులన్

వారక సారెకుందిగిచి ♦ వండు మరుం డనురాగవహ్నిలోన్. 52

తా. శృంగారవాధుండగు మన్మధుఁడు సంసారమనెడి సాగరమందు స్త్రీ  
యనుగాలమును విసరి ఆస్త్రీ కయ్యొవియను నెరకు దగుల్కొన్న మనుజులను చేప  
లను పట్టి యనురాగమను నగ్నిలోఁగాల్చును.

శ్లో. కామినీ కాయకాంతారే

కుచపర్వత దుర్గమే

మా సంచర మనః పాంధ

తత్రాస్తే స్మరతస్కరః.

53

క. స్తనపర్వత దుర్గమమై

ఘనమగు కాంతాశరీర ♦ కాంతారము నం

జనఁబోకు మనః పాంధుఁడ

కనలుచు మరుండనెడి దొంగ ♦ గలఁ డచ్చోటన్.

53

తా. ఓమానసతెరువరీ! నలువ గద్దెగుబ్బలను పర్వతములచే జొరకకృముకాని  
కాంతాశరీరమనెడి కాననమందు మరుండనెడి దొంగ దాియున్నాడు. కావున యా  
కాననమందుఁ గాలుబెట్టకుము. ఆయడవియందు బ్రవేశించిన నీమానమెల్ల వా డవహ  
రించును.

శ్లో. వ్యాధీర్ఘ్నే చలేన వకృగతినా తేజస్వినా భోగినా  
 నీలాబ్జద్యుతినాహినా పరమహం దష్టానతచ్ఛత్రుహ  
 దప్తేనంతి చికిత్స కా దిశిదిశి ప్రియేణ ధర్మార్థినో  
 ముగ్ధాక్షీతూణవీక్షితస్య నహిమే వైద్యోనవాప్యౌషధం. 54

చ. ఉరగము ముట్టెనానరుల \* కుర్చిని వెజ్జలు ధర్మశీలురై  
 గరళము నెక్కుడింతు రధి \* కంబుగ నాయతమేచకోత్పల  
 స్ఫురణ వహించి వక్రగతిఁ \* బూనిన మానిని చూపుసోకినం  
 బురుషున కెందు మందులును బొందవు పొందరు వెజ్జ లె వ్వరున్.

తా. బుద్ధిమంతులగు భిషగ్వరులు సర్వదష్టనకు మండిచ్చి నివారించురు. తెలితా  
 మర వద్యమువంటి నేత్రములు కలిగి యొయ్యారంపు చూపులాగలశ్రీ దృష్టి కగిలిన  
 మనుజునకు మందులెన్ని యిచ్చినను లాభంబులేదు. వైద్యు లక్కడకు పోనే ఁదు.

శ్లో. ఇహ హి మధురగీతం నృత మేతద్రసోయం  
 స్ఫురతి పరిమళోసౌ స్పర్శవష స్తనానాం  
 ఇతిహత పరమార్థై రిందియైర్భ్రామ్యమాణః  
 స్వహితకరణధూరైః పంచభిర్యంచితోస్మి. 55

ఉ. ఈమృదుగాన మీనటన \* మీకుచమర్దన మీసుధారసం  
 బీమహనీయ సౌరభము \* నింతులయందుఁ దనర్చునంచు న  
 న్నేమఱఁజేసి యాత్మహిత \* మిచ్చినభంగి మెలంగి యిందియ  
 గామము మోసపుచ్చె హితకార్య విహీనుడనైతి నక్కటా. 55

తా. ఆహా! ఆమృదుమధురమైన గానము, ఆనడక, ఆకుచమర్దన, ఆసుధారస  
 ము, ఆమహాసౌరభము ఆనుభవించవలెగాని యని నన్ను పంచింది మనస్సున కుద్రోక  
 ముగల్గించి యిందియంబులు నన్ను నష్టపెట్టినవి. నేను హితకార్య విహీనుడనయితిని.

శ్లో. న గమ్యా మంత్రాణాం నచ భవతి భైషజ్యవిషయో  
 న చాపి పృథ్వీసం వృజతి వివిధై శ్శాంతికళతైః



భృమావేశా దంగే కమపి విదధద్భంగ మనకృత్  
స్మరాపస్మారో యం భృమయతి దృశంఘూర్ణయతిచ. 56

ఉ. ఆరయ మంత్రగమ్యమును • నౌషధ సాధ్యముఁగాదు శాంతికా  
చారశతంబులం జెడదు • చండలరభ్రమకల్పనోద్ధతి  
భూరి వికారమంగములఁ • బూన్పుచు మన్మథజన్యమీ యవ  
స్మారము లోచనదవ్యయము • సారెకుఁద్రిప్పెడుఁ జక్రముంబలె. 56

తా. జగంబున నపస్మారరోగంబు మంత్రాపధంబులచే గాని శాంతికన్మలచే  
గాని కుదర్పవచ్చును. మన్మథోద్దేకముచే గలిగిన నపస్మారరోగము మంత్రాపధంబు  
లచేగాని శాంతికన్మలచేగాని కుదుర్చుటశక్యము. మన్మథార్జితోన్మాదముబట్టి నేత్ర  
జ్వలంబులు చక్రమువలె తిరుగుచున్నవి.

శ్లో. జాత్యంధాయచ దుర్ముఖాయచ జరాజ్ఞానాఖిలాంగాయచ  
గామినీనాయచ దుష్కలాయచ గళత్కుప్తాభిభూతాయచ  
యచ్ఛంతీషు మనోహరం నిజవపుర్లక్ష్మీలవ శృద్ధయా  
పణ్యస్త్రీషు వివేకల్పలతికా శస్త్రేషురజ్యేత కః. 57

చ. విడువక పుట్టుగుడ్డునకు • వృద్ధశరీరికి గుఱురోగికిన్  
జడునకు జాతిహీనునకు • జారు నిజాంగములొక్కరూకకై  
కడువడి నిచ్చు వారిగుణ • కల్పలతల్ విదళించు కత్తులం  
బడువుఁ బడంతులం దనదు • భావము జేర్చునె యెవ్వడేనియున్. 57

తా. లోకములో వెలకాంతలు ఎవ్వడైనాడ పుట్టుగుడ్డికి, ముసలివానికి కమ  
శరీరములను స్వల్పధనంబులకై వారి కప్పగింతురు. సకలార్థ సాధనముగు వివేకముఁ  
బాడుచేయుచు నిట్టియేవ్వా కార్యముల కొడిగట్టు వెలయాలి యెడ నెంతవివేకహీనుని  
కనను రక్తిపుట్టినారు.

శ్లో. వేశ్యా సౌ మదన జ్ఞానా  
రూపేంద్రన సమేధితా

కామిభి ర్యత్రాహూయంతే

యావనాని ధనాని చ.

57

క. రూపేంద్రనవర్జిత వే

శ్యాపంచశరాన్నికీల ♦ యం దంగజపూ

జాపరతంత్రులు వేల్చురు

దాపుగఁ దమజవ్వనములు ♦ ధనములుఁ గడఁకన్.

58

తా. వెలవెలంది ఒకమన్మథాన్నిశ్యాప. ఈశ్యాప చక్కదనమనెడి సవిధలచే పెంపొందింపబడినది. కాముకులు తమయావనమనెడి ధనమును వేల్చురు.

శ్లో. కశ్చుంబతికుల పురుషో

వేశ్యాధరపల్లవం మనోజ్ఞ మపి

చారభటచోరచేటక

నటవిటనిష్ఠీవనశరావమ్.

59

క. జార భట చోర చేటక

చార నటప్రభుతి నీచ ♦ జన నిష్ఠీవా

ధార శరావము వార

స్త్రీ రమ్యాధరము సంస్పృ ♦ శింతురె కులజుల్

59

తా. చోరులు, భటులు, విటులు, కొండెగాండ్రు, చారులు మొదలగు దుష్ట క్షుల నిష్ఠీవముల కాలవాలమైన వెలయులి యధరచుంబనమునకు శక్తులవాడు ఆశ నడడు.

శ్లో. మధు తిష్ఠతి వాచి యోషితాం

హృది హాలాహల మేవ కేవలం

లత ఏవ నివీయతే ధరో

హృదయం ముష్టిభి రేవ తాడ్యతే.

60

చ. కలదుగదా సుధారసము ♦ కంజ దళాక్షుల ముద్దుఁబల్కులన్  
వెలయుఁ గదా హలాహలము ♦ వీరల చిత్తమునందుఁగావునం  
బలుమఱుఁ బల్లవాధరము ♦ బాసమొనర్తురు నిండు వేడుక  
బలితపు టొమ్ముమ్ముప్పే తల ♦ పాతములం బ్రహరింతు రెంతయున్. 60

తా. జవరాండ్ర నోటినుండు సుధారసమున్నది. హలాహలముతో నిండియున్నది హృదయము. అందువలననే పురుషులు వారికెఱ్ఱాని నాదరముతోఁ గోలుదురు. పిడికెగులతో హృదయమును కొట్టుదురు.

## 5 సువిరక్త దుర్విరక్త పద్ధతి.

శ్లో. ధన్యాస్త ఏవ ధవళాయతలోచనానాం  
తార్ద్య దర్పసునపీన పయోధరాణామ్  
తామోదరో పరిలసత్రివళీ లతానాం  
దృష్ట్యా కృతిం వికృతమేతి మనో న యేషామ్. 60

చ. కలికి మెఱుంగు వాలుఁ జెలి ♦ గన్నులు నన్నపుఁ గొనుదీఁగె పై  
నలరెడు నద్వళీలతలు ♦ నంచిత యావన దర్పలక్ష్మి చేఁ  
గులికెడు సిఙ్గెపువ్వులుఁద ♦ గుబ్బలునుం గలమించుఁ బోండ్ల రూ  
పులఁగని నిర్వికారులగు ♦ పూరుపులే కృతకృత్యులిద్దరన్. 61

తా. తెలితామరకేసుల నిరసించు కన్నుఁగవగలిగి యావనమున గిక్కిరిసి లలితంపు చన్దవగలిగి కనకవలాదురు నెన్న దుముమీఁద యోగ్యమైన పలుపలును తీగలును, గలిగి జూపట్టు స్త్రీ రూపములఁ జూచి వికారముకొందనివాకే ధన్యులు.

శ్లో. బాలే లీలాముకుళిత మమీ మంధరా దృష్టిపాతాః  
కింక్షిప్యంతే విరమవిరమ వ్యర్థ ఏషశ్రీమస్తే  
సప్రయత్యన్యే వయ ముపరతం బాల్యామాస్థావనాంతే  
క్షీణోమోహస్త్రాణ మివ జగజ్జాల మాలోకయామః. 62

ఉ. మానిని యేల చిమ్మెదపు ♦ మాపయి మంధర దృష్టిపాతము  
ల్యానుము నీశ్రీమంబు విధ ♦ లంబిది వింతలమైతి మిత్తఱిన్

మానుగ జవ్వసంబడంగె ♦ మానసవృత్తి వనంబు గోరె న  
జ్ఞానము నప్తమయ్యె యవ ♦ సంబుగఁ జూచెద మెల్లలోకముల్.

తా. ఓశ్రీమంత్రమా! నీవిషపుమాపులు మాపై బ్రసరింపజేయుకుము. నీప్రయత్నమంతయు వృధాయగును. మేమాళ్చ్యము పొందితిమి. యావనము దాటిపోయినది. మామానసము కాననంబును కాక్షించుచున్నది. మాకు సర్వసృజించును తృణప్రాయమై యున్నది. ఆజ్ఞానాంధ కారమునుండి జ్ఞానలోకము నందితిమి.

శ్లో. ఇయం బాలా మాం ప్రత్యనవరత మిందీవరదశ  
ప్రభా చోరం చక్షుః క్షిపతి కి మభిప్రేత మనయా  
గతో మోహోస్మాకం స్మరకుసుమ బాణవృత్తికర  
జ్వర జ్వాలా శాంతా తదపి న వరాకీ విరమతి.

68

ఉ. నీలసరోజవత్ప్రకమ ♦ నీయ విభావరణ ప్రవీణ దృ  
గ్జాలము లీలతాంగి వెద ♦ చల్లెడు నాపయి నేమిగోరెనో  
తూల సమస్తమోహ వికృతుల్ ♦ రతివల్లభ భిల్ల భల్లభూ  
జ్వాల లడంగె మాకుఁ దన ♦ వైఖరి మానదు జోటినేటికిన్. 68

తా. ఈసుందరాంగిదేవినో వాంఛించి నామీదకు నల్లకలువలకాంతి నిరసించు తనవిషమ చూపులనుఁ బరచుచున్నది. పూవిల్లుని పుష్పబాణపు మంట లడగిపోయినవి. మోహము నశించినది. పవిత్రయం దాసక్తి లేదు. ఇంకొనైన నాపవిత్ర తనసహజగుణంబు లగు కామవికారమును విడచుట మంచిదని యభిప్రాయము.

శ్లో. రే కందర్పకరం కదర్ధయసి కిం కోదండటంకారితైః  
రేరే కోకిల కోమలైః కలరవైః కింవా వృధాజల్పసి  
ముగ్ధే స్నిగ్ధ విదగ్ధ ముగ్ధ మధురై ర్గోలైః కటాక్షైరలం  
చేతశ్చుంభిత చంద్రచూడ చరణ ధ్యానామృతంవరతే.

ఉ. ఓరి మనోజసూన శర ♦ మూరక చిమ్మకు మిన్న కేకుహలం  
కారము లేల చేసెదు నీ ♦ కద్విజ యోమృగశాబకాక్షి నీ

చారు విలోకనంబు లింక ♦ జాలును నాహృదయంబు శంకరో  
దార పదాబ్జ చింతన ను ♦ ధారన తత్పరమయ్యె నియ్యెడఁ. 46

తా. మృతా! నీపుష్పశరంబులు మాపై ప్రయోగించి వృధాపరచుకొనకుము.  
ఓ గండుకొయిలా! నీహంకారంబుల నికగట్టి పెట్టుము. ఓ కాంతామణీ! నీవిలాసంపు  
చూపుల మాపై బరచుము. మా మానసంబు నీశ్వరపాద పద్మంబుల ధ్యానమున మునిగి  
యున్నది.

శ్లో. విరహేపి సంగమః భిలు  
పరస్పరం సంగతం మనోయేషామ్  
హృదయమపి విఘటితం చే  
త్సంగో విరహం విశేషయతి.

65

క. విరహమునందై నఁ బర  
స్పర మను రాగులకుఁ బొందు ♦ భాసిలు మనసి  
వ్వరి కెనయదు వారలకును  
విరహము హెచ్చుగ నొనర్చు ♦ వెన సంగతియుఁ. 65

తా. యువతీ యువకుల మనంబులొండొంటిలోఁ గలిసియుండినీని, కాలవశ  
మున వారెడబాసియుండిరేని, వారిరువురు కలిసియుండినట్లుగనే యగుదురు. హృద  
యము వేటువడియుండెనా వారుకలసియున్నను విడిపోయి నట్లేయగును.

శ్లో. కిం గతేన యది సా న జీవతి  
ప్రాణితి ప్రియతమా తథాపికిమ్  
ఇత్యు దీక్ష్య సవ మేఘమాలికాం  
స ప్రయాతి పథిక స్స్వమందిరమ్.

66

క. చననేటికిఁ ప్రేయసి జీ  
వనవతియగు నేని ప్రాణ ♦ వతిగాని తఱిం  
బనియేమని యొక తెరువరి  
చనఁడింటికి నవ్యజలద ♦ సమయము పండున్.

66

తా. ఒకానొక పాంధుడు నూత్న మేఘముఁ జూచి తనప్రియురాలు విరహఁ నలంబుచే బ్రతికియున్నను, చచ్చినను నేమిలాభంబని గృహాన్ముఖుడు కాలేడు.

శ్లో. విరమత బుధా యోషిత్సంగా తస్మాత్తక్షణ భంగురా  
త్కురుత కరుణామైత్రీ ప్రజ్ఞావధూ జనసంగమం  
న ఖలు సరకే హారాకాంతం ఘనస్తనమండలం  
శరణ మధవా శ్రోణీ బింబరణన్మణి మేఖలం. 67

మ. మనసింపొందఁగ ధీరులార కరుణా \* మైత్రీ మనీషా త్తమా  
వనితా సంగమ మాచరింపుఁ డెపుడుక \* భామానుఖం బస్థిరం  
బని వర్జింపుఁడు హారరమ్యకుచముల్ \* పాించన్మణి మేఖలా  
ధ్వనితాలంబి నితంబమున్ సరకబా \* ధల్ మాన్విరక్షించునే. 67

తా. బుద్ధిమంతులారా! కరుణ, స్నేహము, శాంతముగల శ్రీ సంయోగముఁ జేయుఁడు. శ్రీలతోడి సౌఖ్యము త్తణకాలముగదా! శ్రీల స్తవద్వయముగాని, చిరు గజ్జల వడ్డాణముచే నేలొడు బలితంపు పలుదపిఱుందులుగాని సరకబాధలు బోగొట్ట జాలవు.

శ్లో. యదా యోగాభ్యాస వ్యసనకృశయోరాత్మమనసో  
రవిచ్ఛిన్నా మైత్రీ స్ఫురతి కృతినస్తస్య కిము తైః  
ప్రియాణా మాలాపై రధర మధుభిర్వక్త్ర విధుభిః  
సనిశ్వాసామోదైః సకుచకలశా శ్లేషమరతైః. 68

చ. ఎనసిన యోగమార్గ రతి \* యెవ్వని డెందములో వెలుంగుతో  
గొనకొని యేకమై వెలుంగు \* గూరిమి మీఱఁగ వాని కేటికిన్  
వనితల ముద్దుపల్కులును \* వాతెరతేనియలూర్పు దావులుక  
గొనబగు మోముఁజందురులు \* గుబ్బల గొగిటఁజేర్చు కూటముల్.

తా. ఎవనిమానసము యోగాభ్యాసనిష్ఠకు లోబడి యందలి మనదానంద మను భవించునో యట్టిపూజ్యునకు జవరాండ్రో వలపుమాటలతోను, అగరామృతముతోను,

కింతు బ్రహ్మ బలినాం పురతః ప్రసహ్య  
కందర్పదర్పదళనే విరలా మనుష్యాః.

73

తే. గీ. సమద కుంజర కుంభ భం + జనులు మఱియు  
నుగ్ర మృగరాజు వధ దక్షు + లుర్విః గలరు  
తఱుచుగాలేరు కందర్ప + దర్పదళన  
నిపుణజనులని చాటింతు + నిఖిల సభల.

73

తా. మదించిన యేనుఁగునుఁ జంపువారు బెడిదమైన సింగమునే జంపువారు  
కలరు. కాని మన్మథుని వాడిబాణముల నివారించువారు లేరని మిగుల బలీయాల  
మౌలికేని జం కావంతయులేక చెప్పుచున్నాను.

శ్లో. సన్మార్గే తావతాస్తే ప్రభవతిచనర స్తావదేహిందిర్యాణాం  
లజ్జాం తావద్విధత్తే వినయమపి సమాలంబితేతావదేవ  
భూచాపాకృష్టముక్తా శ్రవణపథగతా నీలపద్మేణ వతే  
యావల్లీలావతీనాం సహృది ధృతిముషో దృష్టిబాణాః పతంతి. 74

శా. సారాచారముఁబూనునింద్రియములన్ + శాసించు లజ్జాన్వితం  
డై రాజిల్లుఁ బ్రశాంతిఁజేకొనునరుం + డందాఁక నందాఁక దు  
ర్వారంబుల్ శుశ్రీమార్గగాములు నుదా + రభూధనుద్ముక్తముల్  
నారీవీక్షణబాణముల్ చొరపు వి + న్నాణంబుగా డెందముకొ. 74

తా. విలుకొందుఁ జెవివజకు వింటిని వంచి వారినిలాగి నల్లనిగజులతో గూడిన  
బాణముల విడుచునటుల జవరాంధ్రుఁ కన్నోపులువంచి చెవివజకు గడచుకొను నేక  
ద్వయమునుండి నల్లనిరెప్పలతో నీటుగా వాడిచూపుల బరపకుండు సంతకాలము పురు  
షుడు స్వీర్ణము, నిందిర్యుఁగ్రహము, లజ్జావిషయములు గల్గియుండును. వారట్టి  
చూపులు బరపి కేని యవి యెల్లనుండనేరవు.

శ్లో. ఉన్మత్తప్రేమసంరంభా  
దారంభంతే యదంగనాః

తత్ర పృథ్వీమా మాభాతుం

బ్రహ్మసి ఖలు కారకః.

75

క. ప్రేమావేశభరంబున

భామాజను లాచరించు ♦ పని మరలింపం

దామరవిరిలోఁ బొడమిన

యామేటికినై న నలవి ♦ యగునెఱుంగన్.

75

తా. భామామణులు బలియమగు వలపున నేరనినైన తత్తటపడి మంచిదైనను, చెడ్డదైనను చేయబూనినచో దానినడ్డగింప ప్రసూతైన శత్రువుగాదు. ఇంక నితరుల మాట జెప్పనేల.

శ్లో. తావన్మ హత్వం పాండిత్యం

కులీనత్వం వివేకతా

యావ జ్వలతి నాంగేషు

హతః పంచేషుపావకః.

76

క. కులశీల వివేకంబులు

దొలగక నదులందు నిల్చు ♦ దుర్భర మదన

జ్వలనము సర్వాంగంబులు

నెలకొను నందాఁక నంత ♦ నిలువం గలవే.

76

తా. మనుష్యదేహంబున నెంతవఱకు దుర్భరమగు మన్మథాగ్ని ప్రవేశింపదో యంతకాలము జ్ఞానము, వంశంబు, శీలంబులు మొదలగునవి నిలుచును. ప్రవేశించెనాయది నిలువవు.

శ్లో. శాస్త్రజ్ఞోపి పృగణితనయో ప్యాత్తబోధోపి బాధం

సంసారేస్మి న్భవతి విరలో భాజనం సద్గతీనాం

యే నై తస్మిన్నిరయనగరద్వార ముద్ఘాటయంతీ

వామాక్షీణం భవతి కుటిలా భూలతా కుంచి కేవ.

77



తే. గీ. శాస్త్రవిదుడైన బుధుడైన ♦ సనయుడైన  
 సద్గతికి బోవుటరిది సం ♦ సార సరణి  
 యమపురద్వారముల కవా ♦ టములఁ గుంచి  
 కనులు బలె విప్పుచున్నవి ♦ కలికి బాములు.

77

తా. పట్ శాస్త్ర పారంగతుడైనను, విద్వాంసుడైనను, సర్వశాస్త్ర విభాగ  
 గుడైనను సంసారసాగరమందుండి సద్గతికి బోబాలడు. ఏలవన ఈసంసారమార్గమున  
 యమపురపు ద్వారకవాటులవలె స్త్రీ కనుబాముల తెరచియుండును.

శ్లో. కృతః కాణః ఖంజ శ్రవణ రహితః పుచ్చవికలో  
 వ్రణి పూయక్లిన్నః క్రిమికుల శతై రావృతతనుః  
 త్సుధా త్మమాజీర్ణః పితరక కపాలార్పితగళః  
 శునీ మన్వేతి శ్వ హతమపి చ హంత్యేవమదనః

78

చ. కరముకృశించి కాలవీటిగి ♦ కన్నులు గానక పుచ్చహీనమై  
 పురుగులు గ్రమ్ముచున్న వ్రణ ♦ పుంజము మేనలమంగ నాకటం  
 బరవశమై ఘటిముఖ క ♦ పాల గళంబగుకుక్క పెంటితో  
 సరిగెడుఁ గూళజంతువుల ♦ నైన వధించు మనోజుడక్కటా.

78

తా. మిక్కిలి చిక్కి, యొకకాలు విరిగిపోయి, గ్రుడ్డిదై తోకలేనిదై, దేహ  
 మంతయు పుచ్చపురుగులతోనిండి, ఆకలిబాధ కొర్వలేక యుండినకుక్కగూడ యాడు  
 కుక్కను జూచెనా! దానివెంటఁ బరుగెత్తును. ఔరా! మన్మథుడు దుష్టజంతువులఁ  
 గూడ బాధ పెట్టుచున్నాడు.

శ్లో. స్త్రీముద్రాం ఝుషకేతనస్య పరమాం సర్వార్థ సమ్పత్కరీం  
 యేనూథాః ప్రవిహాయ రూంతికుధియో మిథ్యాఫలాన్వేషిణః  
 తేజేనై వ నిహత్య నిర్దయతరం వగ్నికృతాముండితాః  
 కేచి త్పంచిశిఖ కృతాశ్చ జటిలాః కాపాలికాశ్చాపరే.

79

చ. స్మరునకు సర్వలోకజయ ♦ సంపద లీయగఁజాలు ప్రోథలం  
 దధులు నిందసేయుట న ♦ ధర్ములు కొందఱు మానవుల్ దిగం

బరులును బ్రహ్మచారులుఁ గ ధ పాలకపాణులు దండహస్తై  
తిరుగుచు నున్న వారు రతి ధ దేవుని మీఱిన భోగమబ్బునే. 79

తా. సమస్త లోకములలోను మత్స్యధునకు జయము గూర్చగల శ్రీలను దూ  
షించుటచే గొండధర్ములు దిగంబరులుగను కొందరు బ్రహ్మచారులుగను, భిక్షులుగను,  
మరికొందరు సన్యాసులుగను తిరుగుచున్నారు. మత్స్యధుని దూషించిన వారికి భోగ  
మబ్బుదుగదా.

శ్లో. విశ్వామిత్ర పరాశర ప్రభృతయో వాతాంబుపక్షాశనా  
స్తపి శ్రీముఖపంకజం సులలితం దృష్ట్వైవ మోహంగతాః  
శాల్యన్నం సఘృతం వయోదధియుతం భుంజంతి యేమానవా  
స్తేషా మింద్రియ నిగ్రహో యదిభవే ద్వింధ్యఃస్థవే త్సాగరే. 80

చ. వన దళ వాతముల్ మెసపు ధ వారు పరాశర కౌళికాదులా  
ఘనులును సుందరీ జనులఁ ధ గన్గొనిమోహితచిత్తులై రిపా  
చ్చిన ఘృతపాయసాన్నము భు ధ జించెడి వారలకున్ మనోజయం  
బు నెగడునేని వింధ్యము స ధ ముద్ర జలంబుల దేలియాడదే. 80

తా. పరాశర కౌళికాది మహామునులు శరీర రక్షణకై నీటిని ఆకులను గాలిని  
గూడ నుపయోగించెడివారు. అట్టివారు సుందరాంగుల జూచి మోహితులైరిగదా?  
నైయ్యిపాలతో గూడిన పరిఅన్నమును భుజించు మనుజులే యింద్రియ నిగ్రహము  
గలిగియున్నచో వింధ్యపర్వతము సముద్రములో బడి యొకయాకుపలై తేలియాడ  
వలసియేయున్నది.

## 6 ఋతువర్ణనపద్ధతి.

శ్లో. పరిమళభృతో వాతా శ్శృణా నవాంకురకోటయో  
మధుర విదతో త్కంతాభాజః ప్రియాః పికపక్షికా

విరళవిరళస్వేదోద్ధారా వధూవదనేందవః

ప్రసరతి మథా దాత్యాం జాతో న కస్యగుణోదయః. 81

చ. వలభృ వహించె గంధగిరి ♦ వాతపరంపర భూరిభూజశా

ఖలు చిగిరించె నింపెనఁగె ♦ గాకలి కోకిలలంచు జెక్కులం

బలుచని ఘర్మబిందువులు ♦ భామలకుం బ్రసరించె నెయ్యెడం

జెలుపు ఘటింపఁ జాలదు వి ♦ శేషవసంత సమాగమంబిలన్. 81

తా. గంధగిరియందలి వాయువులు పరిమళములై యున్నవి. భూరితరుళాఖలు చిగిర్చి సొంపుగ కనుపట్టుచున్నవి. కోకిల లతిమధురగావములు శ్రవణావందమగు నెల్లడ వివచ్యుచుండెను. వనితా జనుల చెక్కిళ్ళయందు చిలుచెమట కిందువులు పుట్టుటచే మఱింత యుచభోగ్యముగా నున్నవి. ఇట్టి వసంతఋతువు ప్రతివ్యక్తి కానందదాయకమై యుండునుగదా?

శ్లో. మధు రయం మధురై రపి కోకిలా

కలకలై ర్మలయస్యచ వాయుభిః

విరహిణః ప్రహిణంతి శరీరిణో

విపది హస్త సుధాపి విషాయతే. 82

తే. గీ. నిడుకొని వచ్చుగందంపుఁ ♦ గొండచల్ల

గాలియును బికకాకలి ♦ కారవంబు

విరహిజనుల వధించె న ♦ వేళ్ళఁ గాన

నమృతమును విషముగు వివ ♦ త్రాప్తియందు. 82

తా. ఆవసంత ఋతువునందు వియోగినీ వియోగవంతులకు మలయమారుతము లనుభవించియు, కోకిలారావముల వినియు బాధ జెందుదురు. కష్టకాలమునం దమృత ముఁగూడ విషముగనే దోచును.

శ్లో. ఆవాసః కిలికించితస్య దయితాః సార్వే విలాసాలసాః

కరే కోకిలకామినీకలరవ స్సేష్మరోలతామండపః

గోష్ఠీ సత్కవిభి సృమం కతిపయై ర్ముగ్ధా స్సితాంశోః కరాః

కేహంచిత్సుఖయంతి చాత్రహృదయం చై త్రేవిచిత్రా స్సృజః. 83

చ. ఘనకిలికించిత ప్రచుర ♦ కాంతలు చెంత బికాంగనా కల

స్వనములు వీనులందు సుమశాలి నికుంజము పుష్పమాల్యముల్

వినుత కవిప్రసంగమును ♦ వెన్నెలు తేటలు భాగ్యవంతుల

జనులకుఁ జైత్రమాసమున ♦ సౌఖ్యమొనర్చునుగంధిలోయముల్.

తా. ఈయుతురాజుమగు వసంతకాలమందున మన్మథుని ధిక్కరించుచు చంచల శేత్రములలో యోరగా చూచుచు శృంగారంపు చేష్టలువరించుచు జెలువొందుచుండెడి తీగబోండ్లును శృంగరానందముగ గానము జేయు నాడుకోయిలలును, పుత్రంబులు కనుపించకుండఁ బూచిన పూపాదరిండ్లును సరస వచన దక్షులగు కవిపుంగవులతోడి ముచ్చటలును, సొంపారు రే రాజు వెన్నెలలును, సౌభాగ్యవంతులగు కొందఱికి మాత్రమే గల్గి వారిని సుఖింపఁజేయును.

శ్లో. పాంధస్త్రీ విరహనలాహుతికలా మాతన్వతే మంజరీ

మాకందేషు పికాంగనాభి రధునా సోత్కంఠమాలోక్యతే

అల్పాస్తే నవపాటలా పరిమళ పాగ్భార పాటచ్చరా

వాంతిక్లాంతి వితానతానవకృత శ్రీఖండశైలానిల్యాః.

84

చ. వరలు వియోగినీ విరహా ♦ వహ్నికి నాహుతిలీలఁ బొల్పుభా

సుర నహకార మంజరులఁ ♦ జూచి మదించెఁ బికంబులత్తఱిన్

సురత పరిశ్రమాతిశయ ♦ నూదనముల్ విహరించెబాటలీ

పరిమళభారచోరములు ♦ బంధుర చందన శైలవారముల్. 84

తా. వసంతకాలమునఁ దియ్యమామిడి చెట్లమందు పూర్ణతి కనుపించుచున్నది. వానిన్నులగ్ని నెట్లో యట్లై యాపూలగుత్తియు పరి దేశమందుండు పురుషుల నెడఁబాసి గాసివడు ఇవరాండ్రు మన్మథుని యత్యధికముగాఁ జేయుచున్నది. కోవెలు మిక్కిలి యాతురతతో దానిని మెసపుటకైఁ జూచుచున్నవి. తత్కాలమందు సంభోగక్రమ బోవునట్లు పాటలీ పుష్పపరిమళంబుల నెత్తికొనివచ్చి మలయూహుతము శృంగ దీర్చుచుండెను.

శ్లో. ప్రీతితః ప్రీణయవతీనాం  
తావత్పద మాతనోతు హృదిమానః  
భవతి స యావచ్ఛందన  
తరుసురభి ర్మలయ పవమానః.

85

గీ. అంగజుని గంధ సింధురం ♦ బనగఁ బరఁగు  
మలయజ సుగంధి మలయాద్రి ♦ మారుతంబు  
మలయదెందాఁక నందాఁక ♦ మానవతుల  
మానసంబుల నెలకొని ♦ మానమమరు.

85

తా. మన్మథునియొక్క మదిగజమనందిగు మంచిగంధపువాసనతో వొప్ప మల  
వాద్రి యందలి గాలి యెంతపరకుండునో మంతప్రస్థంతము వనితా మానసంబులందు  
గానము నిల్చియుండును.

శ్లో. సహకార కుసుమ కేసర  
నికర భరామోద మూర్ఛిత దిగంతే  
మధుర మధువిధుర మధుపే  
మథౌ భవే త్కన్యనోత్కంఠా.

86

తే. గీ. సరస సహకార కుసుమ కే ♦ సర సమూహ  
గురుతరామోద మయదిగం ♦ తరము మధుర  
మధు విధుర మధుపము మధు ♦ మాన సమయ  
మెవ్వనికి వేడ్క వాటింప ♦ దిజ్జగమున.

86

తా. పసంతకాలమందు తియ్యమాపులు పూచి వాటివాసన నలుగడల వ్యాపించు  
చున్నది. గండుతుమ్మెదలు పూజీనియఁద్రావి పాటలు పాడుచున్నవి. ఇట్టి కమ్మ  
వాసనలచేతను ఈ తమ్మెదపాటలచేతను మఱులు కొలంపు పసంతమురాగా నెవ్వనికి మఱ  
కేళియం దిచ్చపుట్టదు?

శ్లో. అచ్చాచ్ఛచందనరసార్ద్రితరా మృగాక్ష్యే  
ధారాగ్ధహాని కుసుమానిచ కౌముదీచ

మందో మరు త్సుమనస శ్శుచి హర్మ్యప్రపం  
గ్రీష్మే మదంచ మదనంచ వివర్ధయంతి.

87

చ. అతిసిత చందనార్ద్రుచి ♦ రాంగులు భామినులున్ సుగంధ సం  
గతమగు మందమారుతము ♦ గౌముదియున్ జలయంత్రీ గేహము  
న్నత శుచిసాధభాగము ఘు ♦ నంబగు వాసనఁ బూనుపుష్పసం  
తతియు మదంబు దర్పకుని ♦ దర్పము బెంపుగఁజేయు వేసవిన్. 87

తా. వేసవిని అచ్చంపు గండము మేన నలండకొనుటచే చల్లనగు దేహములు  
గలిగిన జవరాండ్రును, మల్లెపూవులును, వెన్నెలయును జాజిపూవుల వాసనకొఁబూడిన  
మారుతమును, చంద్రకాంతశిల లమర్చబడిన మేడలును జనులను తాపము పెంపుఁజేసి  
రతిపతి వికారము పృథ్విజేయును

శ్లో. స్ర్జిజో హృద్యామోదా వ్యజనపవన శ్చంద్రోరణాః  
పరాగః కాసారో మలయజరసశ్శీఘ్ర విశదమ్  
శుచి స్సాధోన్మగః ప్రతనువననం పంకజదృశో  
నిదాఘూర్తా వేత ద్విలసతిలభంతే సుకృతినః.

88

ఉ. కమ్మనిదండలున్ సురటి ♦ గాడ్పులు వెన్నెలయుం బరాగపుం  
మ్మును మంచిగంధమును, ♦ సన్నపు వల్వలు సీధుపానముం  
దమ్మికొలంకు మేడయును ♦ దామరసాక్షు లనంగనొప్పు భో  
గమ్ములు పుణ్యవంతులకుఁ ♦ గాని లభింప వలండ్లు వేసవిన్. 88

తా. గుమగుమ వాసనవేయు దండలును, చలతాళవ్రతమునండి హాయిగవీచు  
గాలులును, గమ్మనగు పుప్పొడియు, మంచిగంధము, సన్ననిబట్టలును, తామరతటాకము,  
చలువరాతితోఁబూడిన హర్మ్యము, కంచర్యుని ధక్కరించు స్త్రీలును గలవేసవి పుణ్య  
త్మలకే లభించును.

శ్లో. సథాశుభం ధామ స్ఫురదమలరశ్మి శ్శశిధరః  
ప్రియా వక్త్రాంభోజం మలయజ రసశ్చాతి సురభిః

సజో హృద్యామోదాస్త దివమఖిలం రాగిణిజనే  
కరోత్యంతః క్షోభం న తు విషయసంసర్గవిముఖే.

89

తే. గీ. కలువ చెలియును బూవుదం ♦ డలును మంచి  
గందమును గేలిసాధంబు ♦ గలికిమోముఁ  
గాముకునకు వికారంబు గలుగఁ జేయుఁ  
గలఁక వాటింప వెవుడు ని ♦ ప్కాముకునకు.

89

తా. నుందరాంగి మోము, పుష్పమాలలును, మంచిగంధము గేలికాభవనము  
కామవంతునకే వికారము గల్గించును గాని విషయవిరక్తు సేమియుఁ జేయజాలవు.

శ్లో. తరుణీ వై పా దీపిత కామా

వికసిత జాజీ పుష్పసుగంధిః

ఉన్నత వీన పయోధర భారా

ప్రావృత్ తనుతే కస్య న హర్షమ్.

90

క. కామోద్దీప్తకయు సము

ద్దామ పయోధర విరాజి ♦ తయు జాజిసుమ

స్తోమ సుగంధియునై స

ర్వామోదమొనర్చె బ్రావృ ♦ డంగనబలిరే.

90

తా. ఈవర్షకాలము కామమురెట్టింపఁ జేయుచు మేఘ సముదాయముచే ప్రకా  
శింపుచు జాజిఫల సువాసనతో కూడినదై యందఱకు సంతోషదాయకమై యున్నది.  
నిజముగ వర్షకాలము తరుణింబోలి యున్నది.

శ్లో. వియ దుపచితమేఘం భూమయః కందళిన్యో

నవకుటజకదం బామోదినోగంధవాహః

శిఖకులకల కేకారావరమ్యా వనాంతాః

సుఖన మనుఖనం వా సర్వముత్కంఠయంతి.

91

చ. జలధర మాలికా ఖచిత ♦ చారు నభంబు నవాంకుర ప్రభా  
లలిత మహితలంబును గ ♦ లన్వన కేకికలోల్లసద్వన

సలములు జాతినీపకుట ♦ జన్ముటగంధిల గంధవాహముల్  
నలగొని యెల్లవారలకు ♦ నిండు ముదంబు ఘటించె నత్తరిన్. 91

తా. మేఘపంక్తులచే గప్పబడిన వాకాళంబును, క్రొత్తమొలకుల కాంతిచే  
బొప్పభూమియు, నెమిళ్ళ సుంపుల కోలాహలముతోఁ గూడిన నడవిపట్టులును, కొండ  
మల్లియల వాసనతోఁ గూడిన మాగుళంబులును, వాసమయంబున సర్వజన సంతోషదా  
యక మైయుండును

శ్లో. ఉపరిఘనం ఘనపటలం  
తిర్వగ్గిరయోపినర్తితమయూరాః  
క్షీతిరపి కందళధవళా  
దృష్టింపథిః క్వ పాతయతి.

92

తే. గీ. మీఁదమబ్బులమోసులు ♦ మిసిమిచూపఁ  
బుడమియునుగందళమ్ములఁ ♦ బొదలనాడు  
నెమ్మిగమితోడదెసలనై ♦ లమ్ములుండ  
విరహిజనుఁడెందుదనదృష్టి ♦ విరియఁజేయు.

92

తా. ఆకాశమంతయు కాలుమేఘములచే నలముకొనియున్నది. మేఘపంక్తిఁ  
జూచి నెమిళ్ళాడెడు కొండలు నలువైపుల నున్నవి. కొమ్ములకలచే నిండి భూమి  
యున్నది. ఎటుజూచినను గామోద్దీపకములైయుండుచే ప్రియురాలిని బాసిన బాట  
సారి యెటుఁ బాడజాలక యున్నాడు.

శ్లో. ఇతో విద్యుద్వల్లి విలసితమితః కేతకితరోః  
స్ఫురద్గంధఃప్రోద్వజ్జలద నినద స్ఫుర్జితమితః  
ఇతః కేకికీడా కలకలరవః పక్షులదృశాం  
కథయాన్యంత్యేతే విరహాదివసా స్సంభృతరసాః.

93

ఉ. ఇక్కడఁ గొమ్మొలుంగు దివె ♦ లిక్కడఁ గేతకి గంధవై భవం  
బిక్కడ భూరిగర్జితము ♦ లిక్కడ మత్తమయూరని స్వనం



బక్కట యీరసోజ్జ్వలము ♦ లై నదినంబులు మన్నధార్తి పెం  
పెక్కు వియోగినీ జనుల ♦ కెట్లు చనంగల వెన్నిచూడగన్. 93

తా. తళతళమనెడి వియ్యతాంతులు, కేతకీమమమవాసనలు, మేఘగర్జనములు,  
మయూరధ్వనులు, నివి యన్నియు శృంగారరసంబుప్పొంగ జేయునవి. పురుషుల నెడ  
బాసియున్న యువతులు మరుసాప్రాజ్యంబగు నిట్టిదినము లెట్లుగడుపుదురో తెలియదు.

శ్లో. అసూచీసంచారే తమసి సభసి ప్రాధజలద  
ధ్వనిప్రాజ్ఞంమన్యే పతతి పృషతానాంచ నిచయే  
ఇదం సాదామిన్యః కనకకమనీయంవిలసితం  
ముదంచ స్థానించ ప్రధయతి పథిస్వైరసుదృశాం. 94

చ. ఘనతిమిరంబు సూదికవ ♦ కాశ మొసంగమి మీఁద వారిద  
స్వనముల మిన్ను పిక్కటిల ♦ వారికణంబులు రాలుచుండఁగా  
గనకపు రేఖలందెగడు ♦ కారుమెఱుంగులు జారకామినీ  
జనములకున్ ముదంబును వి ♦ పాదమునుం బ్రకటించె దోవలన్. 49

తా. కారుచీకటులు కడుపట్టుముగా నలందుకొనగాను, భీకరమైన యులుము  
లచే మిన్నెల్ల మోగుచుండగాను, వారికణములు రాలుచుండగాను, బంగారు రేఖుల  
నిరసించు తటిల్లతికలును, యభిసారికులకు గాఢోపు తమ్ము వెలిపుచ్చుటచే యను  
మానము గలిగించుచున్నవి.

శ్లో. ఆసారేణ న హర్మ్యతః పియతమై ర్భాతుం బహి శ్శక్యతే  
శీతోత్కంఠ నిమిత్త మాయతదృశా గాఢం సమాలింగ్యతే  
జాతా శ్శీకరశీతలాశ్చ మరుతో రత్యంతభేదచ్ఛిదో  
ధన్యానాం బత దుర్దినం సుదినతాం యాతి ప్రియాసంగమే. 95

ఉ. కేరుచు మేడనుండి వెలి ♦ కింజన శక్యముగాకయుండె నా  
సారముచేత శీతమున ♦ జవ్వని కాఁగిలిగల్గె శీకరో  
దార సమీరణంబు సుర ♦ తశ్రమవారణమయ్యె దుర్దినం.  
బారయక నయ్యెడక సుదిన ♦ మయ్యె గృతార్థుల కంగనారతిన్. 95

తా. వర్షదినమున జనులను బయటికిఁ బోనీయకుండ వడగండ్లు కురిసి జలి పుట్టించి వడఁపుఁట్లు జేయుచున్నది. వర్షదిన మందనకు బాధాకరమైనను ప్రియురాలి సంకమభాగ్యంబువలన పుణ్యాత్ములకది సంతోషదినమైయున్నది. ఎట్లన వడగండ్లు చికిలి వారిని బయటికిఁ బోనీయక తమయిందునిభ్యాసలతో నుఖముగా యుండుఁట్లు జేయును. దుర్దినమైనను బుణ్యాత్ములకు ప్రియవనితా సౌఖ్యమబ్బించి నుదినమై యుప్పుచున్నది.

శ్లో. అర్ధం సుప్తాన్వి నిశాయా స్సరభససురతాయాసఖన్నగ్లధాంగః  
పాద్యుతాసహ్యతృప్తా మధుమదనిరతో హర్యపృష్ఠేవివిక్తే  
సమౌగక్లాంతకాంతా శిథిలభుజలతావర్జితకర్కరీతో  
జ్యోతాన్నభిన్నాచ్ఛధారం పిబతి న సలిలం శారదంమందపుణ్యః. 96

చ. ప్రియముగ రే సగంబు నిదు ♦ రించి నితాంతకతాంతవిహ్వలం  
డయి దగఁజెంది యాసవము ♦ చాలనుఁడై రతిభిన్నకామినీ  
శయమునఁ గర్కరీ గళిత ♦ చందోవిభాచ్ఛ శరజ్జలంబులూ  
రయ గృతపుణ్యుడింపెనగఁ ♦ దాగ్గు రహస్థినితసాధనీమలక. 96

తా. గమ్యహర్యంబుల నడిరేయివరకు నిదురించి నురుపడిరతిచే నాయాస మొంది దాహముగలిగి మకరందాదుల దాగివుటచే మత్తిల్లి యొడలుతెలియక పునఃరతి యందలసియున్న ప్రియురాలి పక్కయందు నచ్చపు దెలివెన్నెలతోఁ గూడిన తెల్లగ బడినదారను పుణ్యాత్ముండే త్రాగును.

శ్లో. హేమంతే దధిదుగ్ధసర్పిరశనా మాంజిష్ఠవాసోభృతః  
కాశ్మీరద్రవసాంద్రదిగ్ధవపుషః ఖన్నావిచిత్రైరతైః  
వృత్తోరుస్తనకామినీ జనకృతాశ్లేషాగృహభ్యంతరే  
తాంబూలీ దళపూగపూరిత ముఖాధన్యా స్సుఖంశేరతే. 97

చ. ఘృత దధిదుగ్ధభోజన మొ ♦ గిన్ భుజించి సురంగవస్త్రముల్  
హితముగఁ దాల్చి కుంకుమము ♦ హెచ్చుగ మేననలంది ధన్యుల  
దృఢత రతిఖిన్నులై విడెము ♦ పుక్కిటనుంచి పృథుస్తనాంగనా  
కృతపరిరంభులై కడర ♦ మింతురు మేడలలోన నీతునన్. 97

తా. హేమంతమున నెయ్యి, పాలు, పెరుగుతో కూడిన భోజన మొనరించి కుంకుమాది నుగంధిఁగ్రవ్యముల మేనఁబండి పుణ్యాత్ములగువారు నోటినిండ తాంబూల మంచుకొని గబ్బిగుబ్బలాండ్రు స్వప్రదేశములనదిమి దిగించుచు కాంగిలతోబడి రమ్య హర్యంబులలో హాయిగ నుండురు.

శ్లో. ప్రోద్యత్ప్రోథపీయంగుద్యతి భృతివికసత్కుంధమాద్యద్విరేఫే  
కాలే ప్రాగ్లేయవాతప్రచలవిలసితోదారమందారదామ్ని  
యేషాం నో కంఠలగ్నాక్షణమపి తుహినక్షోదదత్తౌ మృగాక్షీ  
తేషా మాయామయామా యమసదనసమా యామినీ యాతి  
యూనామ్. 98

ప్రగ్ధర. ప్రోద్యత్ప్రోథపీయంగు ♦ స్ఫుటరుచియుతమై ♦ పుల్లమల్లమతల్లీ  
మాద్యత్సారంగమైహై ♦ మనపవనచల ♦ నృంజమందారభూజా  
తద్యోతంబైనహేమం ♦ తమున విరహసం ♦ తప్తులొవారికెల్లన్  
సద్యామాయామరాత్రుల్ ♦ చనువిషమయమఁస్థానసాదృశ్యమూర్తిక

తా. దట్టమగాఁబెరుగు చెట్లకాంతి దళింఁగెత్తుచు, అప్పుడే వికసించిన మొల్లల  
తేవియ గోగ్రీవి మత్తలి చెలరేగెడి తుమ్మెదలచే నిమ్మచూపుచు, మంచుగాలివలన విడి  
పోయిన కేకులుగల మందారపుదండలు మెండుకొనుచు గబ్బిగుబ్బల వెచ్చదనమును  
మంచుతుంపరల చలివలన మామపుకొనుచు, కల్వకంటి యెవరి కంఠసీమను కాగలించు  
కొనడో యాయావకుల కారాత్రి విరహభారముచే నిడుదయై యెట్టైటో గడలిపోవును.

శ్లో. చుంబంతో గండభిత్తి రలకవతిముఖే సీతకృతాన్యాదధానాః  
వక్షన్సుత్కంచు కేషు స్తనభరపులకోద్భేదమాపాదయంతః  
ఊరూనాకంపయంతః పృథుజఘనతటా త్రిన్సం యంతోంశుకాని  
వ్యక్తం కాంతాజనానాం విటచరితభృతశ్చైశిరావాంతివాతాః. 99

ఉ. చెక్కులు ముద్దుగొంచు ముఖఃసీమను సీత్కృతులన్ ఘటించుచుం  
జక్కని చనవం బులక ♦ జాలములన్ మొలపించుచుం గటిం

జెక్కిన చేలముం దొలంగఁ జేయుచు శైశిరమారుతంబులిం

పెక్కిగఁ గౌతలందు విట ఁ కృత్యముఁ బూనిచరించునిత్రటిన్. 99

తా. శిశిరచలిగాబులు విటకానివోలె జపకాండ్ర చెక్కిఁటల ముద్దుగొంచు, ముఖంబున నీతృప్తులుఁ జేయుచు, ప్రవర్ణయమునఁ దిగించిన రవికనువదులుఁజేయుచు నొడలవాడించుచు, నానంద మొనగూర్చుచున్నది.

శ్లో. కేశా నాకులయన్ దృశో ముకుళయన్ వాసో బలా దాక్షిప

న్నాతస్పస్సుల కోద్ధమం ప్రకటయన్నంగేషు కమ్పం శనైః

వారం వార ముదారనీతృప్తకృతో దంతచ్ఛదాక్ పీడయన్

ప్రాయశ్శైశిరపవ సప్రుతి మరుత్కాంతా సుకాంతాయతే. 100

శ్లో. వేనలి కొన్ననల్ చెదర ఁ విప్పుచు గన్నుల మూయఁజేయుచుం

బూనిన నీతృప్తుల్ నెఱపు ఁ మోవులనొక్కుచునీవులూడ్చుచున్

జానుగ మేనులం బులక ఁ జాలములన్ వెలయించుచున్ బర

స్త్రీ నికరంబునందు బతి ఁ రీతి జరించుసమీరుడత్రటిన్. 100

తా. శిశిరముతువునందలి చలిగాలి స్త్రీల కురులఁ గలంచుచు కమ్ముల మూయించుచు, పెదవుల నొక్కుచు, మేనంతయు బులకరింపఁ జేయుచు నితరపనితలయందు నాయుడేవుడు భర్తవలె సంచరించును.

ప. ఉపనిషద్ధర్మవేద్య చరి ఁ తోగ్రభవామయవైద్య వాసరా

ధివశశివహ్నినేత్ర సము ఁ దీర్ణపవిత్రచరిత్ర సత్కృపా

స్పృశిత సమస్తలోక కరం ఁ సంగత దివ్యవినాక భీకర

ద్విపసురవైరిభంజన సు ఁ ధీజనరంజక నిర్గతాంజనా.

శ్లో. తారకానురారిజనక ఁ దక్షియాగభంజనా

తారకాచలేంద్రవాస ఁ దానకల్పభూరుహో

తారకాధినాయకావ ఁ తంసభవపయోధిసం

తారకాభిధానయాతు ఁ ధాన్తవైరిసన్నతా.

క. దండధరచండవిక్రమ .

దండనపాండిత్యమండి ♦ తప్రబలభుజా

దండ నుపర్వాలయకో

దండ యఖండ ప్రమోద ♦ తాండవలోలా.

గద్యము.

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర కరుణాకటాక్షపీఠాపాత్ర యేనుంగు

లక్ష్మణకవిరాజపాత్ర తిమ్మనార్యపుత్ర పివిధ విద్వజ్జన

విధేయ లక్ష్మణకవి నామధేయ ప్రణీతంబయిన

సుభాషిత రత్నావళి కావ్యంబునందు శ్లో

గార శతకంబున స్త్రీప్రశంసాది

పంచప్రకరణంబులుగల

ద్వితీయాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

## ఆధికశ్లోకములు.

శ్లో. భవంతో వేదాంతప్రణిహితధియా మాప్తగురవో

విచిత్రాలాపానాం వయమపి కపీనా మనుచరాః

తథా వ్యేత ద్రూపమో నహి పరహితాత్పుణ్య మధికం

న చాస్మిన్ సంసారేః పలయదృశో రమ్యమపరమ్.

కా. చింతింపఁ నిగమాంతతత్పరులకుం ♦ జెన్నోగురుల్ మీరు మే

మంతేవాసులమే కపిశ్వరులక ♦ ట్లయ్యుం దెగం బల్కఁగా

బంతం బూనితి మాపరోపకృతికిన్ ♦ బాగైన పుణ్యంబునుం

గాంతారత్నముమించుసొంపు నెదియుం ♦ గాదీ మహాసంస్కృతి

శ్లో. మత్తేభకుంభపరిణాహిని కుంకుమార్ద్రే

కాంతాపయోధరతటే రతిభేదభిన్నః

వక్షో నిధాయ భుజపంజరమధ్యవర్తి

ధన్యః క్షపాం క్షపయతి క్షవలబ్ధనిద్రః.

తే.గీ.కుంకుమార్ద్రంబు జితకుంభ ♦ కుంభమైన

కాంతకుచకుంభమున రతి ♦ శ్రాంతుఁ డగుచు

లీల నెది గ్రుమ్మి బిగికొంగి ♦ లింతఁ జిక్కి

హాయిగా గూర్చుచును బుచ్చు ♦ రేయి సుకృతి.

శ్లో. సుధమయోపిక్షయరోగశాంత్యై

నానాగ్రముక్తాఫలకచ్ఛలేన

అనంగసంజీవనదృష్టశక్తి

ర్ముఖామృతం తే పిబతీవచంద్రః.

తే.గీ.అమృతమయయు డయ్యుఁ జంద్రుఁ డ ♦ సంగజీవ

నౌషధం బయ్యు దనదుక్ష ♦ యంబు మాన్ప

నలవి గామి ముక్కరముత్తి ♦ యంబుపేర

నబల! యానెడినో నీము ♦ ఖామృతంబు.

శ్లో. పితృత్వామఫలం లోకే  
యద్వయో రేకచిత్తతా  
అన్యచిత్తకృతే కామే  
శవయోరివ సంగమః.

క. మానసము లిరువు రొక్కటి

గా నుంచియుఁ గూడుటయ ఁ కామఫలం బొం  
డెన తెఱంగునఁ గూడినఁ  
బ్రీనుగులంకూడినట్లు ఁ బెరయుం గాదే.

శ్లో. ఏవో రాగిషు రాజతే ప్రియతమదేహార్థహరీ హరో  
నీరాగేష్వపి యో విముక్త లలనాసంగో న యస్మాత్పరః  
దుర్వాసస్మర బాణపన్నగః పక్ష్యాల్లావలీఢో జనః  
శేషః కామవిడంబితో హి విషయాభోక్తులనమోక్తుంక్షమః.

శా. రామం గూడియు నాముమే నొసగియున్ ఁ రాజిలై దారాజులఁ  
రామాసంగవిదూరుడై పరముడై ఁ రాజిలై నీరాంగులం  
గామారాతి యుకండ యక్కరణిభో ఁ గం బూనఁగా మానఁగా  
గామక్రూరశరాహిదప్తు డగునే ఁ కష్టండు దా నేర్చునే.

శ్లో. అజితాత్మసు సంబంధః

సమాధికృతచాపలః  
భుజంగకుటిలస్తభో  
భ్రూవిక్షేపః ఖలాయతే.

క. అజితాత్మసమాగతమును

భుజంగకుటిలఁబుస్తభ ఁ భూతంబు సమా  
ధిజనితచాపలమును నై  
కుజనుంబలె నొప్పు బొమల ఁ కులుకుంద్రిప్పల్.

# శ్రీ రాగ్య శతకము.



## తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరమణ ధృత మృదంగ గ  
భీర ధిమిధిమి నిసాద భేద కృమ యో  
గ్యారంభ గుంభనటన  
శ్రీరంజిత సుఖ నివేశ శ్రీ సోమేశా.

## 1. తృప్తాదూషణము.

శ్లో. చూడోత్తం సితచారుచంద్రకలికాచంచచ్చిఖాభాస్వరో  
లీలాదగ్ధవిలోలకామశలభ శ్రేయోదశాగ్రేస్ఫురక  
అంతస్సున్నర్జదపారమోహతిమిరపాగ్భార ముచ్చాటయం  
చేత సృద్ధునియోగినాం విజయతే జ్ఞానప్రదీపోహరః.

చ. కలిత వతంసితేందుకలి శాశిఖచే విలసిల్లిచిత్త భూ  
శలభము నుగ్గునేసి శుభ శారదశాగ్రిమునక వెలుంగుచున్  
బలవ దపారమోహధర బాధ తమోహరణంబునీయుచుం  
దెలివి వెలుంగు పొల్చుశివ దేవుడు యోగిమనోగృహంబులన్.1

తా. శివుడు జ్ఞానమనుదీపము. శిరోభూషణముగా మోనర్చుకొనిన చంద్రకళ  
యినెడి నన్నిచే మన్మథుండను శలభమును బూదిచేసి మంగళమునెడి పత్తిమోవను వెలు  
గుచు లోనున్న నజ్ఞానమును బోగొట్టుచు జ్ఞానమును వెలుగనిచ్చు శంభుడు యానీ  
శ్లోకల మనంబు లందుండును.



శ్లో. భోతం దేశ మనేకదుర్గవిషమం ప్రాప్తం న కించిత్ఫలం  
త్యక్త్వా జాతికులాభిమాన ముచితం సేవా కృతా నిష్ఫలా.  
భుక్తం మానవివర్జితం పరగృహేష్వాశంకయా కాకవ  
త్ప్రణే జృంభసిపాపకర్మనిరతే నాద్యాపి సంతుష్టసి. 2

చ. విసిగితి దుర్గదుర్విషయ ♦ విభ్రమయ్యక్తిః గులాభిమానముం  
బసచెడ సేవజేసితి వి ♦ పన్నుడనై పరగేహసీమ వా  
యసమువలెన్ భుజించితి బ్ర ♦ యత్నము నిష్ఫలమై నశించె సం  
తనపడ వ్రగ్గికర్మపిశు ♦ నత్వముఁ జూపెద వాశ యేటికిన్. 2

తా. పోవుట కళకయైన కొండలు, విషమ సంకటప్రదేశముల గడచితినిగాని  
ఋయోజనము లేకపోయినది. మేలైన వంశమునను భాగ్యవంతులఁ గొలిచి యేలభ  
ముపొందలేదు. భయల యిండ్లముందు గాకివలె తిరిగి భుజించితిని. నిష్ప్రయోజనమైన  
పనులఁజేయించెడి ఓ దురాశా! నీకింత చెడుబుద్ధియేమి?

శ్లో. ఉత్థాతం నిధిశంకయా క్షితితలం ధృతాగిరేర్ధాతవో  
నిస్తీర్ణ స్ఫురితాం పతిర్నృపతయో యత్నేన సంతోషితాః  
మంత్రాగ్రాధన తత్పరేణ మనసా నీతా శ్మశ్మశానేనిశాః  
ప్రాప్తః కాణవరాటకోపి నమయా తృప్తేనకామాభవ. 3

చ. నిధియనుశంక భూతలము ♦ నిచ్చలుఁ దగివ్వితి నావచే మహా  
దధిఁ దరియించితిన్ శిఖరి ♦ ధాతువు లూఁదితి రాజుఁగొల్పితిన్  
వ్యధగొని ఘోరమంత్రజప ♦ మర్ధి నొనర్చితి గవ్వయైన నే  
విధమునఁ బొందనై తిఁ గడ ♦ వే ముదమందఁగదే దురాశరో! 3

తా. భూమియందు పాతుయున్నదని పెల్లగించితిని. బంగారము దొరకునని  
కొండధాతువులెల్ల మూసలలో జెట్టి యగ్నియందుంచి యూడితిని. ధనసంపాదనకై  
సముద్రములదాటి ద్వీపాంతరమున కేగితిని. రాజానుసారముగ మెలఁగితిని. విశ్వరూ  
పంతుడ నగుమని దేవతాగ్రాధనమైన మంత్రాదులఁ జపిమించు ప్రేతభూమి యం  
దుఁగితిని. కాని గడ్డిపోచయైనను లభింపలేదు. దురాశా! యింక నైనను సంతోషింతుమా!

శ్లో. ఖలోల్లాపా సోస్థాః కథ మపి తదారాధనపరై  
 ర్నిగృహ్యంతర్బాష్పం హసిత మపి శూన్యేన మనసా  
 కృతోవి త సంభ పృతిహతధియా మంజలి రపి  
 త్వ మాశే మోఘాశే కి మపర మతో న ర్తయసి మామ్. 4

చ. పలువలు పల్కుమాట లొక ♦ భంగి సహించితి బాష్పవారిలో  
 పలనె హరించి శూన్యమగు ♦ భావమునన్ వెడనవ్వునవివృతిం  
 బాలుపటి విత్తజాడ్యహత ♦ బుద్ధుల కంజలిచేసితిం గటా  
 తలకక యింక నేపనికి ♦ దార్చెదు నన్ను దురాశ నీ విటన్. 4

తా. దుష్టాత్ములు ములుకులవంటి పలుకులవాడ నెటులనో సహించితిని. వారి  
 మాటలకు గ్రన్నులనీరు గమ్మబోగా లోపలనే యడంచి వారు నన్ను మెచ్చుకొనుటకై  
 వెడనవ్వు నవ్వతిని. ద్రవ్యకోగంబుచే న న్నమర్యాదజేసిన వారికి జేయెత్తితిని.  
 దురాశ! నాచేనిక నెట్టిపనుల జేయింతువోకదా!

శ్లో. అమీషాం ప్రాణానాం తులితబిసినీపత్రపయసాం  
 కృతే కిం నాస్మాభి ర్విదళితవివేకై ర్వ్యవసితం  
 యదాఢ్యనా మగ్రే ద్రవిణమదనిస్సంజ్ఞమనసాం  
 కృతం వీతవీడై ర్నిజగుణకథాపాతక మపి. 5

మ. నళినీపత్రగతాంబుచంచలము లె ♦ స్నం బ్రాణముల్ వీనికై  
 గళితపృజ్ఞత మేము చేయనియన ♦ త్కార్యంబు లేదేమియు  
 బలవద్విత్తమదాతిరేకజనితా ♦ పస్మారు లై నట్టి లు  
 బ్బుల మ్రోలక నిజసద్గుణస్తుతిమహా ♦ దోషంబు గావించుటక. 5

తా. ధనగర్వాంధులయొద్ద మాగుణములను లజ్జవిడచి స్తుతిండుకొంటిమి. తామర  
 యాకువందలి చిందువుతో సమముగు ప్రాణముగా నాడఁగోరి మా తెలివితక్కువే మాచే  
 యనేక యకృత్యముల జేయించినది. అందుచే మేము జేయని యకృత్య మిజగంబున  
 చేదు.

శ్లో. టౌంతం నక్షమయా గృహాచిత సుఖంత్యక్తం న సంతోషతః  
 సోఘో దుస్సహశీతవాతతపస్వక్లేశో నతస్తం తపః  
 ధ్యాతం విత్త మహర్షిశం నియమితప్రాణై ర్న శంభోః పదం  
 తత్తత్కర్మ కృతం యదేన మునిభిస్సేన్సైః ఫలై ర్వంచితాః. 6

మ. తమచేగా దవమానమోర్పుట మహా ♦ సంతృప్తిచే గాదు గే  
 హమునందె న సుఖంబు మానుట తపో ♦ వ్యాస క్తిచే గాదు దు  
 ర్దమ శీతోష్ణజయంబు కాదు హరుపై ♦ ధ్యానంబు విత్తంబుపై  
 నమరొమాకు మునీంద్ర స్మృత్యములులే ♦ వాసత్ఫలాభ్యున్నతుల్. 6

తా. మే మవమానంబుల నోర్పుట తమచేగాదు. మనఃపూర్వకముగా నిండ్ల  
 యందలి సుఖమును మానలేదు. శీతోష్ణాదుల జయించితిమిగాని తపముఁ జేయలేదు.  
 ఇట్లు ధనముకై పెనగులాడితిమేకాని శివచరణంబుల ధ్యానింపలేదు. మాని కృత్యము  
 లుఁ జేసినను ధనాకావరణ ముంబుటచే మునీంద్ర స్మృత్యముఁ బొందలేక పోయితిమి.

శ్లో. భోగా న భుక్తా వయమే వ భుక్తా  
 స్తపోన తప్తం వయమేవ తపాః  
 కాలోనియాతోవయమేవయాతా  
 స్మృష్టా న జీర్ణా వయమేవ జీర్ణాః. 7

క. భోగానుభవంబు తపో

యోగము కాలంబు చనుట ♦ యును ఘనతృప్తి  
 ద్యోగ విరామము లే దహ  
 హా గురుతవహించి తృప్తి ♦ యలబడి దెచ్చెన్. 7

తా. సుఖంబు లందిలేదు. తపస్సు చేయలేదు. మంచికాలము దాటిపోయినది.  
 అంత్యదశ నొందినాముకాని ఆళ నశించినదికాదు. మేము వృద్ధుల మైరాము.

శ్లో. వలిభి ర్ముఖ మాకాంతం పలితై రంకితం శిరః  
 గాత్రాణి శిథిలాయంతే, తృష్ణేకా తరుణాయతే. 8

క. కరచరణాద్యవయవముల

భర ముడిగెన్ వళులు మొగము ♦ పై నిండాఁరెన్

శీర సెల్లఁ దెల్లఁ బాతెను

దరి మాలిన తృష్ణయొక్కఁడె ♦ తరుణతఁ బూనెన్.

8

తా. అపయవములెల్ల ముడుతలు పడినవి. శివస్సంతయు బూడిద గుమ్మడికాయ వలె నెరిసినది. శరీరపటుత్వము దప్పినది కాని మరాళ నశింపక నవయాసనముగ నే యున్నది.

శ్లో. నివృత్తాభోగేచ్ఛా పురుష బహుమానో విగళితః

సమానా స్వస్వర్యాతా స్పృహది సుహృదో జీవితసమాః

శనై ర్యష్ట్యుత్థానం ఘనతిమిరరుద్ధేచ సయనే

అహో ధృష్టః కాయ స్తదపి మరణాపాయచకితః.

9

శా. భోగాపేక్షదోలంగె బూజ్యత సెడెం ♦ బోరానిమిత్తుల్ మహా

భాగుల్ సెల్లిరి దండమూతగొనుటల్ ♦ ప్రాప్తిఁచెగన్నుల్తమో

రోగచ్ఛన్నము లయ్యె దేహము జరా ♦ రూఢంబు ప్రాణానిల

త్యాగాపాయభయంబునన్ వడఁకెడం ♦ దానెంతసమ్మూఢమో.

తా. భోగములం దాళలేదు. గౌరవము నశించినది. సున్నేహితులందరు జమనిఁ జూడపోయిరి. వృద్ధత్వ మాపహించినది. కష్టత్ర యాధారమయ్యెను. చత్వారముచే నేత్రము లగుపడుటలేదు. శరీరము మరణమనిన భయ మొందుచున్నది. అశ్వర్య మెందుకు? ఇదంతయు దురాశా ప్రభావమేగదా?

శ్లో. ఆశానామ నదీ మనోరథజలా తృష్ణాతరంగాకులా

రాగగ్రాహవతీ వితర్కవిహగా ధైర్యద్రుమధ్వంసినీ

మోహవర్తసుదుస్త రాతిగహనా ప్రోక్తుంగ చింతితలీ

తస్యాః పారగతా విశుద్ధమనసో నందంభి యోగీశ్వరాః.

10

చ. కలితమనోరథంబు లుద ♦ కంబులు తృష్ణలు భూరివీచికా

వళు లనురాగముల్ మకర ♦ పర్ణముమోహవితర్కముల్ సుడుల్

తా. కలితమనోరథంబు లుద

తా.

పులుగులు గాఁగ ధైర్యఖల \* భూజముఁ గూల్చుదురాశపేరి పు  
మ్మలనది దాటి నిత్యసుఖసంపద గాంతురు యోగిపుంగవుల్. 10

తా. కోరికలనెడి నీరుగల్గి దురాశయనెడి తరంగములచే గొట్టుచు ప్రేమలను  
మొసళ్ళుకలిగి వితర్కమునెడి పక్షితోఁగూడి, ధీరత్వమునే ఫలతరువుఁ బడగొట్టు  
దురాశయను మహానదిని దాటి యోగులు సదానందులగుదురు.

## 2 విషయపరిత్యాగవిడంబనము.

శ్లో. న సంసారోత్పన్నం చరిత మనువశ్యామి కుశలం  
వివాకః పుణ్యానాం జనయతి భయం మే విమృశతః  
మహద్భిః పుణ్యైశ్చై శ్చిరపరిగృహీతా హి విషయాః  
మహంతో జాయంతే వ్యసన మివ దాతుం విషయినామ్. 11

చ. భవమున బుట్టు నత్కియైశు \* భంబని చూడముపుణ్యకర్మకా  
రవ ఫలమైన సంపద క \* రంబు భయావహమెన్ని చూచినం  
బ్రవిమల పూర్వపుణ్యసము \* పార్జిత చందన ముఖ్యభోగ వై  
భవమును భోగశీలుర క \* పాయముఁ జేయును వృద్ధిబొందెడున్.

తా. సంసారసాగరమందు జనించిన క్రియలు మంచినవి కలంపును. విచారణ  
చేసినచో పూర్వపుణ్యార్జిత ఫలమైన ఐశ్వర్యము చాలభయంకరమైన దగును. స్వచ్ఛ  
మైన పూర్వపుణ్యాశంబున నార్జింపబడిన సుగంధదులు మొదలగు సుఖసంపద  
సౌఖ్యాపేక్ష గలిగించును.

శ్లో. అవశ్యం యాతార శ్చిరతర ముపిత్వాపి విషయాః  
వియోగే కో భేద స్త్యజతి న జనో యత్స్వయ మమూన్  
వ్రజంతః స్వాతంత్ర్యా దతులపరితాపాయ మనసః  
స్వయం త్యక్తా హ్యేతే శమసుఖ మనంతం విదధతి. 12

చ. ఉరుగతితోడ నేగు దడ ♦ వుండియు భోగము లట్టివారిఁ దా  
నరుండు పరిత్యజింపఁడు క ♦ నంగన దద్విరహంబు భిన్నమే  
పురుషుని భోగముల్ విడిచి ♦ భూరిమనోవ్యధ లాచరించు నా  
పురుషుఁడె భోగముల్ విడిచి పొందునిరామయ శాంతి సౌఖ్యముల్.

తా. విషయ భోగములు చిగకాలమునుండి తమంతతామే విడిచిపోవును. అట్లు  
విడిచిపోవుటచే సంతాపము గలుగుచున్నది. పురుషుండు విషయభోగములు తనంత  
తాను విడిచెనేని వానిమానసవీధిని చరించెడి తృప్త్యకాంతినొంది దానిచే మిక్కిలి సుఖ  
మువంగును. కనుక విషయములు వాని యంతట నేవిడిచి చతుకకంబై పురుషుడా విష  
యసుఖములు పడఁటలే శేషము.

శ్లో. బ్రహ్మజ్ఞానవివేకినో మలధియః కుర్వంత్యహో దుష్కరం  
యన్మృత్యుచ న్న్యపభోగభాజ్జ్యపి ధిరా న్యేకాంతతో నిస్పృహః  
న ప్రాప్తాని పురా న సంప్రతి నచ ప్రాప్తా దృఢప్రీత్యయా  
వాఙ్మాత్రాపరిగ్రహణ్యపి పరిత్యక్తుం న శక్తావయం. 13

చ. అనఘులు బోధపూర్ణులు మ ♦ హత్ములు భోగనిదానమా మహా  
ధనముఁ బరిత్యజుతురు గ ♦ తస్పృహలై పరమాద్భుతంబుగా  
మునుపును బొంద కప్పుడును ♦ ముట్టక యింకను జెందలేక న  
మృతమునఁ దోచుభోగముల ♦ మానఁగజాలముమేమొకింతయున్.

తా. సర్వసుఖముల కాధారమగు ధనమును పరిత్యజింపట దుష్కరము.  
| బ్రహ్మజ్ఞానముచే రంజిల్లువారు యట్టిదుష్కరమగు ధనపరిత్యాగముఁ జేయుదురు.  
హత్ములైన వేనుకధనంపదలేదు. ఇవ్వడు ధనసంపదబులేదు. ముందు కలుగునని  
నమ్మికలేదు. అందుచే యధవింపబడక మనస్సున కోరిబడుచు మాత్రమేయుండు  
టచే విడువశక్తులమై యున్నాము.

శ్లో. ధన్యానాంగిరికంద రేషువనతాంజ్యోతిః పరంధ్యాయతా  
మాసందాత్రు జలంపిబుతిశమనానిశ్యంకమం కేశయాః  
అస్మాకంతుమనోరథోపరచిత పాసాదవాపీతట  
క్రీడాకాననకేళికాతుః జుషామాయుః పరిక్షీయతే.

చ. గిరిగుహలన్ వసించి వృష • కేతన చింతన మాచరించు న  
 త్పురుషుల నమ్మదాశు కణ • పుంజము గోలుచునంకశయ్యలం  
 దిరపు గనుండు బతులు న • మిద్ధమనః కృతసౌధ వాపికా  
 వరవన కేళిశీలురగు • వారల కాయువే వీక్షితం బగున్. 14

తా. పర్యతగుహలందు నిశ్చలుడై పరబ్రహ్మను భవజనితమైన యానందము  
 వలన పచ్చబాష్పవారి నొడిగిండు జంతులేరి వాల్చి పక్షులుత్రాగునంకటి నిశ్చలులై  
 కాలముగడపు వారల యాయువే సార్థకము. మంచునున్నచే మేడలు, చెరువులు,  
 ఉద్యానవనములు మొదలగు వానిని గల్పించుకొని కల్లక్రిడ లనుభవించెడివారల యా  
 యుర్దాయము నిర్ధకము.

శ్లో. భిక్షాశనం తదపి నీరస మేకవారం  
 శయ్యా చ భూః పరిజనో నిజదోహ మాత్రం  
 వస్త్రం సుజీర్ణ శతఖండమయీ చ కంఠా  
 హాహా తథాపి విషయా న్న జహాతి చేతః. 15

చ. నిరతముఁ దిండి బిచ్చమగు • నీరస మద్దియు నొక్క పూటయే  
 ధరణితలంబు సెజ్జ సత • తంబును దోడు శరీరమాత్రమే  
 చేఱఁగుల చేరతున్క గమి • చేత నమర్చిన బొంత పుట్ట మీ  
 కరణి మెలంగిన్ విషయ • కాంక్ష లొకింతయుఁ బాయవక్కటా.

తా. సదా భిక్షాటనమే జీవనాధారము అదియు నొక్కపూటయే, భిక్షుతిండి  
 యైన రుచిలేనిది. భూమియే పాస్వయి యున్నది. శరీరము మాత్రమే తోడు. చింత  
 బొంతయే బట్ట. ఇట్టి తక్కువ చళయందున్నను విషయ వాంఛలు పోకయున్నవి.  
 ఔరా! ఏమింత?

శ్లో. స్తనౌ మాంసగ్నింధీ కనకకలశౌ విత్సృపమితౌ  
 ముఖం శ్లేష్మాగారం తదపిచ శశాంకే న తులితమ్  
 ప్రవ న్మాత్రక్లిన్నం కరివరశిర స్స్పర్థిజఘన  
 మహా నిద్యం రూపం కవిజన విశేషైర్గురుకృతం. 16

చ. స్రవములు మాంసపిండములు ♦ చక్కని బంగారు కుండ లంచు నా  
ననము కఫాలయంబు తుహి ♦ నద్యుతితుల్యమటంచు మూత్రభా  
జనజఘనస్థలంబు కరి ♦ చారుశిరస్సమ మంచుఁ గామినీ  
జనమలినాంగముల్ సుకవి ♦ చాతురి వర్ణనకెక్కె నిమ్మహిన్.

తా. స్రవద్యము మాంసపుముద్దలయినను హేమ కుంభములనియు, ముఖము  
తెనుక జొల్లులతో కూడినవైనను చంద్రాంబ మనియు, మొల చెమటచేతడసి యన  
వ్యామైనదైనను శేనుగుసంభముల కెవయగుచున్నదనియు నిట్లు యనవ్యాభాజనము  
లగు వానిని కండుగ్నిగా కొందరు కవులు కాముకుల రంజించుటకై వర్ణించుదురు.

శ్లో. ఏకో రాగిషు రాజతే ప్రియతమా దేహార్థ హరీహరో  
నీరాగేషు జనో విముక్త లలనా సంగో న యస్మాత్పరః  
దుర్వార స్మరబాణపన్నగ విషవ్యావిధముగ్ధోజనః  
శేషః కామ విడంబికాన్న విషయాన్ భోక్తుంనమోక్తుం తమః 17

చ. కాముకులందు మే సగము ♦ గాంతకు నిచ్చిన శంకరుండె ని  
మ్మాములలోనఁ బంచశర ♦ శాసను కన్నఁబరుండుఁ గల్గెడు  
ద్దామ మనోజ బాణవిష ♦ దగ్ధులు తక్కిన మూడు లోప రే  
సీమల భామినీ సుఖముఁ ♦ జేరి భుజింపఁ బరిత్యజింపఁగఁ. 17

తా. ఈశ్వరుడు ప్రియురాలినే తనసగదేహముచేసి కొనుటవలన నతనికంటె  
కాముకులలో గొప్పవాడులేడు. నిమ్మాములలో శివుడే పెద్ద. తక్కిన కామాంధు లెవ్వ  
రు శ్రీ సౌఖ్యము కొందుటకు, విడచుటకు సమర్థులు కాకుగదా?

శ్లో. అజానందాహాత్మ్యం పతతు శలభా దీపదహనే  
సమీనోవ్యజ్ఞానా ద్భుడిశయుత మశ్నాతు పిశితం  
విజానంతో వ్యేతే వయ మిహ విపజ్జల జటిలా  
న్న ముంచామః కామా నహహ గహనా మోహమహిమా. 18

చ. తెలియక నాశహేతువగు ♦ తీవ్రతరానలకీలలోపలఁ  
శలభము చొచ్చుగాఁక మతి ♦ చాలక మీనము గాలపుం గొనం



గలపిశితంబు తామెనఁగు ♦ గాక యెఱింగియు మేముదుఃఖిదో

హల వనితా సుఖంబు విడఁనాడము మోహ మహత్వమెట్టిదో. 18

తా. అవివేకముచే కలభము దీవపు శగయందుబడి మృతినొందుచున్నది. జ్ఞాన హీనయై గాలమునందు చిక్కికొని మత్స్యము చెడుచున్నది. అవి తెలియక చేయుటచే నిరపరాధులు. మేమెరింగియు దుఃఖిద్రవమగు శ్రీ సౌఖ్యము విడువఁబాలకున్నాము. అందువలన మేము సాపరాధులము. అహ! మోహమహిమ తెలియ లేదు గదా?

శ్లో. తృహ శుష్య త్యాస్యే పిబతి సలిలం శీతమధురం

క్షుధార్త శ్శాల్యసం కబళయతి మాంసాదికలితం

ప్రదీప్తే కామాగ్నా సుదృఢతర మాలింగతి వధూం

ప్రతీకారం వ్యాధేః సుఖ మితి విపర్యస్యతి జనః.

19

ఉ. శీతలవారిఁ ద్రావు వడఁ ♦ జెందిననాఁడు క్షుధార్తుఁ డిష్టమృ

ప్రాతతభక్ష్యమాంసకలి ♦ తాన్నము సావడు మన్మథాగ్ని తా

సాతురుఁ డైనవాఁడు జవ ♦ రాలి గవుంగిటిలోనఁ జేర్చు నీ

రీతిని రోగశాంతికర ♦ కృత్యము భోగమనంగఁ జెల్లునే.

19

తా. పడగొట్టినవాఁడు చల్లనీటినిద్రావి డప్పిర్యుకొనును ఆకలియైనవాఁడు దుదికరములగు వంటకములతోడి భోజనమొనర్చును. మన్మథాగ్ని కామాదియైన వాఁడు జవరాలిని కవుఁగలింపకొనును. ఈవిధముగ రోగశాంతి యగు కార్యములను సౌఖ్యమన జెల్లునే!

శ్లో. తుంగం వేశ్మ సుతా స్సతా మభిమతా స్సంఖ్యాతిగా స్సంపదః

కల్యాణీ దయితా వయ శ్చ నవ మిత్యజ్ఞానమూఢో జనః

మత్వా విశ్వ మనశ్చరం నివిశతే సంసార కారాగృహే

సందృశ్య క్షణభంగురం త దళులం ధన్యస్తు సన్న్యస్యతి.

20

చ. పొడవులు మాడువుల్ ఘనులుపుత్రులు పెక్కులురమ్యసంపదల్

పడఁతుక చారుశీల యెల ♦ ప్రాయమటంచు నరుండుమూఢుడై

కడు జగమెల్ల శాశ్వతము ♦ గాఁ గొని సంస్మృతి బందిలోపలం  
బడునిది మాయచుంచు మతిఁ ముంతుఁడు దావిడుచున్ సమస్తమున్.

తా. ఎత్తగు రమ్యహాస్యంబులు, మగుఁబలగు పుత్రులు మహాదైశ్వర్యము  
గుణవతియగు పెండ్లము ఎలజవ్వనము మఱియు ప్రియంచము నిత్యమని నజ్ఞానియగు  
ఘనుఁడు వమ్మి సంవారసాగరమున దుముకుచున్నాడు. పుణ్యాత్మ దవియెల్ల సద్ధిర  
మని గ్రహించి సన్యాసియగు చున్నాడు

### 3. యాచా దైన్యదూషణము.

శ్లో. దీనాదీనముఖై న్నదైవశిశుకై రాకృష్ణజీర్ణాంబరా  
క్రోశద్భిః క్షుధితై ర్నిరస్తవిధురా దృశ్యానచే ద్దేహినీ  
యాచాభంగభయేన గద్గదగళత్రుట్యద్విలీనాక్షరం  
కోదేహీతివదేత్స్వదగ్ధజఠరస్యాశేమనవీపుమాకా. 21

ఉ. ఆఁగొని యేడ్చు లేజిటుత ♦ లన్నముకై తనకొంగులాగ బె  
ల్లకట సోలుచుండెడుని ♦ జాంగన దుర్దశఁజూడఁజేనియా  
చ్చా కలనానిభంగభయ ♦ సంభృత గద్గదశూన్యకంఠుడై  
చేకొని దేహియంచడుగ ♦ జేరునె కాలినపొట్ట కెవ్వఁడున్. 21

తా. ఆకలి బాధకోర్వక నేడ్చుచిన్నపిల్లలు తనచికినకైట కొంగులాగుచుం  
డగా నీచాపస్థానాంబై భాన చూడఁపోయిన పాచుపొట్టకై యాచించివినో యేరు  
లేమియు దూలవాడుదుర్యోయను భీతిచే “దేహీ” యని యడుగఁజాలడు.

శ్లో. అభిమతమహామానగ్రంధిప్రభేదపటీయనీ  
గురుతరగుణగ్రామాంభోజస్ఫుటోజ్జ్వలచంద్రికా  
విపులవిలసలజ్జోవల్లీవీతానకుతారకా  
జఠరపిదరీ దుష్పార్శ్వరేయం కరోతి విడంబనం. 22

శా. మానగ్నింధివిభేదనక్షమము శుం ♦ భద్రైర్ద్రగంభీర్యము

ఖ్యానేకపీయసద్గుణాంబుజసమూ ♦ హజ్యోత్స్న లజ్జాలతా

హానిస్ఫారకుతారధార జతరం ♦ బన్నట్టి పెన్నాన యా

రా నిండారదు దైన్యవృత్తభినయ ♦ పాగల్భ్యముం జూపుచున్.

తా. కడుపనియెడికుండ విశువరాజుట్టి మానమునుగూడ బోగొట్టుచున్నది. గొప్ప గుణములనెల్ల తెన్నల యండలి దామరలవోలె సంకోచింపఁ చేయుచున్నది. గొడ్డలి తీగను ద్రుంచునట్లు లజ్జను బోగొట్టుచున్నది. ఎంతనిండించినను నిండదుగా చా! మక్కియ యాచనఁగూడ చేయించును.

శ్లో. పుణ్య గ్రామే వనేవా మహతి సితపటచ్ఛన్నపాలీం కపాలీ  
మాదాయ న్యాయగర్భద్విజహుతహుతభుగ్ధామభూమోపకంఠే  
దావీరం దావీరం పౌవిష్టో వర ముదరదరీ పూరణాయ క్షుధార్తో  
మానీ ప్రాణై స్సనాథో న పునరనుదినంతుల్యకుత్సేషుదీనః. 23

చ. అవనిసురావళీహుతహు ♦ తాశనకోమలధూమధూమలా  
ప్రవిశదవాటియందు వన ♦ భాగమునందుఁ గపాలపాణి యై  
భవనములందు భిక్షుగొని ♦ ప్రాణముదాలుట కొంతమేలు బాం  
ధవులను జేరి వేడి కడు ♦ దై నముఁ జెందుటకంటె మానకిన్. 23

తా. స్వరసహితముగ ద్విజులు మంత్రోచ్చారణ జేయుచు వేల్పునగ్నిహోత్ర ములనుండి వచ్చుపాంగలచే నావరింపబడిన పుణ్యగ్రామమందుగాని, కానవమందు కాని క్షుద్భాధ తీర్చుకొనుటకై యిల్లుపిరిగి దిగిపెమెత్తుకొనుట గొంతమేలనవచ్చును. అంతియేగాని తనసాటి బంధువుల నడుమ యాచించు దీనవృత్తి నుండుట శ్రేయము కాదు.

శ్లో. గంగా తరంగ శీకర శీతలాని  
విద్యాధరా ధ్యుషిత చారుశీలాతలాని  
స్థానాని కిం హిమవతః ప్రళయం గతాని  
య త్సావమానపరపిండరతామసుష్యాః.

తే. గీ. పూతగంగోర్మిశీకర ♦ శీతలములు

లలితవిద్యాధరాధ్యశి ♦ లాతలముల

హిమగిరిస్తానములు నశి ♦ యించె నొక్కొ

నరులు నిందితపరపిండ ♦ నిరతు లగుట.

24

తా. ఇతరు లవమానపూర్వకముగాబెట్టు భోజనమును దినటకంటె, గంగాత రంగములవలన చల్లనివాయువులతోకూడి విద్యాధరాదులు విహరించెడి మనోహర శిలాప్రదేశములతోకూడిన హిమపత్స్రాంతములందు ముఖముగావసించి కాలములు చుట్ట మనుష్యులకు మిక్కిలి శ్రేయస్కరము.

శ్లో. కిం కందాః కందరేభ్యః ప్రళయ ముపగతా నిర్హరా వా గిరిభ్యః  
ప్రభస్త్వా వా తరుభ్య స్సరసఫలభృతో వల్కలీనశ్చ శాఖాః  
శిక్ష్యంతే యన్మృఖాని ప్రసథ మపగత ప్రశ్రియాణాం ఖలానాం  
దుఃఖోపాత్తాల్పవి తస్మయపవనవశాన రితభూలతాని.

25

మ. ఇలఁ గందంబులు మూలముల్ మడిసెనో ♦ యేల్లంకెనోకొండలఁ  
ఫలముల్ నారలు వృక్షశాఖలయడం ♦ బాడయ్యెనో చూడఁ గే  
వలదుఃఖాప్తమితార్థగర్వపవన ♦ వ్యానరితభూలన  
తలభూపాస్యము లర్థిఁ జూచెదరు భ్రాంతస్వంతులై యాచకుల్.

తా. ధనగర్వంబున మరియదతప్పి బామలెగాదిగతివు నుష్టాత్ముల యాచించుటకు, కండమూలఫలములు నాశనమైనవా? కొండలయందలి యెరులన్నియునెండినవా? రుచిగాదినుటకు జెట్లయందలి తియ్యనిపండ్లు కట్టుటకు నారలు పాడయినవా? ఇవేవియు గలుగనప్పుడు వారిని యాచించుటెందుకు?

శ్లో. పుణ్యై ర్మూలఫలైః ప్రియే ప్రణయినీ వృత్తిం కురుష్వేషునా  
భూశయ్యానవవల్కులై రకరుణై రుత్తిష్ఠ యావోవనమ్  
క్షుద్రాణా మవివేకమూఢమనసాయ త్రేశ్వరాణాంసదా  
విత్తవ్యాధివికావిహ్వలగిరాం నామాపి న శూర్యయతే.

26

చ. ప్రావిమలకందమూలఫలం ♦ పంక్తుల జీలికఁ జేయు ముద్వేపై  
నవనవపల్లవంబుల నొ ♦ నర్దుము పానుపు లెమ్ము పావనా  
టవికిని బోవుమయ్యెడ దృ ♦ ధద్రవిణామయదుర్వికారగో  
రవవికలోకులై మెలఁగు ♦ రాజుల పేరును జెప్పఁజెప్పడున్. 26

తా. నీకు నీచుల గొలిచి బ్రతుకరావను కోరికయున్నచో కందమూలఫలాదు  
లదిని భూమియెపాన్పు జేసికొని క్రొత్తక్రొత్తచిగుళ్లే పక్కయమర్చుకొని నారబ  
ట్టిలు దాల్చి యరణ్యమున సంవరింపుము. అనీవియందు ధవమునుచే తాటుతాటుగా  
మాట్లాడు నీచప్రభువులతో సంబంధముండదు. అందుచే కాననమందు నీన్వేష్యులే  
మియు అంగముకాదు.

శ్లో. ఫలం స్వేచ్ఛాఫలభ్యం ప్రాతివనమఫేదం క్షీతిరుహం  
పయస్థానే స్థానేశిశిరమధరం పుణ్యసరితాం  
మృదుస్పర్శా శయ్యా సులిలితలతావల్లవమయీ  
సహంతేసంతాపం తదపి ధనినాం ద్వారి కృపణాః 27

చ. కలవు పచేళిమంబు లయి ♦ కానలలోపలఁ బండ్లు మ్రాకులం  
గలవు పవిత్రవాహినులఁ ♦ గమ్మనిశీతలవారిపూరముల్  
గలవు చివుశృపాన్పులవి ♦ గై కొననేరకదీనులై ధనా  
ధ్యులగవనిన్ వసించినరు ♦ లోలినహింతురుతివ్రాతాపమున్. 27

తా. వనంబులందలి తరుశాఖలన్నియు దివ్యనిపండ్లతోఁగూడియున్నవి. గంగావ  
ర్షదాది పవిత్రవరులందు సదా దివ్యునిసేరు ప్రసహించుచున్నది. మృదువగు పల్లవ శ  
య్యాకలంబులున్నయవి. వైవానీతో దృష్టిఁజెందక దరిద్రులై గొప్పవారలవంచను  
నిలువబడి పెక్కురాధల వొందడరే?

శ్లో. యే వర్ధంతే ధనపతిపురః పార్థనా దుఃఖభాజో  
యే చాల్పత్వం దధతివిషయాక్షేపపర్యస్తబుద్ధేః  
తేషా మంతస్సురితహిసితం వాసరాణాం స్మరేయం  
ధ్యానచ్ఛేదే శిఖరికుహరిగ్రావశయ్యానిషణ్ణాః. 28

చ. ధనవతిమౌళి నిల్చి కడు ♦ దైన్యముఁజూపెడు వారలెవ్వరో  
 ఘనవిషయాభిలాష మతి ♦ కల్పనమీరిన నీచులెవ్వరో  
 మొనయుచు ఘోరిదుష్టదిన ♦ ముల్ మదినవ్వి తలంతు నాత్మచిం  
 తనము తుదిన్ గుహంతరము ♦ నన్ రుచిరీపల తల్పశాయిన్ . 28

తా. విశ్వరథవంతులఁజేరి కడుదరిద్రులుగా నెవరు నటించుకో, ఎవరింద్రియార్థముల యొక్కకోరికలవలన మానసమునందుపాదుముగల నైవ్యముతో నుందుకో, వారి దుర్దిన్మలఁగూర్చి, విరక్తికొంది గిరిగుహలందుఁ దెలికలశయ్యయందుండి సమాధియనంతరము “ఎట్లావినముల గడపితిమో?” యు అశ్చర్యచకితుఁడనై లోలోనన నవ్వుకొందును.

శ్లో. యేనంతోష నిరంతరప్రముదితాస్తేహం న భిన్నీముదో  
 యే త్వన్యే ధనలుబ్ధసంకులధియ స్తేహం న తృష్ణాహతా  
 ఇత్థం కన్య కృతే కృత సువిధినా తాదృక్పదంనమ్పదాం  
 స్వాత్మన్యేవ సమాప్త హేమమహిమా మేరు ర్నమే రోచతే.

మ. వరనంతోషనిరంతరప్రముదితుల్ ♦ వర్ణింప నెవ్వారు ని  
 ర్భరముల్ వారికి మోదముల్ కనకలు ♦ బ్రహ్మాంతు లావారికిన్  
 విరతిం బొందిదు తృప్తి యెవ్వరికిఁ గా ♦ వింపంబడఁ బ్రహ్మచే  
 స్థిర సంపన్నిధి మేరు వాత్మధృతల ♦ క్షీకంబు నాకిష్టమే. 29

తా. దైవికముగా దొరికినవాటితో తృప్తిఁజేయు పురుషులకు నానందమేమియు జెడక పెరుగుచునే యుండును ద్వివ్యమునకై వేరాసఁ జెందియుండు వానికి తృప్తి బోవకయే యుండును నిత్యానంగునకు మేరువునచ్చి పడినను నశేక్షగలుగను. వేరాస గలవానికి మేరువైనను బాలదు. అట్టి మేరువెప్పని మనయొగవడకుండుటచే నాకును సమ్మతముగాదు.

శ్లో. భిక్షోహార మదైన్య మప్రతిముఖం భీతిచ్ఛిదం సర్వదా  
 దుర్భాత్యసర్వమదాభిమానమధనం దుఃఖాఘవిఘ్నసనం

చ. పృథ్విమలకందమూలఫల • పంక్తుల జీలికఁ జేయు ముర్ఖులై  
నవనవపల్లవంబుల నొ • నర్దుము పానుపు లెమ్ము పావనా  
టవికిని బోవుమయ్యెడ దృ • ధద్రవిణామయమర్వికారగో  
రవవికలోక్తులై మెలఁగు • రాజుల పేరును జెప్పఁజెప్పడున్. 26

తా. నీకు నీచుల గొలిచి బ్రతుకరాదను కోరికయున్నచో కందమూలఫలము  
లదిని భూమియెపాన్పు జేసికొని క్రొత్తక్రొత్తచిట్ల పుష్కయమర్దుకొని వారబ  
ట్టలు దాల్చి యరణ్యమున సంవరింపుము. అనీవియందు ధనమువముచే తాటుమాటుగా  
మాట్లాడు నీచప్రభువులతో సంబంధముండదు. అందుచే కాననమందు నీర్వృత్త  
మియు అంగముకాదు.

శ్లో. ఫలం నేపాచ్చాలభ్యం ప్రతివనమఫేదం క్షీతిరుహం  
పయస్థానే స్థానేశిశిరమధరం పుణ్యసరితాం  
మృదుస్పర్శా శయ్యా సులలితలతాపల్లవమయీ  
సహంతేనంతాపం తదపి ధనినాం ద్వారీ కృపణాః 27

చ. కలవు పచేళిమంబు లయి • కానలలోపలఁ బండ్లు మ్రాకులం  
గలవు పవిత్రవాహినులఁ • గమ్మనిశీతలవారిపూరముల్  
గలవు చివుళ్ళపాన్పులవి • గై కొననేరకదీనులై ధనా  
ధ్యులగవనిన్ వసించినరు • లోలిసహింతురుతీవ్రతాపముక. 27

తా. వనంబులందలి తరుశాఖలన్నియు దివ్యనిపండ్లతోఁగూడియున్నవి. గంగాన  
ర్నదాది పవిత్రఁడులందు సదా దివ్యునినీరు ప్రవహించుచున్నది. మృదువగు పల్లవ శ  
య్యాతలంబులున్నయవి. వైవానితో దృష్టిఁజెందక దరిద్రులై గొప్పవారలవంచను  
నిలవబడి పెక్కుబాధల కొందెదరే?

శ్లో. యే వర్ధంతే ధనపతిపురః పార్థనా దుఃఖభాజో  
యే చాల్పత్వం దధతివిషయాత్పపర్యస్తబుద్ధేః  
తేషా మంతస్సురితహిసితం వాసరాణాం స్మరేయం  
ధ్యానచ్ఛేదే శిఖరికుహర్నిగ్రావశయ్యానిషణ్ణః. 28

చ. ధనవతిమోల నిల్చి కడు ♦ దైన్యముఁజూపెడు వారలెవ్వరో  
 ఘనవిషయాభిలాష మతి ♦ కల్పనమీరిన నీచులెవ్వరో  
 మొనయుచు ఘోరదుష్టదిన ♦ ముల్ మదినవ్వి తలంతు నాత్మచిం  
 తనము తుదిన్ గుహంతరము ♦ నన్ రుచిరోపల తల్పశాయిన్ . 28

తా. విశ్వరూపంతులఁజేరి కడుదరిద్రులుగా నెవరు నటించుకో, ఎవరిందియార్థముల యొక్క కోరికలవలన మానసమునందుపాదుముగల నైవ్యముతో నుందురో, వారి దుర్దినములఁగూర్చి, విరక్తివొంది గిరిగుహలందుండెడి శిలశయ్యనుందుండి సమాధియనం తరము “ఎట్లానెనుల గడపితమో?” యని అన్వేషకతులనైన లోలోనన నవ్వకొందును.

శ్లో. యేనంతోష నిరంతరప్రముదితాస్తేషాం న భిన్నోముదో  
 యే త్వన్యే ధనలుబ్ధసంకులధియ స్తేషాం న తృష్ణాహతా  
 ఇత్థం కస్య కృతే కృత సువిధినా తాదృక్పదంసమ్మదాం  
 స్యాత్మన్యేవ సమాప్త హేమమహిమా మేరు ర్నమే రోచతే.

మ. వరనంతోషనిరంతరప్రముదితుల్ ♦ వర్ణింప నెవ్వారు ని  
 ర్భరముల్ వారికి మోదముల్ కనకలు ♦ బ్రసావంతు లావారికిన్  
 విరతిం బొందిదు తృష్ణ యెవ్వరికిఁ గా ♦ వింపంబడె బ్రహ్మచే  
 స్థిర సంపన్నుధి మేరు వాత్మధృతల ♦ క్షీకంబు నాకిష్టమే. 29

తా. దైవికముగా దొరకినవాటితో తృప్తిఁజెందు పురుషులకు వాసందమేమియు జెడక పెరుగుచునే యుండును ద్విజ్యమునకై చేరానఁ జెందియుండు వానికి తృప్త బోవకయే యుండును నిత్యానంగునకు మేరువువచ్చి పడినను నపేక్షగలుగను. చేరాన గలవానికి మేరువైనను జాలదు. అట్టి మేరువెవ్వని కుపయోగపడకుండుటచే నాకును సమ్మతముగాదు.

శ్లో. భిక్షోహార మదైన్య మప్రతిముఖం భీతిచ్ఛదం సర్వదా  
 దుర్మాత్సర్యమదాభిమానమధనం దుఃఖాఘవిధ్వంసనం



నర్వతాన్వహ మప్రియత్నసులభం సాధుప్రియం పావనం  
శంభో స్సత్రీమ వార్యమక్షయనిధిం శంసంతియోగీశ్వరాః. 30

మ. ఆభివర్ణింతురు యోగిపుంగవులు భి • తౌహారము భూతదై  
న్య భయకోధ మదాభిమాన జడిమా • హంకారము సత్సుఖ  
ప్రభవం బ్రశ్రమ లభ్యమూర్జిత మవా • జ్యం బక్షయం బుగ్రదుః  
ఖభిదాదక్షము శంభుసత్రీము మహాకై వల్య సత్పాత్రీమున్. 30

తా. భిక్షయే యాహారమయ్యిది దీనత్వము కలుగనిది అడ్డము లేనిది, సదా  
భయము పోగొట్టునది, అజ్ఞానగర్వముల బాధించునది, కష్టముల నివారించుచు ప్రీతి  
దినము నిచ్చుచున్నముగ దొరకునదియగు శివపూజ వారింపరాని నిత్యేచముగా యోగి  
పుంగవులు వక్కాణించెదరు.

#### 4 భోగాన్దైర్యవర్ణనము.

శ్లో. భోగే రోగభయం కులే చ్యుతిభయం విత్తే నృపాలాద్యయం  
మానే దైన్యభయం బలే రిపుభయం రూపే జరాయాభయం  
శాస్త్రే వాదభయం గుణే ఖలభయం కాయే కృతాంతాద్యయం  
సర్వం వస్తుభయాన్వితం భవిన్యణాం వైరాగ్య మేవా భయం. 31

చ. బలగుణభోగ రూపకుల • భర్మ కళేబర శాస్త్ర మానముల్  
బలిఖల రుగ్ధరాచ్యుతి నృ • పాలయ మహాత్రివాది దైన్య సం  
కుల భయయుక్తముల్ నరుల • కుఁ భవిన్యన్వియునిర్భయంబులే  
నెలకొని యెన్ని భంగులను నిర్భయ మొక్క విరాగమే సుమీ. 31

తా. మనుజులకై వైరులచేతను, మనుగాంబులు దుష్టులచేతను భోగములు  
రోగములచేతను, అందము ముసలితనముచేతను, కులము చెడిపోవుటవలనను, ధనము  
రాజులవలనను, జనునిచే దేహము, సాండిశ్యము ప్రతివాదముచేతను, మనస్సునీనత్వ  
మువలనను నాశనమవును. నాశనముకానిది యొక్క విరక్తియే.

శ్లో. ఆక్రాంతం మరణేన జన్మ జరయా విద్యుచ్ఛలం యావనం  
సంతోషో ధనలిప్సయా శమనుఖం ప్రాణాంగనా విభ్రమైః  
లోకై ర్మత్సరిభి ర్గుణా వనభవో వ్యాభై ర్నృపాదుర్జనై  
రస్థైర్యణః భూతయోపువహతా గ్రస్తం న కిం కేన వా. 82

చ. జననము చావుచేత శమ + సౌఖ్యము కాంతలీలచేత జ  
వ్వనము జరార్తచేత గుణ + వర్గము కూశలచేత రాజు దు  
ర్జనములచే ముదంబు ధన + రాగముచే సిరులెల్ల లేమిచే  
వినిహతిః జెండె దోషపరి + విధముగాదే తలంప నద్దియుగ. 82

తా. పుట్టుకను చావుస్వరూపముతో నాశము జేయుచున్నది. కాంతి సౌఖ్య  
ము శ్రీలీలచే గలతనొందుచున్నది. యావనము ముదిమి పాడుచేయుచున్నది. మను  
ములన్నియు దుర్జనములచే పాడుచేయ బడుచున్నవి. రాజు దుర్మంత్రములజెప్ప వారల  
వలన పాడగుచున్నాడు. ద్రివ్యాళ సంతోషమును చెఱపుచున్నది. నిలుకడ లేని సంత  
దలు. ఇట్లు సంతోషమును దోషసహితమైనదే గదా!

శ్లో. ఆధివ్యాధిశతై ర్జనస్య వివిధై రారోగ్య మున్మూల్యతే  
లక్ష్మీ ర్యత్ర పతంతి తత్ర వివృతర్యావా ఇవ వ్యాపదః  
జాతం జాత మవశ్య మాశు వివశం మృత్యుః కరో త్యాత్మనా  
త్తత్కిం నామ నిరంకు శేన విధినా య న్నిర్మితం సుస్థిరం. 83

శా. ఆధివ్యాధిశతంబుచే జనులధై + ర్యంబెల్ల నిశ్శోభమై  
బాధింపంబడు సంపద ల్లుగునో + ప్రత్యక్షమై దావరసం  
రోధం బేమియులేకదుర్దశలు చే + రున్ మృత్యువున్ మర్త్యులన్  
వేధించున్ విధియేదిసుస్థిరముగా + నిర్మించె తర్కించినన్. 83

తా. మనుష్యులదైర్యము అనేక విధములయిన మనోవ్యాధులచేతను వ్యాధుల  
చేతను నశించుచున్నది. సంపదలున్న నిరాటంకముగా ఆపదలు కలుగును. పుట్టిప్రప్రాణి  
కల్ల చావు విధింపబడియే యున్నది. బ్రహ్మ నిర్మించిన దేదియు స్థిరముకాదు. నిర్వా  
ణాకరమైనది సృష్టింపబడి యుండలేదు.

శ్లో. భోగా స్తుంగతరంగభంగతరంగాః ప్రాణాః క్షణధ్వంసినః  
స్తోకాన్యేవ దినాని యావనసుఖస్ఫూర్తిః ప్రియానుస్థితా  
త త్సంపాత మసార మేవ నిఖలం బుద్ధ్యా బుధా బోధకా  
లోకానుగ్రహపేశలేన మనసా యత్న సమాధీయతాం. 84

ఉ. తుంగ తరంగ భంగముల తో \* మలఁదూగు విలోల భోగముల్  
భంగవడున్ నిమేషమునఁ \* బ్రాణము కొన్నిదినంబులే సుఖం  
బంగనలందు నిట్లు మది \* నారసి బ్రహ్మవిచారయత్నము  
ప్పొంగుచుఁ జేయఁగావలయు \* భూరి జగద్ధిత బుద్ధి బండితుల్. 84

తా. భోగములు చంచలములై స్థిరమైనవిగావు. నిమిష మాత్రమైనదే గాని  
ప్రాణము నిలుకడలేనిది. పఠా సుఖము కొలదిదినములే గాని యావజ్జీవమంతయు  
నుండదు. కావున వండితులైనవారు సంసార మనిత్యమని యెరింగి విరక్తికొంది  
యుండవలయును.

శ్లో. భోగా మేఘువితానమధ్యవిలసత్సైదామినీచంచలా  
లయు ర్వాయువిఘట్టితాబ్జవటలీలీనాంబువద్ధంగురమ్  
లోలా యావనలాలనా తనుభృతా మిత్యాకలయ్య దృతం  
యోగీ ధైర్యసమాధిసిద్ధసులభే బుద్ధివిధధ్వం బుధాః. 85

చ. జలదములోనికొమ్మెఱుగు \* జాయలు భోగపరంపరల్ మహా  
నిలపరిఘట్టితాబ్జదళ \* నీరతుపారము జీవితంబు చం  
చలతరముల్ వయోభిమత \* సౌఖ్యము లీగతి నాలకించి న  
భ్యులు పరమాత్మయోగమున \* బుద్ధి ఘటింపుడు సత్వరంబునన్. 85

తా. మేఘమాలలోని తక్కువైన మెఱుపి మాయమగు మెఱుగు లేఖతో సమా  
నములు భోగములు. తామరయాకు నందలి నీటిబిందువుతో సాటియైనది జీవితము.  
యావన సౌఖ్య మతిచంచల మయినది. కావున బుద్ధిగుంతులు సత్వరముగా పరబ్రహ్మ  
సదార్థము దెలిసికొనవలెను.

శ్లో. ఆయుః కల్లోలలోలం కతిపయదివసస్తాయినీ యావసశీ  
రథా స్సంకల్పకల్పా ఘననమయతటిద్విభ్రమా భోగపూగాః  
కంఠాశ్లేషోపగూఢం తపసి చ నదిరం యత్ప్రియాభిః పృణీతం  
బ్రహ్మణ్యానక చిత్తా భవత భవభయాంభోధి సారం తురీతుమ్.

ఉ. ఆయువు వీచించలము ♦ యావన మల్పదినోచితంబు పు  
ష్పాయుధకేళిజన్యసుఖ ♦ మస్థిర మర్థము వాంఛవోలె సా  
పాయము భోగముల్ మెఱపు ♦ లట్లభ్రమించు భవాబ్ధి లంఘనో  
పాయము బ్రహ్మచింతనము ♦ బాయక చేయుడు సజ్జనోత్తముల్. 86

తా. తరంగములవలె చంచలమైనది ఆయువు. జన్యనము అల్పదిన పరీమాణము. విషయసౌఖ్యము లస్థిరములు. ద్విశ్యము వాంఛవలె సాపాయముగలది. సంసారసాగరము దాటుటకు బ్రహ్మచింతనమే నాయుయ్యైయున్నది. కావున సదా బ్రహ్మధ్యానేకములుకండు.

శ్లో. కృచ్ఛేణామేధ్యమధ్యే నియమితతనుభిః స్థీయతే గర్భవాసే  
కాంతావిశ్లేషదుఃఖవ్యతికరవిషమో యావనే చోపభోగః  
వామాక్షీణా మవజ్ఞావిహసితసతి ర్వృద్ధభావోవ్యసాధుః  
సంసారే రేమనుష్యా వదత యది సుఖం స్వల్ప మప్యస్తికించిత్. 47

ఉ. కాయము గుంచిగర్భనర ♦ కంబున నుండుట దుఃఖమాదియం  
దాయతలోచనావిరహ ♦ మబ్బుట దుఃఖము జన్వనంబునం  
బాయక భామినీ సహన ♦ సాత్రీము దుఃఖము వృద్ధభావమిం  
కేయడ గల్గు సౌఖ్యలవ ♦ మించుకయే జనులార చెప్పుడి. 87

తా. క్రథమ విచారకాణము సర్వావయవములు ముడుచుకొని గర్భనరకమం దుండుట పిదప యావనమున శ్రీవియోగము గలిగిన దుఃఖము. మూడవది ముసలి తనము సౌఖ్యముగ గడపునమన్న శ్రీల పరిహాసముల పాలగుట. ఇట్టిసంసారమున పినమయిన సౌఖ్యమున్నదని బుద్ధిమంతులు చెప్పుదురా?

శ్లో. వ్యాఖ్యేవ తిషతి జరా పరితర్జయంతీ  
రోగా శ్చ శత్రున ఇన పృహరంతి దేహమ్

ఆయుః పరిసోవతి భిన్నఘటా దివాంభో

లోక స్తథా వ్యహిత మాచర తీతిచిత్రం.

38

చ. కడు వెఱపించుచు ముదిమి ♦ గద్దటిబెబ్బలిమాడ్కి నున్నదె  
క్కుడుపగదాయలంబలె దె ♦ గుళ్ళు శరీరము నొంచుచున్న వే  
ష్టుడు జనుభిన్న కుంభజల ♦ ముంబలె నాయువు లిట్లు లయ్యుదా  
రుడుగక మానవుల్ దురిత ♦ మోలి నొనర్చుచు నున్న వారహో. 38

తా. శార్దూలముధంగి నృద్ధోన్ము సదాభయముకలిగించుచున్నది. శత్రువుల  
పలె లోగములు దేహమును పీడించుచున్నవి. భిన్న భండమునలె జలమువలె నాయువు  
క్షణములో బోవుచున్నది. ఇట్లయ్యును జనులు పాపకృత్యములే జేయుచున్నారు.  
శ్లో. భోగా భంగుర వృత్తయో బహువిధాన్తి రేవ చాయం భవ

స్తత్య స్వేహ కృతే పరిభ్రమత రేలోకాః కృతం చేష్టితైః

ఆశాపాశశతోపశాంతి విశదం చేతస్సమాధాయతే

కామోచ్చిత్తివశే స్వధామని యది శ్రోద్ధేయ మస్మద్వచః. 39

చ. తరళతరంబులున్ బహువి ♦ ధంబులు భోగము లీదురంతనం  
సరణము వానిచే బొడమె ♦ జాలు బరిభ్రమణంబువానికై  
నరులు మదీయభాషణము ♦ నమ్మెదరేని శమపొనన్న మై  
పరగు మనంబు శంభుపద ♦ పద్మయుగ ప్రవణంబు సేయుచీ. 39

తా. బహువిధములగానున్న భోగములు స్థిరములు కావు. అట్టి యస్థిరములచే  
జేయబడిన దాసంసారమగుటచే నదియు స్థిరముకాదు. నిస్సారమగు నీసంసారమున  
దిరుగుటకంటె నేచెప్పుమాట వినుడు. అది యేదన సదా శివధ్యానైక తత్పరులకండు.  
అనియే మోక్షసాధనము.

శ్లో. బ్రహ్మాందా దిమరుద్గణా స్తృణకణా న్యత్రస్థితో యన్యతే  
యత్స్విదా ద్విరసా భవంతివిభవా స్త్రైలోక్య రాజ్యాదయః

భోగం కోపి న ఏక ఏవపరమో నిత్యోదితో జృంభతే

భో సాధో క్షణభంగురే తదితరే భోగే రతింమాకృధాః. 40

శీ. ఎందు వసించి ధన్యుడు వి \* ధీంద్రముఖామరకోటి నెల్ల నెం  
చుం దృణమట్ల దేనిఁ జవి \* చూచుటచే రసహీనభావముం  
జెందు జగత్ప్రభుత్వములు \* జెప్పగరాని యనంతకేవలా  
నందము దానియందు మది \* నాటుము మాను మునీచభోగముల్ 40

తా. ఎవఁడు పరబ్రహ్మపదార్థము తెలిసికొనునో యాతఁడు బ్రహ్మాంద్యాది  
దేవతలఁగూడ దృఢీకరించును. బ్రహ్మజ్ఞానముచే సంకాభ్యుదయ సంపన్నమై వెలయు  
చుండును. కేవల మజ్ఞానాంధకాగమగు సంసారము నడచి పరబ్రహ్మపదార్థముఁ  
దెలిసికొన బ్రయత్నింపును.

## 6 కాలమహిమానువర్ణనము.

శ్లో. సా రమ్యా నగరీ మహాస్స సృపతిస్సామస్త చక్రం చత  
త్పార్శ్వే తస్య చ సా విదగ్ధపరిష త్తాశ్చంద్రబింబాననాః  
ఉద్రిక్త స్సచ రాజపుత్రనివహ స్తేవందినస్తాః కథాః  
సర్వం యస్య వశా దగాత్ స్మృతిపథం కాలాయతస్మై నమః. 41

మ. అది మేలై నపురంబు పూజ్యచరితుం \* డారాజు రాణ్మండలం  
బది పార్శ్వంబున నావిదగ్ధసభ వా \* రజ్జశ్య లత్యుద్ధతం  
బది రాజన్యక మద్ది వందినికరం \* బాగాధలుక్ సర్వముం  
గదలం జేసిన కాలమూర్తికి నమ \* స్కారంబు సత్కీర్తికిన్. 41

తా. అది రమ్యమగు పురరాజము. ఆపురమేలురాజు గొప్పవాడు. అతని  
చుట్టు సామంతరాజులు గొల్చుచున్నారు. పండిత బృంద మా రాజుతో సరసగోష్ఠి  
సెలపుచున్నారు. అతని స్తుతిపాఠకు లాతనిని స్తుతించుచున్నారు. అతని ముచ్చటలు  
మొదలయినవియన్నియు నశించి కేవలము స్మరణమాత్రాన శిష్టములై యున్నవి. ఇదం  
తయు గాలమహిమయే. అట్టికాలమున కేను నమస్కారంబు జేయుచున్నాము.

శ్లో. య త్రానేకే క్వచి దపి గృహే తత్ర తిష్ఠ త్వధాకో  
య త్రాప్యేక స్తదను బహవ స్తత్ర నై కోపి చాంతే  
ఇత్థం చేమా రజనిదివసా దోలయంద్వావివాక్షే  
కాలః కళ్యా భువన ఫలకే క్రిడతి ప్రాణి శ్చరైః.

4

శా. ఏయింటా వసియించుబెక్కు లొకఁడా • యింటుబ్రవ్వుంచునే  
చాయన్ నిల్చునొకండు పెక్కులచటన్ • సంధిల్లు నొండైన లే  
దాయింటా మదినిట్లు రాత్రి దిన రూ • పాక్షద్వయింజిమ్ముచుం  
జేయుంగాలుండు క్రిడలోకఫలక • శ్రేణిన్ నృశారంబులక.

4

తా. సంసారమందు నొకయింటిలో పెక్కుండుండిన యచట నొకజేయు  
దును. ఎచట నొకఁడును తర్వాత పెక్కుండుగలలో యచట చివరకు నొకడైన ను  
డఁడు. ఇదంతయుఁ జూడగా కాలమున జూడరి భూమియనెడి నెత్తపు బలకయం  
దివారాత్రిములనెడి రెండుసాచికల నొల్లించుచు కాలికతోడ ప్రాణులనెడి సారలతో  
జాదమాడుచున్నట్లు గోచును

శ్లో. ఆదిత్యస్య గతాగతై రహరహస్సం క్షీయతే జీవితం  
వ్యాపారై ర్భవళుకార్యభార గురుభిః కాలో న విజ్ఞాయతే  
దృష్ట్యా జ్ఞజరావిపత్తి మరణం తాసశ్చ నోల్పద్యతే  
వీత్వా మోహమయాం ప్రమాద మదిగా మున్మత్త భూతంజగత్

చ. అనుదినము నశించుఁ బర • మాయువు సూర్యుని రాకపోకలన్  
ఘనబహు కార్యభారములఁ • గాలము పోవుటగానరాదు సం  
జనన జరామయంబులును • జావును జూచి భయంబులేదు దు  
ర్జన భువనంబు మోహమది • రారసవిహ్వలమయ్యె నయ్యయో.

తా. సూర్యోదయాస్తమయములచే నాయువు క్షీణించుచున్నది. జీవితము  
కొరకు పెద్దకార్యములలో మునిగియుంటచే కాలముపోవుచు నాయువు క్షీణించుట  
తెలియలేదు. పుట్టుట, మురితినము, కష్టములు, గిట్టుట మొదలగునావికీ భయములే  
దగు. జీవలము పరామిసలన పీచిఁగొని యిట్లు చేయుదును.

శ్లో. రాత్రి సైవ పునస్సవ దివసో మత్వాబుధా జంతవో  
 ధావంత్యద్యమిన స్తద్ధైవ విభృత ప్రారబ్ధ తత్త్రిక్రియాః  
 వ్యాపారైః పునర్దుక భుక్త విషయై రేవం విధే నామునా  
 సంసారేణ కదర్థితా వయమహో మోహోన్న లజ్జామహే. 44

ఉ. వచ్చిన రాత్రులే తిరిగి \* వచ్చుట పోయిన వాసరంబులే  
 వచ్చు తెఱింగి గూఢతిర \* వస్తులై పునర్దుక కార్యముల్  
 నిచ్చలు సేయుచున్ జనులు \* నిశ్చయ వృత్తి జరింతు రీధవా  
 భ్యుచ్చయ రీతిచే జెడిసి \* బుద్ధులు సిగ్గువహింప రెంతయున్. 44

తా. రాత్రింబవళ్ళుగాని వాసరంబులుగాని వచ్చిపోయినవే మరలవచ్చునుగాని యంతకంటె విశేషించి రావు. ఈవిషయమెఱింగియు పూర్వమొనరించిన కార్యములనే మరల జేయుటకు బదుగెత్తుచున్నారు. లజ్జాకరమైన సంసారము నిర్వృద్ధకముగదా! సంసారమందలి లజ్జాకరమైన ప్రతుకునకెంతో సిగ్గుపడవలసిన వారమైనను అజ్ఞానాం భక్తారమున సిగ్గుపడకుండు తెంతయు వింతగాయన్నది.

శ్లో. నధ్యాతం పరమీశ్వరస్య విధివత్సంసార విచ్ఛిత్తయే  
 స్వర్గ ద్వారకవాటపాటనపటు ర్ధరోపి నోపార్జితః  
 నారీపీన పయోధరోరు యుగళం స్వప్నేపి నాలింగితం  
 మాతుః కేవలమేవ యావన వనచ్ఛేదే కుతారావయం. 45

ఉ. శ్రీరమణీయ శంభుపద \* చింతయొనర్చుట లేదు గోపుర  
 ద్వార కవాట పాటన ను \* ధర్మము సేయుటలేదు సుందరీ  
 హరి కుచోపలబ్ధి గల \* నైననెఱుంగము మాతృయావనో  
 దార వనీకుతారముల \* మై జనియించిన వారమిమ్మహిన్. 45

తా. సంసారము వదలునట్లు పరమేశ్వర ధ్యానముజేసి మోక్షమైన సంపాదించలేదు. స్వర్గము నిరాటంకముగఁ బోనిచ్చు ధర్మమైన గణించలేదు. స్త్రీలతోడి పొట్టుము కలలోనైన బొందకపోవుటచే కానుపురుషులనుకు దూరమైతిమి. కనుక



తల్లిపోయెను దూరించుటకై పుట్టిగిమిగాని వేటుపయోజనము కొఱకై పుట్టలేక పోయితిమి.

శ్లో. నాభ్యస్తా భువి వాదిబృందదమనీ విద్యా విసీలోచితా  
ఖడ్గాగ్రైః కరికుంభవీరదళనై ర్నాకం న నీతం యశః  
కాంతాకోమలపల్లవాధరరసః పీఠో న చందోదయే  
తారుణ్యం గతమేవనిష్ఫల మహో శూన్యాలయే దీపవత్. 46

చ. వలనుగ విద్య నేర్చి ప్రతి \* వాదుల గెల్చుట లేదు కుంభిని  
ర్గళననిశాతిఖడ్గముల \* దైవ్యలోకమునందు గీర్తులున్  
నిలుపుట లేదు చారురమ \* ణీమధురోషము గోలలేదుని  
ష్ఫలమయి జవ్వనం బరిగె \* బాడుగృహ బుర దీపముబలెన్. 46

తా సగ్యవిధముల నుపయోగించుకొని సంపాదించి ప్రతివాదులను గెలువలేదు వీరత్వముబొంది బగవారి యేనగుల సంభములతోన్ కీర్తియులేకు. శృంగార మున్న తిలు చందోదయకాలమున క్రియురాలి చిగురాకుమేవి నానినవాము గాము ఇట్లు విద్యా ధనములేక కీర్తిధనములేక నుత్తిమునంద కకటా! మా జన్మనవంతయు వ్యర్థమైనది.

శ్లో. విద్యా నాధికతా కళంకరహితా విత్తంచ నోపార్జితం  
శుశ్రూషాపి సమాహితేన మనసా పిత్రోన్నసమ్పాదితా  
అలోలాయతలోచనాః ప్రియతమా స్వప్నేషివాలింగితాః  
కాలోయం పరపిండలోలుపతయా కాకై రివ ప్రేరితః. 47

చ. వినయవిశేషహృద్యులగు \* విద్యలు నేర్చుటలేదు నీతిచే  
ధనమును గూర్చలేదు తలి \* దాదుల నేవయుఁ జేయలేదు చ  
క్కని చిగురాకు బోండ్ల విగి \* కౌగిలియు గలనైన లేదు గొ  
బ్బున సమయము కాకులకుఁ \* బోలె గగించె బరాన్నభుక్తులన్ 47

తా కళంకరాహిత్యమును విద్య సభ్యసింపలేదు. భోగ త్యాగ సాధనమును ధనము కూడఁజెట్టలేదు. తల్లిదండ్రుల కచ్చరికతో బనిచేయలేదు. ప్రియాయంపుచోటల

పనితల గొంగలిపడులేదు. కాలమంతయు బరులకుంచమండి. గాడిపలె పట్టపాసి గాను  
చుంటిమి. కాని మఱిపురుషార్థము గడియింపనేరనుయితిమి.

శ్లో. వయం యేభ్యో జాతా శ్చిరపరిగతా ఏవ ఖలుతే  
నమం యైస్సంవృద్ధా స్స్మృతివిష గతాం తేపిగమితాః  
ఇదానీమేతే నృః ప్రతిజవన మాసన్నపతనా  
గతాస్తుల్యవస్థాం సికతిలనదీరతరుఖిః.

48

ఉ. తాలిమిమాలికన్నతలి ♦ దండులి దోడమెలంగు వారలం  
గాలము గోలువుచ్చెసని ♦ కావరు ఘోరజరాధరాదులై  
తూలుచు నిత్యసన్నిహిత ♦ దుర్దశులై సికతాలగన్నదీ  
కూలమహామహీజముల ♦ కన్ సరివత్తురు మూఢమానవుల్. 48

తా. మనల గని పెంచినవారు పోయి చాలకాలమయినది. మన మెవరిలోఁ బెరి  
గితిమో వారు స్మగణకుమార్తెమే యున్నారు. ఇంక మేము యిసుకపాటైన యేటి  
గట్టు నానాటికి చావును సమాపించుచు నిందె యున్నాము.

శ్లో. ఆయుర్వృక్షతం నృణాంపరిమితం రాతౌతదర్థంగతం  
తస్యార్థస్యపరస్య చార్థనుపరంబాలత్వ వృద్ధత్వయోః  
శేషం వ్యాధి వియోగదుఃఖసహితం సేవాదిభిర్నియతే  
జీవే వారితరంగచంచలతరే సౌఖ్యంకుతః ప్రాణినామ్.

49

ఉ. ఆయువు నూలువల్లెరము ♦ లందు నగంబు నశించె నిద్రచే  
నాయుటలో సగంబు గత ♦ మయ్యెను బాల్యజరాప్రసక్తిచే  
బాయక. తక్కినట్టి సగం ♦ బాలు గతించు బ్రయాసవృత్తిచే  
నాయువు చంచలంబగుట ♦ బాణుల కెల్లు సుఖంబుచేకురుక. 49

తా. మనుష్యులకు ఆయుర్దాయము నూరువర్షములు. అందు యేబది సంవత్సర  
ములు నిద్రాకాలమగు రాత్రికాలమునఁ దీఱినది. మిగత సగమునందు సగము ఇరువై  
యైదేండ్లు అజ్ఞానాసక్తులతో గూడిన బాల్య వృద్ధశ్రమలవలన గడచినది. మిగిలితయిరు  
వదియైదేండ్లును సంసారమందలి కష్టములతో దీఱినది. అతిచంచలమగు నాయువు  
కలిగిన సజ్జనున కవకాశ మెక్కడిది?

శ్లో. క్షణం బాలో భూత్వా క్షణమపి యువా కామరసికః

క్షణం విత్తైర్నీ సః క్షణమపిచ సంపూర్ణవిభవః

జరాజీర్ణై రంగై ర్నట ఇవ వలీమండితతను

ర్షర స్సంసారాంతేవిశతి యమధానీయవనికాం

50

ఉ. బాలకుడై క్షణంబు యువ ♦ భావయుతుండయి కొంతకాలము

దేవల దరిద్రుడై క్షణము ♦ విత్తసమన్వితుడై క్షణంబుజీ

ర్ణాలప గాతుడై నటుని ♦ యట్ల నటించి తుదిన్ నరుండు యా

మ్యాలయ నామమైన తెర ♦ యందు జొరంబడు సత్వరంబుగన్. 50

తా. మనుష్యుడొకనటమినివలె కొంతకాలము బాలుడగుగాను, కొంతకాలము కామమఖము లనుభవించు యువకుడగుగాను, క్షణకాలము గొప్పదరిద్రుడగుగాను, మఱి కొంతకాలము విశ్వరూపంతుడగుగాను, చూపట్టిమినిమిచే నంగములు నడలి, ముడకలు గల్గిన దేహముతో నటుడాట తుదను తెరలోనికి బోవునట్లు సంసారముచివర యమ పురద్వారముసాచ్చి మఱుగుపడు చున్నాడు.

## యతినృపతిసంవాదవర్ణనము.

శ్లో. త్వం రాజా వయమపుస్తాసితగురుప్రజ్ఞాభి మానోన్నతాః

ఖ్యాతత్రవ్వం విభవై ర్యశాంసికవయో దిక్షుప్రతన్వంతినః

ఇత్థం మాన ధనాతి దూరముభయో రప్యవయో రంతరం

యద్యస్మాసు పరాజ్ముఖోసి వయమప్యేకాంతతో నిస్సృహః 51

ఉ. రాజపు నీవు మేము గురు ♦ రాట్కలితప్రతిభాభిమాన వి

భ్రాజి మహాన్నతాత్ములము ♦ భవ్యధనప్రధితుండ వీవు న

దాజి నుతించు మాయశము ♦ దవ్వసుమీ మనవాసిమమ్ము ని

ర్వాజిత జూడవేని యనురాగము మాకును లేదు నీయెడకో. 51

తా. నీవునుహారాజువు. మేము గురుమఖముగా బడసిన పృజ్ఞానిధిమనుచే  
 హోందిన వారము. నీవైశ్వర్యసంతుడవగుటచే హాస్తిధుడవు. మాకీర్తి కవులచే వర్ణింప  
 బడును విశాంతముల దూరగొనుటచే మేము గూడి ప్రోద్బలమే కనుక నీకు మాకును  
 విశేషతాగతమ్యములేదు కాబట్టి మాయెడల నవాదరముగా మెలగినచో నీయెడల  
 మేమును యనాదరముగా వర్తించెము మేము విక్తులముగాన నీయనాదరము  
 మమ్ముల బాధింపకు మహా

శ్లో. అగ్రానా మీ శిషే త్వం వయమపిచగి గామిశ్శపా యావదర్థం  
 శూర స్త్వంవాదిదర్శన్యపశమనవిధా వక్షయం పాటనం నః  
 సేవంతే త్వాంధనాథ్యామతిమలహతియే మామపిశో తుకామా  
 మయ్య స్వాస్థానతేచేత్స్వయి మమ సుతిరామేష రాజన్యతోస్మి 52

చ. ధనపతి వీవు మేము వివి ♦ ధశైతిపుంజసద్ధాత్రత్వశా  
 ననులము నీవు శూరుడడవు ♦ చండతరప్రతివాదిగర్వభం  
 జనులము మేము నిన్ను ధన ♦ శాలురు మమ్ము భజింతురాశ్శితుల్  
 వినయము సేయవేని పృథి ♦ వీవర సాగెద మీక్షణంబునన్. 52

తా. రాజా! నీవు ధనములకు రాజువు మేము సర్వకాశ్రీములకు రాజులము.  
 వైరుల నీవడండుటచే శూరుడవు మేము పృథివానుల నడంచెడి శూరులము ధనాశా  
 పరులు నిన్ను సేవింతురు. కాశ్రుక్రపణము గొరువారు మమ్ము గొరుగురు. కావున  
 నీకు మాకు భేదమేమియు లేదు మిమ్మానా గణముగా జూచినచో వేటొందుచోటు  
 నకు బోయెము

శ్లో. వయ మిహ పరితుష్టా వల్కలై స్త్వం దుకూలై  
 స్రమణివ పరితోషోనిర్విశేషో విశేషః  
 నతు భవతి దరిద్రో యస్య తృప్తా విశాలా  
 మనసి చ పరితుష్టే క్రోధవాన్ క్రో దరిద్రః. 53

చ. కలితదుకూలవస్త్రములు ♦ గట్టిననీకును జీర్ణవల్కలం  
 బులుధరియించుమాకునుబ్ర ♦ మోదముతుల్యములేదు వాసి య

గ్గల మగుత్పష్ట యెవ్వనికి • గాఢదరిద్రుడు వాడు లేమియుం  
గలిమియు నేలనమ్మదని • కస్వరమానసులై నవారికిఁ.

53

తా. నారచీరలు ధరించుమేము కాంచనపీతాంబరముల ధరించు విభావ మన  
ముఖములము సమాన సంతోషులమేగదా? దృవ్యాసగలవానికి దారిప్ర్యయ గాని మన  
స్సంతుష్టిగలవానికి దృవ్యమక్కరలేదు దాద్ర్యములేదు.

శ్లో. ఫలముల మశనాయ న్నాదు పానాయతోయం

ప్రీతి రపి శయవార్ధం వాసనే వల్కలంచ

నవధనమధుపాన భ్రాంతినర్వేంద్రియాణా

మవినయ మనుమచ్చం నోత్సహే దుర్జనానాం.

54

చ. ఫలములుచాలు జీవకకు • బాసమునేయ జలంబుజాలు వ  
ల్కలములుజాలు కట్టుట కి • లాతలముల్ శయనింపజాలుని  
వృలనవవిత్ర శీధురన • పాననిజ్ఞభిత మోహలీన చి  
త్తులగు నికృష్టభూతుల • దుర్జయమిచ్చుకయున్ సహింతునే.

తా. ప్రాణాధారమునకు పుష్కలము. రుప్రీతిచ్చుకొనుటకు తియ్యని జలము  
చాలును. కట్టుకొనుటకు వాచీరలు చాలును. నిద్రించుటకు భూమి చాలును. మదిర  
పానప్రయత్నము రాజుల నికేసాఖ్యముకై యాశ్రయించ వలయును.

శ్లో. అశ్నీమహి వయ భిక్షా, మాశావాసో వసీమహి

శయీమహి మహీపృష్ఠే, కుర్వీమహికి మీశ్వరైః.

55

గీ. చేరిభిక్షాన్న మారగిం • చేదము మేము

కట్టెదము దిక్కు లనియెడి • కలితశాటి

బవ్వలించెద మిలయను • పాన్సుమీద

నేమికార్యముమాకు న • రేందుగ్రలందు.

56

తా. భిక్షాన్నము భుజించెదము. దిక్కుల పుస్త్రముగా గట్టుదుము అవని  
పాన్సున బవ్వలించెదము. ఇట్టిమాకు రాజులతో బనియేమి?

శ్లో. న నటా న విటా న గాయకా, న చ నభ్యేతరవాదచుంచవః  
నృమీక్షిత మత్ర కేవలం, స్తనభారా నమితానయోషితః 56

క. విట గాయక వైతండిక

నటజనులముగాము పృథుఘు ♦ నస్తన నమితో

త్కట వారకాంతలము గా

ముటుగావున నృపునిజాడ ♦ నగునే మాకుగా.

56

తా. మేము విటులము, వికండవాచులము, గాయకులము, నటకులము, మన్మథాగ్నివడంచు బలితంపు గబ్బిగుబ్బలు గలిగిన వారకాంతలము గాము. కావున మేము రాజుపాలికి బోనక్కరలేదు.

శ్లో. విపులహృదయైరన్యైః కై శ్చి జగ జ్జనితం పురా  
విధృత మపరై ర్దత్తం చాన్యై ర్విజిత్య త్కణ యథా  
ఇహ హి భవనాన్యన్యే ధీరా శ్చతుర్దశ భుంజతే  
కతివయపురస్వామ్యే పుంసాం క ఏష మదజ్వరః 57

ఉ. అంచితబుద్ధులై నమను ♦ జాధిపతుల్ జగమెల్ల దొల్లి ని  
ర్మించిరి దానిఁ గొందఱు భ ♦ రించిరి యిచ్చిరి గొందఱికి  
న్మించి జగంబులన్నియును ♦ నెమ్మిభుజించుచుఁగొందఱుగా  
బంచవపట్టణేశుల క ♦ వార మదజ్వరమింత యేటికిగా. 57

తా. పృథువచమంతయు సుదారమనస్సులతో సృష్టింప జేయబడినది. అటు తర్వాత కొందరిచే పాలింపబడినది. అటుపిమ్మట గొందఱిచే జయింపబడి తృణమట్లు దానము చేయబడినది. ఇంక నిప్పుడు గొందఱు ధీరులు పమస్తోకముల పాలింపుదున్నారు. ఇదంతయు కట్టులుండ నేవోనాబుగైదు పత్తంబులేలు వారలంత మదాంకురి కన్న మిమ్ముగానక చదంచు కెందుకో?

శ్లో. అభుక్తాయాం యస్యాం క్షణమపి న యాతం సృపశ్చైతై  
ర్భువ స్తస్యా లాభే కిచ్చ బహుమానః క్షితిభృతామ్

తదంతస్యా వ్యంశే తదవయవలే కేపి పతయో  
విషాదే కర్తవ్యే విదధతి జడాః పృథ్వీత ముదం.

58

చ. ఎడ నిమిషంబులేక ధర \* గోశతంబు భుజించు చున్నయి  
పుడవి లభించినన్ మహిమ \* పొందునె రాజుల నేల తుస్కలో  
నడరు లవః బులోఁ దునియ \* యం నొకమూలకు సాధులైన వా  
రడలక వై పరీత్యమున \* వార్షము జెందుదు రెంత మందులో. 58

తా భూమిని రాజులేలని తుణము లేదు. ఏరాజో యొకరాజు భూమిని  
పాలించుచునే యున్నాడు అట్టిరాజునకే యతిశయము లేనప్పుడు అట్టిభూమిలో  
సహస్రాంశముతోని యొకమూలకు ప్రభువైన తానేమి గొప్పవాడనని పగచుటకు  
మారుగా యుట్టుకొందెదరు. అహ ఏమి! ఏరికింత యనివేకము?

శ్లో. మృత్ప్రిణో జలరేఖయా వలయిత స్సర్వేవ్యయం న న్యః  
సావ్యంశీకృత్య సవవ సయ్యుగశతై రాజ్ఞాం గతై ర్భుజ్యతే  
నో దమ్యర్థధతేధవా కిమపి తే త్సుదా దరిద్రా భృశం  
ధిగీక్తాన్ పురుషాధమాన్ ధనకణం వాంఛంతి తేభ్యోపి యే. 59

చ. తగ జలరేఖచే వలయి \* తంబగు కొంచపు మంటిముద్దకై  
జగడము లాడి యాడి పెలు \* చక్ విభజించి భుజించు చున్న దు  
ర్భగ నృపులిచ్చువారె తలఁ \* పం గడనీచులు వారియందు నొ  
ప్పుగ ధనలేక కాంక్షగల \* పూరుషులుం గడు హీనులేకదా. 59

తా. భూమియందు జలరేఖచే చుట్టుకొనబడి యున్నది. అట్టి భూమిపై  
రాజులు తమకొదాము సాక్షాత్తుకొని తమకై విభజించుకొని యనుభవించుచున్నార  
వారా మట్టకెప్పుకై పోరాడినవారు గనుక త్సుద్రులు. అదియు పూర్ణముగాలేక  
కొంతభాగమునే పొందుటవలన సరిద్రులు కావున వారు ఇదివరకు పెట్టియుండలేదు.  
ఇప్పుడు పెట్టరు. ముందు పెట్టబోయి అట్టి గారిని యాచించువారు వారికంటె నీచులు  
గాన నిందింపదగినవారు.

శ్లో. స జాతః కోవ్యాసీ నృదసరిపుణా మూర్ఖా ధవళం  
కపాలం యస్యోచ్చై ర్వినిహిత మలంకారవిధయే  
స్యభిః ప్రాణత్యాగప్రణామతిభిః కైశ్చ దధునా  
నమద్భిః కః పుంసా మయ మతులదర్పజ్వరభరః 60

చ. అతడ సుజన్ము డెవ్వనిన ♦ మంచితశుభ్రోకపాల మద్రోజా  
పతి కతుకంబుతోడఁ దల ♦ పై ధరించె విభూషణంబుగా  
క్షీతిపయి బ్రాణరక్షణము ♦ చేయుటకై తముజేరి కొంద డా  
నతు లయి రంచు దుర్మదఘ ♦ నద్వర మెటికి మానవాళికిన్. 60

తా. ఎవ్వని ధవళంపుపునుకను ఈశ్వరు డానందముతో ధరించెనో యాతడే  
సార్థక జన్ముడు. అట్టిస్థితియందు భూమియందు బ్రాణరక్షణోపాయముగా గొందరు  
తమ్ముల జేరి విసమృద్ధి వంతమాత్రా విషయక్రమగు గొప్ప నెడి పెద్దలోగమెం  
దులకు పొందికోగదా?

## మ న స్సంబోధ న నియమ న ము.

శ్లో. పరేషాం చేతాంసి ప్రతిదివస మారాధ్య బహుధా  
ప్రసాదంకిం నేతుం విశసి హృదయ క్లేశకలిలం  
ప్రసన్నే త్వ య్యంత స్వయ ముదితచింతామణిగుణే  
విముక్త స్సంకల్పః కి మభిలషితం పుష్కతి నతే. 61

చ. పరులమనంబు లోలిబహు ♦ భంగులఁ గొల్చి ప్రసన్న తాగుణ  
స్ఫురణ వహింపఁ జేయుటకు ♦ బూనగ నేటికి నీవు చిత్తమా  
స్థిరముగ సుప్రసాదము భ ♦ జించి నిలింపమణిగఁగోదయ  
స్ఫురితగతిన్ మనోరథము ♦ సాంపువహింపదె నీకుమేలుగన్. 61

తా. ఓమానసమా! ఇతరులగొలిచి వారలను ప్రసన్నులుగా చేసికొనుటకు  
యత్నించెనే ? ఏవే స్వచ్ఛమున చింతామణివంటి గుణము లలవరచుకొంటివని  
కోరికలన్నియు పొందగలుగుదువు. కావున నితరుల గొలువకుము.



శ్లో. పరిభ్రమసి కిం వృథా క్వచన చిత్త విశ్రామ్యతాం  
 స్వయం భవతి య ద్యథా భవతి తత్తథా నాన్యథా  
 అతీతయమనుస్మర న్నపి చ భావ్యసంకల్పయ  
 న్నతర్కితసమాగమా ననుభవాని భోగానహం.

62

ఉ. ఏల పరిభ్రమించెద వ ♦ నేకవిధంబుల వెట్టిచిత్తమా  
 తాలిమి విశ్రమింపు మొక ♦ తావున యత్నము లేకయే యగునీ  
 మేలును గీడు నే దలఁప ♦ మించినకార్యము భావికార్యముక  
 లాలసవృత్తి గోర విధి ♦ లబ్ధఫలంబులు నే భుజించెదక.

62

తా. మనసా! నాకై యనేకవిధములుగా నలుగడల భ్రమించెదవు ఏది యెట్లు  
 జరుగవలయునో యట్లు జరిగితియును. అన్యథా జరుగదు కాన నీచిత్తముచే నా  
 శ్రమయు విశ్రమము కలుగదు. దైవికముగా వచ్చిన భోగములనే బొంగి నుభింతును.

శ్లో. ఏతస్మా ద్విర మేంద్రియార్థగహనా దాయాసకా దాశ్రయ  
 శ్రేయోమార్గ మశేషదుఃఖశమనవ్యాపారదక్షిణాత్  
 శాంతం భావ ముపైహి సంత్యజ నిజాం కల్లోలలోలాం గతిం  
 మా భూయో భజ భంగురాం భవరతిం చేతః ప్రిసీ దాధునా.

63

శా. ఆయాసప్రద మింద్రియార్థగహనం ♦ బాతోప వర్జిపుమీ  
 శ్రేయోమార్గము సర్వదుఃఖనికర ♦ చేచ్ఛదార్థ మై చేరుమీ  
 ధ్యేయాద్వైతముఁ బొందుమీ స్థిరతచే ♦ దీపింపుమీ చిత్తమా  
 మాయాకేళికి వెండియుం బొరకుమీ ♦ మాలిన్యముక వీడుమీ.

64

తా. ఓమనసా! సర్వాసర్థముల కాలవాలమైన మింద్రియముల నడంచి జ్ఞాన  
 మార్గమున బ్రవర్తింపుము. గంభీర పృథియముతో నాశ్చిస్వరూపముఁ గనఁచు, యతీ  
 చంచలమగు నీవృత్తి నడచి నిత్యముకాని యాసంసారమును విడిచి ఆనందాంశధిలో  
 నోలలాడుమా!

శ్లో. మోహం మార్జయ తా ముపార్జయ రతిం చందార్థసూడామశౌ  
 చేత స్వర్గతరంగిణీతటభువా మానంగ మంగేకురు

కోవా వీచిషు బుద్ధ్యుడేషుచ తటిల్లేఘాసుచ స్త్రీషుచ  
జ్వాలాగోషుచ పన్నగేషుచ సరిద్వేగేషుచ పృత్యయః.

64

చ. దురితపుమోహము దొలగఁ ♦ జేయుమునేయుముభక్తి శూలిపై  
వరసురవాహినీతటని ♦ వాసము జేకొనుమేటిసమ్మికల్  
తరగలయందు బుద్ధుడవి ♦ తానములందు మెఱుంగుదీగెలం  
దరయగఁ గీలలందు ఘణు ♦ లందు సుహృద్జనులందు డెందమా. 64

తా. ఓమానఃమా! నీకొకమాట జెప్పెనును. మోహవికారము దొలంగ  
జేయుము సతతము శివధ్యాశిత్పరుండవై గంగాతీర ప్రదేశమునందు వాసుము జేయు  
ము. పనితలుగాని, సంపదలుగాని, తరంగములవలెను, నీటిబుడగవలెను, మెఱుపుదీగ  
వలెను, నిప్పుకొనవలెను, సగ్గుమువలెను, నదీచేగమువలెను, చంచలమయినవి. కావున  
వానిసంతమాత్రము నమ్మదగదు.

శ్లో. చేత శ్చింతయ మా రమాం సకృ దిమా మస్థాయినీ మాస్థయా  
భూపాలభృక్కుటీకటివీహరణవ్యాపారపణాన్యంగనాం  
కంధాకంచుకితాః ప్రవిశ్య భవనద్వారాణివారాణినీ  
రథ్యాపంక్తిషు పాణిపాత్రపతితాం భిక్షామపేక్షాహే. 65

మ. అవనీశభ్రుకుటీకటివీహరణ ♦ వ్యాపారపణ్యాంగనన్  
భువిలో సంపద నించుకం గొనకుమీ ♦ భోగార్థమై చిత్తమా  
శివమోదావహకాశికానగరసు ♦ శ్రీరాజమార్గంబులన్  
భవనద్వారములందుఁ జేతనిడున ♦ దైభక్షం బవేక్షించెదక. 65

తా. మానసమా! రామానుజునిచే గలుగుచు, నిగ్రహముచే బోవుచు, వెల  
వెలందినతాచంచలమయిన లక్ష్మీకాశించి మమ్ములయింపకుము మేము చింతింబంత  
గవ్వకొని కాశీపురమున చిచ్చుపెత్తుకొని బ్రతుకవలయునని కోరిక యున్నదినుమా!

శ్లో. అగ్రే గీతం సరసకవయః పార్శ్వయో ర్దాక్షిణాత్కాః  
పశ్చాద్ద్రీలావలయరణితం ఛామరగ్రాహణీనాం

యద్యస్త్యేవం కురుభవరసాస్వాదనే లంపటత్వం

నో చే చేప్తతః ప్రవిక సహసా నిర్వికల్పే సమాధౌ.

66

చ. సరసులు దాక్షిణాత్యకవి ♦ చంద్రులు చెంతలయందుముందటన్

సురుచిరగీతమున్ వెనుక ♦ శోభిత చామర పాణిమానిసీ

కరమణికంకణకవ్వాముః ♦ గల్గిన యేని భవానుభూతిచే

బరగుము గల్గవేని భవ ♦ భంజన యోగముః బూను మానసా. 66

తా. ఓమనస్సా! సరస వచన రచనా ధురంధరులగు కవిపుంగవులను, వీణా వాద్యముల వాయించు గాయకులను, చెనుక దన వింజామరల వీరెడి చెలియల కంకణకవ్వాములు మొదలగునవి యుండినచో సంసారముఖ మనుభవింపుము. లేదా తక్షణమే నిర్వికారుడవై నిర్వికల్పసమాధిం జేకొని చరబ్రహ్మ పదార్థము జూడుము.

శ్లో. పాప్రీస్తా శ్రియ స్సకలకామదుఘా స్తతః కిం

న్యస్తం పదం శిరసి విద్విషతాంతతః కిం

సంపాదితాః ప్రణయినో విభవై స్తతః కిం

కల్పంస్థితం తనుభృతాం తనుభి స్తతః కిమ్.

67

చ. సకలశుభంబు లిచ్చుప్రియ ♦ సంపద వచ్చిననేమి దానిచే

బ్రకట విరోధి మస్తకము ♦ పైఁబడముంచిన నేమి దానిచే

నికట ధనంబుచే హితుల ♦ నేర్పుగ నేలిన నేమి దానిచే

వికృతము గాక పాప్రీకి భు ♦ విం దనువుండిన నేమి దానిచేన్. 67

తా. ఓమానసమా! మనుజులకు కాంత్యల, కొడగూర్పు సంపదలుండినను, వైరులు పాదాకాంతులైనను, స్నేహితుల బెక్కండ్రు సంపాదించినను దేహము కల్పాంతము పరకుండినను నివియన్నియు నిత్యశ్రేయ మార్గములుగావు కనుక పైవాటితో బనిలేదు.

శ్లో. భక్తి ర్భవే మరణజన్మభయం హృదిస్థం

స్నేహో న బంధుషు న మన్మథజా వికారాః

సంసర్గదోషరహితా విజనా వనాంతా  
వైరాగ్య మస్తి కిమితః పర మర్థనీయం.

68

చ. హరచరణాబ్జయుగ్మమున ♦ సంచితభక్తి మనంబులో జరా  
మరణభయంబు బాంధవస ♦ మాజముపై స్పృహలేమి దుస్సహ  
స్మరశరనిగ్రహంబు ముని ♦ మ్యాపివిడిచి న' దేశముల్  
పరమవీరక్తియుం గలుగ ♦ భాగ్యమహోన్నతి నేని యున్నదే? 68

తా. ఓమనసా! శంభుభక్తిగూ, సారాగణములగు స్పృహము, భార్య  
పుత్రాదులందు విరక్తియు, మిన్నవోర్కము నుండు బంధులు, స్వములగు వనపరి  
దేశములు గోరవలయును. అందువలన వైరాగ్యము వచ్చున వైరాగ్యముంటే శ్రేయ  
స్సాధనము మరియొకటి లేదుగదా?

శ్లో. తస్మా దనంత మజరం పరమం వికాసి  
త ద్రుహ్మా చింతయ కి మేభి రసద్వికల్పైః  
యస్యానుష గిణ ఇమే భువనాధి. త్య  
భోగాదయః కృపణ లోకమతా భవంతి.

69

తే. గీ. కావున ననంత మజర మ ♦ త్వర మజంబు  
బ్రహ్మము భజింపు మతినిక ♦ ల్పములు వలదు  
బ్రహ్మనంగికి భువనాధి ♦ సత్యభోగ  
పదవియును నీకుఁ దుచ్చమె ♦ పరగు జువ్వె.

69

తా. కావున ఓమనసమా! యశశ్శమైదియు సత్సత్త్వప్రప్తమైనదియు సకల  
పరిదేశముల నావరించియుండు బ్రహ్మనును జింతింపుము అనవసా చి తలోకి ఆబ్ర  
హ్మమునకు పరశంకురైదనవానికి ననుస్తలోకాధిపత్యము తదితరముల నుండు యోగ్య  
మైనవిగాదోచును. గాని తనకు దగిలట్లు గోవదు.

శ్లో. పాతాల మావిశసి యాసింభో విల ఘ్న  
దిబ్బండలం భ్రమసి మానసి మానస హాపలేన

భ్రాంత్యాపి జాతు విమలం కథయాత్మసీసం

తద్భ్రహ్మ న స్మరసి నిర్వృతి మేషి యేన.

70

చ. బలినదనంబు జొచ్చెదవు • స్రాకెద వభ్రపదంబు దాటి ది  
గ్వలయము సంక్రమించెదవు • వారిక చిత్తమ చాపలంబునం  
దలవ వొకప్పుడు మఱచి • తప్పియు లోన వెలుంగుబ్రహ్మము  
ద్దలచెదవేని పొందెదవు • నాశవివృత్తినిత్యసౌఖ్యమున్. 70

తా. ఓమనస్సా! పాతాళలోకము జొచ్చెదవు. అకసంబును గడచిబోయెదవు. దిశాంతముల జారగొనిదవు నీకట్టి గనునక క్తి గల్గినను వివేకముచే గాకబోయినను భృమకలిగియైన శేషే శుంద్రుని యాత్మ సకారమైయున్న సర్వబ్రహ్మమును స్మరింప చెందులకు? సర్వబ్రహ్మచింతనముచే యాత్మత్వప్రీతి నొంది యుండునుగదా.

## 9 నిత్యానిత్య వస్తు విచారము.

శ్లో. కిం వేదే స్మృతిభిః పురాణ పఠనై శ్శాస్త్రై ర్మహావిస్తరైః

స్వర్ణగ్రామకుటీనివాసఫలదైః కర్మక్రియావిభ్రమైః

ముక్త్యైకం భవదుఃఖభారరచనావిధ్వంసకాలానలం

స్వాత్మానందపదప్రవేశకలనం శేషా వణిగ్వృత్తయః.

71

ఉ. శ్రీమహితశ్రుతిస్మృతుల • చే బహుశాస్త్రపురాణయుక్తిచే

నేమిఫలంబు లొక్కజన • వృత్తికి నీ దగు నిర్జరాలయ

గ్రామకుటీనివాసఫల • కర్మముచే ఫలమేమి జన్మదుః

ఖామయభేషజాతయమ • హానుఖ మొక్కటి దక్క నన్నిటన్.

తా. వేద, శాస్త్ర శ్రుతి, స్మృతి, పురాణాది సద్బ్రాహ్మణ్యపథవలంకారాని, స్వర్ణము నకలయగు సర్వలక్షణములనుండి స్నానాది నిత్యకర్మల నిర్వర్తించినను, నిష్ప్రయోజనమేగాని సర్వమోక్షము మాపంకయు లేదు. పూర్వకర్మల వలనగలుగు సంసార దుఃఖ

సమాహములు గాలగ్నివోలె పోగొట్టుఁది యాత్మస్వరూపానందానందము పొందుట  
యొక్కటియేదక్కఁ మిగిలినవన్నియు స్వర్గములుగదా?

శ్లో. యదామేరు శ్శ్రీమా న్నిపతతి యుగాంతాగ్ని నలితః

సముద్రా శ్శుష్కంతి ప్రచురమకరగ్రాహనిలయాః

ధరా గచ్ఛ త్యంతం ధరణిధరపాదై రపిధృతా

శరీరే శా వార్తా కరికలభకర్ణాగ్నిచపలే

72

చ. స్థిరతరమైన మేరువు న • శించు యుగాంత కృతాను కీలక

వరమకరాకరంబు లగుఁవానిధానములెల్ల నింకు భూ

ధరములచే ధరింపబడి • ధారుణి పోడిమి దప్పుగావునం

గరి కలభశృంగచప్పల • కాయమునం దిక వార్త లేటికిన్.

72

తా. ప్రియమైన మేరువర్షతిమి పశ్చిమాగ్నియందు నీరిగుచున్నది స్వజల  
జంతువుల కాటవట్టియిన మహాసముద్రము పశ్చిమాగ్నినలన నెండిపోవు చున్నది.  
సప్తకల వర్షతములపై నివనియున్న భూని వాశిన హనుమన్నది. ఇట్టిగానికే చంచల  
ము కలిగియుండగా నెనుగు పిల్ల చెవికొనవలె నతిచంచలమును కాయము నశింపదని  
యాయూహ?

శ్లో. గాత్రం సంకుచితం గతి ర్విగళితా భ్రష్టాచ దంతావలి

ద్విష్టి ర్నశ్యతి వర్ధతే బధిరతా వక్త్రం చ లాలాయతే

వాక్యం నాద్రీయతే చ బాంధవజనో భార్యా న శశూరిషతే

హా కష్టం పురుషస్య జీర్ణవయసః పుత్రోఽప్యమిత్రీయతే.

చ. తనువు ముడుంగు బాదగతి • దప్పును దంతము లూచు జీకబుల్

గనుగవ వర్తిలుం జెవుడు • గ్రమ్మును జొంగలు గాటు మోమునన్

జనములు మాట చేకొనరు • సన్నిధి జేరదు భార్య పుత్రుడుం

గొనకొని శత్రువులై తిరు • గుం గడుఁగవము వృద్ధదేహికిన్.

73

తా. వృద్ధ్యమునందు దేహము ముడుచుకొనుచు నడక ప్రోటిల్లుచున్నది. పు  
ట్టాడి పోవుచున్నది చత్వార మానహించుచున్నది. భార్యయు బిడ్డయును

నోటినుండి బొట్లు గారుచున్నది బంధువులు జెప్పిన మాట నాలకింపదు భార్య గొలు  
వుజేయదు. కన్న కుమారుడు పరవశతృప్రసాదము ముదుసలి కష్టము వర్ణించుట యాది  
శేషునైన తరము గాదుగదా?

శ్లో. వర్ణంసితంశిరసివీక్ష్యశిరోరుహాణాం  
స్థానంజరాపరిభవస్య తదాపుమాంసమ్  
ఆరోపితాస్థితకలం పరిహృత్యయాన్తి  
చండాలకూపమివదూరతరంతిరుణ్యః.

74

ఆ. కురులతెలుపుఁజూచి ♦ కొఱగాఁడు విఁడని  
ముసలివాని విడిచి ♦ ముదితలెల్ల  
దూరముఁ దొలంగు ♦ దురుస్థాస్థశకిలమా  
మాలనూతివిడిచి ♦ మలఁగుభంగి.

74

నా కాంతలు శృద్ధుని నెరసిన కేళంబుల పరికించి వీడు పాశురీకాడనివిడచి  
పంచము న నీరువాడు నూతి చిడఁ ట్లు ఁడని దూరముగా పోదురు

శ్లో. యావత్స్విస్థ మిదం కళేబరగృహం యావచ్ఛ దూరే జరా  
యావ చ్ఛేంద్రియశక్తి రప్రతిహతా యావత్త యో నాయుషః  
ఆశ్మశేయసి తావదేవ విదుషా కార్యః ప్రయశ్నో మహా  
స్పృద్ధీప్తే భవనే తు కూఁఖననం ప్రత్యుద్యమః కీదృశః

75

చ. ధృతిగొని రోగముల్ జరయు ♦ దేహము నొపకముందెయి ద్రియ  
ప్రతిహతి లేకము దె తన ♦ ప్రాణ విరామము కాకముందె పం  
డితజనుఁ డాచరింపఁదగు ♦ రీతిబ్రయత్నము ముక్తికిఁ నుహా  
ధృతిశిఖ నిల్లు గాలుతఱిఁ ♦ చాలిమి నూతులు ద్రోవుటొప్పునే 75

తా శరీరము నోగముల లేక యంతఃకాలము బలీయముగా యు డునో యంత  
కాలము న దృష్టము న్నిగ యుండునో యింతకు ట్లుక్కు మెందాక మే నపుక  
యుండునో, ఆయురంతకాలము క్షీణించి యుండునో యంతలోపలనే తనశ్రియ

స్వాధనమునకు గడంగవలయును ఇట్లు పృథమమున పృథుత్వింశక అంత్యదశ అందు  
తృయ్యత్వింశవచో యిట్లు కాలుచుండగా నూయిత్రవ్యవస్థగును.

శ్లో. తపస్యంతస్సంతః కిమధినివసామస్సురనదీం  
గుణోధారాద్ధారాను తపరిచరామస్స వినయం  
పిబామశ్శాత్రో ఘానుతవివిధకావ్యామృతరసా  
న్నవిద్యుః కింకుర్యుః కతిపయనిమేషాయుషిజనే.

76

మ. తపముల్ నేయుచు దేవతాతటిని చెం • లన్ నిల్చుమోకాక దా  
రపరత్వంబుననుండుమో వివిధకా • శ్రుశ్రవ్యకావ్యామృతం  
బుపభోగింతుమొ యేమిసేతుమొహితం • బూహింపగా లేమని  
త్యవులోకంబున మానవుల్ మితనిమే • షాయుష్కులై యుండగన్.

తా. వరుల స్థిరమును జగంబున పరిమితతోగూడిన కొన్నిరెప్పపాటుల కాల  
మాయువుగలిగియుండుటంబట్టి తపంబొనర్చుచు గంగానదీతీరమునందుండుమా? లేక  
యశేకశాస్త్రములు వివదగిన కావ్యములు ననెడి యమృతము ననుభవించుచుందుమా?  
ఇంకెది చేయుటకును నిష్ప్రమయినదానిని నిర్ణయింపజాలము.

శ్లో. దురారాధ్యా శ్చమీ తురగచల చిత్రాః క్షీతిభుజో  
వయం తు స్థూలే చ్చా స్సుమహతి పదే బద్ధమననః  
జరా దేహం మృత్యుర్వారతి దయితం జీవిత మిదం  
సఖే నాన్య చ్ఛేయో జగతి విమూఢో న్యత్రోతపసః.

77

ఉ. వాజిచలన్వభావు లగు • వారు పృసన్నులుగారు భూపతుల్  
రాజసవృత్తి మానరు దు • రాశయు నెక్కుడు మాకు సొమ్ముపై  
దేజమడంచు వృద్ధదశ • దీకొని ప్రాణము నొంచు గాలుఁడి  
వ్యాజతపంబు కన్న భువి • నాత్మ హితంబగు కృత్యమున్నదే. 77

తా. వాజిచల నిలుకడలేని మనస్సులుగలిగిన రాజుల యనుగ్రహము సంపా  
దిండుట యంతయు గష్టము. మనకు యాశయత్యధికమై గొప్పపదవులు గావలయున.





## భర్త హరిసుభాషితము.

మన స్వస్థిక్కురుచుండును వృద్ధత్వ మాహించి దేహము జీర్ణించఁ జేయుచున్నది. అత్యంత పిరియమును పొగమును మృత్యువు వెన్నాడుచున్నది. కావున నో శేస్త కాదా బుద్ధిమంతులకు తనస్సే శ్రేయస్సాధనమని యెఱుంగవలెను.

శ్లో. మానేమాయనిఖండితే చనసునివ్యర్థం ప్రయాతేర్ధిని

క్షీణేబంధుజనే గతే పరిజనేనప్తేశనై ర్శ్యావనే

యుక్తం కేవలమేతదేవ సుధియాంయజ్ఞహ్నాకన్యావయః

పూత్రగ్రావగిరింద్ర కస్తరదరీకుంజే నివాసః క్వచిత్.

78

ఉ. మానముగ్రుంగఁగా ధనము ♦ మట్టముగా నిజబాంధవాశ్రితుల్

దీనతఁజెందియేగ నతి ♦ ధిప్రకరంబు నిరాసమైజనన్

మానుగజవ్వనం బరుగ ♦ మాన్యునకుందగు జహ్నుకన్యకా

మానతరంగ పూతకలి ♦ తోపలశైలనికుంజ వాసముల్.

78

తా. మనోబలంబు పోవురీతి డబ్బు తగ్గుఁట్లు తనచుట్టములు వాక్రితులు దైవ్య తతోఁ జక్షుఁట్లు యాచక సమాహ మానవిడుచుకొని పోవునట్లు జవ్వనము పెడలు నట్లును బూజ్యుఁడగువాడు గంగానదియొక్క యధిక మైన యలలచేత బవిత్రమయిన ట్టియొ మనోహర మయినట్టియొ శిలలందు కొండలందు బూదరిశ్శయందు నుండతగున్.

శ్లో. రమ్యా శ్చంద్రమరీచయ స్త్రుణవతీ రమ్యా వనాంతస్థలీ

రమ్యం సాధుసమాగమాగతసుఖం కావ్యేషు రమ్యాః కథాః

కోపోపాహితబాష్పబిందుతరళం రమ్యం ప్రియాయా ముఖం

సర్వం రమ్య మనిత్యతా మువగతే చిత్రే న కించిత్సునః.

79

ఉ. మంచివి పండువెన్నెలలు ♦ మంచివి పుష్పవనపరిదేశముల్

మంచిది సాధుసంగమన ♦ మాగతసౌఖ్యము చాటువాక్యముల్

మంచివి మంచి దశ్రుయత ♦ మానవతీముఖ మీనమస్తమున్

మంచిది గా దనిత్య మని ♦ మానసవృత్తి నెఱుంగువారికిన్.

79

తా. చంద్రుని వెన్నెలలు, పచ్చగాయుండు నడవికట్టలు నజ్జలన్నేహమువలని సుఖము, కావ్యములందలి కథలును, పృథువు గోపమువలన వచ్చినకన్నీటి బిందు

పుతోఁకుడిన పీఠ్యురాలినెఱ్ఱుగమును, నివియన్నియును రమ్యకృత్యంబులేయనును.  
కాని యవి యనిత్యమి దోచెనా యవిరమ్యములు కానేరవు.

శ్లో. రమ్యం హర్మ్యతలం న కిం వసతయే శ్రావ్యం న గేయాదికం  
కిం వా ప్రాణసమాసమాగమసుఖం నైవాధికప్రీతయే  
కింతు భ్రాంతపతంగపక్షపతనవ్యాలోలదీపాంకుర  
చ్ఛాయాచంచల మాకలయ్య సకలం సంతో వనాంతం గతాః. 80

ఉ. సంతతమున్ సుఖం బొసగ ♦ జాలవె చాల విశాలసౌధముల్  
కాంతలనంగమున్ మధుర ♦ గానముల్ వివరించిచూడ సం  
భ్రాంతపతంగపక్షభవ ♦ మారుతఘోషవిధూతదీపికా  
కాంచిచలంబు సర్వమని ♦ కానల కేగిరి పండితోత్తముల్. 80

తా. సుఖకాలక్షేపమునకు మంచి రమ్యహర్మ్యంబులును, శ్రవణానందముగ  
గానములును, మిగుల సంతృప్తి నందుటకు గల్గిగుబ్బలుగల జవరాండ్ర సంగమసుఖం  
బును, సుఖంబులు కానేరవు. అందుచే నుజనులును, మిఠుల యాకల గాలిచే  
జలించు దీపమువలె నివియన్నియు జంచలములని కానములకు బోయిరి.

## 10 శి వార్చ న ము.

శ్లో. ఆసంసారం త్రిభువన మిదం చిన్మతాం తాత తాదృ  
జ్జైవాత్మాకం నయనపదవీ శ్రోత్రమార్గం గతో వా  
యోయం ధత్తే విషయకరిణీగాఢరూఢాభిమాన  
క్షీబస్యాంతఃకరణకరిణ స్సంయమాలాన లీలామ్. 81

మ. తగ సంసారిమ నాదినుండియును ద ♦ తత్కర్మసంయుక్తి ము  
జ్జగముం ద్రిమ్మరు మాకుఁ గానఁబడఁ డే ♦ చందంబునం గర్తమా

శా. శాంతారావనిశీధకాలముల భా • స్వత్సాంద్రచంద్రా తపా  
 కాంతస్వచ్ఛమరున్నదీపులినయో • గృహ్లోకే గూర్పుండి జ  
 న్మాంతోద్వేగుల మైనమేము శివశ • ద్వావృత్తితో నెప్పుడ  
 త్యంతానందభవాశునంకులదశా • వాప్తిక్ సుఖం బుందుమో. 85

తా. రాతులందు ధ్వనులన్నియు నడగిన బిడప ధవళకాంతులతోఁ గూడిన  
 బెన్నలచే బెల్లగా లిట్లుమన్న గంగానది యిసుకదిన్నెయందు గూర్పుండి మేము  
 సంసారసాగరము దాటశక్యముగానిదని జింతించుచు “శివ శివ శివ” యని ధ్యానించు  
 చు యందుచే గలుగుచుననిబాప్తుము లుప్పశిల శేత్రములు జాలుకొన్న వారమగుట  
 యెన్నడోగదా?

శ్లో. వితీర్ణే సర్వస్వే తరుణకరుణాపూర్ణ హృదయా

స్మృంత స్సంసారే విగుణపరిమాణాం విధిగతిమ్

వయం పుణార్యణ్యే పరిణత శరచ్ఛంద్రీ కిరణా

ప్రియామా నేమ్యామో హరచరణ చింతైక శరణాః.

86

చ. కలధన మంతయున్ సెలవు • గా నిడి నూత్నకృపాప్రపూర్ణచి

త్తుల మయి సంస్మరిం గుశల • దూరపపాకము గాఁగ దై వముం

దలచుచు గానలో శివప • దస్మృతి నిష్ఠులమై నయింపగా

గలము శరత్ప్రసన్నమిహి • కాకరరమ్యము లై సరాతులన్. 86

తా. మేము మెత్తనిమానసంబునగలిగి యాచతులకు ధనమంతయు నొసంగి,  
 సంసారమునందు దైవమునీయు కష్టపగంపగల మనసునదిలించుచు వానినిలోని తపా  
 వనముఁ జేరి శివచ-ణా-విం యు-శ-ధ్యానమే క్షణోపాయముగా యుంచుకొని  
 శరద్వృత్తువునందలి పండువెన్నెలలతోఁగూడిన రాతుల నానందించుతో గడుపుచుము.  
 ఆభాగ్య మెన్నడుగలుగునో తెలియరాదు.

శ్లో. కదా వారాణస్యా మమరతటినీరోధసి వస

న్వసానః కాపీనం శిరసి నిదధానోజలిపుటం

అయే గారీనాథ త్రిపురహర శంభో త్రినయన

ప్రసీదేతి కోశ నిమిషమివ నేమ్యామి దివసాన్.

87

ఉ. శ్రీసుతకాశియం దమర ♦ సింధుపుచెంగట నిల్చి గోచిని  
బూని పృణామముద్రఁ దల ♦ మోపి పురాంతక పార్వతీశ శం  
భో నిటలాక్ష రక్ష యని ♦ మొఱ్ఱలు వెట్టుచు నిశ్చలాను సం  
ధానత యెన్న డే గడపె ♦ దక్ష దినముల్ నిమిషంబుకై వడిన్. 87

తా. కాశీపురంబున గంగాతీరమున నివసించుచు గోచిని ధరించి తలఁచుండ  
జేమాడ్చునంచి ఓపార్వతీశా! త్రిపుర సంహారా! హేశంభా! నిటలాక్షా! పునఃపునః  
డవు కమ్మని బిగ్గగగ వలచెడి దినములు త్వణములై గడచిపోవుట యెప్పుడు గలు  
గునోకదా.

శ్లో. స్నాత్యాగాంగైః పయోభిశ్శుచిః సమఘటై రర్చయిత్వావిభోత్వాం  
భ్యేయే ధ్యానం నియోజ్యక్షితిభరకుహరగా వపర్యంకమూలే  
ఆత్మారామః ఫలాశీ గురువచనరత స్త్యత్ప్రసాదాత్స్మరారే  
దుఃఖం మోక్ష్యే కదాహం సమకరచరణే పుంసి సేవాసముత్థమే. 88

ఉ. వేలుపుటేటఁ దోఁగి నుప ♦ విత'ఫలాదులఁ బూజచేసి ని  
న్నీలి మనంబులో నిలిపి ♦ యోగ్య గుహాశీలయందు నాత్మ సం  
శీలుడనై ఫలాశీనయి ♦ స్త్రీగురు వాక్యరతుండనై మహీ  
పాలక సేవన శ్రీమముఁ ♦ బాసెద నెన్నఁడు మృతధాంతకా. 88

తా. ఎన్నడు గంగాజలంబులందు స్నానమాచరించి, పరిశుద్ధుగు ఫలపుష్పము  
లతో నిన్ను బూజించి, నీవదారవిందములు ధ్యానించుచు, పర్యతగుహలందలి రాతి  
గెజ్జయి నుఖముగాగూర్చుండి, విషయవాంఛలు మాని, యాత్మస్వరూపమునందే  
యాసక్తిగలిగి దేహధారణముకొరకు ఫలమూలంబు లావరముగాగొని, గురువచన  
మును సదా ధ్యానించుచు, నావలె సమస్తాచువములుగలిగిన యొకపురుషుని గొలుచు  
టవలన దుఃఖమును, మృతధాంతకా! నీయనుగ్రహింపఁగల యెప్పుడు వీడుదునోకదా!

శ్లో. ఏకాకీ నిస్పృహశ్శాంతః  
పాణిపాతో దిగంబరః  
౨౦౧౧

కదా శంభో భవిష్యామి

కర్మనిర్మూలనక్షమః.

89

తే. గీ. ఒంటి దిరుగుచుఁ గోరిక \* లుజ్జగించి

శాంతిఁ జేకొని పాణి భా \* జనుడనై ది

గంబరుడనై సమస్తక \* ర్మంబు లెపుడు

మొదలుచెడఁ దుర్గితుఁ బరమేశ \* సదయహృదయ. 89

తా. హే! శంభో! నేను నిస్సంగుడనై, నిరాకాషరుడనై, శాంతాత్ముడనై, విష్ణుమైత్రుని దిగంబరుడనై, వాత్సావ్యకన్యమరెల్ల నిర్మూలినపాపాలు పెప్పడోకదా.

శ్లో. పాణి పాత్రాయతాం నిసర్గశుచినా భై త్సేణ పంతుష్యతాం  
యత్రోక్వాపి నిషీదతాం బహుతృణం విశ్వం ముహూః పశ్యతామ్  
అత్యాగేపి తనో రఖండపరమానందావబోధస్పృశా  
మథాప్వ కోపి శివప్రసాదనులభ స్సంపత్స్యతేయోగినాం. 90

చ. హితునకుఁ బాత్రపాత్రున క \* నిచ్చునకుఁ శుచిభైక్షమాత్రోతో  
పితునకు నెట్టితావున వ \* సిం చెడు వానికిః శివముం దృఢ  
ప్రతినిధి జేయువానికిఁ బు \* రస్థితుఁ డయ్యు నఖండ సౌఖ్య సం  
గతుఁడగు యోగి కేర్పడునో \* కానోకమార్గముశంభునర్తకృపన్ 90

తా. అనిచేయునే పాత్రగా నుంచుకొని పవిత్ర భిక్షవలననే తృప్తికొండి, ప్రత్యేకభేదములేక సూక్ష్మండుచు, క్షణక్షణము జగమునంతయు దృఢప్రాణముగా నాచుచు, ప్రవృత్తంద జ్ఞానమనుభవించుచు శుభైషి యోగులకు చెప్పకక్కయగాని మోక్షమార్గము శంభుకృపవలన సర్వంత సులభముగా లభించును.

## 11 అవధూతచర్య.

శ్లో. కాపీనం శతఖండజర్జరతరం కంఠా పురస్తాదృశీ  
 నైశ్చిత్యం నిరపేక్షభైశ్చమశనం నిద్రా శ్మశానేవనే  
 స్వాతంత్ర్యేణ నిరంకుశం విహరణం స్వాంతం ప్రళాంతం సదా  
 గాఢైర్థ్యం యోగమహాత్మవేపిచ యదిత్రైలోక్యరాజ్యేవకం. 91

తా. కాపీనంబును జీర్ణకంఠయు నపేక్ష యోగస్య భైశ్చంబు జిం  
 తాపాయంబు వనశ్మశానముల నిద్రా ద్రావాప్తి దుర్వార స  
 ద్వాప్తపారంబుఁ బ్రళాంతచిత్తమును యోగ గాఢాభియుక్త వృత్తిసం  
 త్లేపంబుంగలదేని యోగికిఁ ద్రిలోక్య కీప్రాభవంబేటికి. 91

తా. సహస్రాక్షులు గలిగినగోచరిగాని, బొంతకుగాని, విషయచింత లేకుండు  
 టయు, విచ్ఛపుదించి, ప్రేతధూమియింప లేక కాననములంగుగాని నిదురించుటయు,  
 స్వేచ్ఛగాదిరుగుటయు, నిర్మలమగు మనస్సు గలిగియుండుట, యోగాభ్యాసమువలన  
 నిలుకడగాని యుండిన త్రిలోక రాజ్యాధిపత్యము వచ్చినను యోగి దృఢప్రాయము  
 గా జూచును.

శ్లో. బ్రహ్మాండ మండలీ మాత్రం  
 కిం లోభాయ మనస్వినః  
 శఫరీ స్ఫురితే నాద్ధిః  
 త్సుభో న ఖలు జాయతే.

92

క. మండల మాత్రంబగు బ్ర  
 హ్మాండము లోభకరమగునె యతి ధీరునకున్  
 నిండు నముద్రము జలచర  
 జాండవగతిచే విలోడి తము గాదు గదా!

92

తా మహాసముద్రమునందు యొకచేప యడగుటచే సముద్రము చరింపనట్లు  
అత్మజ్ఞానము బొందినధీరుని బ్రహ్మాండసముద్రమును కదికారిగా యుంచియైనను కలఁచ  
కాలదు

శ్లో. మాతర్లక్ష్మీ భజన్య కంచి దవరం నుత్కాక్షీణీ మాస్మభూ  
రోభిశేష స్మృహయాశవస్తవ వశేకానిస్సృహణామసి  
సద్య సూత్ర ఫలాశ పత్యపుటికా పాతే పవిత్రీకృతే  
భిక్షాస్త్వభిశేవ సంక్రతి వయం వృత్తి సమీహామహే 93

క అమ్మాక్షీ సమస్కా

రమ్ములు గావించి నిన్నుఁ • బ్రార్థి చెద నా

నెమ్మదిలో విద్యరూ

పమ్మున నేలుకొను ముఖ్య • ఫలమదియకదా.

93

తా. అమ్మా! లక్ష్మీ! మమ్ముల సమస్కాక్షీణీ గొలుపుము మమ్ముల గోగళ  
మహా! ఏమన భోగాసక్తిగలవారే నీకిట్టులు గాని, భోగాశలేని మాకును నీకును సంబంధ  
మేమి? నీవులేకన్నవో మాజీవము ఒరుగని మనకుమనూ ఇష్టమేమేయు పవిత్ర  
మగు మోదుగాకుల పాత్రగాజేనుకొని బిచ్చమెత్తుకొని దివి మాజీవితము గడువదలదు  
కొని యున్నాము. ఇట్లు జీవించు మాకు నీనోటి సంబంధమే?

శ్లో. మహే రమ్యా శయ్యా విపుల ముఁధాన భుజలతా

వితాన చాకాశ వృజన మనకూలోయ మనిలః

స్ఫురదీప శ్శందోఽరణ్యతానగమ దితిః

సుఖ శాంత శ్శేతే ముని రతనుభూతి ర్నృప ఇవ.

94

చ. ధరణి విశాలతల్ప ముప • ధానము బాహువు నింగి చంచువా

సురటులు గంధవాహములు • శోభన దీపము చదురుండుగా

విరతినభూమశిం గలసి • వేమక మీఱ సుఖుంది శా. తుండై

నిరుపమలీల యోగిశయ • నించు మహిపతి మాభిక్ష వడిన్. 94

తా. మానికి నేలయే పాన్పు. లతవలె నిడుచుకొనెను భుజమే తలగడ. ఇంపుగా విచేడిగానియే వివస. చంద్రుడే దీపము. నిరక్తియనెడి శ్రీసంభోగమునలగ సంతకు ప్పంత రంధ్రుడైయుండు మామని స్వసంపన్నుడైన సాగ్యభామునిం బోలి ముఖమున నిడునిండును.

శ్లో. భిక్షాశీ జనమధ్యసంగరహిత నాన్వయత్తి చేష్టసేవా  
హానాదానవిరక్త మార్గనిరతః కశ్చిత్తవస్త్వీ స్థితః  
రథ్యాకీర్ణవిశీర్ణ జీర్ణ వ నై సూతకః ధాన్యలో  
నిమ్లానో హివా క్షో శ్శనుసుఖాభోగైః సప్తసృహః. 95

తా. హానాదాన విరక్త మార్గనిరతుం • డక్షయ్యభిక్షాశీ నాన్వ  
ధీనార భుండు లోక స గదురితా • తీతస్వభావుండు ర  
థ్యాకీర్ణవిశీర్ణవస్త్రకృతికం • ధానీమఁడాత్మాక్షర  
ధ్యానానర్తుఁ డొకానొకిండు విగతా • హంకారు డొప్పుభువిన్.

తా. విచ్చమెత్తుకొ. జేయూత్తిగడపురు చ్చజనానుగ్రహపాత్రుడై సర్వం ద్విజముల లోబరుచుకొని హేమహేమము బాజ్రోగి చింకినట్ల తో నిర్మించిన బొంత గట్టుకొని, యభిమానాహంకారములనణచి శాంతముచే వచ్చుయానంద మనుభవించుచు ఉండువాడు యెనడో యొక డగును గాయుండును.

శ్లో. చండాలః కి మయః ద్విజాతి రథవా శూద్రోధ కి తాపసః  
కిం వా తత్సవివేక పేతలమతి ర్యోగీశ్వరః కోపికిం  
ఇత్యుత్పన్నవికల్పజ్జునుఖైరై రాభాప్యసూణా జనై  
ర్న క్రుద్ధాః పథి నై వ తుష్టమునసో మా తి స్వయ యోగిసః. 96

తా. మాలఁడో వీడు విప'కుల • మండనుఁడో మతి శూద్రుఁడో తప  
శీలుఁడో సిద్ధుఁడో యనుచు • జెంతలఁ జేరి వికల్పజ్జువా  
చాల జనంబులాడగ వె • సం గుపితాత్ములు గారు సమ్మదో  
ద్వేలురుగారు మిన్నక భు • విఁ విహరింతురు యోగిపుంగవుల్. 96



తా. జనులు మార్గమున బోవుయోగుల జూచి ఏడు చండాలుడా! బ్రాహ్మణుడా? శూద్రుడా? తపస్వియూ? పరమార్థమును గోరెడి యోగిపుంగవుడా? యని తమ్ముడేసింపగా కోపముగాని సంతోషముగాని లేక తలవంచుకొని పోవుదురు.

శ్లో. హింసాశూన్య మయత్నలభ్య మశనం ధాత్రా మరు త్కల్పితం  
వ్యాధానాం పశవ స్తృణాంకురభజ స్పృష్టా స్థనలీళాయినః  
సంసారార్ణవలంఘనక్షమధియాం వృత్తిఃకృతా సా నృణాం  
రూప మన్వేషయతాం ప్రయాంతి సతతం సర్వే సమాప్తింగుణాః. 97

చ. చిలువల గాలిమేపరులఁ ♦ జేసి తృణాంకురభోజనంబు భూ  
తలశయనంబు గోవులకు ♦ దామర చూలి విధించెఁ దత్త్వపే  
శలమతులై న వారలకు ♦ సన్నతవృత్తిఘటించెదానిచే  
దోలగు రజస్తమోజనిత ♦ దోషము లెల్ల భజించువారికిన్. 97

తా. పాములు, భూమియందు బగుండు జంతువులు, అవివేకము గలవగుటచే వాని శేషాణ్ణిహింసయులేని గాలిని గడ్డిని స్పృశించినాడు. సంసార సాగరమునుండి దరించేయుఁజ్ఞానాత్ములకు వారికత్తులన్నియు బూర్ణముగా నేర్పి పడయందగిన బ్రతుకుగఁగించి యున్నాడు.

శ్లో. గంగాతీరే హిమగిరిశిలా బద్ధపద్మా సనస్య  
బ్రహ్మధ్యానా ధ్యసన విధినా యోగనిద్రాం గతస్య  
కిం తైర్భావ్యం మమసుదివస్సై ర్యత్రితే నిర్విశంకాః  
కంఠూయంతే జరతహరిణా స్సాన్ద్వింగమంగే మదీయే. 98

ఉ. శ్రీసురసింధుతీరమున ♦ శీతనగోపలసేమయందుఁ బ  
ద్మాసన వర్తినై శివు ను ♦ పాస్తి యొనర్చుచు యోగనిద్రచే  
భాసిలుచున్న నాతనువు ♦ పైఁ దమమేనులతీటదీట న  
త్యాగములై కురంగములు ♦ రావులు సేయుట గల్గునేకదా. 98

తా. గంగాతీరమున హిమగిరియందలి యొక శిలయందు పద్మాసనము వైచు కొని హుత్పండితబ్రహ్మచింతనము జేయుచు సమాధియందుండగా యందలి ముసలిజింకలు

కదలక మెదలకయుండ నామేనిని నాకుచుండెడి నివములు నీకు ఎన్నడు ప్రాప్తింతు నోకదా!

శ్లో. పాణిః పాత్రం పవిత్రం భృమణపరిగతం భైక్ష మక్షయ్య మన్నం  
విస్తీర్ణం వస్త్రమాశాదశకమపమలం తల్ప మన్వల్పముర్ద్యం  
యేమాం నిస్సంగతాంగీకరణపరిణతస్వాంతసంతోషిణ స్తే  
ధన్యా స్సన్యస్తదైన్యవ్యతికరనికరాః కర్మనిర్మూలయంతి. 99

ఉ. పాత్రము పాణిపంకజము ♦ భైక్షము భోజ్యమంబుతల్ప మీ  
ధాత్రీ దిశాష్టకంబు పరి ♦ ధానమగున్ భువి నేరి కాసుచా  
రిత్రుల సంగతాగుణధు ♦ రీణులు రీణసుఖాచుభూతికిం  
బాత్రులు మోహపాశముల ♦ బాసి దహింతురు కర్మబీజమున్. 99

తా పాణియే పవిత్రమయిన పాత్రగాను, బిచ్చమెత్తుకొని తిమ్మకొన్న అన్నమే తరుగనిదిగాను, పదిగొప్పలే ము కిశేఃట్టి బట్టలుగాను భూమియే పాన్పు గాను గలిగి నిస్సంగమువలన పరిపూర్ణమైన మనస్సుగలిగి సంతోషించు పుణ్యాత్ములు దైన్యముచే గలుగు కష్టములన్నియు విడచి జన్మచరంపరలంకూర్పు కృత్రిమంధముల నిర్మూలము చేయుదురు.

శ్లో. మాత ర్మేదిని తాత మారుత సఖే తేజ స్సబంధో జలః  
భౌతర్వోమ నిబద్ధయేవ భవతామంత్యఃప్రణామాంజలిః  
యుష్మత్సంగవశోపజాతసుకృతిస్ఫారస్ఫురన్నిర్మలా  
జ్ఞానాపాస్తమస్తమోహమహిమా లీయే పరబ్రహ్మణి. 100

మ. జననీ మేదిని తాత మారుత వయ ♦ స్యా వహ్ని చుట్టంబ జీ  
వనమా సోదర తారకాపథమ భ ♦ వ్యప్రేమ సంధిల్ల మీ  
కొనరింతుం జరమప్రణామము భవ ♦ ద్యోగస్ఫురత్పుణ్య సం  
జనితజ్ఞాననిరస్తమోహతతి నై ♦ సద్రుహృత్ముం బొందెదన్. 100

తా. మాతృసమావయగు నోభూమి! పితృసమావయగు నాయూ! చెలి సమావయగు తేజమా! మంచిబంధువగు జలమా! తోబట్టువగు నాకాశమా! ఇదెమీకు గడపటిసారి చేమొడ్చి మొక్కదను. మీతోడి స్నేహమువలన గలిగిన సుకృతముచే నాకుమిక్కిలి బ్రకాశించుచున్న విమలజ్ఞాన ముప్పటిలగా దానిచే అజ్ఞానాంధకారము గడచిన నాడనై ఆనందస్వరూపగు పరబ్రహ్మమందు లీనుడనగు చున్నాను.

ఉ. కూడిక చెంది కొన్నతమకూరిమికిర మ డెట్లు పల్కిన  
 స్వేదక చేయుచందమున నీదయఁ గాంచిననాకవిత్వ మే  
 జాడ వహించి యున్నఁ గడు సమ్మదమే ఘటియించు నీకు బె  
 ద్దాడపురీనివాస నిజదాసశివంకర సోమశంకరా! 102

శా. తారామండలకుండలీశ్వర సుధాతారామరత్నౌ జ కాం  
 తారామర్త్యగజాంబుజ పృభవకాంతారామగౌర పృభా  
 దారాలక్ష్మతవామ భాగ బుధమందారాగ యూగీంద్రబృం  
 దారాధ్యాంఘ్రిసరోరుహద్వితయ వేదారామభేలత్పికా ! 102

మాలిని. పృణతకుధరకన్యాపాలసాదృశ్య హేతు  
 పృణయభరశిరస్సు వ్రాపితాబారిరేఖా  
 పృణవనశినపీతోపాంతసాంతత్యసేవా  
 చణహరివిధిరామాచామరోద్వీజ్యమానా! 103

క. సంతోషభాష్ప వారిని  
 రంతరదృగ్జలజభర్తృహరిసంయమిరాట్  
 శాంతస్వాంతనిశాంతని  
 శాంతోజ్జ్వలబోధదీప! శరవరచాపా! 103

—•గ ద్య •—

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర కరుణాగటాక్షవీక్షాపాత యేనుఁగు  
 లక్ష్మణకవిరాజపౌత్ర తిమ్మనార్యపుత్ర వివిధ విద్యజ్ఞన  
 విధేయ లక్ష్మణకవి నామధేయ ప్రణీతంబయిన  
 సుభాషిత రత్నావళి కావ్యంబునందు చై రాగ్య  
 శతకంబున తృప్తాదూషణాదిదశ  
 ప్రకరణంబులుగల  
 తృతీయాశ్వాసము  
 సంపూర్ణ ము.

## అ ధి క శ్లో క ము లు.

శ్లో. విశేకవ్యాకోశే వికసతి శమే శ్యామతితృషా  
పరివ్వంగే తుంగే పృసరతి తరాం సా పరిణతిః  
జరా జ్జ్యైర్వైర్య గ్రసన గహనాక్షేపకృపణః  
కృపా పాత్రం యస్యాం భవతి మరుతా మవ్యధిపతిః.

మ. శమముక జారువివేక యుక్తిని వికా ♦ సంబాంధంగా దృష్ట దు  
శ్శమమా పట్టునువీడఁగాఁ గలుగు నా ♦ సౌఖ్యాతి రేకంపుఁ బా  
కమునుం జూడ జరా విజీర్ణ విభవ ♦ గ్రాసాగతాక్షేప వి  
శృమదీనంబగు వేల్పుటేని దశయున్ ♦ జాలిం దగం జేయదే.

శ్లో. పురా విద్యతానీదుపశమవతాం క్లేశహతయే  
గతా కాలేనాసావిషయసుఖిద్వైవిషయిణాం  
ఇదానీం తు ప్రేక్ష్య క్షీతితలభుజ శ్శాస్త్రనిముఖా  
నహో కష్టం సాపి ప్రతిదిన మదోధః ప్రవిశతి.

చ. చదు వది తొల్లి శాంతి పర ♦ సంతతి వంతలఁ బొందుచుండఁ దాఁ  
బదపడిఁ గామలోలజన ♦ పాలిసుఖంబులు గూర్పజొచ్చె న  
య్యది మఱి శాస్త్రదూరమతుఁతా పతు లిప్పు డుపేక్షనేయఁగాఁ  
బొందుపరి నాఁడు నాఁటికిని ♦ బ్రుంగుమఁ గ్రుంగుచు నున్న దక్కటా.

శ్లో. అతికాంతః కాలో లటభలనాభోగసుభగో  
భృమంత శ్శాంతాస్మ సుచిర మిహ సంసార సరణౌ  
ఇదానీం స్వస్సింధో స్త తభువి సమాక్రందనగిర  
స్సుతార్తైః పూత్కార్తైః శ్శివశివశివేతి ప్రతనమః.

## భ ర్తృ హ రి సు భా షీ త ము.

ఉ. చారుముఖ సుఖై కరతి ♦ జా నగు కాలమువోపు దెంచె నం  
సారపుఁ ద్రోవఁ ద్రిమ్మరుటఁ ♦ జాల శ్రమంబునుగల్గె నింకఁ బూ  
త్కార పురస్కరంబుగను ♦ దై వతరంగిణి తీరసీమనే  
పారు నెలుంగునన్ శివశి ♦ వాయని కూయిడు వారమెంతయున్.

శ్లో. అహో ధన్యాః కేచిత్తుటితభవబంధవ్యతికరా  
వనాంతేచిన్వంతో విషమవిషయాశీవిషగతిం  
శర చ్ఛంద్రజ్యోత్స్నాధవళగగనాభోగసుభగాం  
నయంతే యే రాత్రిం సుకృతచయచింతై కశరణాః.

ఉ. దారితబంధు లై విషయ ♦ దారుణసర్పవిమార్గదూరులై  
భూరితపోవనంబునను ♦ బుణ్యచయైకపరాయణాత్మతక్  
శారదచంద్రికాధవళ ♦ చారునభోపరిభాసమాన మై  
వారక పెల్లురేల్ గడపు ♦ వారలు మాయరె యెంతధన్యులో.

శ్లో. మహాదేవో దేవ స్సర దపిచస్తై వామరసరి  
ద్గహా ఏవాగారం వసనమపి తా ఏవ హరితః  
సుహృద్వా కాలోయంవృత మిద మదైన్య వ్రత మితి  
కియద్వా వత్సోమో వటవిటప ఏవాస్తు దయితాః.

మ. దివిషద్వాహిని మాకు వాహిని మహా ♦ దేవుండె దేవుండు బ  
ల్లవియే మాకు గృహంబు నీదశ దిశ ♦ లాభైగైన పుట్టంబు మృ  
త్యువ చూడంజెలికాఁడు సువ్రతమునెం ♦ తోయిఱుదై న్యవ్రతం  
బు విచారింపఁగ వేయునేల వటన ♦ ద్భూజంబె కంజాక్షి యున్.

శ్లో. జ్ఞానం సతాం మానమదాదినాశనం  
కేషాంచితేత న్మదమానకారణం

స్థానం వివిక్తం భూమినాం విముక్తయే  
కామాదుకాదా మునికామకారణం.

క. జ్ఞానము నుదమానంబుల  
మానుష సుఖనులకు చిచ్చు • మఱి కొందఱకున్  
జ్ఞానికి గామికి విజన  
స్థానము ముక్తియును రక్తి • దానొసగుగతిన్.

శ్లో. శయ్యా శైలశిలా గృహం గిరిగుహ వస్త్రం తరూణాం త్వమ  
సారంగా స్సుహృదో నను క్షీతిరుహం వృత్తిః ఫలైః కోమలైః  
యేహం నైర్మల మంబుపాన ముచితం రత్నైశ్చ విద్యాంగనా  
మృత్యేతే షరమేష్వరా శ్శిరసి యైర్భద్రో స సేవాంజలిః.

చ. శిలదగు శయ్యా యిల్లుగుహ • చీరయునార చెలుల్ కురంగముల్  
నలువగు పండ్ల నిర్మలరజ • లంబులమన్నియు మాకు కేళికిం  
జెలువయు విద్యయై యమరః • జేతుల నొదల మోడ్చియన్యులం  
గొల్లువక యుండువారలె య • కుంతిత భూరి కృతార్థు లారయన్.

శ్లో. సత్యామేవ త్రిలోకేనరితి హరిశిరశ్చుంభినీవిచ్ఛటాయాం  
సద్వృత్తిం తల్పయంత్యాం తటవిటపిభవైర్వల్కలై స్సత్ఫలైశ్చ  
కోయం విద్యాద్విపత్తి జ్వరజనితరుజాతీవృ దుఃఖాస్తి కానాం  
వక్త్రం వీక్షేతదుస్థేయదిహినభిభృయాత్స్వేకుటుంభేనుకంపామ్.

చ. హరుతల సాకుపోకముడి • యంచితకాంతుల మిందుగండయానో  
దరి గలమౌనపండులను • నారల నల్మగల పోవుజూపనే  
వెరవరి గాని వేదటిమి • వేదన బొక్కు బిడ్డలొం  
దురదయః జూడ్చకుండినఁ గ • ధుం బెనువంతుల దానివొక్కునే.

శ్లో. ఉద్యానేషు విచిత్రభోజన విభిన్నీ వ్రాతీ తీవ్రోతపః  
కాపీనా వరణం సువస్త్రమమితం భిక్షాటనం మండనం  
అసన్నం మరణంచ మంగళ సమం యస్యాంసముత్పద్యతే  
తాంకాశీంపరిహృత్య హంత విబుధైరన్యత్ర కింస్తీయతే.

చ. అరిది మహాతపంబు చెలు ♦ వానెల దోటలఁ గుడ్చువిందుగా  
గరువపుగోచి బల్వలువ ♦ గాఁ దిరిపం బది భూషణంబుగా  
మరణము దాపు మంగళస ♦ మంబుగ సొంపలరారునెందు నా  
యిరవగు కాశివీడి బుధు ♦ తేటుకి నొండొక చోటనుండగఁ.

శ్లో. నాయంతే సమయో రహస్యమధునా నిద్రాతినాథాయది  
స్థిత్యా దృశ్యసి కుప్యతి పృథు రితి ద్వారేషు యేషాం వచః  
చేతస్తా నవహాయ యాహి భవనం దేవస్య విశ్వేశిత  
ర్నిచోవారికనిర్దయాఖ్యపరుషం నిస్సీమ శర్మ ప్రదం.

శా. నీకుం గా దిది వేళ మంతనము సూ ♦ నిద్రించెడి నాధుడు  
బోకే నిల్చియుఁ జూచితేఁ గినియుఁ బో ♦ పొమ్మన్నయవాకిభుల్  
వీకన్ వీడి మనంబవేగ చనుమా ♦ విశ్వేశు నద్మంబుకై  
నీకుంగల్లు సుఖంబు కూర్చుల రయన్ ♦ లేరందుదావారిసుల్.

శ్లో. అకించనస్య దాంతస్య  
శాంతస్య సమచేతసః  
సదా సంతుప్త మనస  
స్పర్వా స్సుఖమయాదిశః.

క. దాంతుండు నకించనుడును  
శాంతుండు సమచిత్తవృత్తి ♦ సంయుతుడు సదా

సంతుష్టుడునగు వానికి

సంతత మెల్ల దిశలు సుఖ + సంతతి మయమున్.

శ్లో. ఉత్తిష్ట త్తేన మేక ముద్వహ గురుం దారిద్ర్య భారంసఖే  
శ్రాంతస్తావ దహం చిరం మరణజం సేవేత్వదీయం సుఖం  
ఇత్యుక్తోధన వర్జితే వ సహసా గత్వాస్మశానే శవో  
దారిద్ర్య స్మరణం వరం పరమితిజ్ఞత్వైవ తూష్ణింస్థితః.

శా. ఆరుంబేదయొకండు పేతమునుడా + యంబోయి యోమిత్రయీ  
దారిద్ర్యంబును గొమ్ము లెమ్ము మృతిచే + తం గన్నసాంబిమ్మువే  
సారం జొచ్చితి నంచు వేడశవముం + బావెంతయుక మేలు మేల్  
దారిద్ర్యంబున కంటె నంచు నదియుం + దాబల్కకుండెం గడుక.

శ్లో. ఏతా మాసంతి చ రుదంతిచ కార్యహేతో  
ర్విశ్వాస యంచిత పరంనచ విశ్వసంతి  
తస్మాన్న రేణ కుల శీల సమన్వితేన  
నార్య స్మృశాన ఘటికా ఇవవర్జినీయే.

తే. గీ. చిగురుబోడులు కార్యంబు + నిగుడు కొఱకు  
నగుదు రేడ్తురు నమ్మింతు + నమ్మ రొరుల  
గాన కుల శీల వంతుండు + మాన వలయు  
నారులను వల్లకాటి ప + నంల్లబోలె.

శ్లో. క్వచిదీప్సా వాదః క్వచి దపిచ హాహేతి రుదితం  
క్వచి ద్విద్వద్గోష్ఠీ క్వచిదపి నురామత్త కలహః



కృది ప్రామారమ్యా కృదిదపి గళత్పువ్వువపుషో

సజానే సంసారః కి మమృత మయః కిం విషమయః.

చ. ఒకయెడ వీణియల్ మెరయ ♦ నొక్కెడహాయని యేడ్పు విన్నువే  
 తొకయెడ సూరిగోషి మఱియొక్కడ త్రాగి యొనర్చు చివ్వయొం  
 డొకట బెడంగుఁ జేడియలు ♦ నొక్కట గుఱముగాఱు నారులా  
 నొకటి యెఱు గరా దమృత ♦ మోమఱి సంస్మృతి దా విషంబొకో.

శ్లో. చలా లక్ష్మీ చలాః ప్రాణా

శృలం జీవిత యావనమ్

చలాచలేచ సంసారే

ధర్మ ఏకో హి నిశ్చలః.

క. చలము సిరి చలము ప్రాణము

చల మరయగ జీవనంబు ♦ జవ్వన మతిచం

చలమగు సంసారము సం

దలఁపగ నిశ్చలన మొక్క ♦ ధర్మము కాదే.

# పుష్పగిరితిమ్మకవికృత

## నీతిశతకము.

అనంతరణిక—నీతిగ్రంథము క్షమాద్యుని నీతిశతకంబు నందలి పద్య రత్నంబులకంటె పుష్పగిరి తిమ్మనార్యుని నీతిశతక పద్యములు వాడుక లో లేకపోయినను మృదువులని పలువురచే కొనియూడబడుటచే నా పద్యంబులనిందు బాంధుపరచుచున్నాను.

ఉ. శ్రీలసమానబానుశిఖితమయూఖదుచు ల్గమించి ది  
క్కాలపదాద్యుపాధులమగాంచకయంతము లేక జ్ఞానమా  
తాగి ఘనాద్వితీయపరమాకృతి స్వాతుభవైక గమ్యమై  
చాల వెలుంగు శాంతమయశాశ్వతతేజముఁ గూర్చి మొక్కిదగ్.

ఉ. బోధలు మత్సరోచ్చలిబుద్ధుల నూకొనబో రహంకియా  
బద్ధులు కవున్ బరులు బాలిమెయిన్వినలే బోధపు  
స్పృధతి సున్నిదక్కిన యపండితుల్ల సద్విభేదన  
స్పృధ సుభాషితంబు లివినాతనువందె యణంగుఁ గాకిన్.

ఉ. లజ్జాదు సజ్జనోక్తులెలులై ననిను స్ఫులభంబుగా విశే  
షజ్ఞాదు దెల్పినంత సరసస్థితి నూకొను జ్ఞానలేశదు  
ప్రస్థజల దుర్విదగ్గుడగు పామరుడేగతి తెల్పబోయిన.  
స్రావజ్ఞతఁ జెందఁ డజ్ఞుడని బ్రహ్మయు రంజలజేయ నోవునే

చ. మకరము కోటనున్న పెనుమానికమైన హరింపవచ్చు దు  
శ్శక చలదూర్మిఘోషయగు సాగరమైన దరింపవచ్చు ట్టు  
త్రప్తకపితభోగి నైన బువుడవలె న్దలదాల్పవచ్చు బా  
యక వృత్తికూల మూర్ఖహృదయంబది త్రిప్పగరా దోకప్పున్.

- చ. ఇసుకఁ బ్రయత్నత న్నిడిచి హెచ్చుగఁ దైలముఁ గాంచవచ్చుఁబె  
 ల్లెనఁగెడు డప్పిసుక్కి మృగతృష్ణ జలంబులు గ్రోలవచ్చు నల్  
 దెసలఁ జరించి యొక్కపుడుదే దొరకున్ శశపున్విహణము  
 న్నొసఁగదు దుర్వివేకియగు మూర్ఖుని చిత్తము ద్రిప్పనేరికీ.
- ఉ. బాలికు చిత్త మేజనుడు బల్మి సుధోక్తుల ద్రిప్పబూను వాఁ  
 డీలవణాబ్ధి దీపుఘటియింపఁగ బూనును దేనెబొట్టుచే  
 బాలమృణాలతంతువునఁ బన్నగరాజముఁ గట్టఁబోవు వ  
 బ్రాలకు బెజ్జమల్ నునుపఁజాలు శరీషసుమాంతసంహతిన్.
- చ. పరమహితంబుగాఁ దగునుపాయము ననిశంబధీనమై  
 పరఁగెనునట్లు లజ్జతకు బల్వగు కప్పడమొప్పజేసే ము  
 స్సఃసిజగర్భుఁ డెట్లనిన సర్వమెఱిగిన వారి రచ్చలం  
 దెఱుంగని వారి కాభరిణ మొంచ విశేషపు మానమేకదా.
- చ. ఎపుడొక యితగంటినని యేనుఁగుగీతి మదించి యుంటినో  
 యపుడె సమస్త విత్పభుడనైతి నటంచు మదించె నామనం  
 బెపుడొక యించుకించుక బుధేంద్రుల చెంతనెఱింగిఁకొంటినో  
 యపుడె విమూర్ఖ తాత్త దురహంకృతి వీడె జ్వరంబుకై వడిక.
- చ. తొరగెను జొల్లన న్దడిసి దుష్టపుగంపున జేరరాక లోఁ  
 బురువులు గాఱ నంజుడును బోడిమి లేనినరాస్థిఁ జొక్కుచు  
 న్గొఱికెడు కక్కపార్శ్వమునకు న్జనుడెంచిన యింద్రుఁగాంచిన  
 న్నొరయదు శంక యుల్లకులు బొందిన తక్కువ తక్కు నేతురే.
- చ. సురపురినుండి శంకరుని జూటముజూటము వాసిగట్టుగ  
 ట్టురువడి వీడి భూమి భువినుండియు వారధి వార్ధి నిల్వక  
 య్యురగుఁలోకము న్నొరసియు న్నెఱుసె న్నెఱి గంగ గావున  
 న్నొఱుకులు స్థానము ల్విడిచి నూలుముఖంబుల గాసిఁ జెందరే.

- చ. సురుచిర శాస్త్రపాఠ పరిశుద్ధవచస్కులు శిష్టదేయ సు  
స్థినిగమాగము ల్లడుఁ బ్రసిద్ధులునౌ ఘనుజేన్మపాలుచే  
బొరసిరొ లేమి యక్కొదవ భూతిదే ఘను లై నవారి లే  
మరసి పరీక్షకుండు వెల యల్పము సేసిన రత్న మల్పమే.
- చ. కసఁబడ దెవ్వ రేబలిమి గైకొనవచ్చినెచ్చలున్ సుఖం  
బెనయగఁ జేయు నర్థులకు నిచ్చిన హెచ్చు యుగాంతవేళలం  
దును జెడ దట్టినిద్య యనునూత్నధంబు గడించి కొన్న వా  
రిని సవరింప నేరని కుభృత్తులతోడఁగోధమేటికె.
- చ. అధిగతవేదశాస్త్ర పరమార్థుల బండితులై న వారి నీ  
వధిప! నిరాకరింపవల దల్పతృణోపమనీదు లక్ష్మి య  
య్యధికుల నడ్డగింపఁ గలదా మదవార్యసిరోరుగండభా  
క్కు ధరః భేభరాజములకుం బిసతాతు వదేమి యడ్డమో.
- చ. అల కమలాసనుడు మదిఁల్క నహించిననేం యంచపై  
లలిత సరోజినీ వఁవిలాస నివాసము మాన్పుఁగాక దా  
బలియుండనాచు దాని దగుపాలును నీరును నేర్పించు నే  
ర్పులఁ గలసుప్రసిద్ధ యశము స్థరియిలచుట కన్పమర్థుడే.
- చ. జలకము గంధముగ గుసుమచారుశిరోజములున్ భుజాంగదం  
బులు శశిగారహారముఖభూషణ మర్చ్యులంకరి పలే  
వలర నలంకరించు విమలాంచితసంస్కృతక్షణియొక్కటే  
పొలుపఱుసామ్మ లెల్లఁ జెడిపోవదు వాక్కనుభూషణచిలన్.
- చ. నరులకు దా చిపెట్టినధనంబను జిక్కనిరూపు శ్రీయశ  
స్కరియును భోగభాగ్యసుఖకాఠిణియన్ గురుకోటికి న్మహా

గురువు విదేశబంధువును గూర్చిన దైవము రాజవశ్యమున  
వెరవు నువిద్యయే ధర నవిద్యుడె పో పశువృద్ధిటిదే.

చ. ఓమ మది నున్న నేల కవచం బదియేటికి కోధమున్న ధా  
యమలయనేల చిచ్చు పరమాషధమేలనుహృత్తు గల్గమూ  
ర్ణమనుజుడున్న నేలఫణి దోవ్య మదేల నువిద్యయున్న నీ  
గ్గమరినసాములేల కవితాధ్యతగల్గిన రాజ్యమేటికి.

చ. పరిజనకోటిపైఁ గరుణ బంధులపై మొగమాట మల్పులం  
దరతియుఁ బ్రీతిసాధుజనులం దిలతేనియడ న్నయంబు తెం  
పరుల పయి బుధాళియెడ నాగ్ధవము గురులందు నోర్పు బి  
త్తరులెడ ధూర్తతం దెలుపు ధన్యులయందె లగు స్వగద్గతుల్.

చ. మతిగలజాడ్యముల్ చెరచుమాటలసత్యముగూర్చు మానము  
న్నతినెనయించు బాపములు నాశ మొనర్చు మనంబున స్మృస  
న్నతగదియించు దిక్కులఘనంబుగఁ గీర్తులు నించుసాధుసం  
గతి యిక నేపశేషములు గల్గఁగఁ జేయదు మర్త్యకోటికి.

చ. చతురమగి ప్రిసిద్ధము వచఃపరిశుద్ధి ప్రబంధవృన్ద  
స్థితికలనాసమృద్ధి రససిద్ధియుఁ గాంచి యగణ్యపుణ్యభా  
గతులెత్తీ దేహధరులై సుకవీశ్వరు లెయ్యెడ స్వరా  
మృతిజనితోగ్రీభీతులు వహింపక యిప్పుడు నున్నవారిలన్.

ఉ. వాడె కలీను డుత్తముడు వాడె రసజ్ఞుడు వాడె యార్యుడు  
వాడె బహుశుత్రుండుమఱివాడె గుణాఘ్నుడు వాడె వక్తయు  
వాడు సురూపియంచు ధనవంతుని నందఱు నెంతు రెంతయుం  
బోడిమి గాన సర్వగుణముల్ గనకాశ్రయ భూతముల్లదా.

ఉ. ఆకట నుక్కిన న్మదిమి సంగము చిక్కినఁ గవ్వదుర్దశ  
లోకేన గాంతిదక్కిన ననువ్రజము స్థనుచున్న డస్సిన  
స్వీక మదేకుంభపదవీశితస్పృహఁ జెందు సింగ మ  
జ్ఞాకట వాడుపు ల్మనవునో యభిమాని మృగేంద్రుఁ డెయ్యడిన్

ఉ. స్నాయువసాదు లల్పములు సంజుడులే దది పంకదూష్య మా  
హేయపుటస్థి గుక్క భుజియిపుచు రంజలు దాన త్సత్తునుం  
బాదుదు ప్రిప్తజంబుకము మాని మృగేంద్రము చించునేనుగన్  
దాయుదు రెల్ల వారు కడుడస్సియు శక్తి కొలందికోరికల్.

చ. బలువిడి తోక ద్రిప్పి పతిపాదములూనుచు గ్రిందవాలుచు  
స్వలికిలి నేలపైఁబడుచు వేమఱునో టుదరంబె చూపుచు  
స్థలుకురు కుక్క కొక్కవడి పెట్టరు ధీరతఁ జూచుచున్ మదా  
వశము భుజించు జాటుశతవాక్కుల బెన్గవణంబు లిమ్ములన్.

చ. ఎడతెగక్కిలు సంసరణ మెల్లపుడున్ బరివర్తిలంగ నే  
యెడ మృతిఁబొంది యెవ్వఁ డుదయింపడు పుట్టుకకేమి యెవ్వఁ డీ  
పుడమి జనింపఁ దత్కులము భూరినమున్నతిఁ జెందు వాని దే  
యెడలును జన్మము న్బురుపు లొక్కొక వో బదికోట్లు పుట్టవే.

ఉ మాసర వాసనైన కుసుమస్త బకాకృతి రెండువృత్తుల  
న్భాసిలు మానశాలియగు ప్రిజ్ఞా డడెట్లనఁగా బురంబు దా  
జేసిన సర్వలోకములు జెల్వగ నొదల దాల్చునుండు న  
య్యాసలు వాసిన స్థపసియై వసనీమల నుండు నెమ్మదిన్.

చ. అల గురుభార్గవపరిభృతు లైదుగురు స్మరువొంద వారిపై  
వలుగక శీర్షమాత్రయుతు డయ్యునుజూడు విశేష విక్రమే

చ్చలుగల రాహుడై త్యపతి చుద్ర దినేందుల బట్టు నిర్వ్వర  
జ్జలమున బర్వవేళల యశంబున కింతె మహద్వి రోధమున్.

చ. ఘనుఁ డహిభర్త భోగఫలకంబున చాల్చు జగంబులెల్ల నా  
యన నలకూర్మరాజు చరమాంగమునస్ఫరియించు నాసుగుణా  
ధ్యుని ధరియించు ఘోణిమణి యూను దదంగభరంబనాదృతి  
న్వనధి యయారె యూర్వల యుదార చరిత్రములొవిచిత్రముల్.

ఉ. ఆకడ దండిక్లేవశుడై కృశియింపగ గాంచుచున్న మై  
నాకునకు న్బయోధి భువనంబులఁ గూలుట నర్హమా సడిం  
జేకొనుకంటె దృష్ట సురశేఖర భూరి శిఖి స్ఫులింగ కీ  
లాకర భీకరోరుకులిశాహతి జచ్చిన గీర్తిగల్గెదే.

చ. కరము బ్రకాశమొందు రవికాంత మచేతనమయ్యు జూచితే  
యెఱ బటి కంబు ణోపమొక యించుక భానుఁడు పాదమూఁదినన్  
గఱకటి జెందినట్లు లధికత్వరమండెడఁ జండతేజమున్  
బారసిన పూరుషుల్ పరులు పూనిమొనర్చు నవజ్జలోర్తురే.

ఉ. సింగముగన్న యక్కొదము చిన్నది యయ్యు నభంగవాసనా  
సంగత భృంగదాన ఝరసంగమలీమనగండరంగమా  
తంగ విభంగ భంగులకు చాటు బలాధ్యులకిన్ స్వభావమీ  
యంగు వయోవిశేషము పరాక్రమసంపదకున్ బ్రధానమే.

చ. కులము రసాతలస్థలిని గూలిన మంచిగుణంబభోగతిం  
బాలనిన శీలమద్రితటభూమిని జాటి విదగ్ధమైన ద్వి  
ట్కుల హరశౌర్యమందుఁ బిడుగుల్ పడినన్ గడుమేల్ ధనుబెకా  
వలె నదిలేనిచోఁ దృణలవంబులుగా గుణతోలులిన్నియున్.

చ. కుమతలమోచనాస్సపతి కూటమిచే యతి లాలనన్ సుతుం  
 డమహితవిద్య విప్రు డనదాత్మజుచే గుల మల్పుచే సుశీ  
 లము తృప్త హేలచే గృషి యలక్ష్యతః జెల్లి ప్రవాసవృత్తివి  
 య్య మరతి దుర్జయాప్తి సిరి యర్థము లీవిః బ్రహ్మాదతన్ జెడున్.

చ. అనువమ దానభోగవిలయంబులన న్దగు మూఁడు మార్గముల్  
 దనరు ధనంబునందది యుదారమతిన్ మనుజుండెఱింగి దా  
 ననుభవిగావలెన్ బుధుల కర్థుల కావలె లేక మూలయిం  
 టనె పెనుఁగాంక్షదాఁప నది దక్కదు మూఁడవ త్రోవఁగై కొనున్.

ఉ. శాణవిలీఢరత్న మరిసందళితాంగ జయాఘ్నఁడున్ మద  
 క్షీణజంబు నిర్జలవిశీతలస్సై కతశారదాపగా  
 శ్రేణి కళావశిష్టశశిచెల్వసించే రతిఁజిక్కుబాల వి  
 శ్రాణనలీలఁ బేదగిలురాజులు మింతురు కార్యమొందియున్.

ఉ. చేరెడుగంజికోస మొరుచెంగటి కేఁగుచు డస్సియున్నవాఁ  
 డే రమఁ జెంది వెన్న జగమెల్లఁ దృణంబుగ నెంచు సర్థముల్  
 మీఱిన యందునన్ దుదనులేక యణంగిన యందున స్మరున్  
 జేరును బెక్కవస్థలు గృశించుట మించుట దాననే కదా.

చ. తడవ నిఁజియొక్కపుడు దబ్బుట యొక్కెడ నిష్ఠురోక్తు లొ  
 క్కెడఁ బ్రియవాదమొక్కపుడు హింసయొక్కట్లు దయాభుభావమొ  
 క్కెడ ధనకాంక్షయొక్కపుడు నిచ్చుటలొక్కెడ వెచ్చమొక్కెడన్  
 గడన యొక్కట్లుగా గణిక కై వడి నొ నృపనీతి నై కతన్.

చ. ఇల యను భేనువున్నిమక నిచ్చ జనించిన యేని రాజ నీ  
 వెలమిని దూడఁజెంచినటు లెప్పుడు లోకము బ్రోవవయ్య నీ



వలన జనంబు లెస్సయ్యి వర్ధిలు చుండినఁ గల్పవల్లియుం  
బలె సకలేప్పి తార్థఫలవర్గము లీధర యీనకుండునే.

ఉ. భూరితరాజ్ఞకీర్తియును భూసురరక్షయుఁ బాత్రదాతయై  
మీఱుట భోగమొ దుటయు మిత్రులఁ బోచుమనాఁగ లొప్పనీ  
యాటు గుణంబు లేనపులయందు రహింపవో వారిసూర కే  
యాటడి గొల్వినేల గలదా ఫలమాశ్రితకోటి కెంతయన్.

చ. వనజభవుండు మున్నోసట వ్రాసిన దెంతయొ యంత కొంచమో  
ఘనమొ సురాద్రునున్న మరుఘట్టముఁ జేరిన వచ్చు హెచ్చురా  
దనఘ వృధావృధ ల్లనకు మాఘ్యుల చెంత ధరింపు ధైర్యమూ  
నిన ఘటికెచ్చునే జలము నీరధి ముంచిన నూత ముంచినన్.

ఉ. కారణ మింత లేకొకరిఁ గాంచినఁ గిన్నవహించు టాత్మని  
ష్కారుణికత్వ మొందుటారుకాంతఁ దలంచుట లవ్యవిత్రము  
ల్లోరుట బంధులు న్నుజనులు న్నను మేలు సహింపకుండుటల్  
గ్రూరవిచారులొ నరులకున్ మృషగాదు స్వభావసిద్ధముల్.

చ. లలితకళావిలాసనమలంకృతుడై నను దుర్జనుండు చెం  
తలవసియింపఁగాఁ దగఁ డనర్హుండు వానిఁద్యజింప నేతిగున్  
గలితనవారణారణధగద్గతిలోరుఘణామణిప్రభల్  
గల వని చెంత నున్న భయకంప మొనర్పదె సర్పమేరికొ.

చ. శ్రవ జడవృత్తి సద్రవతము దంభము శుద్ధతమైదుబంటు ని  
ష్కృపుడు గురుండు బుద్ధిప్రియరీతులు వల్కుట దై న్యవృత్తి తే  
జవుఁ బన గర్వమా స్థిరుఁడశక్తుండు వక్త బహుప్రళబ్ధుఁడం  
చెవుడును నిందనేయు ఖలుఁ డే సుగుణంబింక వాఁడు మెచ్చునో.

చ. అవగూఁ మేల లోభ మెనయన్ గొల లేటికి గొండెమున్న స  
త్యవచన మున్న నేల తప మాత్యశుచింగనఁ దీర్థమేల మే  
లపు నుజనత్వ మేల నుగుణాళి మహత్వమే చాలు సొమ్ములే  
ల విభవ మేల విద్యప్రబలన్ సడిఁజెందిన మృత్యువేటికిన్.

చ. పగలిటఁ గాంతిలేని శశిసాయము దేతిన భామ పద్మినిం  
దగులమి రిత్తయాకొలన నక్షరరూప వదాన్యమున్ ధనా  
శగల ప్రభుండు లేమి నవిశంబుఁ గృశించుబుధుండు భర్తయో  
లగమున నుండు సూచకుఁ డిలన్ విడఁగూడని సప్తశల్యముల్.

ఉ. ఆతల చండకోప దహనాత్మయ రూక్ష కటాక్షు లైన ధా  
త్రితల నేతలందుఁ గలదే తనవారును ప్రీతి తప్పినన్  
ఘాతయ నేయఁ జూతురధికత్వరమండెడు వహ్ని వ్రేల్పునో  
హోత నటంచు సంటుకొన నోరిచి శీతల వృత్తిఁ జూపునే.

ఉ. ఊరక యున్న మూగ వచనోద్ధతి జూపిన గొంటుచేరువన్  
జేరిన దంట దవ్వల వసించినచో నసమర్థు డోర్పునో  
నోరిచి కొన్న భీరుఁడు దురుక్తులు సైచిన జాతిహీనుడం  
చాటిడి బెట్టు రాజువశమా నృపసేవ యగత్య మేరికిన్.

చ. సకలబలావళిన్ బ్రీయ మెనంగఁ బ్రకాశ మొసర్చి హెచ్చి పా  
డికిఁ జొరలేక తామును ఘటించినదుష్టతమాధకీయా  
వృకరము లన్నియున్ మఱచి భాగ్యముచే నిరిఁజేసి సర్వదూ  
షకు డగుదుష్టదృష్టిఁ బడి సౌఖ్యము లెవ్వరు గందు రిమ్మహిన్.

ఉ. హెచ్చిలుఁ దొల్తఁ బిమ్మటక్షయించును రేపటిపూఁటసిడ నాఁ  
గుచ్చితుచెల్మి దొల్తఁగడుగొంచమ యైమఱి మీద హెచ్చుచున్

వచ్చు వివేకిమచ్చిక ధూపంబుగ మాపటిపూటసేద నా  
నిచ్చలు నిత్రైఱం గెఱిగి నెయ్యము నేయదగు న్వివేకివోన్.

- ఉ. నీరముఁ బూరి సంతసము నిచ్చలు జీవన మై పొసంగ నె  
వ్వారికిఁ గీడు నేయక ప్పవర్తిలు మీనమ్మగార్వలందు ని  
ష్కారణమైర మూనెదరు కష్టము దాశకిరాతనూచకుల్  
వారిజగర్భకట్టడయొ వారిదయారహితస్వభావమో.
- చ. పరగుణరీతి బ్రీతి గురుపల్ల విసీతి బుధాప్తి వాంఛయుగ్  
దఱచుగ విద్య నాస్థయు సథర్మిణిపై రతి లోకనిందలక  
వెఱుపు శివార్చ భక్తిమతినిగ్రహశక్తియు దుష్టసంగమం  
దరతియు గూర్చి యొప్పెడుమహాత్ములఁ గూర్చినమనస్కరించెదన్.
- ఉ. ఆపదలందు ధైర్యము మహాభ్యుదయంబున నోర్పుఞ్చాధవా  
చాపటిమంబు రచ్చలను సంగరరంగమున స్పరాకృమా  
టోపము కీర్తి నిచ్చయుఁ గడుక వ్యసనంబు శ్రుతిక దలిర్ప బ్ర  
జ్ఞాపరు లొప్పుచుందు రివి సాజము లై తమయందు బొందఁగన్.
- చ. కరమున శ్లాఘ్యుడైన మెనఁగెన్ దల శ్రీగురుపాదపదనం  
బారయ ముఖిఁబు సత్వరముఁ బూజియొన్నదవృత్తి బాహులగ్  
మెఱయ మహాచ్ఛన్మతి మదిమించ శ్రుతంబు శ్రుతిద్వయిన్ దగన్  
సిగులు వినా విభూషులుగఁ జేయుదు రీగుణముల్ మహామహుల్.
- చ. ఒకరిధనంబుఁ గోర కన్యోక్తులు వల్కక వధ్యునైనఁ జం  
పక తగువేళ నీవి కలమాత్రిము మానక నన్యఁ గూర్చి ప  
ల్కక గురుభక్తి వీడ కలికాంక్షలఁ గూడక భూతమైతిబా  
యక సరుఁ డున్న మంచి తెరువఁచుశ్రుతుల్ స్మృతులెంచునావుడున్

ఉ. నువదఁ గన్నవేళ గుణశాలులచిత్తము, గూరవృత్తి వ  
ర్తిపక నూత్నవల్లవశిరీషను నుత్పలకోమలస్థితిన్  
సాంపు వహించు నాపదలు సోఁకినవేళ విశాలశైలని  
మృంపతటస్థలస్ఫురదఖండశిలాకృతిఁ గర్కశంబగున్.

చ. నయగతిఁబ్రీతి పాణిములు నాశిలినన్ మలినత్వ మింతలే  
మియు ఖలు లన్నఁ జేరమియు మిత్రుల నొచ్చియువేడఁబోని యు  
న్కియు వెతలందుఁ దాల్చియు మనీషులజాడ మెలంగుటల్ బుధా  
శయములు కత్తిమీద పెనుసాము లి వెవ్వరిచేతనేర్చిరో.

ఉ. ఎంతయు దాముగుప్తముగ నిత్తురు నజ్ఞను లిట్లు జేర బూ  
జింతురు ప్రీతి జేసినది సెప్పరు మేల్ సభ నెంత రన్యమె  
ప్పింపన కుగ్గడింతు రసయిందురు శ్రీగలగర్వ మంచిత  
నావంతులు కత్తిమీదిపెనుసాము లి వెవ్వరిచేతనేఁగిరో.

చ. బలువుగఁ గొంగుఁద్రయ్యనుముపైఁ బడఁబోయకణంబు నాశిలున్  
బాలుపరి తామరాకుపయి ముత్యపురూపువ నిల్చుగొంతనే  
పల జలబిందువే యుపధియందలిశక్తిని వ్రాలి ముత్య మై  
మలయును దత్సమం బధమమధ్యమనుత్తమ సఖ్యముల్ క్రియల్.

చ. తగుఁడవళ్ళఁ దండ్రికి ముదం బొదలించినవాడె పుత్తుడున్  
మగఁగి సంతసం బెనగ మక్కువ జూపినదే పురంధ్రి ప్రే  
మ గలిగి కల్మిలేముల నేమంబుగ వర్తిలువాఁడె మిత్రుడి  
ముగురు లభింతు రచ్చమతి మున్ సుకృతంబు లొనర్చువారికిన్.

చ. ఒరులకు నమ్మి లై ఘనత నొంది వరస్తుతి నాత్మసద్గుణ  
స్ఫురిణ డెల్లాన్చి యన్యపయి బూనియున్వార్ధములున్వహించి ము

మృతుల దురుక్తి యుక్తి లలితాంతినే మార్చి తదార్థికాదు లై  
యరు దగుచర్యల న్మలఁగు నార్యులు పూజ్యులు గారె యేరికొ

చ. ఫలముల బిక్కటిల్లియును బాదపముల్ గను నమృతావముల్  
జలధరపంక్తి దవ్వల నెసంగియు నమృతి నిచ్చు దోయముల్  
గలిమిఁ జెలఁగియున్ ఘనులు గర్వముఁ జెదక యుందు రింతయున్  
దలఁప బరోపకారులగు ధన్యులకై న స్వభావకృత్యముల్.

చ. చెవు లురుకుండలద్యుతులచేతను గాదు శృతి న్వేలుంగు ర  
త్నవలయయుక్తిఁగాదు కయి దాసముచేఁ జెలఁగున్ దయామతిన్  
సపు రగువారిదేహములు చందనకుంకుమరచ్చచేతఁ గా  
దవనిఁ బరోపకారమహిమాతీశయంబునఁజాల శోభిల్లున్.

చ. జలజవరంపరన్ సురుచినంపద నింపునినుండు కై రవో  
త్పలనికరంబుల స్థలము భాసలఁ జేయునుధా-శుఁ డంబుదా  
వలి తనయంతఁ దా గురియు వర్షము హర్షముఁ జెంద లోక మి  
ట్లఁఘముతుల్ స్వయంగతపరార్థహితుల్ సుకృతుల్ దలంపగన్.

చ. ఒరులపనుల్ ఘటి తురు నిజోద్యమముల్ ద్యజించి యుత్తముల్  
పరులపనుల్ స్వకార్యములుఁ బాయక పూనుదు రుద్వి మధ్యముల్  
పరహితముల్ జ్ఞార్థరతిభగ్ను మొనర్తురు మర్త్యరాక్షసుల్  
పరహిత మూరికే చెరచు పామరు తెవ్వరోతోప దాతృకున్.

ఉ. పాపము నేయనీడు హితపద్ధతిఁ గూర్చు రహస్యమా  
దాపను జూచు నద్గుణవితానము లంద తెలుగుగ నెంచు దా  
నాపద వచ్చి న్విడువ డక్కఱవేళల నిచ్చు దీర్పు నం  
తాపము ముంచిమిత్రుడని తద్గుణముల్ బుధు లెఱు రెంతయున్.

చ. తను గలసెన్ జలంబు లని దానికి బాల్ వ్యగుణం బాసంగి వెంట  
టనె యిది గావగాబడునెడన్ జల మోర్వక కాకనింక న  
య్యనుగు వివత్తు సై పక మహాగ్ని బహంగ దొడంగె బాలు గొ  
క్కన జలమంతలో గలయ గ్రమ్మతె నిట్టివిసాధుమైత్రముల్.

౪. ఇందె శయించినాడు కమలేశ్వరు డిందె వసించె దద్దిష  
ద్భృందము లిందె చెందె శిఖరిచ్చటలున్ శరణంబు బాడబం  
బుం దగి నిందె యిందె ఘనపుష్కలముఖ్యము లున్నవద్దిరా  
యొనున గాన మెంతబరు వీడనిధీందు ॥ మేలు పూనెడిన్.

౫. ఆతలలోకధారిచరమాంగలసత్కమతేందుగ్గి డొక్కడే  
జాతుండు జన్మ మన్న ద్రువుజన్మమె సద్భావచగ్గివర్తన  
స్థితతక్కిందమీద హితశీలురు గానిజతున్ వృధాచ్చదా  
జాతభవాండ భాండఫలజంతుసముల్ మృతజాతు లేటికిన్.

౬. అస నడంపు మూను తమ యాచకు గర్వము నాడు నత్యమే  
దోసము నేయబోకుము బుధు ల్గునుతోవనె పొమ్మ విద్యదు  
గ్లాస మొనర్చు ముగ్ధిరిపులన్ శమియింపు వహింపు కీర్తి పం  
తాగులు బోవునద్గుణము నాపుమివే కద సాధుకృత్యముల్.

మనుసులు వాక్కు లంగములు మానితపుణ్యసుధాప్రపూర్ణతం  
దనరనిజోపకారు లుదిత్రీజగజ్జనులై పరు బ్భరిం  
చినపరమాణుమాత్రగుణశీలము లద్రులు చేసి హర్షతో  
యనిధుల నోల లాడుచు మహామహు లుందురు కొంద టిద్ధరన్.

పరుండు ప్రజోభకుం డతని ఘోరపువా లమరుల్ నస్సైనికుల్  
పాదపరి పోర ప్రహరణుడు

ట్లదు దగుబల్మి గల్లియు బలారి బలా రిపుధాటి కోడండే  
శరణము దైవమే పురుషశక్తి పృథా యది యేల కాల్పనే.

చ. అనువుల నానగ్రుంగ దను వ తియు బెద్ద చు నుంగ నెద్రమో  
ల్లనన మణంగ నాకట నలంగుచు నోటన రేయియెల్క- బే  
టైసరింగ దానపడలరి డిగ్గన లోగొను భోగి తత్పుష్క  
వెన జను దైవ మిడునా క్షయవృష్టల స్వస్థత నుండుజీ జనుల్.

ఉ. లేనడి బొందయున్ వెలల లీనతఁ బొందియు లేచు గ్రక్కనన్  
దైవబలంబునన్ బుధుఁ మెదారతఁ గందుక వృత్తిహల్తిదు  
ర్భావుఁడు తద్విధంబున విద్యతనచ్చిన నొచ్చి నాశిలున్  
లేవక మంటినుద్ర ఛిణిబడి గొట్టె యణంగుకై వడిన్.

చ. వడి నెద యె డ బట్టలవాఁ డొకఁ డెండను నెత్తి మండ నల్  
గడలను నీడచో లరసి కానక దవ్వుల తాటిచెట్టు గ  
స్పడఁ జని కింద నిల్వ నలపాడుపడన్ దలబ్రద్దలయ్యె నె  
య్యెడలకుఁ జన్న దైవహతు నించుక డించక ముంచునాపదల్.

చ. గజభుజగంబులన్ బలుఖగంబులఁ గట్టుట సూర్యచంద్రులన్  
గజబిజి చేసి దుర్గిహము క్రౌర్యమున న్నబళించియేచుటల్  
ముజుమతు లొనుహాత్ములు దరిద్రత వేగుట జూచి యయ్యయో  
నిజగతి నెంత చేసె నతనిప్పుర దైవమటంచు గుందుచున్.

చ. సరసగుణాద్య శేషగుణసంపద నిల్వ నిధాన మామహా  
పురుషశిఖామణిన్ భువికి భూషణరాజముగా సృజించి య  
త్తెజ్జణధఁగురఁబుదను యని నొనర్చినయేని యేటి నే  
ర్పరి విధి యాతఁ డూనినయపండితభావము కాన్

అతులనుభారమై క విధియై సకలౌషధు లేలునాధుడై  
శతభిషగన్వితోద్ధమనసంభ్రతుడై శివమహాభిభాగలం  
కృతమణియై వెలుంగు శశి యెప్పుడూ నాయుడూ జయమ్మ హ  
హతవిధిపాక మేదారల కై నను దాట నలంఘ్యమేకదా!

హతవిధి యన్కులాలవరుఁ డాత్మీయసం దగు మృత్తికన్ మహా  
ద్ధతిఁగొనిముద్ద చేసి వ్యధ యన్ పృథుచక్రముఁకెర్చి యావద  
న్నతఘనదంతఘాటన మనంబును బ ల్మఱుఁ ప్రేమ్మచున్నవాఁ  
డతఁ డీక నేమి నేయునొ కదా చెలికాడ వెలుంగవేమియున్.

పతివిధి యేమి యెవ్వనికిఁ బాగవు మొనర్చునా వచ్చు సంతయే  
యతనికి నిచ్చుసంశ్రయ మహాశ్రయముల్ గూడి గాపు నర్వరి  
క్రృతతులు నిండి మేఘములు పాత్యహముం గురియంగ నేయభీ  
ప్సితములు గల్గె ద్విత్రిజలబిందువులే కద చాతకాళిక్.

అంబుజబాంధవుం డహరహంబును డగ్గటివారి గూడి యే  
యంబరఖండ మూని తిరుగాడుచునుండును గ్రుంకుదాఁక న  
య్యంబరఖండ మొందియె సుధాంశుడు ద్రిమ్మరు రాత్రు లెల్లటి  
వంబె ఘటించినన్ గడువవచ్చునె దుర్గతి యెంతవారికిన్.

ఉరుగణయోగి భర్తహరి చమత్కృతసంఘటింపఁగాఁ  
గరము దనర్చునీతిశతకం బది పట్టి తెనుంగుబాసచేఁ  
దిరముగఁ జెప్పె బుష్పగిరితిమ్మన చంపకమాలికావరం  
పరలు శివాంఘ్రిపూజలుగఁబండితు లెంతయు సంతసింపగన్.



క. ఈ కావ్యము లిఖించినఁ  
 జేసొని చదివినను వినిన శిష్యుల కెల్లన్  
 శ్రీకంఠుఁ డిచ్చుఁ గరితుర  
 గా కల్పనల్ప సురిచి రాయుష్యంబుల్.

పుష్పగిరి తిమ్మ కవికృత  
 నీ తి శ త క ము  
 సంపూర్ణము.



